

ปัญหากฎหมายในการทำประกันชีวิตผู้อื่นที่ไม่ใช่ญาติ
: ศึกษากรณีนายจ้างเอาประกันชีวิตลูกจ้าง

นภาพร เจริญชัยเพชร

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ปรีดี พนมยงค์
มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

พ.ศ. 2556

**THE LEGAL PROBLEMS CONCERNING LIFE INSURANCE OF
NON RELATIVE: CASE STUDY OF EMPLOYEE'S LIFE
INSURANCE BY EMPLOYER**

NAPAPORN CHAROENCHAIPHET

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for the Degree of Master of Laws

Pridhi banomyong Faculty of Law

Dhurakij Pundit University

2013

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ เรื่อง ปัญหากฎหมายในการทำประกันชีวิตผู้อื่น ที่ไม่ใช่ญาติ : ศึกษากรณี นายจ้างเอาประกันชีวิตลูกจ้าง ฉบับนี้ไม่อาจจะ ดำเนินการ สำเร็จลงได้ หากขาดความกรุณา จากรองศาสตราจารย์ไพฑูรย์ คงสมบูรณ์ ที่รับเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาที่ได้สละเวลามาให้คำ ปรึกษา แนะนำ และข้อคิดต่าง ๆ ในการจัดทำ ตลอดจนตรวจแก้ไขข้อบกพร่องให้ วิทยานิพนธ์ ฉบับนี้ สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ผู้เขียนใคร่ขอกราบขอบพระคุณอาจารย์เป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้ นอกจากนั้นผู้เขียน ขอกราบขอบพระคุณคณะกรรมการอื่น ๆ อันประกอบด้วยศาสตราจารย์ ดร.ธีระ ศรีธรรมรักษ์ รองศาสตราจารย์ ดร.ภูมิ โชคเหมาะ และรองศาสตราจารย์ พินิจ ทิพย์มณี ที่ได้กรุณาให้ ความช่วยเหลือในการแก้ไขและให้คำแนะนำที่มีประโยชน์ที่มีส่วนทำให้งานวิจัยครั้งนี้มีคุณค่ามากยิ่งขึ้น

ขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัย รุกกิจบัณฑิตย ทุกท่านที่ได้ ถ่ายทอดวิชาความรู้และให้แนะนำที่ดีมาโดยตลอด ตลอดจนเจ้าหน้าที่และ บุคคลหลายฝ่าย ที่ช่วยเหลือจนผู้ศึกษาสามารถทำ วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ให้ประสบความสำเร็จลงได้ ผู้เขียนรู้สึกซาบซึ้ง ในความช่วยเหลือและขอขอบพระคุณอย่างสูงจากใจจริง

ท้ายที่สุดขอกราบขอบพระคุณบิดา มารดา ผู้ซึ่งมีพระคุณอันหาประมาณมิได้สำหรับ กำลังใจในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ จนเป็นผลให้การศึกษาสำเร็จลุล่วง

หากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีคุณค่า และประโยชน์ต่อการใด ๆ หรือต่อผู้ใดก็ดี ผู้เขียนขอมอบ ความดีทั้งหมดเป็นกตเวทิตาแด่พระคุณบิดามารดาที่คอยให้กำลังใจ และห่วงใยตลอดมา ตลอดจน ครุบาอาจารย์ทุกท่านผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชา ความรู้ เสริมสร้างรากฐานการศึกษา อันเป็นพื้นฐานที่ สำคัญสำหรับผู้เขียน และผู้มีพระคุณทุกท่านซึ่งผู้เขียนให้ความเคารพนับถือ ตลอดจนเพื่อน ๆ ทุกคนที่คอยให้กำลังใจเสมอมา

นภาพร เจริญชัยเพชร

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	๗
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	๖
กิตติกรรมประกาศ.....	๗
บทที่	
1. บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	3
1.3 สมมุติฐานการศึกษา.....	4
1.4 ขอบเขตของการศึกษา.....	4
1.5 วิธีดำเนินการศึกษา.....	5
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	5
2. ความหมาย หลักการ แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการประกันชีวิตผู้อื่น กรณีนายจ้างเอาประกันชีวิตลูกจ้าง.....	6
2.1 ความหมายและแนวคิดของการทำประกันชีวิต.....	6
2.1.1 ความหมายของการทำประกันชีวิต.....	6
2.1.2 แนวคิดเกี่ยวกับการทำประกันชีวิตสากล.....	10
2.1.3 แนวคิดเกี่ยวกับการทำประกันชีวิตในประเทศไทย.....	14
2.2 หลักการ แนวคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างนายจ้างและลูกจ้าง ในทางเศรษฐศาสตร์.....	18
2.2.1 ความหมายและความสำคัญของแรงงานในทางเศรษฐศาสตร์.....	19
2.2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการโอนความเสี่ยงภัยในการประกอบธุรกิจที่ นายจ้างมีต่อลูกจ้าง.....	21
2.3 หลักการ แนวคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างนายจ้างและลูกจ้าง ตามกฎหมายแรงงาน.....	23
2.3.1 หลักการทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องตามสัญญาจ้างแรงงาน.....	24
2.3.2 ลักษณะความสัมพันธ์อันเป็นที่มาของการทำประกันชีวิตลูกจ้าง.....	26

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
2.3.3 แนวคิดอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับนายจ้างลูกจ้างตามกฎหมายแรงงาน.....	35
2.4 ทฤษฎีเกี่ยวกับการประกันชีวิตกรณีนายจ้างเอาประกันชีวิตลูกจ้าง.....	41
2.4.1 หลักส่วนได้เสียในสัญญาประกันภัย (The Principal Of Insurable Interest)..	41
2.4.2 หลักสุจริตในการทำสัญญาประกันชีวิต (The Principle Of Good Faith).....	55
2.4.3 หลักความยินยอมในสัญญาประกันชีวิต.....	58
2.5 แนวคิดเกี่ยวกับการทำประกันชีวิตลูกจ้าง.....	58
3. หลักเกณฑ์ทางกฎหมายไทยในการทำประกันชีวิตผู้อื่นกรณีนายจ้างเอาประกันชีวิต ลูกจ้างเปรียบเทียบกับกฎหมายต่างประเทศ.....	64
3.1 การประกันชีวิตของประเทศไทย.....	65
3.1.1 หลักเกณฑ์ทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการทำประกันชีวิต.....	65
3.1.2 โครงสร้างของการประกันชีวิตในประเทศไทย.....	88
3.1.3 ลักษณะและขอบเขตการทำประกันชีวิตลูกจ้างในประเทศไทย.....	90
3.1.4 รูปแบบของการประกันชีวิตลูกจ้าง.....	100
3.1.5 กระบวนการชดใช้เงินตามสัญญาประกันชีวิต.....	104
3.2 การทำประกันชีวิตลูกจ้างในต่างประเทศ.....	105
3.2.1 การประกันชีวิตลูกจ้างในประเทศอังกฤษ.....	105
3.2.2 การประกันชีวิตในประเทศสหรัฐอเมริกา.....	111
3.2.3 การประกันชีวิตในประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส.....	119
3.2.4 การประกันชีวิตในประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมันนี.....	119
3.2.5 การประกันชีวิตในประเทศญี่ปุ่น.....	122
4. ปัญหาและวิเคราะห์ปัญหากฎหมายในการทำประกันชีวิตผู้อื่นซึ่งไม่ใช่ญาติ กรณีนายจ้างเอาประกันชีวิตลูกจ้าง.....	124
4.1 ปัญหาการแปลความกฎหมายคำว่าส่วนได้เสียในสัญญาประกันชีวิตกับสัญญา ประกันวินาศภัย.....	124
4.2 ปัญหาสถานะและช่วงเวลาที่เกิดส่วนได้เสียระหว่างนายจ้างและลูกจ้าง ในกรณีนายจ้างทำประกันชีวิตลูกจ้าง.....	128

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
4.4 ปัญหาเรื่องความยินยอมของลูกค้าเป็นเงื่อนไขที่ทำให้สัญญาประกันชีวิต ผู้อื่นในกรณีนายจ้างเอาประกันชีวิตลูกค้ามีความสมบูรณ์.....	137
4.5 ปัญหาเรื่องความเหมาะสมในการรับค่าสินไหมทดแทนของนายจ้าง กรณีลูกค้าที่ถูกเอาประกันชีวิตตายลงในระหว่างสัญญา.....	141
5. บทสรุปและข้อเสนอแนะ.....	143
5.1 บทสรุป.....	143
5.2 ข้อเสนอแนะ.....	148
บรรณานุกรม.....	151
ประวัติผู้เขียน.....	160

ชีวิต และ ควรเพิ่มเติมหลักเกณฑ์ ในประกาศของคณะกรรมการกำกับและส่งเสริมการประกอบ
ธุรกิจประกันภัย (คปภ.) เกี่ยวกับการจัดสรรเงินที่เอาประกันชีวิตเพื่อไม่ให้นายจ้างแสวงหา
ประโยชน์จากการเอาประกันชีวิตลูกจ้าง นอกจากนี้ควรที่จะได้ตีความเรื่องส่วนได้เสียดังที่บัญญัติ
ไว้ในมาตรา 863 ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ตรงกันและเป็นไป
ในแนวทางเดียวกันกรณีนายจ้างเอาประกันชีวิตลูกจ้าง

Thesis Title	The Legal Problems Concerning Life Insurance Of Non Relative: Case Study Of Employee's Life Insurance By Employer
Author	Napaporn Charoenchaipheth
Thesis Advisor	Professor Dr. Phitoon Kongsomboon
Department	Law
Academic Year	2013

ABSTRACT

This thesis about legal problems in applying life insurance for non-relative person: a case study of the employer assuring life insurance of the employee, is aimed to 1) study meanings, principles, concepts and theories relating to life insurance of others in case of employers insuring employees' insurances 2) study Thai legal rules about applying life insurance for others in case of employers insuring employees' insurances comparing with international laws 3) study and analyze legal problems in the life insurance for non-relative person in case of employers insuring employees' insurances, and 4) suggest guidelines to improve the life insurance for non-relative person.

The law currently allows employers to assure life insurances of employees who are considered as non-relative persons. Moreover, the Supreme Court has sentenced the Supreme Court Judgement number 64/2516 which was judged by the general meeting that the employer can apply life insurance for their employees by specifying that the employer will be the beneficiary. However, there is no distinct reason in the Supreme Court Judgement about the insurable interest and the consent of the employee. In addition, there is no subject about the compensation the employer will receive from the insurer due to the death of the employee. If these issues are unclear and inaccurate, it will give an opportunity for the employer to take advantages from life or death of the employee. Therefore, it is necessary to study this case in order to determine the clarity and the enforcement of the life insurance contract of the employee made by the employer about the rules and conditions. This is to prevent the life insurance of the employee provided by the employer from being the wager.

As a result, I would like to suggest that more legal provision about the consent for assuring life insurance of others should be added in the Civil and Commercial Code, Section 3, about the life insurance. Furthermore, there should be additional rules in the announcement of the Office of Insurance Commission (OIC) on the allocation of sum insured in order to prevent the employer from making benefits of the employee's life insurance. Besides, an interpretation of the insurable interest prescribed in section 863 of the Civil and Commercial Code should be made to create the concordant understanding in case of the employer assures the employee's life insurance.

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การทำประกันชีวิต (Life Insurance) เป็นมาตรการหนึ่งของการประกันภัยที่มนุษย์คิดค้นขึ้นเพื่อสร้างหลักประกันความมั่นคงให้แก่ชีวิตผู้เอาประกัน และบุคคลที่อยู่ในอุปการะให้สามารถมั่นใจได้ว่า บริษัทประกันชีวิตจะจ่ายเงินให้แก่ผู้รับประโยชน์หรือทายาทตามจำนวนเงินที่เอาประกันภัยไว้หากผู้เอาประกันชีวิตถึงแก่กรรมภายในระยะเวลาที่กำหนด การทำประกันชีวิตจึงได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสภาพสังคมปัจจุบันที่มีการแข่งขันในด้านเศรษฐกิจและสังคมอย่างรุนแรง ทำให้ธุรกิจประกันชีวิตได้มีการพัฒนาและขยายตัวในรูปแบบต่าง ๆ โดยแต่ละประเทศได้พัฒนากฎหมายและหลักการที่เกี่ยวข้องกับการทำสัญญาประกันชีวิตเพื่อให้เกิดประโยชน์อย่างเต็มที่ ซึ่งแนวคิดพื้นฐานของสัญญาประกันชีวิตที่จะเกิดขึ้นได้นั้นคือ บุคคลผู้เอาประกันชีวิตต้องมีส่วนได้เสียในเหตุที่เอาประกันภัย ด้วยเหตุนี้การทำสัญญาประกันชีวิตนั้นจึงมิได้ทั้งการประกันชีวิตตนเองและการประกันชีวิตผู้อื่น

ในการทำสัญญาประกันชีวิตของตนเองนั้นเป็นที่เข้าใจได้ง่ายว่าบุคคลทุกคนย่อมมีส่วนได้เสียในชีวิตของตนเอง แต่สำหรับการประกันชีวิตผู้อื่นนั้นบุคคลผู้ทำประกันชีวิตได้นั้นจะต้องมีส่วนได้เสียในชีวิตของบุคคลที่เอาประกันได้เพียงใด เพื่อไม่ให้สัญญาประกันชีวิตกลายเป็นการพนันขึ้นต่อ ตามกฎหมายไทยและกฎหมายของต่างประเทศ นั้น เห็นว่าผู้ทำประกันชีวิตสามารถทำประกันชีวิตบุคคลอื่นได้ มีอยู่ด้วยกัน 2 กรณี คือ กรณีการทำประกันชีวิตของบุคคลที่เป็นญาติ เช่น ทายาท บิดามารดา หรือคู่สมรส ซึ่งนักกฎหมายมีความเห็นตรงกันว่าเป็นบุคคลที่มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด และโดยธรรมดาแล้วการทรงชีพของบุคคลเหล่านี้ย่อมมีผลต่อสถานะและความเป็นอยู่ของกันและกัน แต่ในกรณีของการทำประกันชีวิตของบุคคลที่ไม่ใช่ญาติ แต่มีส่วนได้เสียถึงขนาดที่กฎหมายยอมให้มีการเอาประกันชีวิตได้ เช่น ความสัมพันธ์ในฐานะเจ้าหนี้และลูกหนี้ หรือความสัมพันธ์ในเชิงธุรกิจ เป็นต้น

¹ From Handbook on the Law of Insurance. (p.51), by WR Vance. 1951. 3 rd ed.

ในกรณี การทำประกันชีวิตของบุคคลที่ไม่ใช่ญาติ นั้น กฎหมายของแต่ละประเทศมีความเห็นและข้อจำกัดที่แตกต่างกัน โดยความเห็นแรกมุ่งพิจารณาว่า การจะทำประกันชีวิตผู้อื่นซึ่งไม่ใช่ญาติได้นั้น นายจ้างผู้ทำประกันจะต้องมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับผู้ทำประกันชีวิตถึงขนาดที่เรียกว่าเป็นผู้มีส่วนได้เสียเป็นพิเศษต่อกัน เช่น กรณีของนายจ้างเอาประกันชีวิตลูกจ้างที่มีตำแหน่งสำคัญ เป็นหัวใจหลักของบริษัท (Key Man) เป็นความสัมพันธ์ในเชิงธุรกิจ ที่อาจมีส่วนได้เสียเป็นพิเศษถึงขนาดที่ว่าหากเกิดความมรณะขึ้นกับชีวิตลูกจ้างแล้วจะส่งผลกระทบต่อธุรกิจของนายจ้างก็เป็นได้ แต่ก็มีความเห็นอีกแนวทางหนึ่งว่าการทำประกันชีวิตลูกจ้างนั้น แค่เพียงมีสถานะเป็นนายจ้างและลูกจ้างต่อกัน นายจ้างก็สามารถทำประกันชีวิตลูกจ้างได้แล้ว ทั้งนี้เนื่องจากนายจ้างมีสถานะทางกฎหมายที่ต้องรับผิดชอบในผลละเมิดที่ลูกจ้างได้กระทำไปในทางการที่จ้างตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ ดังนั้นความรับผิดชอบในเหตุที่อาจเกิดขึ้นจากการทำงานของลูกจ้างจึงเป็นส่วนได้เสียที่นายจ้างมีความเสี่ยงภัยและสมเหตุสมผลพอที่จะสามารถเอาประกันชีวิตลูกจ้างได้

จะเห็นได้ว่าจุดเกาะเกี่ยวสำคัญที่กฎหมายยอมให้มีการเอาประกันชีวิตผู้อื่นได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกรณีของนายจ้างเอาประกันชีวิตลูกจ้าง คือ ส่วนได้เสียในสัญญาประกันชีวิต โดยประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 863 ได้บัญญัติหลักการไว้ว่า “อันสัญญาประกันภัยนั้น ถ้าผู้เอาประกันภัยมิได้มีส่วนได้เสียในเหตุที่เอาประกันภัยนั้นไว้ไซ้ ท่านว่ายอมไม่ผูกพันคู่สัญญา ” บทบัญญัติดังกล่าวกฎหมายให้นำไปใช้ได้ทั้งในสัญญาประกันวินาศภัยและสัญญาประกันชีวิต แต่ด้วยวัตถุประสงค์และหลักเกณฑ์ในการให้ความคุ้มครองของสัญญาประกันวินาศภัยซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการคุ้มครองทรัพย์สิน แตกต่างจากวัตถุประสงค์ในสัญญาประกันชีวิตที่มุ่งคุ้มครองชีวิตมนุษย์ จึงเกิดข้อที่น่าคิดเป็นอย่างยิ่งว่าการตีความเรื่องส่วนได้เสียตามบทบัญญัติดังกล่าวควรมีความเหมือนหรือแตกต่างกันหรือไม่ และมีขอบเขตเพียงใด ทั้งนี้เนื่องจากส่วนได้เสียระหว่างนายจ้างและลูกจ้างนั้นหากมองในแง่ของธุรกิจอาจแบ่งได้หลายสถานะ กล่าวคือ ลูกจ้างโดยทั่วไป เช่น ผู้ใช้แรงงาน อาจมีส่วนได้เสียต่อธุรกิจของนายจ้างน้อยกว่า ลูกจ้างที่เป็นฝ่ายบริหารในทางกลับกันหากลูกจ้างที่ทำงานในสถานที่ที่ไม่เสี่ยง ภัย เช่น ในออฟฟิศ กับลูกจ้างที่ทำงานในสถานที่เสี่ยง ภัย เช่น ลูกจ้างที่ทำงานในโรงงานเครื่องจักรกล ในโรงงาน อุตสาหกรรม ที่มีสารอันตราย หรือลูกจ้างที่ต้องขับรถบรรทุกสินค้า ย่อมมีความเสี่ยงที่บริษัทประกันภัยจะหลีกเลี่ยงการให้ความคุ้มครอง ซึ่งในต่างประเทศจะมีข้อจำกัดและเงื่อนไขการให้ประกันชีวิตที่แตกต่างกัน สำหรับประเทศไทยได้มีคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 64/2516 วินิจฉัยโดยที่ประชุมใหญ่ว่า นายจ้างมีส่วนได้เสียสามารถเอาประกันชีวิตลูกจ้างได้ โดยไม่ได้จำกัดว่าต้องเป็นลูกจ้างประเภทใด หรือมีสถานะเช่นไร ผลจากคำพิพากษาดังกล่าว จึงเป็นการเปิดโอกาสให้ เกิดการทำสัญญาประกันชีวิตลูกจ้างได้

ทุกกรณี ทำให้เกิดข้อโต้แย้งตามมาว่า การตีความของคำพิพากษาศาลฎีกาดังกล่าวจะเป็นผลให้เกิดปัญหาในการทำสัญญาประกันชีวิตของลูกจ้างตามมาอย่างไรบ้าง ตัวอย่าง กรณีนายจ้างเอาประกันชีวิตลูกจ้างแล้วต่อมาลูกจ้างลาออก ผลของสัญญาจะเป็นอย่างไรเมื่อสถานะความสัมพันธ์ระหว่างนายจ้างและลูกจ้างเปลี่ยนแปลงไป หรือเดิม ลูกจ้างเป็นพนักงานออฟฟิศ มีความเสี่ยงต่อการเกิดอุบัติเหตุเล็กน้อย บริษัทประกัน จึงรับประกันชีวิต แต่ต่อมาหากลูกจ้างคนดังกล่าว เปลี่ยนไปทำหน้าที่ที่มีความเสี่ยงต่อชีวิตเพิ่มมากขึ้น เช่น เป็น พนักงานขับรถ หรือเปลี่ยนไปทำหน้าที่ภาคสนามที่มีความเสี่ยงต่อการตายเกิดขึ้น บริษัทประกันก็จะมีสิทธิในผลของสัญญาเพียงใดเมื่อชีวิตของลูกจ้างมีความเสี่ยงเกิดขึ้น และบริษัทประกันก็จะสามารถเรียกเบี้ยประกันเพิ่มขึ้นได้หรือไม่ หรือสามารถวางเงื่อนไขในกรมธรรม์ได้หรือไม่ว่าถ้าสถานะของลูกจ้างเปลี่ยนแปลงไป มีความเสี่ยง กัยเพิ่มขึ้น หรือในกรณีที่ลูกจ้างโดนให้ออกไปหางานใหม่ทำแล้ว งานใหม่มีความเสี่ยง กัยเพิ่มขึ้น บริษัทประกันก็จะต้องรับผิดชอบหรือไม่ถ้ามีการตายเกิดขึ้น ความสมบูรณ์ของสัญญาควรมีหรือไม่ถ้ามีการเลิกจ้างกัน โดยสมบูรณ์ แต่นายจ้างเดิมยังจ่ายค่าเบี้ยประกันกันอยู่ แล้วใครจะเป็นผู้รับประโยชน์เพราะความเป็นนายจ้างลูกจ้างสิ้นสุดลงแล้ว นอกจากนี้ยังมีปัญหาเกี่ยวกับทายาทและผู้รับประโยชน์ซึ่งเป็นนายจ้างว่าควรมีสิทธิได้อะไรจากการสูญเสียบ้าง ยังมีปัญหาว่าทุนประกันควรเป็นเช่นไร และข้อจำกัดหรืออัตราส่วนในการจ่ายเบี้ยประกันของนายจ้างและลูกจ้างควรเป็นเช่นไร และท้ายที่สุดคือนายจ้างต้องได้รับความยินยอมจากลูกจ้างให้อาชีวิตตนไปประกันด้วยหรือไม่ หากลูกจ้างไม่ยินยอมผลจะเป็นเช่นไร เพื่อป้องกันมิให้นายจ้างแสวงหาประโยชน์จากการทำประกันชีวิตลูกจ้าง

ด้วยเหตุนี้ กรณีศึกษาดังกล่าวข้างต้นจึงเป็นที่มาของการจัดทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ที่ผู้เขียนมีความประสงค์จะศึกษาเพื่อเสนอแนวคิดที่เป็นประโยชน์ต่อการทำสัญญาประกันชีวิตในกรณีนายจ้างทำประกันชีวิตลูกจ้างต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาความหมาย หลักการ แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการประกันชีวิตผู้อื่น กรณีนายจ้างเอาประกันชีวิตลูกจ้าง
2. เพื่อศึกษาหลักเกณฑ์ทางกฎหมายไทยในการทำประกันชีวิตผู้อื่นกรณีนายจ้างเอาประกันชีวิตลูกจ้างเปรียบเทียบกับกฎหมายต่างประเทศ
3. เพื่อศึกษาปัญหาและวิเคราะห์ปัญหากฎหมายในการทำประกันชีวิตผู้อื่นที่ไม่ใช่ญาติกรณีนายจ้างเอาประกันชีวิตลูกจ้าง

4. เพื่อเสนอแนะแนวทางในการแก้ไขปรับปรุงแนวทางในการประกันชีวิตผู้อื่นที่ไม่ใช่ญาติ

1.3 สมมติฐานของการศึกษา

ปัจจุบันแม้กฎหมายจะเปิดโอกาสให้นายจ้างสามารถเอาประกันชีวิตลูกจ้างซึ่งเป็นบุคคลอื่นที่ไม่ใช่ญาติได้ ประกอบกับศาลฎีกาได้มีคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 64/2516 วินิจฉัยโดยที่ประชุมใหญ่ให้นายจ้างทำสัญญาประกันชีวิตของลูกจ้างโดยระบุให้นายจ้างเป็นผู้รับประโยชน์จากการประกันชีวิตของลูกจ้างได้ก็ตาม แต่ในคำพิพากษาศาลฎีกาฉบับดังกล่าวก็มิได้มีการวินิจฉัยให้เหตุผลไว้อย่างชัดเจนในประเด็นเรื่องส่วนได้เสียในเหตุที่เอาประกัน รวมทั้งเรื่องความยินยอมของลูกจ้าง นอกจากนี้ในคำวินิจฉัยศาลฎีกาก้ยังไม่มีประเด็นไปถึงเงินค่าสินไหมทดแทนที่นายจ้างได้รับจากบริษัทผู้รับประกันภัยเนื่องจากความตายของลูกจ้างว่าควรที่นายจ้างจะพึงมีสิทธิเพียงใด ประเด็นเหล่านี้หากไม่มีความชัดเจนถูกต้องแล้วอาจเปิดโอกาสให้นายจ้างแสวงหาประโยชน์จากชีวิตหรือความตายของลูกจ้างได้ ดังนั้นจึงจำเป็นต้องศึกษาเพื่อให้ทราบถึงความชัดเจนถูกต้อง และควมมีผลใช้บังคับได้ของสัญญาประกันชีวิตลูกจ้างที่นายจ้างทำขึ้นว่าควรต้องมีหลักเกณฑ์ เงื่อนไขอย่างไร เพื่อที่จะไม่ให้สัญญาประกันชีวิตของลูกจ้างที่นายจ้างทำขึ้นกลายเป็นการพนันขั้นต่อ

1.4 ขอบเขตของการศึกษา

มุ่งศึกษาถึงหลักการแนวคิดของการประกันชีวิต ผู้อื่นโดยพิจารณาจาก หลักการเรื่องส่วนได้เสีย ในสัญญาประกันชีวิต ศึกษา ความสัมพันธ์ระหว่างนายจ้างและลูกจ้าง แนวคิดและเหตุผลอันเป็นที่มาของ การประกันชีวิตลูกจ้าง ตลอดจนหลักเกณฑ์ทางกฎหมายไทยกรณีนายจ้างทำประกันชีวิตลูกจ้างเปรียบเทียบกับกฎหมายต่างประเทศ โดยกฎหมาย ของประเทศไทยจะเริ่มศึกษาตั้งแต่ความหมายและการเกิดขึ้นของสัญญาประกันชีวิต ข้อแตกต่างระหว่างสัญญาประกันชีวิตและการพนันขั้นต่อ ข้อแตกต่างเรื่องส่วนได้เสียในการประกันชีวิตและ การประกันวินาศภัย รวมถึงรูปแบบของสัญญาประกันชีวิตผู้อื่นที่ไม่ใช่ญาติ

ส่วนกฎหมายต่างประเทศนั้น จะศึกษาถึงความเป็นมา แนวคิดการในทำประกันชีวิตของประเทศในกลุ่มใช้กฎหมายจารีตประเพณีและในกลุ่มใช้กฎหมายลายลักษณ์อักษร (Common Law and Civil Law) เพื่อศึกษาวิเคราะห์ หลักการสำคัญที่กฎหมายยอมให้ทำประกันชีวิต ผู้อื่นซึ่งไม่ใช่ญาติ ได้ และนำมาพิจารณาเปรียบเทียบกับกฎหมายไทยว่ามีเงื่อนไข ข้อจำกัดเหมือนหรือ

แตกต่างกัน อย่างไรก็ตาม เพื่อให้การ ศึกษากรณีนายจ้าง ทำสัญญาประกันชีวิตลูกจ้าง ตามกฎหมายไทย ได้รับการรับรองคุ้มครองโดยกฎหมายมากยิ่งขึ้น

1.5 วิธีดำเนินการศึกษา

โดยใช้วิธีการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) ด้วยการรวบรวมข้อมูลค้นคว้าจาก หนังสือบทความ ข้อมูลที่ได้จากเครือข่ายอินเทอร์เน็ตหรือเว็บไซต์ ที่เกี่ยวข้องกับทั้งของไทยและ ต่างประเทศ รวมถึงเอกสารประกอบการสัมมนาและวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้อง

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับคือ

1. ทำให้ทราบถึงความหมาย หลักการ แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการประกันชีวิตผู้อื่นกรณีนายจ้างเอาประกันชีวิตลูกจ้าง
2. ทำให้ทราบ ถึง หลักเกณฑ์ทางกฎหมายไทยในการทำประกันชีวิตผู้อื่นกรณีนายจ้างเอาประกันชีวิตลูกจ้างเปรียบเทียบกับกฎหมายต่างประเทศ
3. ทำให้ทราบ ถึง ปัญหาและวิเคราะห์ปัญหากฎหมายในการทำประกันชีวิตผู้อื่นที่ไม่ใช่ญาติกรณีนายจ้างเอาประกันชีวิตลูกจ้าง
4. ทำให้ทราบถึง ข้อเสนอแนะแนวทางในการแก้ไขปรับปรุงแนวทางในการทำประกันชีวิตผู้อื่นที่ไม่ใช่ญาติ

บทที่ 2

ความหมาย หลักการ แนวคิด และทฤษฎี

ที่เกี่ยวข้องกับการประกันชีวิตผู้อื่น กรณีนายจ้างเอาประกันชีวิตลูกจ้าง

การดำรงชีวิตคนเราไม่ว่าจะมีอาชีพใด มีฐานะอย่างไร ทุกคนต่างปฏิเสธไม่ได้ว่า ความไม่แน่นอนของชีวิตยังเกิดขึ้นได้ทุกเมื่อ สำหรับผู้ที่มีฐานะคืออยู่แล้ว ถ้าต้องเสียชีวิตก่อนเวลาอันสมควรก็อาจจะไม่ทิ้งภาระไว้กับผู้ที่อยู่ข้างหลัง แต่สำหรับผู้ที่มีฐานะไม่มั่นคง การเสียชีวิตของผู้นำครอบครัวถือเป็นปัญหาใหญ่กับผู้ใกล้ชิด ในทางธุรกิจก็เช่นเดียวกันบุคลากรในองค์กรบางตำแหน่งถือว่ามีความสำคัญกับองค์กรเป็นอย่างมาก การดำรงชีพหรือความมรณะของบุคลากรบางตำแหน่งอาจมีผลต่อการอยู่รอดหรือกระทบต่อความรับผิดชอบทางกฎหมายอย่างยิ่งในธุรกิจใดธุรกิจหนึ่ง เพราะฉะนั้นการทำประกันชีวิตจึงเป็นการสร้างหลักประกันความเสี่ยงทางธุรกิจ นอกเหนือจากการประกันวินาศภัยได้อีกวิธีหนึ่ง สำหรับประเทศไทยได้ยอมรับให้มีการประกันชีวิตบุคคลอื่นที่มีส่วนได้เสียกับผู้เอาประกันมานานแล้ว โดยมีมาพร้อม ๆ กับการยอมรับให้มีการทำสัญญาประกันชีวิตตนเองเช่นเดียวกับที่นานาประเทศให้การยอมรับ

ในบทนี้จะกล่าวถึงความหมาย หลักการ แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการประกันชีวิตผู้อื่นอันเป็นมูลเหตุให้เกิดการทำสัญญาประกันชีวิตลูกจ้างได้ รวมทั้งหลักการสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการทำประกันชีวิตลูกจ้าง อาทิ หลักส่วนได้เสีย หลักสุจริตและหลักยินยอม เป็นต้น

2.1 ความหมายและแนวคิดของการทำประกันชีวิต

การศึกษาปัญหากฎหมายในเรื่องใดก็ตามนั้น สิ่งจำเป็นเบื้องต้นคือเราต้องทราบถึงความหมาย แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องในเรื่องนั้นก่อนเพื่อทำความเข้าใจถึงพื้นฐานในเรื่องนั้น ๆ อันจะนำไปสู่การวิเคราะห์ปัญหาที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ ต่อไป

2.1.1 ความหมายของการทำประกันชีวิต

การทำประกันชีวิต เป็นการเฉลี่ยค่าความเสี่ยงร่วมกันของคนที่ทำประกัน โดยทุกคนจะจ่ายเงินส่วนหนึ่งให้กับบริษัทที่รับผิดชอบซึ่งอาจจะจ่ายครั้งเดียวหรือจ่ายเป็นงวด แล ะเมื่อเกิดเหตุขึ้นบริษัทจะชดใช้เงินคืนให้กับผู้รับประโยชน์ตามจำนวนเงินที่ผู้ทำประกันได้ตกลงไว้แต่แรก ทั้งนี้

ตามกฎหมายไทยนั้นแม้จะยอมรับเรื่องการทำประกันชีวิตโดยวางหลักเกณฑ์เงื่อนไขในการทำประกันชีวิตไว้ แต่ก็ไม่ได้ให้นิยามความหมายไว้อย่างชัดเจน จำต้องอนุมานจากบทบัญญัติที่เกี่ยวข้อง

สัญญาประกันชีวิตเป็น สัญญา ประกันภัยอย่างหนึ่งตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ วางหลักไว้ในหมวด 3 เอกเทศสัญญา ลักษณะ 20 ว่าด้วยการประกันภัย ดังนี้ จึงควรทราบถึงความหมายของการประกันภัยก่อนและความแตกต่างระหว่างสัญญาประกันชีวิตกับสัญญาประกันภัยทั่ว ๆ ไปที่เรียกว่า สัญญาประกันวินาศภัยได้ดียิ่งขึ้น

คำว่า “การประกันภัย” ตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า “Insurance” การประกันภัยเป็นคำรวมประกอบด้วยการประกันวินาศภัย (Non-Life Insurance หรือ General Insurance) และการประกันชีวิต (Life Insurance) ซึ่งมีผู้ให้ความหมายของการประกันภัยไว้หลายนัยด้วยกัน แล้วแต่ว่าจะมองการประกันภัยในแง่มุมใด ซึ่งสรุปได้ดังนี้

(1) การประกันภัย คือ การที่คนจำนวนมากได้ตกลงกันที่จะร่วมกันชดใช้หรือแบ่งเบาความเสียหายที่สมาชิกคนใดคนหนึ่งในกลุ่มอาจได้รับ โดยตั้งเป็นเงินกองทุน (Pool) ขึ้น เพื่อทำหน้าที่เป็นคนกลางรวบรวมเงินทุนหรือที่เรียกว่าเบี้ยประกันภัยจากสมาชิกทุกคนเข้าสู่กองทุน และกองทุนจะทำหน้าที่จ่ายเงินจากกองทุนให้แก่สมาชิกผู้ต้องประสบความเสียหาย

(2) การประกันภัย คือ แผนเฉลี่ยความเสี่ยงภัยร่วมกัน โดยบุคคลจำนวนหนึ่งตกลงกันว่า หากบุคคลในกลุ่มนั้นได้รับการสูญเสียเนื่องจากภัยที่กำหนดไว้ ทุก ๆ คนในกลุ่มจะเฉลี่ยค่าสูญเสียให้แก่ผู้ประสบภัย

(3) การประกันภัย คือการกระทำของบุคคลหมู่หนึ่งทำการรับโอนความเสี่ยงภัยของสมาชิกแต่ละคน เพื่อที่จะกระจายไปยังสมาชิกผู้ที่มีความเสียหายทุกคน¹

จากความหมายข้างต้นจะเห็นได้ว่าการประกันภัยมิได้หมายความว่าความถึงการป้องกันมิให้เกิดภัยขึ้น แต่หมายถึงการให้คำมั่นสัญญาว่าถ้ามีความเสียหายเกิดขึ้นจากภัยแล้วผู้ที่ต้องได้รับความเสียหายจะไม่ต้องรับภัยพิบัตินั้นไว้คนเดียว สมาชิกในกลุ่มคนอื่น ๆ ก็จะช่วยเหลือให้ผู้ต้องภัยพิบัตินั้นได้กลับคืนมีสภาพเหมือนเดิมเหมือนเมื่อก่อนเกิดภัยขึ้น การประกันภัยจึงน่าจะหมายความว่า การทำให้เกิดความแน่นอนขึ้น เนื่องจากมนุษย์ที่เกิดมาในโลกนี้ต้องเผชิญกับ

¹จาก หลักการประกันชีวิต, (น. 2), โดย สุธรรม พงศ์สำราญ พิงใจ พิงพาณิชย์ และวิรัช ณ สงขลา .(2528) , ลิขสิทธิ์, กรุงเทพฯ:โครงการจัดพิมพ์และเผยแพร่ตำราคณะเศรษฐศาสตร์และบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. บริษัทโรงพิมพ์ไทยวัฒนาพาณิชย์ จำกัด.

ภัยอันตรายต่าง ๆ อาทิ อุบัติเหตุ ไฟไหม้ การโจรกรรม โรคภัยไข้เจ็บ และความตาย เป็นต้น ซึ่งมีผลโดยตรงต่อชีวิต ร่างกาย และทรัพย์สินของทั้งตนเองและบุคคลภายนอก จึงอาจกล่าวได้ว่าไม่มีใครในโลกนี้จะหนีพ้นจากความเสี่ยงภัยไปได้ การประกันภัยจึงเป็นการจัดความเสี่ยงภัยให้หมดสิ้นไป และทดแทนความไม่แน่นอนทั้งหลายเหล่านั้นด้วยความแน่นอน

ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542² ให้ความหมายคำว่าประกันภัยว่า “ประกันภัย หมายถึง ชื่อสัญญาซึ่งบุคคลคนหนึ่ง เรียกว่า ผู้รับประกันภัย ตกลงจะใช้ค่าสินไหมทดแทนหรือใช้เงินจำนวนหนึ่งให้ในกรณีที่เกิดวินาศภัยขึ้น หรือในเหตุอย่างอื่นในอนาคตต้งได้ระบุไว้ในสัญญา และการนี้บุคคลอีกคนหนึ่ง เรียกว่า ผู้เอาประกันชีวิต ตกลงจะส่งเงินซึ่งเรียกว่า เบี้ยประกันภัย”

ส่วนคำว่าสัญญาประกันชีวิตนั้นในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2552 ให้ความหมายว่า

“ประกันชีวิต หมายถึง ชื่อสัญญาประกันภัยชนิดหนึ่งซึ่งบุคคลคนหนึ่งเรียกว่า ผู้รับประกันภัย ตกลงจะใช้เงินจำนวนหนึ่งให้แก่ผู้รับประโยชน์ โดยอาศัยความทรงชีพหรือมรณะของบุคคลคนหนึ่ง และในการนี้ผู้เอาประกันชีวิตตกลงจะส่งเงินซึ่งเรียกว่า เบี้ยประกันภัย ให้แก่ผู้รับประกันภัย”

ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 861 ได้บัญญัติเกี่ยวกับสัญญาประกันภัยไว้ว่า “อันว่าสัญญาประกันภัยนั้น คือสัญญาซึ่งบุคคลคนหนึ่งตกลงจะใช้ค่าสินไหมทดแทนหรือใช้เงินจำนวนหนึ่งให้ในกรณีวินาศภัยหากมีขึ้น หรือในเหตุอย่างอื่นในอนาคตต้งได้ระบุไว้ในสัญญา และในการนี้บุคคลอีกคนหนึ่งตกลงจะส่งเงินซึ่งเรียกว่า “เบี้ยประกันภัย” ตามบทบัญญัติดังกล่าวนี้เป็นบทบัญญัติที่ใช้กับการประกันชีวิตและการประกันวินาศภัย ดังนั้น ถ้าต้องการทราบความหมายเฉพาะของการประกันชีวิตและการประกันวินาศภัยแล้ว จะต้องไปพิจารณาในมาตรา 861 มาตรา 869 และมาตรา 889 ซึ่งเป็นบทบัญญัติเฉพาะเรื่องต่อไป กล่าวคือ การประกันวินาศภัยนั้นเมื่อวิเคราะห์มาตรา 861 และมาตรา 869 ได้บัญญัติว่า “อันคำว่า “วินาศภัย” ในหมวดนี้ หมายถึง ความรวมเอาความเสียหายอย่างใด ๆ บรรดาซึ่งจะพึงประมาณเป็นเงินได้” จึงพอให้นิยามความหมายของคำว่า “ประกันวินาศภัย” ได้ว่า หมายถึง การประกันภัยเพื่อความเสียหายอันพึงประมาณเป็นเงินได้ ผู้เอาประกันวินาศภัยจะได้รับค่าสินไหมทดแทนในกรณีที่เกิดวินาศภัยขึ้นตามสัญญา ไม่เกิน

²จากเว็บไซต์ของราชบัณฑิตยสถาน <http://rirs3.royin.go.th/new-search/word-search-all-x.asp> สืบค้นเมื่อวันที่ 11 มิถุนายน 2555.

ความเสียหายที่แท้จริง ภายในจำนวนเงินที่ได้เอาประกันภัยไว้ อันเป็นลักษณะสำคัญที่ต่างกับ สัญญาประกันชีวิต

ส่วนการประกันชีวิตเป็นการประกันภัยชนิดหนึ่ง ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มิได้ให้นิยามไว้เป็นการเฉพาะแต่พออนุมานได้จาก มาตรา 889 ที่บัญญัติว่า “ในสัญญาประกันชีวิต นั้นการใช้จำนวนเงินย่อมอาศัย ความทรงชีพ หรือมรณะของบุคคลคนหนึ่ง ” ซึ่งเมื่อพิจารณามาตรา 889 ประกอบมาตรา 861 อาจให้ความหมายได้ว่า สัญญาประกันชีวิต คือ “สัญญาประกันภัยที่ ผู้รับประกันภัยได้ตกลงชดใช้เงินให้แก่ผู้เอาประกันภัย โดยอาศัยเหตุแห่งการเสียชีวิตของบุคคล หนึ่งภายในกำหนดเวลาที่ตกลงกันไว้ โดยได้รับเบี้ยประกันภัยจากผู้เอาประกันภัยเป็นการตอบแทน”³

สัญญาประกันชีวิตตามกฎหมายอังกฤษได้มีความหมายว่า เป็นสัญญาซึ่งผู้รับ ประกันภัยยอมรับเอาสิ่งตอบแทน อัน ได้แก่ เบี้ยประกันภัยจำนวนหนึ่งซึ่งจ่ายให้แก่ผู้รับประกันภัย ตลอดชีวิตของบุคคลที่กำหนดไว้โดยเฉพาะ เพื่อการจ่ายเงินจำนวนหนึ่งให้เมื่อบุคคลนั้นถึงแก่ ความตายหรือทรงชีพอยู่ตามเงื่อนไขที่ได้ตกลงกันไว้⁴ ส่วนนักกฎหมายอเมริกันบางท่านได้ให้ ความหมายของสัญญาประกันชีวิตไว้ในความหมายอย่างแคบว่า หมายถึง สัญญาซึ่งทำขึ้นเพื่อจ่าย ผลประโยชน์ใด ๆ เมื่อมีการตายของบุคคลซึ่งได้เอาประกันชีวิตของเขาไว้ แต่บางท่านเห็นว่าควรมี ความหมายสองนัย **ประการแรก** หมายถึง เอกสารทางการเงินเพื่อเป็นการกำหนดเงินที่จ่ายให้แก่ บุคคลใดจากการที่มีการตายของบุคคลผู้ถูกเอาประกันชีวิต และ**ประการที่สอง** หมายถึง การจ่ายเงิน ตามสัญญาจากการตายทางเศรษฐกิจ อัน ได้แก่ ความพิการจากการได้รับบาดเจ็บหรือเจ็บป่วย แต่ใน กฎหมายประกันภัยของมลรัฐนิวเจอร์ซีย์ ประเทศสหรัฐอเมริกา Article 4, Section 46 (1) บัญญัติว่า การประกันชีวิต หมายถึง การประกันภัยทุกประเภทที่เกี่ยวกับเรื่องชีวิตของบุคคล และรวมถึง การประกันภัยทุกประเภทซึ่งเกี่ยวเนื่องกับการประกันชีวิต ส่วนประมวลกฎหมายแพ่งของญี่ปุ่น

³จาก สารานุกรมกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยประกันภัย, (น.14), โดย ไชยยศ เหมะรัชตะ. 2537. กรุงเทพฯ:จัดพิมพ์เนื่องในโอกาสที่ศาสตราจารย์ ดร.อุกฤษ มงคลนาวิน มีอายุ ครบ 5 รอบ.

⁴From Halsbury's law of England, Vol.22 (p.272). By Halsbury. 1958. Insurance. London: Butterworth Co., (Publishers) Ltd.,

⁵From Insurance Law: Basic Text. (p.13). By Keeton, Robert E. Minnesota. 1971. West Publishing Co., Ltd.

มาตรา 673 บัญญัติว่า สัญญาประกันชีวิต คือ สัญญาซึ่งได้ถูกทำขึ้นเมื่อคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งตกลงที่จะจ่ายเงินจำนวนที่กำหนดไว้ อันขึ้นอยู่กับความทรงชีพหรือมรณะของคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งหรือบุคคลที่สาม และคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งนั้นตกลงที่จะจ่ายเบี้ยประกันภัย⁶

ดังนั้น เมื่อมองว่าชีวิตมนุษย์และร่างกายถือเป็นสิ่งที่ไม่อาจประเมินค่าได้ ขณะเดียวกัน การดำรงอยู่ของชีวิตมนุษย์ในแง่คุณค่าทางเศรษฐกิจก็ถือว่าคนเรามีค่าทางเศรษฐกิจต่อหน่วยงานที่ทำอยู่ มีค่าทางเศรษฐกิจต่อตนเอง มีค่าทางเศรษฐกิจต่อครอบครัว มีค่าทางเศรษฐกิจต่อองค์กรอื่น ๆ ที่เขาทำประโยชน์ให้ และมีค่าทางเศรษฐกิจต่อสังคมโดยรวม จะเห็นได้ว่ามนุษย์มีค่าทางเศรษฐกิจไม่เฉพาะต่อตนเอง หากแต่มีค่าต่อผู้อื่นตลอดจนองค์กรและสถาบันต่าง ๆ อีกด้วย ซึ่งค่าทางเศรษฐกิจเหล่านี้ถือว่าเป็นส่วน ได้เสียต่อผู้ที่เอาประกันภัย ด้วยเหตุนี้กฎหมายจึงยอมให้มีการทำประกันชีวิตได้ทั้งชีวิตตนเองและชีวิตผู้อื่น เพื่อเป็นการแบ่งเฉลี่ยความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นจากการที่ต้องเสี่ยงภัยต่าง ๆ ของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ไปยังบุคคลจำนวนมากที่อยู่ในภาวะต้องเสี่ยงภัยทำนองเดียวกัน การประกันชีวิตจึงถือเป็นการประกันภัยรูปแบบหนึ่งที่มีลักษณะในการบรรเทาความสูญเสียด้านการเงินและเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นเนื่องจากการเสียชีวิตของบุคคลใดบุคคลหนึ่งซึ่งมีความสัมพันธ์กันในด้านต่าง ๆ

อย่างไรก็ดีในการเอาประกันชีวิตตนเอง มักไม่ปรากฏปัญหาในทางข้อพิพาทมากนัก แต่ที่ปรากฏเป็นปัญหาข้อพิพาทมากคือการทำสัญญาประกันชีวิตโดยอาศัยเหตุแห่งการมรณะในชีวิตของบุคคลอื่น กล่าวคือหากบุคคลใดมีส่วนได้เสียในชีวิตของบุคคลอื่นแล้วก็สามารถนำชีวิตของบุคคลนั้นไปทำสัญญาประกันชีวิตได้ ย่อมอาจนำมาซึ่งการแสวงหาประโยชน์จากการนำเอาชีวิตของบุคคลอื่นไปทำประกันชีวิต ดังจะได้อธิบายปัญหาในบทต่อไป

2.1.2 แนวคิดเกี่ยวกับการทำประกันชีวิตสากล

แนวคิดและความเป็นมาของการทำประกันชีวิตสากลนั้น เริ่มจากการที่มีการคิดค้นเรื่อง การประกันภัยก่อน ปรากฏหลักฐานการประกันภัยขึ้นเมื่อราว 3 พันปีก่อนคริสต์ศักราช โดยพ่อค้าชาวจีนได้คิดวิธีใช้หลักของการประกันภัยขึ้น เพื่อประกันความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าราคาแพงที่ขนส่งทางเรือตามลำน้ำแยงซีเกียง เมื่อมีความกลัวต่อความหายนะพ่อค้าจึงได้ประกันภัยไว้โดยการกระจายโอกาสที่จะเกิดความหายนะออกไป โดยมีแนวคิดที่ว่า ถ้าเรือ 100 ลำ แต่ละลำบรรทุกสินค้า 100 ห่อ ได้เริ่มเดินทางที่ต้นกระแสน้ำเชี่ยว พ่อค้าจะกระจายความเสี่ยงภัยโดยในเรือแต่ละลำ

⁶จาก สารานุกรมกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยประกันภัย , เล่มเดิม (น.15).

พ่อค้าจะบรรทุกสินค้าของตนในเรือเพียงคนละ 1 ห่อต่อเรือ 1 ลำ จนครบ 100 ลำ การสูญเสียเรือ 1 ลำ จะทำให้พ่อค้าแต่ละคนสูญเสียสินค้าเพียงคนละ 1 ห่อเท่านั้น⁷

มีหลักฐานบันทึกไว้อีกว่าเมื่อประมาณห้าพันปีล่วงมาแล้วชาวบาบิโลนซึ่งอาศัยอยู่กลุ่มแม่น้ำยูเฟรติสได้ผลิตสินค้าออกขายโดยให้พ่อค้าเร่ (Travelling Sales-Man) เป็นผู้รับสินค้าจากเจ้าของสินค้าไปจำหน่ายยังเมืองต่าง ๆ พวกพ่อค้าเร่นี้ต้องมอบทรัพย์สิน ภรรยา และบุตรที่อยู่ทางบ้านให้เจ้าของสินค้าเป็นประกัน โดยมีสัญญากันว่าถ้าใครที่ได้รับนั้นพ่อค้าเร่ต้องแบ่งให้เจ้าของสินค้าครึ่งหนึ่ง หากพ่อค้าเร่หนีหายไปหรือถูกโจรปล้นเอาสินค้าไปหมดบรรดาทรัพย์สินจะถูกเจ้าของสินค้านำริบ และภรรยาบุตรก็จะตกเป็นทาสไปด้วย เงื่อนไขดังกล่าวนี้เมื่อปฏิบัติไปได้ระยะหนึ่งบรรดาพ่อค้าเร่ก็ไม่พอใจจึงเกิดการแข็งข้อ ไม่ยอมรับเงื่อนไขอันเสียเปรียบนี้ และในที่สุดก็ตกลงเงื่อนไขใหม่ที่ว่า ถ้าการสูญเสียสินค้าโดยมิใช่ความผิดของพ่อค้าเร่หรือพ่อค้าเร่มิได้เพิกเฉยต่อการป้องกันรักษาสินค้าอย่างเต็มที่แล้วให้ถือว่าพ่อค้าเร่ไม่มีความผิด พ่อค้าเจ้าของสินค้านำริบทรัพย์สินบุตรภรรยาไม่ได้ แนวคิดนี้จึงได้ใช้ต่อมาอย่างแพร่หลายในการค้าสมัยนั้นนับได้ว่าแนวคิดดังกล่าวเป็นการเริ่มต้นของการประกันภัยในสมัยโบราณ ต่อมาชาวกรีกได้รับเอาความคิดของชาวบาบิโลนมาใช้กับการเดินเรือของตน คือยอมให้อาเรือหรือสินค้าของตนเป็นประกันเงินกู้ที่ต้องกู้ยืมจากนายทุนมาในการจัดซื้อสินค้า โดยมีเงื่อนไขว่าถ้าเรือสินค้านั้นไม่กลับท่า เจ้าหนี้จะมาเรียกร้องหนี้สินคืนจากเจ้าของเรือไม่ได้ นับได้ว่าการประกันภัยทางทะเลได้เริ่มขึ้นในขณะนี้ ซึ่งถึงกับมีการจัดตั้งเป็นสถาบันการประกันภัยทางทะเลในกรุงเอเธนส์สมัยนั้น⁸

ส่วนแนวความคิดการทำประกันชีวิตนี้ไม่มีหลักฐานแน่นอนว่าเริ่มมีกันตั้งแต่เมื่อใด ทราบกันเพียงว่าชาวกรีกโบราณใช้วิธีบริจาคเงินช่วยในการทำศพด้วยการเก็บเงินจากคนที่ไปโบสถ์ในวันอาทิตย์คนละเล็กคนละน้อยเป็นรายเดือน เพื่อเป็นการช่วยเหลือการทำศพผู้ตาย และต่อมาได้จัดตั้งสมาคมรับประกันในหมู่พวกทหารขึ้น สมาชิกที่ตายจะได้เงินสำหรับทำศพและจะได้รับเงินบำนาญเมื่อถึงวัยชรา เป็นต้น แนวความคิดเหล่านี้ถือได้ว่าเป็นการเริ่มต้นของการประกันชีวิตขึ้นแล้ว ต่อมา

⁷จาก หลักการประกันภัย (น. 15), โดย ประเสริฐ ประกาสโนบล, 2514, พระนคร : โรงพิมพ์ รร. จปร., 2514.

⁸จาก หลักการประกันภัย, (น. 17-19), เล่มเดิม.

ในสมัยโรมันมีวิวัฒนาการเพื่อที่จะปรับปรุงสมาคมให้ดีกว่าเดิมจึงได้รับบุคคลทั่วไปเข้ามาเป็นสมาชิกด้วย เป็นวิธีการง่าย ๆ ปราศจากแบบแผนหรือระเบียบที่ชัดเจนเช่นในปัจจุบัน⁹

ส่วนแนวคิดการประกันชีวิตในปัจจุบันนั้นในระยะแรกถูกมองว่าเป็นการแสวงหาประโยชน์จากชีวิตของมนุษย์อย่างไร้ศีลธรรมเพราะเป็นการเอาประกันชีวิตบุคคลอื่นได้โดยไม่จำกัด และในหลายประเทศได้ออกกฎหมายห้ามการดำเนินการดังกล่าว โดยเฉพาะในประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศสก่อนปี พ.ศ. 2363 และประเทศอิตาลีระหว่างพุทธศตวรรษที่ 19 ยกเว้นในประเทศอังกฤษไม่มีการห้ามดำเนินการดังกล่าว ต่อมานักทฤษฎีและนักคณิตศาสตร์ในภาคพื้นยุโรปจำนวนมากได้อุทิศตนในการพัฒนาความรู้และแนวคิดด้านประกันชีวิต โดยนาย จอห์น แกรนด์ ได้รวบรวมสถิติการตายเนื่องจากกาฬโรค และในปี พ.ศ. 2204 ได้พิมพ์หนังสือชื่อ “ธรรมชาติและข้อสังเกตทางการเมือง ” โดยผลงานดังกล่าวถือว่าเป็นการแสดงตัวเลขทางเศรษฐศาสตร์เกี่ยวกับการประกันชีวิตเป็นครั้งแรก¹⁰

ต่อมาแนวคิด เรื่องการประกันชีวิตได้พัฒนาออกมาในรูปของการรวบรวมและจัดทำสถิติการเสียชีวิต เสนอแนวคิดเพื่อนำมาวิเคราะห์ความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้นโดยระหว่างปี พ.ศ. 2230-2234 Edmund Hally นักคณิตศาสตร์ชาวอเมริกันได้ศึกษาสถิติการตายในเมือง Breslau และได้พิมพ์ผลงานชื่อ “สถิติมรณกรรมในเบรสเลา ” และโทมัส ซิมป์สัน ได้จัดพิมพ์ผลงานเรื่อง “ธรรมชาติและกฎการเปลี่ยนแปลง ” ออกเผยแพร่ และในปี พ.ศ. 2283 ได้มีการจัดพิมพ์เรื่อง “ข้อกำหนดเบี้ยประกันรายปีและลดอัตราค่าจ่ายกรณีตาย ” ตามมา ซึ่งแนวความคิดทางวิชาการด้านการประกันชีวิตเริ่มมีความชัดเจนขึ้นเรื่อย ๆ และมีการเริ่มดำเนินการประกันชีวิตกันอย่างแพร่หลาย โดยประเทศอังกฤษถือได้ว่าเป็นประเทศที่ประสบความสำเร็จในการประกอบธุรกิจประกันชีวิตเป็นอย่างมาก และมีการดำเนินงานมาอย่างยาวนาน รวมทั้งมีมาตรการในการคุ้มครองผู้เอาประกันให้ได้รับประโยชน์อย่างเต็มที่ จนเป็นที่น่าเชื่อถือของประชาชนทั่วไป¹¹ ซึ่งในประเทศต่าง ๆ หลายประเทศก็นำไปเป็นแบบอย่าง เช่น ประเทศไทยระยะแรกของการประกันชีวิตในประเทศอังกฤษนั้น ได้มีนายริชาร์ด มาร์ติน (Richard Martin) กับพวกได้เสนอแนวทางที่เกี่ยวกับ

⁹จาก “หลักกฎหมายที่สำคัญเกี่ยวกับสัญญาประกันภัย ”, น. 23, โดย โพรธี จักรโกมล , (2514), วารสารสำนักงานประกันภัย, (มกราคม – มีนาคม 2514).

¹⁰จาก หลัก กฎหมายว่าด้วยประกันภัย, (น .352), โดย ไชยยศ เหมะรัชตะ, (2547), กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

¹¹From Federal Insurance Co.,Ltd, (p.77). by Cellestine V.,1981, 1 K”B” 70.

การประกันชีวิตเป็นครั้งแรกในวันที่ 18 มิถุนายน ค.ศ. 1583 โดยได้ตกลงรับประกันชีวิตของ นายวิลเลียม กิบบอนส์ (William Gibbons) ซึ่งข้อตกลงมีว่านายกิบบอนส์จะต้องจ่ายเงินจำนวน 80 ดอลลาร์ ถ้านายกิบบอนส์ถึงแก่กรรมในระยะเวลา 1 ปี จะได้รับเงินจำนวน 2,000 ดอลลาร์ จากคณะตัวแทนทั้ง 16 คน รวมกันจ่ายเงินให้ ต่อมานายกิบบอนส์ถึงแก่กรรมแต่ไม่ได้รับการชดใช้เงินจากสมาคมเนื่องจากเกิดข้อโต้แย้งกันเกี่ยวกับการนับระยะเวลาในสัญญาคดีขึ้นสู่ศาล ศาลได้ตัดสินเอาความผิดกับผู้ให้จ่ายเงินจำนวน 2,000 ดอลลาร์ แก่ทายาทของนายกิบบอนส์ และแนวทางคำพิพากษาดังกล่าวยังใช้กันอยู่จนทุกวันนี้¹²

ต่อมาในปี ค.ศ. 1698 (พ.ศ. 2441) Dr. William Assheton ได้วางโครงการก่อตั้งบริษัทประกันชีวิตมีชื่อว่า บริษัทเมอเซอร์แห่ง ลอนดอน (The Mercer's Company Of London) ขึ้นในกรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ โดยริเริ่มการประกันแบบบ้านานูหรือรายได้ประจำ มีข้อแม้ว่าผู้รับประกันจะต้องเป็นสมาชิกในครอบครัวของผู้เอาประกัน จุดประสงค์ที่ตั้งขึ้นหลัก ๆ ก็เพื่อเป็นการช่วยเหลือครอบครัวผู้เอาประกันที่เป็นพวกแม่หม้ายที่หัวหน้าครอบครัวเสียชีวิตลง ต่อมาในปี ค.ศ. 1699 (พ.ศ. 2442) ได้มีสมาคมประกันชีวิตดำเนินการประกันชีวิตให้กับพวกแม่หม้ายและเด็กกำพร้าขึ้นอย่างจริงจัง มีการจัดตั้งองค์กรในลักษณะคล้ายคลึงกันภายใต้ชื่อว่า “สมาคมเพื่อหญิงหม้ายและเด็กกำพร้า” (The Society of Assurance For Widows And Orphans) ถือเป็นสมาคมประกันชีวิตแห่งแรกอย่างแท้จริง มีสมาชิกถึง 2,000 คน การเก็บเงินสมาชิกเก็บถึง 1.20 ดอลลาร์ต่อสัปดาห์ เงินที่เก็บมานี้ได้รวบรวมไว้เป็นกองทุน และคาดว่าอย่างน้อยเงินกองทุนควรจะ เป็นเงิน 2,400 ดอลลาร์เงินก้อนนี้พร้อมที่จะจ่ายให้แก่สมาชิก เมื่อสมาชิกคนใดคนหนึ่งถึงแก่กรรมทางสมาคมใช้หลักในการพิจารณาเลือกสมาชิก โดยพิจารณาถึงสุขภาพ อายุ แต่มีข้อแม้คือไม่รับประกันบุคคลที่มีอาชีพเป็นทหาร และในกรณีที่สมาชิกขาดการชำระเงินค่าสมาชิกให้แก่สมาคมภายใน 7 วัน ทางสมาคมก็ถือว่าสัญญาขาดอายุลง อย่างไรก็ตามการดำเนินงานก็ไม่ประสบความสำเร็จเนื่องจากความจริงที่ว่ายังไม่ได้มีการรวบรวมสถิติเกี่ยวกับการตายอย่างถูกต้อง อันจะเป็นกฎเกณฑ์ของการดำเนินการขององค์กรต่าง ๆ ตามมาตรฐานของการประกันชีวิต ศาสตราจารย์ James L. Athearn ได้กล่าวว่า สมาคมดังกล่าวเป็นองค์กรแรกของการประกัน ต่อมาการรับประกันดังกล่าวรัฐบาลได้เริ่มเข้ามาค้าประกันเพราะเกรงว่าบริษัทอาจล้มละลายได้¹³

¹²From Risk and Insurance, (p.115), by James L. Athearn, 1999, 2d ed. New York, Meredith Corporation.

¹³จาก หลักกฎหมายว่าด้วยประกันภัย, (น.354), เล่มเดิม.

องค์การที่เกี่ยวกับการประกันชีวิตอีกองค์การหนึ่งซึ่งมีชื่อเสียงมากใน ประเทศอังกฤษ คือ “สมาคมมิตรสัมพันธ์เพื่อการประกันภัย ” ซึ่งก่อตั้งใน พ . ศ . 2249 และต่อมาได้รวมอยู่ใน สหภาพนอร์ริชในปี พ . ศ . 2409 องค์การนี้ได้โฆษณากิจการต่อสาธารณชน ดังนั้น อาจถือได้ว่าเป็นครั้งแรกที่ได้เสนอความรู้เกี่ยวกับการใช้ประกันชีวิตต่อสาธารณชน

บริษัทประกันชีวิตซึ่งเก่าแก่และยังดำเนินกิจการอยู่ในปัจจุบันนี้คือ “สมาคมเพื่อการประกันชีวิตที่เสมอภาค ” (The Society For The Equitable Assurance Of Lives And Survivorship) หรือที่เรียกอีกชื่อหนึ่งว่า “Old Equitable” ซึ่งก่อตั้งในปี ค.ศ. 1756 (พ.ศ. 2305) โดย บุคคล 2 คน ชื่อนาย Thomas Simpson และนาย James Dodson รับทำประกันชีวิตบุคคลทั่ว ๆ ไป โดยอาศัยตารางมรณะเป็นสาระสำคัญ การชดใช้ค่าสินไหมทดแทนเป็นการตกลงว่าจะจ่ายให้เท่าที่จะหาเงินได้ สำหรับการคำนวณเบี้ยประกัน ได้คิดจากอายุของผู้เอาประกันและระยะเวลาที่คุ้มครอง การยื่นขอเอาประกันต้องทำเป็นหนังสือ และระบุข้อมูล 2 ประการคือ สถานะทางสุขภาพ รวมทั้ง อาชีพและข้อมูลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับผู้เอาประกัน องค์การนี้ได้ใช้ประโยชน์จากวิธีการ ทางวิทยาศาสตร์ซึ่งคำนวณโดยนักคณิตศาสตร์ในอันที่จะกำหนดตารางเกี่ยวกับอัตราการตาย¹⁴

ในระยะเวลาที่ Old Equitable ดำเนินการอยู่นั้น ได้มีผู้พยายามคิดและกำหนดรายละเอียด เกี่ยวกับเงื่อนไขของสัญญา ประกันภัย เช่น การขาดชำระเบี้ยประกันภัย 30 วัน ถือว่ากรมธรรม์ ฉบับนั้นขาดอายุลง การปรับปรุงสัญญาจะกระทำภายในระยะเวลา 3 เดือน เพื่อที่จะให้สัญญามีผล บังคับใช้เช่นเดิม การจ่ายเงินคืนเบี้ยประกันนี้จะจ่ายมากกว่าจำนวนเงินเอาประกันที่ได้ชำระมา ให้กับ Old Equitable ซึ่งปัจจุบันเรียกว่า เงินปันผล ข้อแตกต่างของ Old Equitable กับบริษัทประกัน ชีวิตในปัจจุบัน คือ Old Equitable ไม่มีตัวแทนขายประกันชีวิต ถ้าบุคคลใดจะซื้อสัญญาประกัน ชีวิตก็สามารถติดต่อโดยตรงกับ Old Equitable ได้ นับแต่ก่อตั้งองค์การนี้ธุรกิจการประกันชีวิตได้ พัฒนาก้าวหน้าขึ้นอย่างรวดเร็วจนปัจจุบัน

2.1.3 แนวคิดเกี่ยวกับการทำประกันชีวิตในประเทศไทย¹⁵

จากการศึกษาพบว่าคนไทยรู้จักการประกันภัยมานานแล้วตั้งแต่ก่อนสมัยรัชกาลที่ 5 จากการติดต่อค้าขายกับชาวตะวันตก ส่วน กิจการประกันชีวิตนั้นพบว่ามีเกิดขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 โดยคณะทูตสันถวะไมตรีทางการพาณิชย์ประเทศอังกฤษได้ส่งมาเจริญพระราชไมตรีได้ขอ

¹⁴ จาก หลักการประกันภัย, (น. 18), เล่มเดิม.

¹⁵ จาก ประกันชีวิตในประเทศไทย, (น. 8), พิเศษย์ สุขวนิชย์, 2520, กรุงเทพฯ: บริษัท อินเทอร์เน็ตไฟ อัดสำเนา.

พระบรมราชานุญาตประกอบธุรกิจประกันชีวิตในประเทศไทยรวมไปด้วยกับเรื่องอื่น ๆ ที่เข้ามา เจริญเจริญพระราชไมตรี เมื่อคณะทูตได้เข้าเฝ้า ฯ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว นอกจากจะได้ทราบถึงเรื่องแลกเปลี่ยนทางการพาณิชย์ที่ได้รับมอบหมายจากรัฐบาล ประเทศ อังกฤษแล้ว ก็ได้เสนอขอพระบรมราชานุญาตให้บริษัท East Asiatic จำกัด ของชาวอังกฤษดำเนิน ธุรกิจรับประกันชีวิตประชาชนคนไทยและชาวต่างประเทศที่มาพึ่งพระบรมโพธิ์สมภาร ณ กรุงสยาม ในฐานะตัวแทนของบริษัท Equitable ประกันภัยแห่งกรุงลอนดอน¹⁶ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงมีพระบรมราชานุญาตให้ดำเนินการได้ โดยมีสมเด็จพระยาบรม มหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค)¹⁷ เป็นผู้ถือกรรมธรรม์เป็นคนแรก หลังจากนั้นมาธุรกิจประกันชีวิตใน สยามก็ไม่ประสบความสำเร็จ เพราะกรรมธรรม์ต้องส่งมาจากประเทศอังกฤษและคนสยามก็ยังไม่มีความสนใจธุรกิจประกันชีวิต การประกันชีวิตต้องหยุดชะงักไปเองในปลายรัชกาลที่ 5 นั้นเอง บริษัทหรือห้างในสมัยนั้นไม่ได้ตั้งกิจการประกันภัยหรือประกันชีวิตโดยตรงขึ้นใน เมืองไทย เป็นแต่เพียงตัวแทนของบริษัทต่างชาติ แสดงว่าการประกันชีวิตไม่ใช่เป็นของใหม่ สำหรับเมืองไทยเลยแต่เคยมีมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 แล้ว

ส่วนกฎหมายอันเกี่ยวข้องกับประกันชีวิตของประเทศไทยนั้น อาจกล่าวได้ว่ากฎหมาย ในเรื่องนี้แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ กฎหมายที่ใช้กับกฎเกณฑ์แห่งสัญญาประกันชีวิตได้แก่ การกำหนดสิทธิและหน้าที่ระหว่างคู่สัญญาประกันชีวิต คือ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ โดย ในปี พ.ศ. 2468 ได้มีการประกาศใช้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ขึ้น มีเรื่องการประกันภัย รวมอยู่ด้วย เป็นการรับรู้ข้อตกลงในเรื่องประกันภัยและการประกันชีวิตว่าเป็นสัญญาที่ผูกพันชอบ ด้วยกฎหมาย และประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 3 ปี พ . ศ . 2468 ดังกล่าวข้างต้น ได้ถูก

¹⁶เป็นบริษัทผู้รับประกันภัยที่เก่าแก่ที่สุดและยังดำเนินกิจการอยู่ในปัจจุบันนี้มีชื่อเต็มว่า สมาคมเพื่อการประกันชีวิตที่เสมอภาค (The Society For The Equitable Assurance Of Lives And Survivorship) หรือที่เรียกว่า Old Equitable ซึ่งก่อตั้งในปี ค.ศ.1756 โดย Thmas Simpson จดทะเบียนดำเนินธุรกิจเมื่อปี ค.ศ. 1762 รายละเอียดโปรดดู Robert Irwin Mehr, Emerson Cammack, Terry Rose, Principles Of Insurance, (Illinois: Richard D. Irwin, 1985), p. 405.

¹⁷สมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) (พ.ศ. 2351 – พ.ศ. 2425) ขุนนาง ชั้นผู้ใหญ่ของไทยในสมัยรัตนโกสินทร์ ผู้มีบทบาทสำคัญในการเมืองการปกครองของไทย โดย เป็นผู้มีบทบาทในการอัญเชิญพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ขึ้นครองสิริราชสมบัติและ ได้รับการแต่งตั้งเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ตั้งแต่วันที่ พ.ศ. 2411 - พ.ศ. 2416 ด้วย.

ยกเลิก และใช้บทบัญญัติบรรพ 3 ที่ตรวจชำระใหม่ ตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน 2472 ซึ่ง บรรพ 3 ที่ตรวจชำระใหม่ก็มีบทบัญญัติลักษณะ 20 ว่าด้วยประกันภัยตั้งแต่มาตรา 861 ถึงมาตรา 897 และมีผลบังคับใช้อยู่ในปัจจุบัน และกฎหมายอันเกี่ยวข้องด้วยการควบคุมดูแลธุรกิจประกันชีวิตอีกประเภทหนึ่ง โดยมีเหตุมาจากการดำเนินงานในการรับประกันชีวิตเป็นกิจการที่กว้างขวางต้องใช้เงินทุนมากและโดยที่กิจการประกันชีวิตต้องเกี่ยวข้องกับประชาชนเป็นจำนวนมาก หากผู้รับประกันภัยดำเนินงานไม่ได้ อาจเป็นเหตุให้ประชาชนผู้เอาประกันไว้ต้องเสียหายเดือดร้อน และเป็นผลกระทบกระเทือนต่อเศรษฐกิจโดยส่วนรวมอีกด้วย รัฐจึงได้เข้ามาควบคุมกิจการโดยในปี 2472 ได้มีการตราพระราชบัญญัติควบคุมกิจการค้าขายอันกระทบถึงความปลอดภัยหรือผาสุกแห่งสาธารณชน พ.ศ. 2471 ขึ้น เพราะพิจารณาเห็นว่า การประกันชีวิตเป็นธุรกิจที่จะต้องดำเนินโดยมีส่วนเกี่ยวพันถึงสาธารณชน ซึ่งต้องกำหนดระเบียบการปฏิบัติในการควบคุมธุรกิจให้มีมาตรฐานที่ดีและปลอดภัยพอสมควร¹⁸ รัฐจึงประสงค์จะให้ความปลอดภัยแก่ประชาชนผู้เอาประกันและทราบถึงฐานะการเงินของบริษัทว่ามีความมั่นคงเพียงใด โดยกำหนดให้บริษัทรับประกันชีวิตต้องฝากหลักทรัพย์ไว้ต่อทางการเมื่อเริ่มประกอบการประกันชีวิตจำนวนห้าหมื่นบาท และจะต้องฝากเพิ่มขึ้นจากจำนวนหนึ่งในสามของเบี้ยประกันที่บริษัทได้รับทุกปี¹⁹

บริษัทประกันชีวิตของคนไทยนั้นได้เริ่มก่อตั้งขึ้นเมื่อเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 เพราะในช่วงสงครามโลกนั้นบริษัทประกันภัยของต่างประเทศที่อยู่ในฐานะชนชาติศัตรูต้องหยุดประกอบกิจการไปเกือบทั้งหมด บริษัทประกันชีวิตของคนไทยบริษัทแรกคือ บริษัทไทยเศรษฐกิจประกันภัย จำกัด ซึ่งจดทะเบียนในปี พ.ศ. 2485 ปีเดียวกันนี้มีอีกบริษัทซึ่งมีคนไทยเป็นผู้ก่อตั้งคือ บริษัทไทยประกันชีวิต จำกัด ก็ได้จดทะเบียนเช่นเดียวกัน หลังจากนั้นเป็นต้นมาการประกันชีวิตในประเทศไทยก็ได้เจริญขึ้นมาเป็นลำดับ

ปี พ.ศ. 2492 กระทรวงเศรษฐกิจซึ่งได้รับมอบหมายให้เป็นเจ้าหน้าที่รักษาการอันเกี่ยวกับการประกันภัยได้กำหนดเงื่อนไขควบคุมกิจการประกันภัยขึ้นใหม่ ซึ่งมีรายละเอียดมากขึ้นกว่าเงื่อนไขฉบับปี 2471 แต่แม้จะมีข้อความและรายละเอียดมากขึ้น เงื่อนไขฉบับปี พ.ศ. 2492 ก็ยังขาดหลักการสำคัญที่ควรจะมีอีกหลายอย่าง ทั้งนี้จะเห็นได้ว่าธุรกิจประกันชีวิตนั้นมี

¹⁸ จากเว็บไซต์ ของ สำนักงานคณะกรรมการกำกับและส่งเสริมการประกอบธุรกิจประกันภัย <http://www.oic.or.th/th/rule/life01.php> สืบค้นเมื่อวันที่ 12 มิถุนายน 2555.

¹⁹ จาก “รายงานธุรกิจประกันภัยในประเทศไทย พ.ศ. 2518”, (น.19), โดย กระทรวงพาณิชย์, 2521, สำนักงานประกันภัย, กรุงเทพฯ.

ความสำคัญเป็นอย่างมาก การควบคุมกิจการประกันชีวิตให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของรัฐเพื่อความสงบเรียบร้อยและความมั่นคงทางเศรษฐกิจของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องในกิจการประกันชีวิต จำเป็นต้องอาศัยมาตรการกฎหมายเป็นสำคัญ เพราะหากละเลยก็อาจส่งผลกระทบต่อประชาชนผู้เอาประกันได้ ดังจะเห็นได้จากเมื่อคราวที่บริษัทนครหลวงประกันชีวิต จำกัด ถูกกระทรวงเศรษฐกิจสั่งถอนใบอนุญาตเมื่อปี พ.ศ. 2507 และต่อมาก็ถูกศาลสั่งพิทักษ์ทรัพย์ปรากฏว่ามีเจ้าหนี้ไปยื่นคำขอรับชำระหนี้ถึง 8,590 ราย เป็นจำนวนหนี้ถึง 75 ล้านบาทเศษ ส่วนบริษัทบูรพาประกันชีวิต จำกัด ซึ่งถูกศาลสั่งพิทักษ์ทรัพย์เมื่อปี พ.ศ. 2512 ก็มีเจ้าหนี้ไปยื่นคำขอรับชำระหนี้ถึง 5,458 ราย เป็นจำนวนหนี้ 65 ล้านบาทเศษ ซึ่งเกือบทั้งหมดเป็นเจ้าหนี้ตามกรมธรรม์ประกันชีวิต ด้วยเหตุนี้ประเทศต่าง ๆ ที่มีการดำเนินงานประกันชีวิตจึงได้เข้าควบคุมสอดส่องผู้รับประกันชีวิตอย่างใกล้ชิดโดยมีจุดมุ่งหมายที่จะให้ผู้รับประกันชีวิตได้ดำเนินกิจการไปด้วยดี มีหลักฐานทางการเงินมั่นคงสามารถให้ความช่วยเหลือหรือจ่ายเงินค่าสินไหมทดแทนแก่ผู้เอาประกันชีวิตหรือผู้รับประโยชน์ได้ตามจำนวนที่ตกลงกันไว้ และให้ผู้รับประกันภัยได้ปฏิบัติต่อผู้เอาประกันชีวิตด้วยความเป็นธรรม²⁰

ดังนั้นในปี พ.ศ. 2507 รัฐบาลจึงได้เสนอร่างพระราชบัญญัติประกันชีวิตเข้าสู่การพิจารณาของสภาร่างรัฐธรรมนูญเพื่อให้มีกฎหมายควบคุมการประกอบการประกันชีวิตขึ้นไว้โดยเฉพาะ ซึ่งในที่สุดร่างพระราชบัญญัตินี้ก็ได้ประกาศใช้เป็นกฎหมายเมื่อวันที่ 15 เมษายน พ.ศ. 2510²¹

เหตุผลของการประกาศใช้พระราชบัญญัตินี้ตามที่ปรากฏในราชกิจจานุเบกษา คือ “ขณะนี้ยังไม่มีกฎหมายควบคุมการประกันชีวิตโดยเฉพาะ การควบคุมกิจการดังกล่าวได้อาศัยเงื่อนไขควบคุมกิจการประกันภัยซึ่งออกตามความในพระราชบัญญัติควบคุมกิจการค้าขายอันกระทบถึงความปลอดภัยหรือผาสุกแห่งสาธารณชน พุทธศักราช 2471 แต่ยังไม่รัดกุมพอ เป็นเหตุให้บริษัทประกันชีวิตมีฐานะการเงินไม่มั่นคง ทำให้ผู้เอาประกันชีวิตเสียเปรียบและไม่ได้รับความคุ้มครองเท่าที่ควร จึงจำเป็นต้องบัญญัติกฎหมายนี้ขึ้น เพื่อควบคุมบริษัทประกันชีวิตให้ดำเนินการโดยเล็งถึงผลประโยชน์ของผู้เอาประกันชีวิต มิให้ดำเนินการไปในทางที่เสี่ยงภัย และเพื่อส่งเสริม

²⁰ จาก “รูปแบบการประกันชีวิตในประเทศไทย ”, น. 15, โดย มนตรี วิพันธ์พงษ์, 2539, วารสารประกันภัย, เดือนมกราคม – มีนาคม 2539, กรมการประกันภัย.

²¹ จาก “ประวัติความเป็นมาของการประกันภัย”, น. 35-38, โดย ชัยชนะ พยัควิเชียร, 2522, วารสารประกันภัย, เดือน เมษายน – มิถุนายน 2522, กรมการประกันภัย.

กิจการประกันภัยให้เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้น ให้ทันกับความต้องการของประชาชน เพราะการประกันชีวิตนอกจากจะช่วยบรรเทาความเดือดร้อนทางการเงินแก่ผู้เอาประกันชีวิตแล้ว ยังเป็นสถาบันการเงินที่สำคัญในการช่วยพัฒนาการเศรษฐกิจของประเทศอีกด้วย”²²

ข้อที่ควรสังเกตก็คือพระราชบัญญัติประกันชีวิตมุ่งในทางควบคุมบริษัทรับประกันภัยให้ดำเนินการโดยคำนึงถึงผลประโยชน์ของผู้เอาประกันชีวิตมิได้มีผลเป็นการยกเลิกบทบัญญัติว่าด้วยการประกันภัยในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 3 แต่ประการใด หลักการเกี่ยวกับเรื่อง สัญญาประกันชีวิตคงเป็นไปตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์นอกจากในบางเรื่อง ซึ่งพระราชบัญญัตินี้ได้บัญญัติเพิ่มเติมขึ้นอีก

ต่อมาในปี พ. ศ. 2535 เนื่องจากพระราชบัญญัติประกันชีวิต พ. ศ. 2510 ได้ใช้บังคับมาเป็นเวลานานมีบทบัญญัติหลายประการไม่เหมาะสมกับกาลสมัยและไม่สอดคล้องกับสภาพการณ์ทางเศรษฐกิจและสังคมที่กำลังขยายตัวอย่างรวดเร็ว ประกอบกับได้มีการเปลี่ยนฐานะของสำนักงานประกันภัยเป็นกรมการประกันภัย ดังนั้น จึงได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติประกันชีวิต พ. ศ. 2535 แทน²³ พระราชบัญญัติประกันชีวิตที่ใช้มาตั้งแต่ปี พ. ศ. 2510 ทั้งนี้ เพื่อให้เป็นการรองรับการขยายตัวของธุรกิจประกันชีวิต ตลอดจนมีการปรับปรุงหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการดำเนินการประกอบธุรกิจประกันชีวิตให้มีความคล่องตัวและสามารถเอื้ออำนวยประโยชน์แก่ผู้เอาประกันชีวิตเพิ่มขึ้น รวมทั้งมีการกำหนดขอบเขตอำนาจและหน้าที่ของนายทะเบียนและพนักงานเจ้าหน้าที่เสียใหม่ เพื่อให้สามารถควบคุมและกำกับดูแลกิจการธุรกิจประกันชีวิตให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น²⁴

2.2 หลักการ แนวคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างนายจ้างและลูกจ้างในทางเศรษฐศาสตร์

การประกันชีวิตมิใช่สิ่งที่เกิดขึ้นอย่างเลื่อนลอยโดยปราศจากสาเหตุ ในทางตรงกันข้ามการประกันชีวิตเกิดขึ้นเพราะเหตุผลทางเศรษฐกิจของมนุษย์ ถ้าไม่มีสาเหตุทางเศรษฐกิจ

²²พระราชบัญญัติประกันชีวิต พ.ศ. 2510 พร้อมด้วยกฎกระทรวงและประกาศกระทรวงที่ออกตามความในพระราชบัญญัตินี้ และคำอธิบายเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ของสำนักงานประกันภัย กระทรวงพาณิชย์ ในการควบคุมดำเนินงานธุรกิจประกันชีวิต รวบรวมโดย ผ.ศ. สัมฤทธิ์ รัตนคารา อาจารย์ผู้สอนกฎหมายประกันภัยคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, พ.ศ. 2550, (ไม่ปรากฏสำนักพิมพ์), น. 5.

²³ราชกิจจานุเบกษาฉบับที่ 2535 เล่มที่ 46 ตอนที่ 1 ประการเมื่อวันที่ 10 เมษายน 2535.

²⁴จาก รูปแบบการประกันชีวิตในประเทศไทย, เล่มเดิม, (น.20).

การประกันชีวิตก็ไม่เกิดขึ้น นอกจากนี้การที่บุคคลคนหนึ่งจะทำประกันชีวิตตนเองหรือทำประกันชีวิตผู้อื่นด้วยการทำประกันประเภทใดประเภทหนึ่งในจำนวนทุนประกันจำนวนหนึ่งนั้น มิใช่สิ่งทีกระทำอย่างเลื่อนลอย หากแต่กระทำไปอย่างมีเหตุผล โดยคำนึงถึงค่าชีวิตและความต้องการทางเศรษฐกิจของบุคคลนั้น กล่าวคือพื้นฐานที่รองรับการประกันชีวิตของบุคคลก็คือ ค่าทางเศรษฐกิจของบุคคลนั้นที่มีต่อครอบครัวและต่อองค์กรที่เกี่ยวข้อง ค่าทางเศรษฐกิจของมนุษย์ที่กล่าวมานี้ก็คือ แรงงานนั่นเอง ซึ่งในทางเศรษฐศาสตร์มองว่าแรงงานมนุษย์เป็นต้นกำเนิดปัจจัยการผลิตและการบริการต่าง ๆ เมื่อแรงงานของมนุษย์สูญเสียไปย่อมมีผลกระทบทางเศรษฐกิจในด้านต่าง ๆ ได้ทุกเมื่อ เพื่อให้เข้าใจความเกี่ยวข้องในด้านเศรษฐศาสตร์แรงงานของมนุษย์อันเป็นที่มาของแนวคิดในการทำประกันชีวิตเพื่อป้องกันความเสี่ยงภัยจากการสูญเสียทางด้านเศรษฐกิจ จึงขออธิบายแนวคิดดังกล่าวดังต่อไปนี้

2.2.1 ความหมายและความสำคัญของแรงงานในทางเศรษฐศาสตร์

แนวคิดของวิชาเศรษฐศาสตร์แรงงานนั้น คำว่า “แรงงาน” เป็นคำรวม หมายถึง ความพยายามของมนุษย์หรือการออกแรงในการผลิตและจำหน่ายสินค้าและบริการเพื่อประโยชน์ทางเศรษฐกิจ และผู้ที่ดำเนินการจะได้รับค่าตอบแทน จากแนวคิดดังกล่าวจะเห็นได้ว่า แรงงานมีส่วนประกอบสำคัญ 2 ส่วน คือ ส่วนแรกเป็นการกระทำของมนุษย์ และส่วนที่ 2 จากผลของการกระทำก่อให้เกิดผลทางเศรษฐกิจในรูปของค่าตอบแทนหรือรายได้ ดังนั้น การที่มนุษย์ออกแรงหรือกระทำการเพื่อตัวเองและไม่ก่อให้เกิดประโยชน์เป็นเงินเป็นทองจึงไม่อยู่ในความหมายของ “แรงงาน” โดยที่กระบวนการผลิตมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ฉะนั้น คำว่า การออกแรงไม่ได้หมายความว่าเพียง “การออกแรงกาย” การใช้ “สมอง” และ “สติปัญญา” ก็อยู่ในความหมายของ “แรงงาน” ด้วยเช่นกัน²⁵ เพราะในปัจจุบันวิวัฒนาการในการผลิตและเทคโนโลยีมีความก้าวหน้ามาก แม้การทำงานในโรงงานบางอย่างคนงานมีหน้าที่แต่เพียงกดปุ่มให้เครื่องจักรทำงานเท่านั้น ไม่ได้ใช้การออกแรงอย่างสมัยก่อนก็ถือเป็นการจ้างแรงงานได้เพราะลูกจ้างซึ่งเป็นคนงานนั้นต้องคอยควบคุมดูแลเครื่องจักรกลให้ทำงานด้วยความเรียบร้อยเพื่อให้ได้ผลผลิตตามที่ต้องการ

ในทางเศรษฐศาสตร์นั้นหัวใจสำคัญของการจ้างแรงงานอยู่ที่เป็นการจ้างให้ทำงานโดยมิได้มุ่งถึงผลสำเร็จของงาน สิ่งที่นายจ้างต้องการจากลูกจ้างนั้นก็คือ แรงงานนั่นเอง ซึ่งคำว่าแรงงานนั้นมีผู้ให้ความหมายไว้ ดังนี้

²⁵จาก กฎหมายเกี่ยวกับอุตสาหกรรมและแรงงาน . (น.11), โดย เทียน อึ้งกุล, 2516 , กรุงเทพฯ: , โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542²⁶ ได้นิยามคำว่า แรงงานไว้ว่า “แรงงาน คือ ประชากรในวัยทำงาน ไม่รวมถึงคนพิการ คนวิกลจริต นักเรียน นักศึกษา แม่บ้าน นักบวช ทหาร ผู้ต้องขังและผู้ประกอบกิจการเพื่อหาทำไร ความสามารถในการทำงานเพื่อประโยชน์ในทาง เศรษฐกิจ กิจการที่คนงานทำในการผลิตเศรษฐกิจ ผู้ใช้แรงงาน”

ศาสตราจารย์ ดร. จิต เศรษฐบุตร ได้ให้ความหมายของคำว่าแรงงานไว้ว่า “แรงงาน คือ งานบุคคลหรือเรียกว่างานหรือแรงงานนั้น ทางเศรษฐศาสตร์ หมายถึง การกระทำของมนุษย์ที่ตั้งใจ ทำขึ้นโดยมุ่งหวังว่าการกระทำนั้นจะทำให้ตนได้รับสิ่งซึ่งบำบัดความต้องการของตนได้”²⁷

ศาสตราจารย์ Ralp H. Blodgett ได้ให้คำจำกัดความว่า “แรงงาน” หมายถึง การใช้ แรงงานและสติปัญญาของมนุษย์ (Human Effort) เพื่อมุ่งหมายที่จะให้มาซึ่งรายได้²⁸

Lloyd George Reynolds ได้อธิบายความหมายว่า หมายถึงกำลังกายและกำลังสมอง ซึ่ง ถือว่าเป็นปัจจัยการผลิตชนิดหนึ่ง ในบางครั้งคำว่าแรงงานก็มีความหมายแคบหรือชี้เฉพาะตาม วัตถุประสงค์ของผู้ใช้ หมายถึง “ชนชั้นแรงงาน (Working Class)” เท่านั้น ซึ่งตามความหมายนี้ แรงงานก็คือบุคคลที่เสนอขายแรงงานให้กับคนอื่นหรือองค์กรธุรกิจ อาจจะเป็นบุคคลที่ทำงานกับ เครื่องจักร เครื่องมือ บุคคลที่ต้องปฏิบัติตามคำสั่งของหัวหน้า เป็นต้น²⁹

เมื่อพิจารณาในเชิงความสัมพันธ์ระหว่างนายจ้างและลูกจ้าง คำว่า “แรงงาน” ยัง หมายถึงผู้ทำงานระดับปฏิบัติการหรือระดับล่าง ซึ่งเรียกกันว่า คนงาน (Worker) เพื่อให้แตกต่างกับ แรงงานระดับบริหารหรือระดับบังคับบัญชา

²⁶ สืบค้นจากเว็บไซต์ของราชบัณฑิตยสถาน <http://rirs3.royin.go.th/new-search/word-search-all-x.asp> เมื่อวันที่ 11 กันยายน 2555.

²⁷ จาก เศรษฐศาสตร์พิสดาร (งานบุคคล) , (น.29), โดย จิต เศรษฐบุตร, 2479, พระนคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง.

²⁸ จาก การคุ้มครองชั่วโมงทำงาน บทศึกษาเฉพาะกรณีงานอุตสาหกรรมและพาณิชยกรรมในจังหวัดพระนครและจังหวัดธนบุรี (น.1), โดย เดชา แก้วศิลป์, 2511, กรุงเทพฯ : วิทยานิพนธ์เสนอต่อคณะรัฐประศาสน์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ ลิขสิทธิ์ 2511 โดย สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

²⁹ From Labour Economics And Labour Relations (p. 3), by Lloyd George Reynolds, 1988, New Jersey: Englewood Cliffs. Copyright Prentice Hall, Inc., 9th ed.

จากคำจำกัดความต่าง ๆ ที่กล่าวมานี้แสดงให้เห็นว่างานหรือแรงงานนั้น หมายถึง กำลังแรงงานของมนุษย์ซึ่งรวมทั้งกำลังร่างกายและกำลังความคิดสติปัญญาด้วย มิใช่ว่าแรงงาน หมายความว่าเฉพาะกำลังทางร่างกายเท่านั้น ผู้ที่ใช่แต่เพียงสติปัญญาความคิด มั่นสมองในการ ทำงานเพียงอย่างเดียว ก็เรียกว่าเป็นผู้ใช้แรงงานงานด้วย แต่ไม่ว่าจะเป็นผู้ที่ทำงาน โดยใช้กำลังกาย หรือกำลังสมอง ก็ล้วนแล้วแต่มีความสำคัญกับองค์กรทั้งสิ้น ในธุรกิจหนึ่ง ๆ อาจมีทั้งบุคคลที่มีความ ชำนาญสูง โดยได้ผ่านการศึกษาเล่าเรียนและมีประสบการณ์ หรือบุคคลที่มีประสบการณ์ใน การทำงานเป็นอย่างมาก หรืออาจเป็นลูกจ้างระดับผู้ใช้แรงงานทั่วไปที่ทำงานโดยไม่ต้องอาศัย ทักษะ ความรู้ หรือประสบการณ์อย่างสูง

อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าจะเป็ลูกจ้างในระดับใด ลูกจ้างจึงถือว่าเป็นทรัพยากรมีค่าทาง เศรษฐกิจ (Economic Value Of Labor) เพราะความมีประโยชน์ของลูกจ้างในแง่ที่เป็นผู้ผลิต ก่อให้เกิดสินค้าและบริการ หรือรายได้ กล่าวคือ ลูกจ้างมีค่าทางเศรษฐกิจต่อหน่วยงานที่ทำอยู่ ความสามารถประกอบกิจการเป็นผลดีต่อหน่วยงานที่เขาทำอยู่ นอกจากนี้ลูกจ้างยังมีคุณค่าทาง เศรษฐกิจและสังคมโดยรวม³⁰

ดังนั้นการที่ลูกจ้างมีคุณค่าทางเศรษฐกิจทั้งต่อตนเอง ต่อองค์กร และต่อส่วนรวมนั้น เรียกได้ว่ามีมูลค่าทางเศรษฐกิจเป็นอย่างสูง โดยส่งผลออกมาในรูปปัจจัยการผลิต นำไปสู่ผลผลิต ที่มีคุณภาพ เมื่อปัจจัยการผลิตมีคุณภาพประโยชน์ก็จะเกิดแก่ทุกฝ่าย แต่เมื่อปัจจัยการผลิตได้ รับผลกระทบปัญหาที่จะตกอยู่กับปัจจัยการผลิตที่ไม่มีคุณภาพและนำไปสู่การล่มสลายของธุรกิจ ด้วยเหตุนี้เอง นายจ้างผู้ควบคุมปัจจัยการผลิตจึงต้องหาวิธีการในการควบคุมความเสี่ยงดังกล่าว โดยเข้ามาดูแลปัจจัยการผลิตให้มากขึ้น ซึ่งหนึ่งในนั้นคือการทำประกันชีวิตลูกจ้างนั่นเอง

2.2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการโอนความเสี่ยงภัยในการประกอบธุรกิจที่นายจ้างมีต่อลูกจ้าง

การที่ลูกจ้างมีความสัมพันธ์ในเชิงเศรษฐกิจต่อนายจ้างนั้น ย่อมมีปัญหาว่าใน การประกอบกิจการนั้นทั้งนายจ้างและลูกจ้างอาจต้องประสบกับความเสี่ยงภัยในชีวิตจากการ ประกอบธุรกิจได้เช่นเดียวกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาการเสี่ยงภัยใน การดำรงชีพของลูกจ้างใน ขณะทำงานให้นายจ้าง ความเสี่ยงภัย (Risk) ในชีวิตที่ว่านี้ หมายถึง โอกาสที่จะทำให้เกิดความ สูญเสียชีวิตและทรัพย์สินในอนาคต โดยเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นนั้นเป็นเหตุการณ์ที่มีความไม่ แน่แน่นอน ด้วยเหตุนี้ นายจ้างจำต้องหาวิธีการบริหารความเสี่ยงภัย (Risk Management) โดยเลือกวิธี การโอนความเสี่ยงภัย (Risk Transfer) ในชีวิตไปให้บุคคลภายนอกซึ่งเป็นวิธีการจัดการความเสี่ยงภัย

³⁰ จาก เศรษฐศาสตร์พิศดาร (งานบุคคล), (น.41), เล่มเดิม.

ในชีวิตที่นิยมมากในปัจจุบัน โดยการโอนความเสี่ยงภัยที่จะก่อให้เกิดความเสียหายทั้งหมดหรือบางส่วน ไปให้บุคคลอื่นรับภาระแทน ซึ่งมีวิธีการกระทำได้ 2 วิธี คือ

(1) การโอนความเสี่ยงภัยในชีวิตไปให้ผู้อื่นที่ไม่ใช่การประกันชีวิต (Non-Insurance Transfer)

หมายถึง การโอนความเสี่ยงภัยไปให้บุคคลอื่นที่ไม่ใช่บริษัทประกันภัยโดยสัญญา ซึ่งในสัญญาบางประเภทคู่สัญญาจะได้รับการโอนความเสี่ยงภัยในการปฏิบัติตามสัญญานั้น ไปด้วย เช่น การให้มีการค้ำประกันการทำงานของพนักงาน การส่งเงินประกันสังคม หรือการทำมาปณกิจ สงเคราะห์ เป็นต้น

(2) การโอนความเสี่ยงภัยในชีวิตในรูปแบบของการประกันชีวิต (Life-Insurance Transfer)

หมายถึง การโอนความเสี่ยงภัยไปให้บริษัทประกันชีวิต ในรูปแบบของการเอาประกันไว้กับบริษัทประกันชีวิตโดยการทำสัญญาประกันชีวิต ซึ่งบริษัทประกันชีวิตสัญญาว่าจะชดเชยค่าเสียหายที่เกิดขึ้นแก่ผู้เอาประกันชีวิตสำหรับความเสียหายที่เกิดขึ้น และได้รับการคุ้มครองตามสัญญาประกันชีวิตนั้น³¹ เช่น การทำประกันชีวิต โดยนายจ้างผู้เอาประกันเห็นว่าหากลูกจ้างประสบอันตรายถึงชีวิตในขณะที่ทำงานให้นายจ้างหรือในทางการที่จ้างจะทำให้มีผลกระทบต่อธุรกิจและกระทบความรับผิดชอบต่อบุคคลภายนอก จึงโอนความเสี่ยงภัยนี้ไปให้บริษัทประกันชีวิต โดยสัญญาว่า ถ้าลูกจ้างผู้ถูกเอาประกันชีวิตเสียชีวิตลงบริษัทจะชดเชยเงินจำนวนหนึ่งให้กับนายจ้างเป็นการบรรเทาในเรื่องของธุรกิจและความรับผิดชอบซึ่งมีความเสี่ยงภัยอันหนึ่งเช่นกัน

ทั้งนี้เนื่องจากลูกจ้างเป็นเพียงบุคคลธรรมดา ซึ่งหนีไม่พ้นความชรา เจ็บ และตาย เขาอาจจะต้องประสบกับมรณกรรมที่ไม่คาดคิดได้ตลอดเวลา ผลก็คือว่า เมื่อมีการเสียชีวิตเกิดขึ้น อาจทำให้ธุรกิจนั้นชะงัก หรือต้องหยุดกิจการ ด้วยเหตุนี้ จึงเกิดแนวความคิดในการป้องกันไว้เสียก่อน โดยนำระบบการประกันชีวิตเข้ามาดูแลชีวิตบุคคลที่เป็นกลไกสำคัญของงานไว้ เพื่อให้

³¹จาก หลักการประกันชีวิต . (น.11), โดย สุธรรม พงศ์สำราญ พิงใจ พิงพานิชย์ และ วิรัช ฌ สงขลา, 2528, กรุงเทพฯ : โครงการจัดพิมพ์และเผยแพร่ตำราคณะเศรษฐศาสตร์และบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ลิขสิทธิ์ 2528, บริษัทโรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิชย์ จำกัด, พิมพ์ครั้งที่ 2.

ผู้สืบทอดธุรกิจสามารถมีทุนรอนในการดำเนินธุรกิจต่อไป³² เป็นการช่วยรักษามิให้ล่มจม และเป็น การรักษาไว้ซึ่งเสถียรภาพทางเศรษฐกิจของประเทศด้วย การประกันชีวิตในลักษณะเช่นนี้เรียกว่า “การประกันธุรกิจ”

นอกจากการทำประกันชีวิตลูกจ้างจะถือเป็นเรื่องของการ โอนความเสี่ยงภัยของนายจ้าง และลูกจ้างใน โอกาสที่เกิดความสูญเสียชีวิตและทรัพย์สินในอนาคต โดยเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นนั้น เป็นเหตุการณ์ที่มีความไม่แน่นอนแล้ว ในทางเศรษฐศาสตร์ยังมองว่าการที่นายจ้างทำประกันชีวิต นั้นถือเป็นการบริหารค่าตอบแทน (Compensation Management)³³ อย่างหนึ่ง เพราะมองว่า ค่าตอบแทน (Compensation) หมายถึง ค่าตอบแทนทุกรูปแบบไม่ว่าจะเป็นสิ่งของ หรือรางวัล ทั้งที่เป็นตัวเงิน การบริการที่จับต้องได้ และผลประโยชน์ที่ลูกจ้าง ได้รับจากการทำงาน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่ง ของความสัมพันธ์ในการจ้างงาน ดังนั้นการประกันชีวิตและสุขภาพย่อมถือเป็นค่าตอบแทนที่เป็น ตัวเงินในลักษณะทางอ้อมด้วย และถือเป็นการจูงใจให้ลูกจ้างปฏิบัติงานเต็มความสามารถโดยไม่ต้องกังวลถึงปัญหาความเสี่ยงภัยที่อาจเกิดขึ้นจากการทำงานให้นายจ้างอีกด้วย

อย่างไรก็ตาม หากเชื่อว่าเฉพาะเหตุผลในเรื่องสิทธิหน้าที่ของนายจ้างลูกจ้างตามกฎหมาย แรงงานและเหตุผลความสัมพันธ์ทางธุรกิจเกี่ยวกับการ โอนความเสี่ยงภัยของนายจ้างและลูกจ้างใน การสูญเสียชีวิตและทรัพย์สินในอนาคตเท่านั้นที่ทำให้นายจ้างสามารถมีสิทธิเอาประกันชีวิตลูกจ้าง ได้ แต่ยังมีแนวคิดพื้นฐานในด้านอื่น ๆ ที่สำคัญที่สนับสนุนให้เห็นว่านายจ้างสามารถเอาประกัน ชีวิตลูกจ้างได้ ดังจะได้ศึกษาต่อไป

2.3 หลักการ แนวคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างนายจ้างและลูกจ้างตามกฎหมายแรงงาน

เป็นที่ทราบกันดีว่าความสัมพันธ์ระหว่างนายจ้างและลูกจ้างเป็นความสัมพันธ์ใน เศรษฐกิจ ซึ่งการประกอบธุรกิจนั้น ไม่ว่าจะเป็นประเภทใดจะต้องเผชิญกับความเสี่ยงภัยทั้งสิ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเสี่ยงภัยที่ต้องรับผิดชอบต่อบุคคลซึ่งเป็นลูกจ้าง ทำให้เกิดแนวคิดใน การบริหารความเสี่ยงภัยขึ้นโดยการนำวิธีการประกันชีวิตซึ่งเป็นการประกันภัยชนิดหนึ่งมาใช้ และโอนความเสี่ยงภัยของผู้เอาประกันภัยไปสู่บริษัทประกันภัยเมื่อเกิดความเสียหายขึ้น

³²จาก การบริหารความเสี่ยง . (น. 105), โดย ชัยเสฏฐ์ พรหมศรี, 2555 ,กรุงเทพฯ ฯ, สำนักพิมพ์บริษัทเอ็กซ์เปอร์เน็ท จำกัด.

³³จาก การบริหารค่าตอบแทน :Compensation management. (น.13), โดย ชงชัย สันติวงศ์, 2546. กรุงเทพฯ ฯ, สำนักพิมพ์ บริษัทประชุมช่างจำกัด.

บริษัทประกันภัยจะชดใช้ค่าสินไหมทดแทนตามที่ได้รับ ความคุ้มครองในกรมธรรม์ให้แก่ ผู้เอาประกันภัย โดยผู้เอาประกันภัยจะต้องเสียเบี้ยประกันให้แก่บริษัทประกันภัยตามที่ได้ตกลงกัน ไว้ ถือว่าเป็นการประกันภัยความรับผิดชอบของนายจ้างต่อลูกจ้าง (Employer's Liability Insurance)³⁴ อันเป็นความมุ่งหมายสำคัญที่ทำให้ นายจ้างส่วนใหญ่ดำเนินการเอาประกันชีวิตลูกจ้าง และ ในปัจจุบันได้รับความนิยมนอกจากผู้ประกอบธุรกิจซึ่งเป็นนายจ้างเป็นอย่างมาก ทั้ง ๆ ที่โดยหลักแล้ว ทุกบริษัทต่างก็อยู่ในระบบให้นายจ้างและลูกจ้างต้องสมทบเงินจำนวนหนึ่งเข้าสู่การประกันสังคม (Social Insurance) เพื่อสร้างหลักประกันให้แก่ลูกจ้างและบุคคลอื่น โดยภาครัฐได้จัดตั้งกองทุน ประกันสังคมขึ้นเพื่อให้การสงเคราะห์แก่ลูกจ้างและบุคคลอื่นซึ่งประสบอันตราย เจ็บป่วย ทูพพล ภาพ หรือตาย³⁵ ถือเป็นสวัสดิการของรัฐอย่างหนึ่ง แต่สำหรับการประกอบกิจการในปัจจุบันมี การแข่งขันกันอย่างสูงทั้งในด้านการผลิตและการซื้อขาย การทำประกันสังคมกลับไม่เพียงพอที่จะ รองรับความเสี่ยงภัยที่อาจเกิดขึ้นระหว่างนายจ้างและลูกจ้างได้ ในบางกรณีก็ไม่ครอบคลุมถึง ความรับผิดชอบและความเสียหายต่อธุรกิจได้ อาทิ กรณีความรับผิดชอบที่นายจ้างต้องร่วมรับผิดชอบในการทำ ละเมิดต่อบุคคลภายนอกซึ่งลูกจ้างได้ทำไปในการที่จ้าง เป็นต้น

ด้วยความจำเป็นดังกล่าวจึงทำให้มีการทำประกันชีวิตผู้อื่นที่ไม่ใช่ญาติในภาคเอกชน เกิดขึ้น ในหัวข้อนี้จะเริ่มจากการศึกษาถึงเหตุผลและที่มาของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ผู้รับประกันชีวิต (Insurer) ผู้เอาประกันชีวิต (Insured) และผู้รับประโยชน์ (Beneficiary) ศึกษา เฉพาะกรณีความสัมพันธ์ระหว่างนายจ้างและลูกจ้าง เพื่อตอบคำถามว่า เพราะเหตุใดกฎหมายจึง ยอมให้มีการทำประกันชีวิตลูกจ้างได้

2.3.1 หลักการทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องตามสัญญาจ้างแรงงาน

มีความจริงข้อหนึ่ง ซึ่งเป็นที่ยอมรับกัน ในทางธุรกิจว่า ความเจริญรุ่งเรืองหรือ ความเสื่อมสลายขององค์กรธุรกิจหนึ่ง ๆ นั้นมักขึ้นอยู่กับตัวบุคคลซึ่งเป็นลูกจ้างเป็นสำคัญไม่ว่าจะ เป็นลูกจ้างในระดับผู้ใช้แรงงานหรือแม้แต่ลูกจ้างในระดับผู้บริหารก็ตาม ทั้งนี้เนื่องจากบุคคล การ

³⁴ จาก “ความจำเป็นของการประกันภัยในโรงงานอุตสาหกรรม”, โดย สำนักประกัน วิทยาศาสตร์, 2548, วารสารประกันภัย ฉบับที่ 117, ประจำเดือนมกราคม – มีนาคม พ.ศ. 2548, น.67, กรมการประกันภัย.

³⁵ จาก คำอธิบายจ้างแรงงาน จ้างทำของ รับขน ยืม ฝากทรัพย์สิน เจ้าสำนักโรงแรม , (น. 17), โดย ไพทชิต เอกจริยากร, 2540 , กรุงเทพฯ .; บริษัท สำนักพิมพ์วิญญูชน จำกัด.

เหล่านี้เป็นกลไกสำคัญที่ขับเคลื่อนให้ธุรกิจอยู่รอด โดยการให้ “แรงงาน” (Labor)³⁶ ถือเป็น การสนับสนุนให้ธุรกิจมีการพัฒนาและเป็นบ่อเกิดแห่งเศรษฐกิจทั้งหลาย และการที่ลูกจ้างได้ใช้ แรงงานของตนไปนั้นก็ย่อมต้องมีความมุ่งหวังที่จะได้รับผลตอบแทนแรงงานของตนที่ได้กระทำ ไป ทั้งนี้เพื่อที่จะได้นำเอาค่าจ้างหรือสินจ้างนั้น ๆ มาใช้สนองความต้องการของตน สิ้นแล้วแต่ ค่าจ้างหรือสินจ้างนั้นจะเป็นเงินหรือสิ่งของตามที่ตกลงกัน โดยแยกพิจารณาความสัมพันธ์ ในทางกฎหมายและความสัมพันธ์ในทางเศรษฐศาสตร์ได้ ดังนี้

ความสัมพันธ์ระหว่างนายจ้างและลูกจ้างเป็นความสัมพันธ์ในลักษณะสัญญาจ้าง แรงงาน ซึ่งต้นร่างภาษาอังกฤษตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ใช้คำว่า Hire Of Service³⁷ หมายถึง “สัญญาซึ่งบุคคลคนหนึ่ง เรียกว่าลูกจ้าง (Employee) ตกลงจะทำงานให้แก่บุคคลอีก คนหนึ่ง เรียกว่านายจ้าง (Employer) และนายจ้างตกลงจะให้สินจ้าง (Remuneration) ตลอดเวลาที่ ทำงานให้”³⁸ จะเห็นได้ว่าการที่ต้นร่างใช้คำว่า “Hire Of Services” นั้น ก็เพื่อมุ่งหมายให้เห็นถึง ความมุ่งหมายที่สำคัญของสัญญาจ้างแรงงานนั้นว่ามีได้มุ่งเพียงประโยชน์จากการใช้แรงงาน ทางกายของลูกจ้างเท่านั้น แต่หมายความรวมถึงทางสมอง ตลอดจนการดำเนินงานต่าง ๆ ที่ลูกจ้าง ต้องทำให้นายจ้างตามสัญญาที่จ้าง สัญญาจ้างแรงงานจึงมีลักษณะเฉพาะ เป็นเอกเทศสัญญา ประเภทหนึ่งที่แตกต่างจากสัญญาโดยทั่วไป

จากนิยามตามกฎหมายนี้วิเคราะห์ได้ว่า การจ้างแรงงาน เป็นนิติกรรมสองฝ่าย กล่าวคือ ต้องมีการตกลงเป็นนายจ้างและลูกจ้างกัน การตกลงเป็นนายจ้างและลูกจ้างกันนั้นต้องตกลงอย่าง ชัดแจ้ง เพราะจะมีผลทำให้นายจ้างมีอำนาจบังคับบัญชาลูกจ้างได้ สัญญาจ้างแรงงานจึงเป็นสัญญา ต่างตอบแทน ลูกจ้างมีหน้าที่ต้องทำงานให้นายจ้างตามที่นายจ้างสั่ง นายจ้างก็มีหน้าที่ให้ “สินจ้าง” หรือ “ค่าจ้าง” ซึ่งอาจจะเป็นเงินตราหรือทรัพย์สินอย่างอื่นก็ได้ เพื่อตอบแทนการทำงานของลูกจ้าง

³⁶From Industrial Relations Systems, (p.7), by Dunlop, J. T., New York. Copyright 1958 by Henry and Holt Company.

³⁷Section 575 “A hire of services is a contract whereby a person, called the employee, agrees to render services to another person, called the employer, who agrees to pay remuneration for the duration of the services. ” Employment Thailand Employment Law Hire of Services in the Civil Code, จาก The Civil Code and Commercial Code Books I-VI, โดย กมล สนธิเกษตริน, 2539, กรุงเทพฯ : โดยสำนักพิมพ์ นิติบรรณาการ.

³⁸ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, มาตรา 575.

2.3.2 ลักษณะความสัมพันธ์อันเป็นที่มาของการทำประกันชีวิตลูกจ้าง

ความสัมพันธ์ระหว่างนายจ้างและลูกจ้างนั้นเกิดขึ้นมาอย่างยาวนาน โดยพัฒนามาจากระบบการทำงานของมนุษย์ ได้วิวัฒนาการ มาเป็นลักษณะของการประกอบอาชีพ มีการลงทุนเพื่อหากำไร และการจ้างผู้อื่นมาทำงานให้ จนกระทั่งก่อให้เกิดการจ้างงานในรูปแบบต่าง ๆ มนุษย์จึงได้กำหนดกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ขึ้นเพื่อเป็นการควบคุมเกี่ยวกับการจ้างแรงงาน ซึ่งระบบการจัดการแรงงานเกิดขึ้นในต่างประเทศได้มีการพัฒนาหลายยุคหลายสมัย มีความสลับซับซ้อนขึ้นตามสภาพสังคม โดยในยุคแรก ๆ ก่อนการปฏิวัติอุตสาหกรรม (Middle Ages) นั้นเป็นระบบศักดินา ความสัมพันธ์ระหว่างนายจ้างกับลูกจ้างเป็นระบบทาสไพร่ ซึ่งถือนายจ้างเป็นนาย (Master) และลูกจ้างมีฐานะเป็นทาส (Slave) โดยทาสถือเป็นทรัพย์สินของนายจ้าง มีหน้าที่ต้องทำงานให้นายจ้าง ไม่มีสิทธิในชีวิตของตนเอง สิ่งที่ลูกจ้างซึ่งเป็นทาสหรือไพร่จะได้รับ เป็นการตอบแทนการทำงานให้กับนาย คือ อาหารและที่อยู่อาศัยเท่านั้น ไม่มีการจ่ายค่าจ้างแต่อย่างใด ในส่วนระบบการบังคับบัญชาทาสจะอยู่ภายใต้การบัญชาของนายจ้างโดยเด็ดขาด จึงอาจกล่าวได้ว่าในยุคนี้ความสัมพันธ์ระหว่างนายจ้างและลูกจ้างเป็นความสัมพันธ์แบบใช้แรงงานมากกว่าการจ้างแรงงาน

ในระยะต่อมาเมื่อระบบศักดินาเริ่มเสื่อมถอยก็เกิดระบบช่างฝีมือ (Handicraft System) เกิดขึ้น ช่างฝีมือเหล่านี้จะสอนงานฝีมือให้แก่เด็กซึ่งเรียกว่าช่างฝึกหัด (Apprentice) โดยช่างฝึกหัดจะได้รับค่าตอบแทนเป็นเพียงอาหาร ที่พัก และเสื้อผ้า แต่ครั้งเมื่อจบการฝึกหัดก็จะมีความรู้ความชำนาญเป็นช่างฝีมือเต็มตัว และเริ่มมีเสรีภาพในการหางานทำมากขึ้น มีสิทธิเรียกร้องค่าจ้างตามความสามารถและตามผลงานที่ผลิตได้ จนเกิดพัฒนาเป็นระบบการจ้างแรงงานขึ้น³⁹

ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 17 – 18 ถือเป็นยุคปฏิวัติอุตสาหกรรม ช่วงนี้เองเป็นการเปลี่ยนจากการจ้างแรงงานช่างฝีมืออิสระมาเป็นลูกจ้างในโรงงานอุตสาหกรรม ซึ่งผู้ใช้แรงงานจะได้รับเงินค่าจ้างเป็นค่าตอบแทน แต่อำนาจบังคับบัญชาทั้งหมดจะอยู่กับนายจ้าง จนก่อให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันหรือเหลื่อมล้ำกันระหว่างนายจ้างกับลูกจ้าง กล่าวคือลูกจ้างต้องทนทำงาน โดยไม่ได้รับความสนใจต่อปัญหาในสวัสดิการ อาชีพอนามัย และความปลอดภัยในการทำงานให้มีมาตรฐานที่ดีพอ รวมถึงสภาพแวดล้อมในการทำงานก็มีความสกปรกเกินกว่าที่สภาพร่างกายของมนุษย์จะทนได้ ซึ่งกฎหมายที่มีอยู่ในขณะนั้น ก็ไม่มีผลบังคับใช้ในทางปฏิบัติ ในสภาพเช่นนี้ทำให้นายทุนมี

³⁹จาก “ความสัมพันธ์ระหว่างกฎหมายกับการบริหารแรงงานและอุตสาหกรรม ”, 2531, น. 39-40, โดย พรเพชร วิชิตชลชัย, วารสารคูลพาห, ประจำเดือน กันยายน-ตุลาคม , กระทรวงยุติธรรม.

สิทธิเสรีภาพในการกดขี่ลูกจ้างผู้ใช้แรงงานได้ตามอำเภอใจ ซึ่งเรียกสภาพการดังกล่าวว่า “ระบบทรราชในโรงงาน” (Factory Despotism) ซึ่ง Friedrich Engels ได้กล่าวไว้ว่า “ระบบทรราชในโรงงาน” คือ ระบบที่ชีวิตของคนงานลูกจ้างที่ต้องรับบทหวีดหรือสัญญาณเริ่มทำงานของนายจ้างตลอดเวลา สัญญาณนี้จะพรากลูกจ้างจากการพักผ่อนนอนหลับ จากสารบั้งข้าวที่กำลังกิน ในโรงงานแต่ละแห่งนายจ้างมีสถานะเป็นผู้บัญญัติกฎหมายที่มีอำนาจสูงสุดโดยเด็ดขาดแต่เพียงผู้เดียว โดยเขาสามารถออกกฎเกณฑ์ต่าง ๆ เพื่อนำมาบังคับใช้ได้ตามอำเภอใจ และเขามีสิทธิที่จะเปลี่ยนแปลงแก้ไขกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ได้ตลอดเวลา และแม้ว่านายจ้างจะออกกฎเกณฑ์การจ้างแรงงานที่แสนจะพิลึกที่สุด ศาลก็ไม่สามารถทำอะไรได้ นอกจากบอกแก่ลูกจ้างว่าในเมื่อลูกจ้างได้ตกลงทำสัญญายอมเป็นลูกจ้างด้วยความสมัครใจของตนเองแล้ว ลูกจ้างก็มีหน้าที่ต้องปฏิบัติตามสัญญา ลูกจ้างเหล่านี้จึงมีสภาพไม่ต่างไปจากการถูกพิพากษาลงโทษตลอดชีวิต⁴⁰ จนในที่สุดทำให้เกิดการเรียกร้องและผลักดันให้มีการออกกฎหมาย เกี่ยวกับการคุ้มครองการทำงาน ปรับปรุงแก้ไขให้โรงงานในยุคปฏิวัติอุตสาหกรรมคืบคลานขึ้น โดยการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ มีการนำระบบการจัดการและคิดค้นกระบวนการผลิตแบบวิทยาศาสตร์ จัดการแบ่งพนักงานออกตามลักษณะงานอย่างชัดเจน และดูแลโรงงานให้เป็นระเบียบ ปรับปรุงสภาพการทำงานให้มีมาตรฐานที่ดีด้วย ในยุคนี้ศาสตราจารย์เอลตัน แมร์ แห่งมหาวิทยาลัยชิคาโก ประเทศสหรัฐอเมริกา ได้ศึกษาถึงความตั้งใจทำงาน โดยงานวิจัยให้ผลว่า การจัดโรงงานให้เป็นระเบียบ วางเครื่องจักรให้ถูกต้อง จัดอุปกรณ์ที่เหมาะสมและได้มาตรฐานเป็นเพียงปัจจัยหนึ่งในการเสริมสร้างประสิทธิภาพในการทำงาน แต่ยังคงต้องเพิ่มปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่ง คือ “การสร้างขวัญกำลังใจในการทำงาน” ด้วยการบำรุงขวัญและกำลังใจของคนทำงานในด้านอื่น ๆ ซึ่งถือเป็นแนวทางด้านอุตสาหกรรมสัมพันธ์ อีกแนวทางหนึ่ง อันได้แก่ การส่งเสริมให้มีสวัสดิการในชีวิตของผู้ใช้แรงงานเพื่อสร้างแรงจูงใจให้กับผู้ใช้แรงงาน มีการศึกษาและพัฒนาระบบอุตสาหกรรมสัมพันธ์อย่างลึกซึ้งจนเป็นที่ยอมรับกันมาจนถึงปัจจุบันว่าการผลิตที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพมาจากปัจจัยในด้านแรงงานเป็นสำคัญ⁴¹

⁴⁰ จาก “ความสัมพันธ์ระหว่างกฎหมายกับการบริหารแรงงานและอุตสาหกรรม ”, น.42, เล่มเดิม.

⁴¹ จาก “สิทธิมนุษยชนผู้ใช้แรงงาน ”, โดย นฤมล สุภาพร, 2537, วารสารยุคธรรม, น.26-27, เดือน มีนาคม 2537.

ดังนั้นจากการศึกษา ถึงวิวัฒนาการ ของการใช้แรงงาน ด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะยุคใดสมัยใด ความสัมพันธ์ระหว่างลูกจ้างและนายจ้างจึงอยู่ที่ตัวผู้เป็นนายจ้างและตัวผู้เป็นลูกจ้างเป็นสำคัญ กล่าวคือ สัญญาจ้างแรงงานเป็นสัญญาที่สร้างขึ้น โดยถือความสำคัญในตัวบุคคลที่เป็นคู่สัญญา คุณสมบัติของคู่สัญญา (นายจ้างและลูกจ้าง) ถือได้ว่าเป็นสาระสำคัญแห่งการทำสัญญา เมื่อนายจ้างตกลงเข้าทำสัญญาผูกพันกันนั้น โดยทั่วไปนายจ้างจะต้องพิจารณาถึงบุคลิกลักษณะ ความรู้ ความสามารถ โดยเฉพาะของฝ่ายลูกจ้างมาประกอบการพิจารณาด้วย ซึ่งสามารถแยกพิจารณาได้ ดังนี้คือ

(1) ความสัมพันธ์ระหว่างนายจ้างและลูกจ้างด้วยกันเอง

เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างนายจ้างที่มีต่อลูกจ้างตามกฎหมายแล้ว พบว่า สัญญาจ้างแรงงานเป็นสัญญาที่มีวัตถุประสงค์ในการใช้แรงงานของลูกจ้างเพื่อการทำงานนั้น ๆ โดยมีได้คำนึงถึงผลสำเร็จของงาน เมื่อลูกจ้างทำงานให้ตามที่ส่งก็จ่ายสินจ้างให้ งานจะเสร็จหรือไม่ไม่ได้คำนึงถึง คงจ่ายสินจ้างให้ตามที่ตกลงกันไว้ ดังนั้นสัญญาจ้างแรงงานจึงไม่ได้คำนึงถึงผลสำเร็จของงาน งานจะเสร็จหรือไม่นายจ้างก็ต้องจ่ายสินจ้างให้ลูกจ้างดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ดังนั้นนายจ้างต้องมีอำนาจบังคับบัญชา ควบคุมดูแลการใช้แรงงานให้ได้ผลเหมาะสมตามสินจ้างที่ต้องจ่าย บุคคลตามสัญญาจ้างแรงงานจึงต้องทำงานภายใต้การควบคุมดูแลสั่งการของนายจ้าง ไม่มีอิสระในการทำงานเหมือนจ้างทำของที่ผู้ว่าจ้างถือแต่ผลสำเร็จของงาน จึงไม่สามารถที่จะออกคำสั่งหรือบังคับบัญชา ควบคุมดูแลสั่งการได้⁴²

ความสัมพันธ์ระหว่างนายจ้างและลูกจ้างจึงมีลักษณะต่างตอบแทนซึ่งกันและกัน ลูกจ้างมีหน้าที่ต้องทำงานให้นายจ้าง นายจ้างต้องจ่ายสินจ้างให้ลูกจ้าง ขณะเดียวกันแรงงานของลูกจ้างถือเป็นสาระสำคัญของสัญญาจ้างแรงงาน ดังนั้น นายจ้างจึงจำเป็นต้องพิจารณาถึงตัวบุคคลที่เข้ามาทำงานเป็นสำคัญว่า มีความรู้ความสามารถ มีฝีมือเหมาะสมกับงานที่จะให้ทำหรือไม่ เมื่อนายจ้างได้ตกลงจ้างลูกจ้างคนใดเข้าทำงานแล้ว แสดงว่านายจ้างพิจารณาเห็นว่า บุคคลบุคคลนั้นมี ความเหมาะสมตามที่นายจ้างต้องการ สามารถที่จะทำงานให้ได้ผลตามที่ต้องการ ลูกจ้างจึงไม่อาจให้บุคคลอื่นมาทำงานแทนตนได้ ขณะเดียวกัน นายจ้างก็ไม่อาจจะโอนลูกจ้างผู้นี้ไปทำงานกับบุคคลอื่นได้ถ้าลูกจ้างไม่ยินยอม⁴³

⁴²จาก สัญญาจ้างแรงงาน , โดย เกษมสันต์ วิจารณ์, 2540 . สำนักพิมพ์นิติบรรณาการ, (น.27-28), พิมพ์ครั้งที่ 4, กรุงเทพฯ.

⁴³ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, มาตรา 577.

จะเห็นได้ว่า คุณสมบัติของนายจ้างและลูกจ้างคู่สัญญาเป็นสาระสำคัญที่จะตกลงจ้างแรงงานกันหรือไม่ ถ้าคู่สัญญามีคุณสมบัติแตกต่างจากที่ตกลงกันเอาไว้ อาจจะทำให้สัญญาจ้างแรงงานนั้นไม่บรรลุผลตามที่ต้องการได้

(2) ความสัมพันธ์ระหว่างนายจ้างและลูกจ้างที่มีต่อบุคคลภายนอก

ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลตามสัญญาจ้างแรงงานที่ถูกบังคับโดยประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ นอกจากที่กล่าวมาแล้วยังได้กำหนดถึงความสัมพันธ์ในเรื่องความรับผิดชอบละเมิดไว้ด้วยว่า นายจ้างจะต้องร่วมรับผิดชอบกับลูกจ้างต่อบุคคลภายนอกในผลแห่งการละเมิดที่ลูกจ้างได้กระทำไปในทางการที่จ้าง นั่นคือ นายจ้างจะต้องรับผิดชอบต่อบุคคลภายนอกในผลแห่งการละเมิดของลูกจ้างก็ต่อเมื่อปรากฏว่าบุคคลทั้งสองฝ่ายได้มีความสัมพันธ์กันในระหว่างนายจ้างกับลูกจ้าง และลูกจ้างได้กระทำละเมิดต่อบุคคลอื่น ดังนั้น แม้ว่าสิทธิและหน้าที่ของนายจ้างและลูกจ้างตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์จะเป็นบทบัญญัติบังคับระหว่างนายจ้างและลูกจ้างตามหลักกฎหมายจ้างแรงงาน แต่คู่สัญญาก็ไม่สามารถนำสถานะความสัมพันธ์ตามกฎหมายนี้มาปฏิเสธความรับผิดของนายจ้างต่อบุคคลภายนอกในมูลละเมิดที่ลูกจ้างกระทำต่อบุคคลภายนอกได้ นายจ้างจึงต้องรับผิดชอบในผลแห่งละเมิดที่ลูกจ้างได้กระทำไปในทางการที่จ้าง⁴⁴ เพราะเป็นมูลหนี้คนละประเภทกัน กล่าวคือ สัญญาจ้างแรงงานเป็น นิติกรรมสัญญา แต่การร่วมรับผิดชอบในการทำละเมิดเป็น มูลหนี้ที่เป็นนิติเหตุ (Causative Event, Legal Cause หรือ Proximate Cause) ที่เกิดขึ้นจากการกระทำของลูกจ้างโดยไม่จำกัดว่าจะมีเจตนามุ่งให้เกิดผลในกฎหมายหรือไม่ แต่กฎหมายที่รับรู้และได้บัญญัติให้เกิดผลทางกฎหมาย โดยให้นายจ้างต้องร่วมรับผิดชอบในการกระทำในทางการที่จ้างของลูกจ้าง⁴⁵

ความรับผิดที่เกิดขึ้นกับบุคคลภายนอกนี้ถือเป็นความเสี่ยงอย่างหนึ่งที่นายจ้างและลูกจ้างอาจพบเจอได้ตลอดระยะเวลาที่ทำงาน โดยเฉพาะลูกจ้างที่มีวิชาชีพที่สำคัญซึ่งในขณะที่ปฏิบัติงานอาจเกิดความเสี่ยงที่จะถูกเรียกร้องหรือฟ้องร้องดำเนินคดีให้รับผิดชอบต่อความสูญเสียหรือเสียหายที่เกิดขึ้นแก่บุคคลอื่น ๆ อันเป็นผลมาจากการประกอบวิชาชีพของบุคคลนั้น ไม่ว่าจะเป็น นักกฎหมาย แพทย์ วิศวกร สถาปนิก และนักบัญชี เป็นต้น จนปัจจุบันได้เกิดแนวคิดในการประกันภัยความรับผิดทางวิชาชีพขึ้น (Professional Liability Insurance) เป็นการประกันภัยที่สำคัญ

⁴⁴ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 425.

⁴⁵จาก สัญญาจ้างแรงงาน, (น.27-28), เล่มเดิม, หน้า 32.

มากสำหรับผู้ประกอบวิชาชีพทุกคน โดยเฉพาะอย่างยิ่งใน ประเทศสหรัฐอเมริกา⁴⁶ นอกจากนี้ในต่างประเทศยังให้ความสำคัญในการประกันภัยความรับผิดของบุคลากรซึ่งเป็นระดับผู้บริหารหรือกรรมการของบริษัทที่เรียกว่าการประกันภัยความรับผิดของกรรมการและเจ้าหน้าที่ (Directors Officer Liability Insurance) ซึ่งเป็นการประกันภัยที่คุ้มครองกรรมการและเจ้าหน้าที่ระดับสูงหรือระดับผู้บริหาร (Executive Officers) ของบริษัท สำหรับความสูญเสียหรือความเสียหายทางการเงิน (Financial Los) อันเนื่องมาจากการละเมิดหรือการกระทำผิด (Wrongful Acts) ที่กรรมการหรือเจ้าหน้าที่ของบริษัทต้องรับผิดชอบตามกฎหมายซึ่งอาจเป็นไปได้ทั้งตนเองเป็นผู้ทำละเมิดหรือต้องร่วมรับผิดชอบในกรณีที่ถูกจ้างได้ทำละเมิด เป็นรูปแบบการทำประกันภัยที่เข้ามารองรับการประกันชีวิตที่อาจไม่ครอบคลุมความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้น⁴⁷ แต่ในประเทศไทยนั้นการประกันภัยความรับผิดทางละเมิดของกรรมการและเจ้าหน้าที่ของบริษัทนั้นยังไม่เป็นที่นิยมเท่าใดนัก เพราะมุมมองในเรื่องการทำประกันภัยขององค์กรต่าง ๆ ใน ประเทศไทยส่วนใหญ่ยังเห็นว่าการทำประกันต่าง ๆ เหล่านี้จะทำให้เงินของบริษัทต้องจมไปกับการทำประกันภัย โดยมองว่าเป็นรายจ่ายที่ไม่จำเป็น การทำประกันภัยของบริษัทต่าง ๆ ใน ประเทศไทยจึงมุ่งไปที่การทำประกันชีวิต และการประกันวินาศภัยเป็นส่วนใหญ่

อย่างไรก็ตามไม่ว่าจะเป็นการทำประกันในรูปแบบใด ต่างก็สะท้อนให้เห็นข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นคือ ความสัมพันธ์ระหว่างนายจ้างและลูกจ้างในองค์กรหนึ่ง ๆ นั้นมีความสำคัญต่อการดำรงอยู่และความสูญเสียที่จะเกิดขึ้นต่อองค์กรเป็นอย่างมาก ในประเทศไทยจึงให้ความสำคัญกับการทำประกันชีวิตเป็นสำคัญ เพราะมองว่าเป็นแนวทางหนึ่งที่จะช่วยเยียวยาความสูญเสียที่จะเกิดขึ้นต่อองค์กร และเป็นการบรรเทาความเสี่ยงที่นายจ้างต้องร่วมรับผิดชอบต่อลูกจ้าง ซึ่งศาลเองก็ได้ตัดสินยอมให้นายจ้างสามารถเอาประกันชีวิตลูกจ้างได้โดยเห็นว่านายจ้างเป็นผู้มีส่วนได้เสียที่ต้องร่วมรับผิดชอบในการทำละเมิดของลูกจ้าง ดังตัวอย่าง คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3153/2525 ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า “จำเลยที่ 2 ลูกจ้างขับรถยนต์ไปส่งจำเลยที่ 1 ในทางที่จ้าง ในระหว่างรอรับจำเลยที่ 1 กลับ

⁴⁶จาก “การประกันภัยความรับผิดของกรรมการและเจ้าหน้าที่ของบริษัท ”, น.3, โดย นิธิพร วิทยาเต็ม, วารสารประกันภัย , ฉบับที่ 98 ประจำเดือนเมษายน – มิถุนายน 2543 , กรุงเทพฯ.:

⁴⁷จาก “การประกันภัยความรับผิดในวิชาชีพ”, โดย บันลือ คงจันทร์, 2524, น. 29, วารสาร สำนักงานประกันภัย, ฉบับพิเศษที่ระลึกครบรอบ 3 ปี ยกฐานะเป็นสำนักงานประกันภัย , (24 มีนาคม 2524), กรุงเทพฯ.:

บ้านจำเลยที่ 2 ได้ลอบขับรถไปทำธุรกิจส่วนตัว แล้วขับรถไปชนโจทก์ได้รับบาดเจ็บ ก็ถือได้ว่า จำเลยที่ 2 ยังอยู่ในระหว่างปฏิบัติหน้าที่ในทางการที่จำเลยที่ 2 จะพ้นหน้าที่ขับรถ ให้แก่จำเลยที่ 1 ก็ต่อเมื่อได้รับจำเลยที่ 1 ส่งกลับ นำรถเข้าที่เก็บเรียบร้อยเป็นปกติเช่นที่เคยปฏิบัติ ทุกวันนั้นแล้ว ขณะที่จำเลยที่ 2 ยังอยู่ในหน้าที่ขับรถ จำเลยที่ 1 ชอบที่จะควบคุมดูแลจำเลยที่ 2 ให้ เป็นไปตามคำสั่งจำเลยที่ 1 จะอ้างการละเว้นการปฏิบัติตามคำสั่งของจำเลยที่ 2 ซึ่งเป็นเรื่องระหว่าง จำเลยทั้งสองในฐานะเป็นนายจ้างลูกจ้างมาใช้ชน โจทก์ซึ่งเป็นบุคคลภายนอกเพื่อปฏิเสธความรับ ผิดหาได้ไม่ และจำเลยที่ 1 จะอ้างบทบัญญัติของกฎหมายว่าด้วยสิทธิและหน้าที่ของนายจ้างและ ลูกจ้างตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 575 และมาตรา 583 ซึ่งเป็นบทบัญญัติบังคับ ระหว่างนายจ้างและลูกจ้างเพื่อปฏิเสธความรับผิดของนายจ้างต่อบุคคลภายนอกในมูลละเมิดที่ ลูกจ้างกระทำต่อบุคคลภายนอกก็ไม่ได้เช่นกัน จำเลยที่ 1 จึงต้องรับผิดชอบร่วมกับจำเลยที่ 2”⁴⁸

ความรับผิดในทางการที่จ้างที่นายจ้างต้องร่วมรับผิดชอบดังกล่าวนี้ เป็นสิ่งที่ไม่อาจ คาดหมายได้แน่นอนแล้วว่าจะเกิดขึ้นเมื่อใด และมีมากน้อยเพียงใด จึงเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้ นักกฎหมายมองว่านายจ้างย่อมมีส่วนได้เสียในการเอาประกันชีวิตลูกจ้างได้ โดยในคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 64/2516 ศาลฎีกาโดยที่ประชุมใหญ่วินิจฉัยว่า “โจทก์เอาประกันชีวิตลูกจ้างซึ่งขับรถยนต์ บรรทุกน้ำมันของโจทก์นั้นเห็นได้ว่าจะต้องรับผิดชอบต่อการกระทำละเมิดในทางการที่จ้างของลูกจ้าง และยังคงรับผิดชอบจ่ายให้แก่ทายาทผู้อยู่ใต้อุปการะของลูกจ้างผู้ตายตามประกาศของ กระทรวงมหาดไทยซึ่งออกโดยอาศัยอำนาจประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 19 ประกอบกับการขับ รถยนต์บรรทุกน้ำมันย่อมต้องอาศัยบุคคลที่มีความชำนาญและไว้วางใจ เช่นนี้ ถือได้ว่าโจทก์มีส่วนได้เสียที่จะเอาประกันชีวิตลูกจ้างดังกล่าวนี้ได้”

โดยข้อเท็จจริงในเรื่องนี้มีอยู่ว่า

“โจทก์เป็นนายจ้างของนายเนื่อง ซึ่งทำหน้าที่เป็นพนักงานขับรถบรรทุกน้ำมันของ โจทก์ โจทก์ได้ทำสัญญาประกันภัยอุบัติเหตุที่จะเกิดแก่นายเนื่องลูกจ้างไว้กับจำเลย ตามสำเนา กรมธรรม์ท้ายฟองซึ่งระบุให้ โจทก์เป็นผู้รับประโยชน์ ต่อมานายเนื่องลูกจ้าง โจทก์ได้ประสบ อุบัติเหตุรถบรรทุกน้ำมันที่ขับคว่ำ และนายเนื่องถึงแก่ความตาย ตามข้อสัญญาจำเลยมีหน้าที่ต้อง จ่ายเงินหนึ่งแสนบาทให้โจทก์ แต่จำเลยไม่ยอมจ่ายให้”

⁴⁸ สืบค้นจากระบบสืบค้นคำพิพากษาและคำสั่งคำร้องศาลฎีกา

<http://deka2007->

จะเห็นได้ว่ากรณีนี้เป็นเรื่องที่มีการทำประกันชีวิตผู้อื่นที่ไม่ใช่ญาติเกิดขึ้น โดยเป็นกรณีที่นายจ้างเอาประกันชีวิตลูกจ้างและระบุในกรมธรรม์ให้ตนเป็นผู้รับประโยชน์ ศาลได้พิจารณาในประการแรกว่า สัญญาประกันภัยรายพิพาทนี้เป็น โฆษะหรือไม่

“ศาลฎีกาเห็นว่าโจทก์เป็นนายจ้าง นายเนืองเป็นลูกจ้างขับรถบรรทุกน้ำมันให้โจทก์ และอุบัติเหตุก็เกิดขึ้นในระหว่างอายุสัญญาจ้าง โจทก์ซึ่งเป็นนายจ้างในกรณีเช่นนี้มีความรับผิดชอบตามกฎหมายที่เห็นอยู่ชัด ๆ สองประการ ประการแรกคือ ความรับผิดชอบของนายจ้างต่อความละเมิดในทางการที่จ้างของลูกจ้าง และอีกประการหนึ่งคือความรับผิดชอบของนายจ้างที่จะต้องจ่ายแก่ทายาทผู้อยู่ใต้อุปการะลูกจ้างผู้ตายตามประกาศของกระทรวงมหาดไทย ซึ่งออกโดยอาศัยอำนาจประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 19 นอกจากนั้นรถบรรทุกน้ำมันของโจทก์ย่อมจะมีราคาไม่ใช่น้อย โจทก์จะต้องใช้บุคคลที่มีความชำนาญและไว้วางใจไม่ใช่ว่าใคร ๆ ก็จะมาขับรถบรรทุกน้ำมันกันได้ทั้งนั้น เมื่อรวมเหตุผลทั้งหลายดังกล่าวแล้ว ศาลฎีกาโดยมติที่ประชุมใหญ่เห็นว่า โจทก์ซึ่งเป็นนายจ้างมีส่วนได้เสียในเหตุที่ประกันภัยตามความหมายในมาตรา 863 ดังกล่าวข้างต้นแล้วเมื่อโจทก์มีส่วนได้เสียในชีวิตของนายเนืองลูกจ้างดังกล่าว การประกันภัยรายพิพาทนี้จึงไม่ใช่การพนันขึ้นต่อและหาเป็น โฆษะไม่”

จะเห็นได้ว่า ศาลฎีกาโดยที่ประชุมใหญ่ได้พิจารณาวินิจฉัยโดยวางแนวบรรทัดฐานในกรณีที่นายจ้างทำประกันชีวิตลูกจ้างดังกล่าวนี้ นายจ้างสามารถเอาประกันชีวิตลูกจ้างได้ และเห็นว่านายจ้างเป็นผู้มีส่วนได้เสียในชีวิตของลูกจ้างโดยศาลพิจารณาจากเหตุผลในเรื่องความรับผิดชอบของนายจ้างต่อความละเมิดต่อบุคคลภายนอกในทางการที่จ้างของลูกจ้าง และความรับผิดชอบของนายจ้างที่จะต้องจ่ายแก่ทายาทผู้อยู่ใต้อุปการะลูกจ้างผู้ตาย

อย่างไรก็ดี ในคดีดังกล่าวจำเลยซึ่งเป็นผู้รับประกันภัยได้ต่อสู้ว่าสัญญาประกันภัยรายพิพาทเป็นสัญญาประกันภัยอุบัติเหตุของบุคคลจึงเป็นสัญญาประกันวินาศภัย จำเลยจึงอาจนำสืบเพื่อลดราคามูลประกันภัยและนำสืบถึงจำนวนค่าเสียหายที่แท้จริงที่โจทก์ผู้เอาประกันภัยได้รับตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 874 และ 877 ได้ นั้น ในข้อนี้ศาลฎีกาได้วินิจฉัยและให้เหตุผลว่า

“ศาลฎีกาเห็นว่าสัญญาประกันภัยรายพิพาทใช้ชื่อว่า "กรมธรรม์ประกันภัยอุบัติเหตุของบุคคล" ในสัญญากำหนดไว้เป็นอย่าง ๆ คือ เกิดอุบัติเหตุไม่ถึงแก่ความตาย เช่น เสียตา มือ เท้า ฯลฯ ก็ให้ค่าสินไหมทดแทนอย่างหนึ่ง ถ้าอุบัติเหตุถึงตาย ก็ให้ค่าสินไหมทดแทนหนึ่งแสนบาท สภาพเช่นนี้ศาลฎีกาเห็นว่า เฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับการเสี่ยงภัยถึงชีวิต คือ บุคคลผู้ถูกเอาประกันถึงแก่

ความตาย ย่อมเป็นสัญญาประกันชีวิตอย่างหนึ่ง เพราะถือได้ว่าความมรณะของบุคคลนั้นเป็นเงื่อนไขแห่งการใช้เงินจำนวนหนึ่งตามความหมายในมาตรา 889 นั้นเอง”

ในเรื่องนี้ศาลเห็นว่าสัญญาที่ทำขึ้นเป็นสัญญาประกันชีวิต จึงมีปัญหาที่สำคัญตามมาว่า ในสัญญาเอาประกันชีวิตบุคคลอื่นนั้นผู้เอาประกันภัยจะมีสิทธิเรียกร้องให้ผู้รับประกันภัยจ่ายเงินจำนวนที่เอาประกันภัยไว้เต็มตามสัญญา โดยไม่จำเป็นต้องพิจารณาถึงมูลค่าแห่งส่วนได้เสียที่ผู้เอาประกันภัยมีต่อเจ้าของชีวิตซึ่งกำหนดเป็นเงื่อนไขการใช้เงินหรือไม่

“ศาลฎีกาโดยมติที่ประชุมใหญ่เห็นว่า ถ้าสัญญาประกันภัยรายพิพาทเป็นสัญญาประกันวินาศภัยแล้ว จำเลยผู้รับประกันภัยย่อมมีสิทธิที่จะพิสูจน์ค่าสินไหมทดแทนเพื่อรับผิดในจำนวนวินาศภัยอันแท้จริงตามมาตรา 877 ทั้งนี้ เพราะสัญญาประกันวินาศภัยเป็นสัญญาขาดใช้ค่าเสียหายผู้เอาประกันภัยจะกล่าวไรจากสัญญาประกันวินาศภัยหาได้ไม่ แต่ถ้าสัญญาประกันภัยรายพิพาทเป็นสัญญาประกันชีวิตแล้ว บทบัญญัติดังกล่าวหาได้นำมาใช้แก่สัญญาประกันชีวิตไม่ เพราะสัญญาประกันชีวิตมิใช่สัญญาขาดใช้ความเสียหาย เมื่อกำหนดเงินไว้เท่าใดก็ต้องจ่ายตามจำนวนนั้น เมื่อสัญญาประกันภัยรายพิพาทเป็นสัญญาประกันชีวิตและโจทก์ก็เป็นผู้มีส่วนได้เสียดังกล่าวมาแล้วข้างต้นสัญญารายพิพาทจึงมีผลสมบูรณ์ทุกประการ เมื่อนายเนื่องลูกจ้างโจทก์ถึงแก่ความตายโดยอุบัติเหตุในระหว่างอายุสัญญาประกันภัย จำเลยก็ต้องจ่ายเงินหนึ่งแสนบาทให้โจทก์ตามเงื่อนไขในสัญญา จำเลยจะขอนำสืบถึงค่าเสียหายอันแท้จริงในสัญญาประกันชีวิตหาได้ไม่”

จากคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 64/2516⁴⁹ ฉบับนี้ ถือเป็นคำพิพากษาที่สำคัญที่ทำให้เกิดการวางแนวบรรทัดฐานขึ้นในวงการประกันชีวิตว่า นายจ้างสามารถทำประกันชีวิตลูกจ้างได้ โดยศาลฎีกาเห็นว่านายจ้างเป็นผู้มีส่วนได้เสีย ย่อมสามารถเป็นผู้รับประกันภัยจากสัญญาประกันชีวิตนี้ได้ด้วย เมื่อได้พิจารณาประกอบกับความสัมพันธ์ระหว่างนายจ้างและลูกจ้างที่กล่าวมาข้างต้นนั้น จะเห็นได้ว่าสิทธิหน้าที่ระหว่างลูกจ้างและนายจ้างในสัญญาจ้างแรงงานมีลักษณะเฉพาะที่มุ่งเน้นไปการทำงาน (Service) ของลูกจ้างเป็นสำคัญ โดยมีได้มุ่งถึงความสำเร็จ (The Work) ของงานอย่างกรณีของการจ้างทำของ⁵⁰

⁴⁹ สืบค้นจากระบบสืบค้นคำพิพากษาศาลฎีกาและคำสั่งคำร้องในเว็บไซต์ :<http://deka2007-1.scourt/deka/web/searchlist.jsp> เมื่อวันที่ 1 สิงหาคม พ.ศ. 2555.

⁵⁰ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 587 บัญญัติว่า “อันว่าจ้างทำของนั้น คือสัญญาซึ่งบุคคลคนหนึ่ง เรียกว่าผู้รับจ้าง ตกลงจะทำการงานสิ่งใดสิ่งหนึ่งจนสำเร็จให้แก่ บุคคลอีกคนหนึ่งเรียกว่าผู้ว่าจ้าง และผู้ว่าจ้างตกลงจะให้สินจ้างเพื่อ ผลสำเร็จแห่งการที่ทำนั้น”.

ในเรื่องความรับผิดชอบต่อบุคคลภายนอกในการทำละเมิดของลูกจ้างจึงเป็นมูลเหตุจูงใจที่สำคัญอย่างหนึ่งที่ทำให้นายจ้างอยากทำประกันชีวิตและประกันความรับผิดของลูกจ้าง และศาลฎีกาก็ได้นำมาเป็นเหตุผลสำคัญในการวินิจฉัยว่านายจ้างมีส่วนได้เสียอันสามารถเอาประกันชีวิตลูกจ้างได้ กล่าวคือ ในเรื่องละเมิดนั้นนายจ้างย่อมรับผิดกับลูกจ้างในการไปทำละเมิดต่อบุคคลอื่นซึ่งลูกจ้างกระทำไปในทางการที่จ้าง⁵¹ เช่น ลูกจ้างขับรถยนต์ไปตามทางการที่จ้างและชนผู้อื่นได้รับบาดเจ็บหรือเสียชีวิต เช่นนี้นายจ้างอาจต้องร่วมรับผิดในผลแห่งการละเมิดนั้นด้วย ส่วนสัญญาจ้างทำของนั้นผู้ว่าจ้างไม่ต้องรับผิดในความเสียหายอันผู้รับจ้างได้ก่อให้เกิดขึ้นแก่บุคคลภายนอกในระหว่างทำงานที่ว่าจ้าง เว้นแต่ผู้ว่าจ้างจะเป็นผู้ผิดในส่วนการงานที่สั่งให้ทำหรือในคำสั่งที่ตนให้ไว้ หรือในการเลือกหาผู้รับจ้างมาทำงานที่ไม่เหมาะสมกับงานที่ทำนั้น⁵²

(3) ความสัมพันธ์ที่ไม่ถาวรระหว่างนายจ้างและลูกจ้าง

จากความสัมพันธ์ที่กล่าวมาข้างต้นแสดงให้เห็นว่า นายจ้างคำนึงถึงตัวบุคคลเป็นสำคัญ นายจ้างต้องคัดเลือกบุคคลผู้เป็นลูกจ้างให้มาทำงานตามลักษณะของงานนั้น ๆ ว่าจะจ้างบุคคลที่จะจ้างแรงงานชนิดใดมาทำงานจึงจะคุ้มค่ากับเงินจ้างที่จ้างมา ยิ่งลูกจ้างมีความรู้ความสามารถ และความเชี่ยวชาญในการทำงานมากเท่าไร ยิ่งมีความสำคัญอย่างสูงต่อองค์กรมากเท่านั้น อย่างไรก็ตามการจ้างแรงงานเป็นสัญญาอย่างหนึ่ง ซึ่งอาจเกิดขึ้นและสิ้นสุดลงได้เสมอ และเมื่อพิจารณาถึงความระงับสิ้นไปของสัญญาจ้างแรงงาน ปรากฏว่าสัญญาจ้างแรงงานอาจระงับเมื่อครบกำหนดในสัญญาจ้าง หรือมีการบอกเลิกสัญญา เมื่อคู่สัญญาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งถึงแก่ความตายหรือระงับตามกฎหมาย ได้แก่ เมื่อนายจ้างหรือลูกจ้างทำผิดหน้าที่อีกฝ่ายหนึ่งบอกเลิกสัญญาได้ เมื่อลูกจ้างขาดคุณสมบัติที่ได้ให้คำรับรองไว้หรือไร้ฝีมือ เมื่อลูกจ้างขาดงานไปโดยไม่มีเหตุอันสมควร และเป็นระยะเวลาอันเกินสมควร เมื่อมีการบอกกล่าวเลิกสัญญาล่วงหน้า นอกจากนี้สัญญาจ้างอาจระงับไปด้วยเหตุที่การทำงานของลูกจ้างตกเป็นพันวิสัย เช่น ลูกจ้างเจ็บป่วย เสื่อมสมรรถภาพ จนไม่สามารถทำงานต่อไปได้ หรือขาดคุณสมบัติในการทำงาน เนื่องจากไม่ได้รับใบอนุญาตต่อใบต่างด้าว หรือสิทธิพำนัก หรือไม่ได้รับอนุญาตให้ทำงาน หรือนายจ้างประสบปัญหาขาดทุน เป็นปัญหาทางเศรษฐกิจที่มีเหตุอันสมควร เป็นต้น

⁵¹ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, มาตรา 425.

⁵²ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, มาตรา 428.

ความเป็นลูกจ้างและนายจ้างนั้น ถือเป็นสาระสำคัญของการจ้างแรงงานเมื่อสัญญาจ้างแรงงานระงับ ความเป็นนายจ้างและลูกจ้างย่อมสิ้นสุดลงในทันที ไม่มีผลผูกพันใด ๆ ในทางสัญญาจ้างแรงงานกันอีกต่อไป

ในการประกอบธุรกิจใด ๆ ก็ตาม ย่อมต้องประสบกับปัญหาความเสี่ยงในการดำเนินกิจการได้เสมอ ไม่ว่าจะมาจากปัจจัยภายนอกหรือปัจจัยภายในซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อสถานะความสัมพันธ์ของนายจ้างและลูกจ้างได้เสมอ ในด้านปัจจัยภายนอกนั้น นายจ้างอาจประสบกับภาวะทางเศรษฐกิจทำให้ต้องเลิกกิจการ ปัญหาเกี่ยวกับภัยธรรมชาติ ปัญหาการขาดแคลนปัจจัยในการผลิต หรือปัญหาเกี่ยวกับคู่แข่งในเชิงธุรกิจที่ทำให้การดำเนินงานต้องประสบกับภาวะขาดทุน ในด้านปัจจัยภายในนั้นอาจเกิดจากการบริหารงานที่ผิดพลาด การขาดสภาพคล่อง การขาดแรงงานที่มีคุณภาพ เป็นต้น ปัญหาเหล่านี้อาจนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงในสถานะความสัมพันธ์ระหว่างนายจ้างและลูกจ้างได้เสมอ เพราะนายจ้างและลูกจ้างต่างก็เป็นมนุษย์ปุถุชนที่ย่อมต้องแสวงหาหนทางเพื่อความอยู่รอด นายจ้างอาจเลิกกิจการหรือเลิกจ้างลูกจ้างได้เสมอ ส่วนลูกจ้างเองนั้นก็อาจแสวงหางานใหม่ ๆ เพื่อเพิ่มพูนประสบการณ์ ค่าแรง ตลอดจนสภาพชีวิตที่ดีขึ้นอยู่ตลอดเวลา เช่นกัน เหตุผลต่าง ๆ เหล่านี้ย่อมนำไปสู่ความระงับสิ้นไปของสัญญาจ้างแรงงาน และเมื่อสัญญาจ้างแรงงานระงับลงย่อมส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ในความเป็นนายจ้างลูกจ้าง ความสัมพันธ์ดังกล่าว จึงมีลักษณะที่ไม่ถาวร⁵³

2.3.3 แนวคิดอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับนายจ้างลูกจ้างตามกฎหมายแรงงาน

แนวคิดทางกฎหมายที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างนายจ้างและลูกจ้างปัจจุบันอยู่บนพื้นฐานที่สำคัญ 2 ประการ คือ

ประการแรก ความสัมพันธ์ระหว่างนายจ้างลูกจ้างไม่ใช่เป็นเพียงความสัมพันธ์ระหว่างเอกชนกับเอกชนเท่านั้น แต่ต้องมีฝ่ายที่สาม คือรัฐในฐานะคนกลางเข้าไปเกี่ยวข้องกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลสองฝ่ายดังกล่าวให้เป็นไปในแนวทางที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม

⁵³โดย การคุ้มครองชั่วโมงทำงาน บทศึกษาเฉพาะกรณีงานอุตสาหกรรมและพาณิชยกรรม ในจังหวัดพระนครและจังหวัดธนบุรี, (น. 31), เล่มเดิม.

ประการที่สอง นิติสัมพันธ์ระหว่างนายจ้างกับลูกจ้างมิใช่มีลักษณะเป็นเพียงความสัมพันธ์ในฐานะปัจเจกชน (Individual) แต่มีลักษณะเป็นความสัมพันธ์ในรูปของกลุ่มร่วมเจรจาต่อรอง (Collective Bargaining)⁵⁴

จากแนวคิดดังกล่าวเมื่อก้าวถึงสัญญาจ้างแรงงาน (Hire Of Services) จำต้องทำความเข้าใจในเบื้องต้นก่อนว่ากฎหมายที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับสัญญาจ้างแรงงานนั้นมีทั้งกฎหมายเอกชน คือประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และกฎหมายอื่นอีกหลายฉบับซึ่งเรียกทั่ว ๆ ไปว่า กฎหมายแรงงาน (Labor Law) โดยกฎหมายแรงงานนั้นอาจจัดได้ว่ามีลักษณะของการเป็นกฎหมายมหาชน (Public law) ประเภทหนึ่งเพราะเป็นกฎหมายที่มีวัตถุประสงค์คุ้มครองลูกจ้างที่รับจ้างทำงานในกิจการการค้า กิจการอุตสาหกรรม หรือกิจการอื่นใดทั้งขนาดเล็กและขนาดใหญ่ที่มีการจ้างแรงงานเพื่อมิให้นายจ้างเอาเปรียบลูกจ้างในเรื่องต่าง ๆ ปัจจุบันกฎหมายแรงงานมีความสำคัญมากขึ้นเป็นลำดับและเป็นกฎหมายที่จำเป็นของทุกประเทศโดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศที่เจริญด้านอุตสาหกรรมและการพาณิชย์⁵⁵ แสดงให้เห็นความสำคัญของการจ้างแรงงานที่กฎหมายต้องให้ความสำคัญคุ้มครองความสัมพันธ์ระหว่างนายจ้างลูกจ้างให้เกิดความเป็นธรรมอย่างเต็มที่ พิจารณาได้จากกฎหมายแรงงานของประเทศไทยหลายฉบับที่จะเข้ามาเกี่ยวข้องและต้องพิจารณาประกอบกับสัญญาจ้างแรงงานตามกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ได้แก่

(1) แนวคิดเกี่ยวกับกฎหมายคุ้มครองแรงงาน (Labor Protection Law)

กฎหมายคุ้มครองแรงงานที่บังคับใช้อยู่ในปัจจุบันนี้ คือ พระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 เริ่มมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 19 สิงหาคม 2541 กฎหมายคุ้มครองแรงงานเป็นกฎหมายที่บัญญัติถึงสิทธิหน้าที่ระหว่างนายจ้าง ลูกจ้าง โดยกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำในการจ้างการใช้แรงงาน การจัดสถานที่และอุปกรณ์ในการทำงาน

กฎหมายคุ้มครองแรงงานเป็นกฎหมายที่จำกัดหลักเสรีภาพในการทำสัญญาหรือหลักความศักดิ์สิทธิ์ในการแสดงเจตนา หมายความว่ากฎหมายคุ้มครองแรงงานหาได้ยกเลิกหลักความศักดิ์สิทธิ์ในการแสดงเจตนาหรือหลักเสรีภาพในการทำสัญญาในกฎหมายแพ่งและพาณิชย์โดยสิ้นเชิงไม่ หากแต่จำกัดหลักดังกล่าวให้แคบลงเท่านั้น คือคู่สัญญาจะแสดงเจตนาทำนิติกรรมใด ๆ

⁵⁴ จาก กฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองแรงงาน และประมวลคำพิพากษาฎีกาเกี่ยวกับแรงงาน , โดย หน่วยสวัสดิการศาลแรงงานกลาง, พ.ศ.2531, (น.8), กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ธรรมนิติ, ลิขสิทธิ์,

⁵⁵ From Understanding Industrial Relations,(p.8), by Farnham, D. & Pimlott, J., 1983, London. Copyright 1983 by Cassell, 2nd edn.

ให้มีมาตรฐานต่ำกว่าที่กฎหมายคุ้มครองแรงงานบัญญัติไว้ไม่ได้ แต่ในทางตรงข้ามนายจ้างลูกจ้างยังคงมีเสรีภาพเต็มที่ในการทำสัญญาตราบเท่าที่สัญญานั้นไม่ขัดต่อบทบัญญัติในกฎหมายคุ้มครองแรงงาน กล่าวอีกนัยหนึ่งถ้านายจ้างลูกจ้างแสดงเจตนาทำสัญญาได้สูงกว่ามาตรฐานขั้นต่ำที่กฎหมายคุ้มครองแรงงานบัญญัติไว้ สัญญานั้นใช้บังคับได้และไม่ให้นำกฎหมายแรงงานมาบังคับใช้⁵⁶

ลักษณะสำคัญของกฎหมายคุ้มครองแรงงาน สรุปได้ดังนี้

ประการแรก เป็นกฎหมายที่เปลี่ยนแปลงไปตามสภาพทางเศรษฐกิจและสังคม กฎหมายคุ้มครองแรงงานนั้นผูกพันอยู่กับสภาพสังคม เศรษฐกิจและการเมือง เมื่อสภาพต่าง ๆ เหล่านี้เปลี่ยนแปลงไป กฎหมายคุ้มครองแรงงานก็สามารถแก้ไขเปลี่ยนแปลงให้สอดคล้องกับภาวะที่เปลี่ยนแปลงไปได้

ประการที่สอง เป็นกฎหมายที่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของประชาชน กฎหมายคุ้มครองแรงงานมุ่งที่จะสร้างความเป็นธรรมในสังคม โดยเฉพาะเพื่อคุ้มครองลูกจ้างมิให้นายจ้างเอาเปรียบเกินไป บทบัญญัติในกฎหมายคุ้มครองแรงงานจึงเป็นข้อบังคับที่เด็ดขาด เป็นกฎหมายที่มีโทษทางอาญาหากมีการฝ่าฝืน และนายจ้างอาจถูกดำเนินคดีทางแพ่งเพื่อบังคับให้จ่ายเงินหรือชดเชยค่าเสียหายแก่ลูกจ้างหรือผู้มีสิทธิด้วย

ประการที่สาม เป็นกฎหมายกึ่งมหาชนกึ่งเอกชน คือ เป็นกฎหมายที่กำหนดความสัมพันธ์ระหว่างนายจ้างและลูกจ้าง จึงมีลักษณะเป็นกฎหมายเอกชน และมีโทษทางอาญาเมื่อมีการฝ่าฝืน ซึ่งเป็นลักษณะของกฎหมายมหาชน

ประการที่สี่ เป็นกฎหมายทางสังคม กฎหมายคุ้มครองแรงงานตราขึ้นเพื่อสร้างความเป็นธรรมในสังคม มุ่งที่จะคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานของลูกจ้าง

(2) แนวคิดเกี่ยวกับกฎหมายเงินทดแทน (Workmen's Compensation Law)

เป็นกฎหมายคุ้มครองลูกจ้างหรือผู้ที่อยู่ในอุปการะของลูกจ้าง ด้วยการกำหนดให้นายจ้างจ่ายเงินให้บุคคลดังกล่าว เมื่อลูกจ้างได้รับบาดเจ็บหรือเจ็บป่วยหรือตายอันมีสาเหตุมาจากการทำงานให้แก่นายจ้างและกำหนดให้มีกองทุนเงินทดแทนขึ้น โดยให้นายจ้างจ่ายเงินสมทบกองทุนดังกล่าวไว้เพื่อเป็นหลักประกันในการจ่ายเงินทดแทนแก่ลูกจ้างหรือผู้อยู่ในอุปการะของ

⁵⁶ จาก เจตนารมณ์ของกฎหมายคุ้มครองแรงงานฉบับใหม่, (น. 9-11), โดย เอกพร รักความสุข, 2541, จัดพิมพ์โดยคณะกรรมการกิจการสังคม พรรคความหวังใหม่, โรงพิมพ์เดือนตุลา กรุงเทพฯ., พิมพ์ครั้งที่ 2, พ.ศ. 2541.

ลูกจ้างแทนนายจ้าง กฎหมายเงินทดแทนที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบัน คือ พระราชบัญญัติเงินทดแทน พ.ศ. 2537 ซึ่งมีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 1 กรกฎาคม 2537 เป็นต้นมา

ลักษณะกฎหมายเงินทดแทนเป็นกฎหมายสังคมที่มีโทษทางอาญา และเป็นกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับความสงบเรียบร้อย⁵⁷ กฎหมายเงินทดแทนเป็นกฎหมายที่มีวัตถุประสงค์เพื่อคุ้มครองลูกจ้างและผู้อยู่ในอุปการะของลูกจ้าง การตีความในข้อกฎหมายที่เป็นปัญหาหรือมีข้อสงสัยให้ตีความไปในทางหรือนัยที่จะให้การคุ้มครองหรือให้ประโยชน์แก่ผู้มีสิทธิได้รับเงินทดแทน

แนวคิดเกี่ยวกับความรับผิดในการจ่ายเงินทดแทน คือ แต่เดิมเมื่อลูกจ้างประสบอันตรายหรือเจ็บป่วยเนื่องจากการทำงานให้แก่นายจ้าง นายจ้างไม่ต้องรับผิดที่จะจ่ายเงินใดให้แก่ลูกจ้าง ทั้งนี้เนื่องจากสาเหตุที่ลูกจ้างได้รับอันตรายหรือเจ็บป่วยมักจะมาจากการกระทำของลูกจ้างเองเป็นส่วนใหญ่ นายจ้างไม่ได้เกี่ยวข้องด้วย โดยถือหลักกฎหมายในเรื่องละเมิด เมื่อนายจ้างมิได้จงใจหรือประมาททำให้ลูกจ้างได้รับความเสียหาย นายจ้างก็ไม่ต้องรับผิดในการจ่ายเงินใด ๆ ให้แก่ลูกจ้างที่ประสบอันตราย ต่อมาแนวความคิดได้เปลี่ยนแปลงไป เริ่มต้นจากประเทศในทวีปยุโรปเมื่อนายจ้างจะไม่ได้เป็นผู้ที่เกี่ยวข้องหรือเป็นผู้กระทำให้ลูกจ้างประสบอันตราย หรือเจ็บป่วยหรือตาย โดยตรงแต่นายจ้างก็เป็นผู้จัดหา เครื่องจักรเครื่องมือ อุปกรณ์ต่าง ๆ ในการทำงานตลอดจนเป็นผู้ที่กำหนดสถานที่ทำงานให้แก่ลูกจ้างได้ทำงาน ซึ่งถ้าเครื่องจักร เครื่องมือหรืออุปกรณ์ตลอดจนสถานที่หรือสิ่งแวดล้อมในการทำงานนั้นบกพร่องเป็นภัยต่อลูกจ้าง ลูกจ้างย่อมได้รับอันตรายอันมีผลสืบเนื่องมาจากการกระทำของนายจ้างนั่นเอง แม้ไม่โดยตรงก็โดยอ้อม ในทางกลับกันถ้านายจ้างนำเครื่องมือ เครื่องใช้ หรืออุปกรณ์ต่าง ๆ ในการทำงานที่มีคุณภาพดีทันสมัยมาใช้ โอกาสที่ลูกจ้างจะได้รับอันตรายก็ไม่เกิดขึ้นเลย เมื่อลูกจ้างเข้าไปทำงานให้แก่นายจ้าง แม้ลูกจ้างจะรู้งานนั้นเป็นอันตรายเพียงใดก็ตาม แต่ลูกจ้างก็ไม่มีโอกาสเลือกที่จะใช้เครื่องมือ เครื่องใช้ในการทำงานที่เป็นอันตรายของนายจ้างได้ จึงต้องถือว่านายจ้างจะต้องรับผิดชอบเมื่อมีอันตรายเกิดขึ้น โดยปกติแล้วนายจ้างเป็นผู้จัดหาเครื่องจักร เครื่องมือ มาใช้ในกิจการของนายจ้าง เมื่อเครื่องจักรเครื่องมือ นั้นชำรุดบกพร่อง นายจ้างก็ต้องซ่อมแซมเสียค่าใช้จ่าย ถ้าจะเปรียบเทียบลูกจ้างก็เป็นเครื่องจักรหรือเครื่องมือที่มีชีวิตของนายจ้างชิ้นหนึ่งหรือส่วนหนึ่ง เมื่อลูกจ้าง ได้รับบาดเจ็บนายจ้างก็ต้องรับผิดชอบโดยการซ่อมแซมดูแลให้เครื่องจักรที่มีชีวิตนั้นมีลักษณะและคุณภาพเช่นเดิม นอกจากนั้นหากนายจ้างต้องรับผิดในการจ่ายเงินทดแทนให้แก่ลูกจ้าง เงินทดแทนก็จะกลายเป็นส่วนหนึ่งของต้นทุนในการผลิตหรือต้นทุนในการบริหารเมื่อเป็นต้นทุนการผลิตหรือการบริการก็

⁵⁷ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 283/2516.

ย่อมผลักเข้าไปในราคาของสินค้าได้ ผู้ที่ต้องรับภาระคือผู้บริโภคที่ซื้อสินค้าหรือบริการนั้นซึ่งเท่ากันเป็นการเฉลี่ยความรับผิดชอบออกไปยังผู้บริโภค

(3) แนวคิดเกี่ยวกับกฎหมายแรงงานสัมพันธ์ (Labor Relations Law)⁵⁸

เป็นกฎหมายที่กำหนดแนวทางปฏิบัติต่อกันระหว่างบุคคลสองฝ่ายคือ ฝ่ายนายจ้าง และฝ่ายลูกจ้าง เพื่อให้บุคคลทั้งสองฝ่ายได้มีความเข้าใจอันดีต่อกัน สามารถทำข้อตกลงในเรื่องสิทธิหน้าที่ และผลประโยชน์ในการทำงานร่วมกันได้ รวมทั้งกำหนดวิธีการระงับข้อขัดแย้งหรือข้อพิพาทแรงงานที่เกิดขึ้นให้ยุติลงโดยรวดเร็วและด้วยความพอใจของทั้งสองฝ่ายมากที่สุด ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความสงบสุขในอุตสาหกรรม อันจะนำมาซึ่งความรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจและความมั่นคงของประเทศชาติเป็นสำคัญ

กฎหมายแรงงานสัมพันธ์เป็นกฎหมายสังคม เป็นกฎหมายที่มีโทษทางอาญาเป็นกฎหมายเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของประชาชน กฎหมายแรงงานสัมพันธ์ใช้บังคับแก่นายจ้างและลูกจ้างในทุกประเภทกิจการ ยกเว้นราชการส่วนกลาง ราชการส่วนภูมิภาค และราชการส่วนท้องถิ่น รวมทั้งราชการของกรุงเทพมหานครและเมืองพัทยาด้วย และไม่ใช้บังคับแก่รัฐวิสาหกิจตามกฎหมายว่าด้วยพนักงานรัฐวิสาหกิจสัมพันธ์

(4) แนวคิดเกี่ยวกับกฎหมายประกันสังคม (Social Insurance)⁵⁹

เป็นกฎหมายที่กำหนดการให้หลักประกันแก่บุคคลในสังคมที่มีปัญหา หรือความเดือดร้อนทางการเงิน เนื่องจากการประสบเคราะห์ภัย หรือมีเหตุการณ์อันทำให้เกิดปัญหาในการดำรงชีพ ซึ่งต้องการได้รับความช่วยเหลือ ในลักษณะเฉลี่ยความเสี่ยง เฉลี่ยทุกข์สุขร่วมกันระหว่างประโยชน์ในสังคมโดยการรวบรวมเงินเข้าเป็นกองทุนและจ่ายช่วยเหลือแก่ผู้ที่ส่งเงินสมทบเข้ากองทุนที่ได้ปฏิบัติตามเงื่อนไขอันก่อให้เกิดสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครอง

กฎหมายประกันสังคมที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบัน คือ พระราชบัญญัติประกันสังคม พ.ศ. 2533 ซึ่งใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 2 กันยายน พ.ศ. 2533 เป็นต้นมา ปัจจุบันกฎหมายประกันสังคมใช้บังคับแก่กิจการที่มีลูกจ้างรวมกันตั้งแต่ 10 คนขึ้นไปด้วย และแม้ต่อมาภายหลังกิจการของนายจ้างมีจำนวนลูกจ้างลดลงเหลือไม่ถึงจำนวนที่กฎหมายกำหนด กิจการดังกล่าวก็ยังคงอยู่ภายใต้กฎหมายนี้ต่อไปจนกว่าจะเลิกกิจการ ลูกจ้างที่ทำงานในกิจการดังกล่าวซึ่งอยู่ในฐานะเป็นผู้ประกันตนมา

⁵⁸ จาก กฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองแรงงานและประมวลคำพิพากษาฎีกาเกี่ยวกับแรงงาน , (น.12), เล่มเดิม.

⁵⁹ เล่มเดิม.

ตั้งแต่แรกก็ยังคงเป็นผู้ประกันตนต่อไปจนกว่าจะพ้นสภาพการเป็นลูกจ้าง และลูกจ้างที่เข้าทำงานใหม่ก็ต้องเป็นผู้ประกันตนตามกฎหมายนี้ด้วย โดยกฎหมายประกันสังคมบังคับให้ลูกจ้างดังกล่าวต้องจ่ายเงินสมทบเข้ากองทุนประกันสังคม ซึ่งนายจ้างจะเป็นผู้หักเงินค่าจ้างทุกครั้งที่มีการจ่ายค่าจ้างและนำส่งเข้ากองทุนประกันสังคมเป็นเงินสมทบส่วนของลูกจ้าง

ลูกจ้างจะไม่เป็นผู้ประกันตนอีกต่อไป ถ้าลูกจ้างตายสิ้นสภาพการเป็นลูกจ้าง หรือเมื่อสัญญาจ้างแรงงานระงับ เมื่อสิ้นสภาพการเป็นผู้ประกันตนแล้วบุคคลที่เคยเป็นลูกจ้างนั้นก็หลุดพ้นจากภาระการจ่ายเงินสมทบเข้ากองทุนประกันสังคม และไม่มีสิทธิรับประโยชน์ทดแทนซึ่งเป็นการช่วยเหลือจากกองทุนประกันสังคมได้อีกต่อไป เว้นแต่จะเป็นการประกันสังคมประเภทประสบอันตรายหรือเจ็บป่วยนอกงานหรือคลอดบุตร ซึ่งบุคคลนั้นได้ส่งเงินสมทบมาครบเงื่อนไขที่จะก่อให้เกิดสิทธิรับประโยชน์ทดแทนแล้ว เมื่อพ้นสภาพการเป็นลูกจ้างก็ยังคงมีสิทธิได้รับประโยชน์ทดแทนในการรับบริการทางการแพทย์ต่อไปอีก 6 เดือนนับจากวันสิ้นสภาพการเป็นลูกจ้าง⁶⁰

ประโยชน์ทดแทนที่กองทุนประกันสังคมให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ประกันตนหรือผู้มีสิทธิ เมื่อผู้ประกันตนประสบเคราะห์ภัยหรือเดือดร้อน และปฏิบัติตามเงื่อนไขที่กฎหมายกำหนด มี 4 รูปแบบ คือ

- 1) บริการทางการแพทย์
- 2) เงินทดแทนการขาดรายได้
- 3) ค่าทำศพ
- 4) เงินสงเคราะห์

บุคคลมิใช่ลูกจ้างที่อยู่ในข่ายบังคับของกฎหมายดังกล่าวข้างต้น อาทิ คนขับรถรับจ้างแม่ค้า ข้าราชการ ทนายความ ฯลฯ อาจสมัครเข้าเป็นผู้ประกันตนได้ โดยสมัครและจ่ายเงินสมทบเข้ากองทุนประกันสังคมตามอัตราที่กำหนดเป็นรายปี และเมื่อได้จ่ายเงินครบระยะเวลาที่กำหนดแล้ว ผู้สมัครเข้าประกันตนดังกล่าวจะได้รับประโยชน์ทดแทนเพียง 3 ประเภท คือ ประโยชน์ทดแทนในกรณีคลอดบุตร ในกรณีทุพพลภาพ และในกรณีตายเท่านั้น (เป็นกรณีกำหนดหลักเกณฑ์

⁶⁰จาก การบังคับใช้กฎหมายแรงงาน กรณีศึกษาข้อพิพาทการใช้แรงงานในธุรกิจประเภทขนส่งทางบก, (น. 21), โดย ชัชชัย สุเมธโชติเมธา, 2551, เอกสารวิชาการอบรมหลักสูตรผู้บริหารกระบวนการยุติธรรมระดับสูง (บ.ย.ศ.), รุ่นที่ 11, วิทยาลัยการยุติธรรม, ลิขสิทธิ์ 2551 สำนักงานศาลยุติธรรม.

และอัตราการจ่ายเงินสมทบ ประเภทของประโยชน์ทดแทน ตลอดจนหลักเกณฑ์และเงื่อนไขแห่ง สิทธิในการรับประโยชน์ทดแทนของผู้ประกันตนซึ่งมิใช่ลูกจ้าง พ.ศ. 2537)⁶¹ เป็นต้น

จะเห็นได้ว่ากฎหมายเหล่านี้ต่างก็ตราขึ้นเพื่อกำหนดหน้าที่ของนายจ้างบางประการขึ้น เพื่อประโยชน์ของลูกจ้างหรือคนงาน อันเป็นการกำหนดหน้าที่ที่นายจ้างจะต้องกระทำเพิ่มขึ้นจาก หน้าที่ที่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์กำหนดเอาไว้ ทำให้นายจ้างไม่อาจใช้สิทธิบางประการที่ ตนมีอยู่ในฐานะนายจ้างตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้อย่างเสรี รวมทั้งไม่ยอม ให้นายจ้างและลูกจ้างทำความตกลงกันในเรื่องบางเรื่องให้แตกต่างไปจากเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนด ไว้ได้ แม้ลูกจ้างจะยินยอมก็ตาม

2.4 ทฤษฎีเกี่ยวกับการประกันชีวิตกรณีนายจ้างเอาประกันชีวิตลูกจ้าง

ด้วยสัญญาประกันชีวิตเป็นสัญญาประกันภัยอย่างหนึ่งที่กฎหมายบังคับว่าผู้เอาประกัน ต้องมีส่วนได้เสียในเหตุที่เอาประกันภัยจึงจะมีผลบังคับได้ โดยในประมวลกฎหมายแพ่งและ พหุศาสตร์ มาตรา 863 ที่บัญญัติหลักการในเรื่องนี้ไว้ก็ให้นำไปบังคับใช้กับสัญญาประกันภัยทุก ประเภท หลักการพื้นฐานของสัญญาประกันชีวิตที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ หลักในเรื่องความ สุจริตของการทำสัญญาประกันชีวิต ซึ่งนับเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้ป้องกันการแสวงหา ประโยชน์อันมิควรได้โดยชอบในสัญญาประกันชีวิต นอกจากนี้ในปัจจุบันมีหลายประเทศที่เห็นว่า นอกจากหลักในเรื่องส่วนได้เสียและหลักสุจริตแล้ว ยังอาจไม่เพียงพอที่จะแก้ไขปัญหาข้อขัดข้อง ของการทำประกันชีวิตบุคคลอื่น จึงได้มีการคิดค้นหลักในเรื่องความยินยอมขึ้นมาช่วยแก้ปัญหา ดังกล่าว ดังนั้นเพื่อให้เข้าใจหลักการ แนวคิดพื้นฐานที่สำคัญทั้งสามประการดังกล่าวอันเป็นเหตุผล ให้นายจ้างสามารถเอาประกันภัยได้ จึงขอนำมาอธิบายไว้ดังนี้

2.4.1 หลักส่วนได้เสียในสัญญาประกันภัย (The Principal of Insurable Interest)

หลักส่วนได้เสียอันอาจเอาประกันภัยได้นั้น ในภาษาอังกฤษใช้คำว่า The Principal Of Insurable Interest นับได้ว่าเป็นหัวใจสำคัญของสัญญาประกันภัยไม่ว่าประเภทใด เพราะถ้าปราศกฎ ว่าผู้เอาประกันภัยไม่มีส่วนได้เสียในเหตุที่เอาประกันภัยไว้ สัญญาประกันภัยจะไม่มีผลเลย

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 863 บัญญัติว่า “อันสัญญาประกันภัยนั้น ถ้าผู้เอาประกันภัยมิได้มีส่วนได้เสียในเหตุที่เอาประกันภัยไว้ นั่นไซ้ไร ท่านว่าไม่ผูกพันคู่สัญญา

⁶¹จาก การบังคับใช้กฎหมายแรงงาน กรณีศึกษาข้อพิพาทการใช้แรงงานในธุรกิจประเภท ขนส่งทางบก, (น. 23), เล่มเดิม.

แต่อย่างหนึ่งอย่างใด” บทบัญญัติมาตรานี้บัญญัติไว้ในบทเบ็ดเสร็จทั่วไปในลักษณะประกันภัย ซึ่งนำไปใช้ทั้งในสัญญาประกันวินาศภัยและสัญญาประกันชีวิต

คำว่า “ส่วนได้เสียในเหตุที่ประกันภัยไว้” ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ฉบับภาษาอังกฤษใช้คำว่า “An Interest In The Event Insured Against” ในหลักฐานการอ้างอิงที่กรมร่างกฎหมาย ฯ ทำไว้จะเห็นว่า มาตรานี้มีรากฐานมาจากกฎหมายอังกฤษและฝรั่งเศส ซึ่งกฎหมายของ 2 ประเทศนี้ให้ความสำคัญกับเรื่องส่วนได้เสียเป็นอย่างมาก โดยถือว่าหลักส่วนได้เสียในการประกันภัยเป็นหลักการพื้นฐานที่สำคัญของการเกิดขึ้นของสัญญาประกันภัย กล่าวคือสัญญาประกันภัยจะเป็นโมฆะหรือมีผลบังคับใช้หรือไม่นั้น ผู้เอาประกันจะต้องมีส่วนได้เสียในเหตุที่เอาประกันเป็นสำคัญ ซึ่งภาษาอังกฤษใช้คำว่า “Insurable” มาจากคำว่า “Insure” แปลว่า “ประกัน” คำว่า “Able” แปลว่าสามารถ ซึ่งแปลรวมกันได้ว่าสามารถเอาประกันภัยได้ เมื่อศึกษาบทบัญญัติต่าง ๆ ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยการประกันภัย ก็มีได้ให้คำจำกัดความหรือความหมายของคำว่าส่วนได้เสียไว้แต่อย่างใด และคำว่าส่วนได้เสียก็ปรากฏในบทบัญญัติต่าง ๆ ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์หลายแห่งด้วยกัน เช่น มาตรา 53 มาตรา 64 มาตรา 133 และมาตรา 383⁶² แต่ในลักษณะประกันภัยนั้นเมื่อพิจารณาจากบทบัญญัติต่าง ๆ ในเรื่องประกันภัยมาประกอบกัน ทำให้อาจกล่าวได้ว่าส่วนได้เสียในเรื่องประกันภัยนั้น มิได้หมายถึงส่วนได้เสียในเรื่องอื่นแต่หมายความถึงส่วนได้เสียในเหตุที่ประกันภัยไว้ นั่น ซึ่งจะต้องพิจารณาถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นหรือภัยที่เกิดขึ้น และยังต้องพิจารณาถึงตัววัตถุหรือชีวิตที่เหตุการณ์นั้นมีผลถึงอีกด้วย ในสัญญาประกันภัยจึงมีความแตกต่างจากส่วนได้เสียในกฎหมายทั่วไปในแง่ที่ว่า หมายถึง การที่บุคคลใดจะต้องสูญเสียหรือได้รับความเสียหาย ถ้ามีเหตุการณ์อันใดอันหนึ่งเกิดขึ้นหรือจะได้รับประโยชน์ในกรณีไม่มีเหตุการณ์อันใดอันหนึ่งเกิดขึ้น

เหตุที่ประกันภัยหรือนัยหนึ่งคือส่วนได้เสียอันอาจเอาประกันภัยได้ แบ่งได้เป็น 2 กรณีคือ

⁶²มาตรา 383 ใช้คำว่า “ทางได้เสีย” แปลมาจากภาษาอังกฤษ “Interest” เช่นเดียวกัน. โปรดดูประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ฉบับภาษาอังกฤษ , 2539, กรุงเทพฯ: :โดยสำนักพิมพ์นิติบรรณาการ.

กรณีทีหนึ่ง การประกันชีวิต เหตุในการเอาประกันภัยตามมาตรา 889 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ก็คือ ส่วนได้เสียในชีวิตของบุคคลหรือความทรงชีพของบุคคลซึ่งถูกเอาประกัน

กรณีที่สอง การประกันวินาศภัย เหตุที่ประกันภัยคือเหตุที่เกิดขึ้นตาม ม.861 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งเรียกว่า วินาศภัย หรือเหตุอย่างอื่นในอนาคตดังระบุในสัญญา ซึ่งต่อไปใน ม.867 (3), 873, 874, 884 กฎหมายเรียกว่า “มูลประกันภัย” (Insurable Interest)

อะไรเป็นส่วนได้เสียนั้น Lord Blackburn ผู้พิพากษาศาลอังกฤษได้อ้างถึงการวิเคราะห์ศัพท์ที่มีผู้กล่าวไว้ว่า “หมายความว่าถึง ถ้าเหตุการณ์เกิดขึ้นคู่กรณีฝ่ายหนึ่งจะได้ประโยชน์ ถ้าเหตุการณ์นั้น ไม่ได้เกิดขึ้นคู่กรณีฝ่ายนั้นจะได้รับความเสียหาย”⁶³ อีกแห่งหนึ่งได้กล่าวไว้ว่า “ผู้มีส่วนได้เสียในทรัพย์สินอันอาจเอาประกันภัยได้ คือ ผู้ที่จะได้ประโยชน์จากการที่ทรัพย์สินนั้นคงสภาพเดิมอยู่ หรือจะได้รับความเสียหายจากการที่ทรัพย์สินนั้นทำลายไป”⁶⁴

ปัญหามีว่าส่วนได้เสียอันอาจเอาประกันภัยได้นั้นพิจารณาได้อย่างไร ในเรื่องนี้ต้องพิจารณาหลักเกณฑ์สำคัญ 2 ประการคือ

ลักษณะประการแรก ส่วนได้เสีย หมายถึง สิ่งที่ประมาณเป็นเงินได้หรือมีลักษณะในทางการเงิน⁶⁵ ในข้อนี้ นักนิติศาสตร์ต่างให้การยอมรับโดยไม่มีข้อโต้แย้ง ถือเป็นสิทธิหรือความรับผิดชอบที่กฎหมายรับรอง โดยดูได้จากข้อความในมาตรา 867 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บัญญัติว่า วินาศภัย หมายความว่าความเสียหายอย่างใด ๆ อันจะพึงประมาณเป็นเงินได้ ส่วนได้เสียในเหตุการณ์นั้นจึงต้องเป็นชนิดที่ประมาณเป็นเงินได้อยู่ในตัว ความเสียหายเป็นเงินนั้นเห็นได้ชัดในกรณีเกี่ยวกับทรัพย์ แต่ในกรณีเกี่ยวกับชีวิตและร่างกายนั้นอาจมีความเสียหายที่ไม่อาจประมาณเป็นเงินได้ เช่น ความเจ็บป่วยที่ได้รับ ความเจ็บช้ำน้ำใจหรือความเสียใจที่ต้อง

⁶³From Robert E. Keeton, Insurance Law (St. Paul, Minn.: West Publishing Co., 1971) p.98.

⁶⁴From American Jurisprudence, P. 293;44 C.J.S., no.175 b,p.807, แต่ถ้ากลับกัน คือผู้เอาประกันภัยจะได้รับประโยชน์ถ้าเกิดเหตุการณ์ขึ้น เช่น ถ้า ก. ตาย ข. จะได้ประโยชน์ ถ้าไม่ตาย ข. จะเสียประโยชน์ ดังนี้ ข. จะเอาประกันชีวิต ก. ไม่ได้เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชนเพราะเท่ากับเป็นการพนันให้ ก. ตาย เป็นต้น.

⁶⁵From Modern Insurance Law (p.40), By John Birds, London: Sweet & Maxwell, 1982.

เสียคนที่เรารักหรือเคารพไป ชีวิตของคนนั้นย่อมไม่สามารถประมาณได้ว่ามีราคาเท่าใด เราจะดีราคาตัวเองว่าราคาเท่าใดย่อมทำไม่ได้ หรือจะดีราคาบิดาหรือบุตรของเราว่าราคาเท่าใดย่อมทำไม่ได้เช่นเดียวกัน จะมีความเสียหายเป็นเงินก็เช่นค่าที่ต้องขาดการงาน หรือความอุปการะเลี้ยงดู เป็นต้น ซึ่งไม่ใช่ราคาของชีวิตอันแท้จริง แต่เป็นความเสียหายอย่างอื่น อันเกิดจากความตายของผู้หนึ่งที่เคยทำงานให้เราหรืออุปการะเลี้ยงดูเรา แต่กฎหมายก็ยอมรับว่าชีวิตของคนเรานั้นย่อมเป็นสิ่งที่เอาประกันภัยได้ ทั้งจะประกันภัยเป็นจำนวนเท่าใด ๆ ก็ได้ไม่จำกัดเสียด้วย เพราะการที่กำหนดราคาของชีวิตเป็นจำนวนเงินไม่ได้ นั่นก็เนื่องจากเหตุที่ชีวิตคนเป็นสิ่งที่มีความสูงยิ่งจนเกินความสามารถที่จะประมาณเป็นเงินได้ ไม่ใช่เพราะชีวิตคนไม่มีค่าเป็นเงิน⁶⁶

ลักษณะประการที่ 2 เกี่ยวกับส่วนได้เสียจะต้องถึงขนาดเป็นสิทธิหรือความรับผิดชอบตามกฎหมายหรือไม่นั้น ในเบื้องต้นย่อมเป็นที่เห็นได้ว่า สิทธิหรือความรับผิดชอบตามกฎหมายนั้น ย่อมเป็นส่วนได้เสียอันเอาประกันภัยได้โดยไม่มีปัญหา ไม่ว่าจะเป็นทรัพย์สินหรือบุคคลสิทธิอันเกิดจากมูลหนี้ไม่ว่าประเภทใด ๆ ในกฎหมาย

ทั้งนี้ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 863 ซึ่งบังคับว่าผู้เอาประกันภัยต้องมีส่วนได้เสียในเหตุที่เอาประกันภัยไว้ นั้น จึงเป็นบทบัญญัติกว้าง ๆ ซึ่งเปิดโอกาสให้ผู้บังคับใช้กฎหมาย เช่น ศาลหรือทนายความ ตลอดจนคู่สัญญาประกันภัยได้ตีความว่าอย่างไรจึงจะถือเป็นส่วนได้เสีย และมีขอบเขตเพียงใด ซึ่งย่อมเป็นการยากที่จะหาบรรทัดฐานที่แน่นอนได้ ตรายใดที่ยังไม่มีคดีอันเกี่ยวข้องกับข้อเท็จจริงอย่างใดอย่างหนึ่งขึ้นสู่ศาล เพื่อศาลพิจารณาตัดสินเป็นบรรทัดฐานที่แน่นอน โดยจะต้องคำนึงเป็นเรื่อง ๆ ไป

(1) บุคคลที่มีส่วนได้เสีย

สัญญาประกันภัยประกอบด้วย บุคคล 3 ฝ่าย ได้แก่ ผู้เอาประกันภัย คือ ผู้ที่ตกลงจะส่งเบี้ยประกันภัย ผู้รับประกันภัย คือผู้ที่ตกลงจะใช้ค่าสินไหมทดแทน หรือใช้เงินจำนวนหนึ่งให้ และผู้รับประกันภัยคือผู้ที่พึงได้รับค่าสินไหมทดแทนหรือรับจำนวนเงินให้ใช้⁶⁷ และตามมาตรา 863 กล่าวว่าผู้เอาประกันภัยต้องมีส่วนได้เสีย ดังนี้กฎหมายไม่ได้กำหนดให้ผู้รับประกันภัยหรือผู้รับประกันภัยต้องมีส่วนได้เสียในเหตุที่เอาประกันด้วย แต่ผู้รับประกันภัยนี้อาจเป็นตัวผู้รับประกันภัยเองหรือเป็นบุคคลภายนอกก็ได้ ซึ่งหากผู้เอาประกันภัยเป็นผู้รับประกันภัยแล้วก็

⁶⁶แต่การเอาประกันชีวิตผู้อื่น นอกจากตัวผู้เอาประกันภัยเองนั้น ยังมีปัญหาอยู่เกี่ยวกับจำนวนที่เอาประกันภัยได้.

⁶⁷ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, มาตรา 862.

จำเป็นต้องมีส่วนได้เสียในเหตุที่เอาประกันภัยด้วย จะอ้างว่าตนเป็นผู้รับประโยชน์โดยที่กฎหมายไม่ได้กำหนดให้ตนต้องมีส่วนได้เสียไม่ได้ เพราะตนอยู่ใน 2 สถานะ คือ สถานะผู้เอาประกันภัยด้วย แต่ถ้าผู้รับประโยชน์เป็นบุคคลภายนอกก็เป็นสัญญาเพื่อประโยชน์บุคคลภายนอก

ในทางปฏิบัติ ไม่มีใครเอาประกันภัยเสียเบี้ยประกันและผลประโยชน์ให้กับบุคคลอื่นที่ไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับตน เพราะจุดมุ่งหมายของการประกันภัยเป็นการกระทำเพื่อช่วยบรรเทาความเสียหาย หรือหากเป็นการเอาประกันชีวิตก็เพื่อประโยชน์ของผู้ที่อยู่ในอุปการะ หากตายไปจะได้มีเงินก้อนเพื่อช่วยเหลือในการใช้จ่ายเพราะเหตุที่ว่า กฎหมายกำหนดให้ผู้เอาประกันภัยมีส่วนได้เสียจึงต้องพิจารณาให้ดีว่าใครเป็นผู้เอาประกันภัยที่แท้จริง ตามความหมายของผู้เอาประกันภัยในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์นั้น ในทางความเป็นจริงผู้เอาประกันภัยอาจจะไม่ได้เสียเบี้ยประกันเองก็ได้ อย่างไรก็ตามอาจมีการแสวงหาประโยชน์จากสัญญาประกันภัยโดยการใช้ชื่อบุคคลผู้มีส่วนได้เสียเป็นผู้เอาประกันภัยเองเพื่อเป็นการหลีกเลี่ยงกฎหมายก็เป็นได้

จากหลักเกณฑ์ดังกล่าว การจะพิจารณาว่าใครเป็นผู้มีส่วนได้เสียหรือใครเป็นผู้เอาประกันภัยที่แท้จริงนั้นต้องพิจารณาเป็นกรณี ๆ ไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากเป็นผู้จ่ายเงินเบี้ยประกันภัยให้ และให้ตนเองเป็นผู้รับประโยชน์ กรณีเช่นนี้จะเห็นได้ว่าผู้ออกเบี้ยประกันภัยนั้นเป็นผู้เอาประกันภัยเอง แต่หากเป็นแค่ผู้จ่ายเงินให้โดยไม่ได้หวังรับประโยชน์ตามสัญญาประกันภัยนั้นผู้จ่ายเงินมิใช่ผู้เอาประกันภัย ผู้ที่ได้รับความช่วยเหลือตนเองเป็นผู้เอาประกันภัย เวลาพิจารณาถึงผู้มีส่วนได้เสียจึงต้องพิจารณาให้ถูกต้องว่าใครเอาประกันภัย แม้ผู้มีส่วนได้เสียในเหตุที่เอาประกันภัยหรือไม่ การดูว่าผู้รับประโยชน์เป็นใครก็เพื่อจะดูว่ามีการแสวงหากำไรจากการเอาประกันภัยหรือไม่เท่านั้น ไม่ได้หมายความว่าผู้รับประโยชน์จะต้องเป็นผู้มีส่วนได้เสียด้วย

นอกจากนี้ผู้เอาประกันภัยจะเป็นบุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคลก็ได้ แต่ผู้รับประกันภัยต้องเป็นนิติบุคคลเท่านั้น⁶⁸

มูลเหตุที่จะต้องมีส่วนได้เสียนั้นมีด้วยกัน 3 ประการ คือ

ประการที่ 1 การชดใช้ค่าสินไหมทดแทน ส่วนได้เสียอันอาจเอาประกันภัยได้ในสัญญาประกันชีวิต ไม่ใช่เป็นการวัดการเรียกชดใช้ค่าสินไหมทดแทนของผู้เอาประกันชีวิตที่มีต่อ

⁶⁸จาก “ส่วนได้เสียในสัญญาประกันภัย”, โดย สุดา วัชรวัฒนากุล, (2528), วารสารนิติศาสตร์, ฉบับที่ 2 ปีที่ 15 มิถุนายน 2528, น. 81-82, คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เจ้าของลิขสิทธิ.

ผู้รับประกันชีวิต ในขณะที่บุคคลหนึ่งบุคคลใดเอาประกันชีวิตบุคคลอื่น เพื่อวัตถุประสงค์ที่จะให้ตนเองได้รับค่าสินไหมทดแทนสำหรับความเสียหายที่แท้จริงอันเกิดจากความตายของบุคคลอื่น คำมั่นของผู้รับประกันชีวิตไม่ใช่คำมั่นที่จะจ่ายเงินค่าเสียหาย แต่เป็นคำมั่นที่จะจ่ายเงินจำนวนที่กำหนดไว้ ถ้ามีเหตุการณ์ได้เอาประกันภัยไว้เกิดขึ้น จึงเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปทั้งศาลและนักวิชาการว่า สัญญาประกันชีวิตไม่ใช่สัญญาชดใช้ค่าสินไหมทดแทน ผลที่ตามมาคือผู้รับประกันชีวิตไม่มีสิทธิที่จะเข้ารับช่วงสิทธิเพื่อให้ได้รับเงินชดใช้แทนจากผู้กระทำความผิดที่ก่อให้เกิดความตายขึ้นแก่ผู้เอาประกันชีวิต แม้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 889 ก็ยังบัญญัติว่า ในสัญญาประกันชีวิตนั้น การใช้จำนวนเงินย่อมอาศัยความทรงชีพหรือมรณะของบุคคลหนึ่ง⁶⁹

ประการที่ 2 ป้องกันการพนัน ในอดีตนั้นประเทศอังกฤษก่อนปี ค.ศ. 1774 ได้อนุโลมให้มีการพนันขันต่อชีวิตได้อย่างเสรี การปฏิบัติเช่นนี้มีผลทำให้ศีลธรรมเสื่อมทราม โดยท่านผู้พิพากษา Holmes แห่งศาลฎีกาสหรัฐอเมริกา กล่าวว่า “ไม่ควรจะให้มีเสรีภาพที่จะพนันต่อชีวิตที่เขาเลือกตามความพอใจ”⁷⁰ ผลก็คือว่าทำให้นำไปสู่การออกกฎหมายที่กำหนดให้ต้องมีส่วนได้เสียจึงจะเอาประกันชีวิตได้ โดยในประเทศอังกฤษก็ตราพระราชบัญญัติประกันชีวิต ค.ศ. 1774 ขึ้น และเป็นแบบอย่างของประเทศอื่น ๆ ต่อมา

ประการที่ 3 ป้องกันภัยในทางศีลธรรม เนื่องจากส่วนได้เสียในสัญญาประกันชีวิตเป็นสิ่งที่ติดกันมิให้ผู้เอาประกันชีวิตผู้อื่นกระทำให้เหตุที่เอาประกันชีวิตเกิดขึ้นโดยเจตนาหรือที่เรียกว่า การฆาตกรรมเพื่อหวังเงินประกันนั่นเอง ในการประกันชีวิตนั้นความโน้มน้ำหนักนี้เป็นเรื่องสำคัญเป็นพิเศษ เพราะเหตุที่เอาประกันชีวิตไว้คือความตาย ท่านผู้พิพากษา Holmes ได้กล่าวไว้ไว้ว่า “ผู้รับประกันจากกรรมธรรมชีวิตจะไม่ได้รับประโยชน์จากการฆาตกรรมโดยเจตนาด้วย”⁷¹

ในกรณีประกันวินาศภัย สัญญาประกันวินาศภัย คือ สัญญาซึ่งผู้รับประกันวินาศภัยตกลงจะใช้สินไหมทดแทนให้แก่ผู้เอาประกันวินาศภัย ในเมื่อมีความเสียหายอย่างใด ๆ เกิดขึ้นซึ่งรวมถึงความสูญเสียในสิทธิ ผลประโยชน์หรือรายได้ที่อาจจะประมาณความเสียหายหรือ

⁶⁹ จาก ส่วนได้เสียอันอาจเอาประกันภัยได้, (น. 42), โดย สุพรรณณี หมั่นทำการ, เล่มเดิม

⁷⁰ From Holmes, J., by in Grigsby v. Russell, 1911, 222, U.S, 149, 155 โปรดดูข้อมูลเพิ่มเติมจากเว็บไซต์ <http://supreme.justia.com/cases/federal/us/222/149/case.html>.

⁷¹ จาก ส่วนได้เสียอันอาจเอาประกันภัยได้, (น. 44), โดย สุพรรณณี หมั่นทำการ, เล่มเดิม

ความสูญเสียเหล่านั้นเป็นเงินได้ ทั้งนี้โดยผู้เอาประกันวินาศภัยตกลงจะส่งเบี้ยประกันภัยให้แก่ผู้รับประกันวินาศภัยเป็นการตอบแทน แยกพิจารณาได้ดังนี้

ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 869 บัญญัติว่า “อันคำว่า วินาศภัย ในหมวดนี้ท่านหมายรวมเอาความเสียหายอย่างใด ๆ บรรดาซึ่งจะพึงประมาณเป็นเงินได้” และพระราชบัญญัติประกันวินาศภัย พ.ศ.2510 มาตรา 4 ก็บัญญัติว่า “วินาศภัย” หมายความว่า ความเสียหายอย่างใด ๆ บรรดาซึ่งจะพึงประมาณเป็นเงินได้ และหมายความรวมถึงความสูญเสียในสิทธิ ผลประโยชน์ หรือรายได้ด้วย⁷²

จากการศึกษาพบว่าส่วนได้เสียในสัญญาประกันวินาศภัย ประกอบด้วยลักษณะสำคัญ 2 ประการ คือ ประการแรก ผู้ที่เอาประกันภัยจะต้องมีความสัมพันธ์อยู่กับทรัพย์สินหรือสิทธิ หรือผลประโยชน์ หรือรายได้ใด ๆ ซึ่งถ้ามีเหตุการณ์ใดเกิดขึ้น จะทำให้ผู้นั้นต้องเสียหาย และประการที่สอง คือ ความเสียหายที่ผู้นั้นจะได้รับจะต้องประมาณเป็นเงินได้⁷³ ดังนั้น ผู้ที่เอาประกัน ต้องมีความสัมพันธ์กับทรัพย์สินที่เอาประกัน ซึ่งถ้ามีเหตุการณ์เกิดขึ้นจะทำให้บุคคลนั้นเสียหาย ผู้มีส่วนได้เสียในสัญญาประกันวินาศภัย จึงพิจารณาได้ดังนี้

ก) ความเกี่ยวพันที่ก่อให้เกิดสิทธิหน้าที่หรือความรับผิดชอบตามกฎหมาย ได้แก่ ในแง่ของทรัพย์สิน เจ้าของทรัพย์สินหรือกรรมสิทธิ์ย่อมมีส่วนได้เสียในทรัพย์สินของตนเอง เพราะ บุคคลนั้นอาจได้รับความเสียหายหากเกิดเหตุการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งขึ้นในอนาคต หรือได้รับประโยชน์ หากไม่มีเหตุการณ์เช่นนั้น ในเรื่องนี้มีข้อยกเว้นอยู่ว่า แม้เป็นผู้ทรงทรัพย์สินในทรัพย์สินของผู้อื่น ย่อมมีส่วนได้เสียในทรัพย์สินที่ตนมีสิทธิในได้ เช่น ผู้มีภาระจำยอม อาจเอาประกันภัยเหตุที่อาจเกิดขึ้นและกระทบถึงสิทธิเขาได้ หรือกรณีเจ้าของกรรมสิทธิ์รวม เป็นต้น

ส่วนในแง่ของบุคคลสิทธิ บุคคลเหล่านี้ถือว่ามีส่วนได้เสียในทรัพย์สินนั้นได้ ได้แก่ ผู้เช่ามีส่วนได้เสียในทรัพย์สินที่เช่า ผู้รับจ้างจ่านามีส่วนได้เสียในทรัพย์สินที่จ้างจ่านำ ผู้รับฝากทรัพย์สินมีส่วนได้เสียในทรัพย์สินที่รับฝาก ผู้ยืมมีส่วนได้เสียในทรัพย์สินที่ยืม ผู้จัดการมรดกมีส่วนได้เสียในทรัพย์สินมรดกที่ดูแล เป็นต้น

ข) ความเกี่ยวพันในลักษณะที่เป็นความหวัง ในเรื่องนี้โดยหลักแล้วถือว่าไม่มีส่วนได้เสียเอาประกันไม่ได้ เช่น ความหวังว่าจะได้รับมรดก ไม่เป็นการก่อให้เกิดส่วนได้เสียที่จะ

⁷²จาก คู่มือวิชาการประกันภัย, (น.37), โดย สมาคมประกันวินาศภัย, 2534, กรุงเทพฯ: บริษัทลอมรตันจำกัด.

⁷³จาก คู่มือวิชาการประกันภัย, (น.39), เล่มเดิม.

เอาประกันภัย แต่ถ้าเป็นความคาดหวังที่กฎหมายรับรอง ถือว่ามีส่วนได้เสีย เช่น ผู้เอาประกันภัยมีส่วนได้เสียในสินค้า เขาก็มีส่วนได้เสียในผลกำไรที่เขาควรจะได้ และคาดว่าควรจะได้จากสินค้าของเขา เช่น คดี *Barclay V. Cousins* (1802) 2 East 544 *Stockdale V. Dunlop* (1840) 9 L.J.Ex 83⁷⁴

(2) ราคาแห่งส่วนได้เสีย

ด้วยเหตุที่ชีวิตมนุษย์ย่อมอยู่ในภาวะความเสี่ยงภัยได้เสมอ และชีวิตมนุษย์ก็ไม่อาจประมาณราคาเป็นเงินได้ด้วย ดังนั้น การเอาประกันภัยสำหรับภัยที่อาจเกิดแก่ชีวิตจึงได้มีการแยกบทบัญญัติไว้ต่างหากจากการประกันวินาศภัย ในรูปของสัญญาประกันชีวิต อย่างไรก็ตามสัญญาประกันชีวิตก็เป็นสัญญาประกันภัยชนิดหนึ่งจึงต้องนำบทบัญญัติมาตรา 861 ถึงมาตรา 867 ซึ่งเป็นบทเบ็ดเสร็จทั่วไปไปมาใช้บังคับด้วย แต่สัญญาประกันชีวิตไม่ใช่สัญญาชดเชยค่าเสียหาย

(Non-Indemnity Contract) ไม่มีใครยอมตายเพื่อเอาเงินประกัน หรือแม้แต่เอาประกันชีวิตผู้อื่นก็ไม่น่าจะต้องกลัวว่าจะมีการฆ่ากัน เพราะมีข้อกำหนดคกเว้นความรับผิดชอบของบริษัทอยู่แล้วตามกฎหมาย⁷⁵ *Planiol* นักกฎหมายท่านหนึ่งกล่าวไว้ว่า เรื่องที่จะแสวงหาประโยชน์จากการประกันนั้น ไม่มีมูลที่ควรจะกลัว เพราะถ้าฆ่าแล้วก็ควรยกเลิกสิทธิในมรดกหรือการทำพินัยกรรม เพราะทำให้ผู้มีความหวังจะได้รับประโยชน์จากการตายของผู้อื่นเช่นเดียวกัน

ดังนั้น การประกันชีวิต จึงเป็นกรณีที่ผู้รับประกันภัยตกลงจะใช้เงินจำนวนหนึ่งให้แก่ผู้เอาประกันภัยหรือผู้รับประโยชน์ หากผู้เอาประกันภัยหรือผู้ถูกเอาประกันชีวิตไว้ได้ตายลงภายในเวลาหรือยังมีชีวิตอยู่ถึงเวลาอันได้ตกลงกันกำหนดไว้และผู้เอาประกันภัยตกลงส่งเบี้ยประกันภัยในการนี้ สัญญาประกันชีวิตจึงต่างจากสัญญาประกันวินาศภัยในข้อที่ว่า ผู้รับประกันภัยตกลงจะใช้เงินจำนวนแน่นอน ส่วนสัญญาประกันวินาศภัยผู้รับประกันภัยตกลงจะใช้ค่าสินไหมทดแทนซึ่งไม่เกินกว่าจำนวนวินาศภัยที่แท้จริง ทั้งนี้เนื่องจากชีวิตมนุษย์ไม่อาจประมาณเป็นเงินได้ จึงกำหนดจำนวนเงินที่ใช้สูงเพียงใดก็ได้ไม่ถือว่าเป็นการหากำไร ดังนั้น จึงอาจมีการทำสัญญาประกันชีวิตไว้หลายบริษัทก็ได้ ซึ่งแตกต่างจากในสัญญาประกันวินาศภัยนั้น โดยทั่วไปแล้วในสัญญาประกันวินาศภัยไม่ได้จำกัดว่าต้องประกันวินาศภัยไว้รายเดียว ทั้งนี้เนื่องจากทรัพย์สินบางอย่างอาจมีผู้มีส่วนได้เสียที่จะนำไปประกันวินาศภัยได้หลายราย แต่ก็มิได้หมายความว่าผู้ที่อาจนำทรัพย์สินดังกล่าวไปประกันวินาศภัยได้นั้นจะมีราคาแห่งส่วนได้เสียเท่าเทียมกัน ดังนั้น ราคาแห่งส่วนได้เสียของแต่ละคนที่มี

⁷⁴From *Water V. Monarch*, (p.102), by Fine & Life Assurance Company. (1856), 25 L J.Q.B.

⁷⁵ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, มาตรา 895.

อยู่ต่อทรัพย์สิน สิทธิ หรือความรับผิดชอบ ย่อมแตกต่างกันไปตามลักษณะของความสัมพันธ์ จึงสรุปได้ว่า ราคาแห่งส่วนได้เสียของผู้เอาประกันภัยแต่ละคน ก็คือ จำนวนราคาแห่งความเสียหายที่แต่ละคน อาจได้รับในเมื่อเกิดวินาศภัยขึ้นนั่นเอง ราคาแห่งส่วนได้เสียนี้ ตามกฎหมาย เรียกว่า “ราคาแห่งมูลค่าประกันภัย”⁷⁶

การประกันชีวิตจึงเป็นสัญญาที่กำหนดเอาการทรงชีพหรือการมรณะของผู้ถูกเอาประกันภัยเป็นภัยที่รับเสี่ยง นอกจากนี้การทำสัญญาประกันภัยในกรณีที่ผู้เอาประกันภัยได้รับบาดเจ็บต้องเสียอวัยวะของร่างกายหรือเสียค่ารักษาพยาบาล ผู้รับประกันภัยจะชดใช้เงินจำนวนมีอัตราแน่นอนหรือค่ารักษาพยาบาลให้ นั่น ก็ถือว่าเป็นสัญญาประกันชีวิต เพราะร่างกายของมนุษย์ไม่อาจประมาณราคาได้เช่นเดียวกัน สัญญาดังกล่าวอาจทำรวมไปกับสัญญาประกันชีวิตก็ได้ มีข้อสังเกตว่า การมรณะนั้นเป็นเหตุที่ต้องเกิดขึ้นอย่างแน่นอน แต่เมื่อไม่ใช่วินาศภัยที่สามารถตีราคาเป็นเงินได้ จึงจัดเข้าเป็นเรื่องสัญญาประกันชีวิตไม่ใช่สัญญาประกันวินาศภัย

อย่างไรก็ตามในการคำนวณราคาส่วนได้เสียในชีวิตคนนั้นทำได้ยากมากในบางกรณี ดังนั้นจึงมีบางกรณีที่มีการกำหนดราคามูลค่าประกันภัยไว้ในกรมธรรม์เป็น Invisible Value เพราะส่วนได้เสียในชีวิตคนไม่อาจคำนวณเป็นราคาเงินได้ แต่มีได้หมายความว่าไม่มีราคา ดังนั้น หลักเกณฑ์การจ่ายเงินจึงต่างกันระหว่างสัญญาประกันชีวิตกับสัญญาประกันวินาศภัย ด้วยเหตุที่วัตถุที่จะเอาประกันชีวิตก็คือตัวบุคคลไม่ใช่ทรัพย์สิน ราคาแห่งส่วนได้เสียในการประกันชีวิตจึงไม่อาจประเมินเป็นตัวเงินได้ ดังนั้นการจะกำหนดว่าราคาแห่งส่วนได้เสียที่ผู้เอาประกันชีวิตพึงมีต่อชีวิตที่เอาประกันย่อมไม่สามารถประมาณเป็นราคาเงินได้เช่นเดียวกัน ในกรณีจึงเกิดการสร้างหลักเกณฑ์ในการกำหนดอัตราและค่าความเสียหายในชีวิตของบุคคลขึ้น โดยประสงค์ที่จะสร้างความคุ้มครองเพื่อความมรณะที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ในกรณี การกำหนดอัตราเบี้ยประกันชีวิต ผู้รับประกันภัยจึงต้องพิจารณาถึงขนาด และลักษณะ ของความเสียหายในส่วนที่เกี่ยวกับลักษณะทั่วไปของผู้เอาประกันคนนั้น และสภาพแวดล้อมในสังคมนั้น ๆ ด้วย บุคคลที่เป็นเพศเดียวกันและมีอายุเท่ากันอาจมีความเสี่ยงภัยไม่เท่ากัน ทั้งนี้เป็นเพราะความแตกต่างในอาชีพ สุขภาพ อนามัย เชื้อชาติ ถิ่นที่อยู่นิสัยใจคอ เป็นต้น เพราะฉะนั้นการที่ผู้รับประกันภัยจะรับทำการเสี่ยงภัยประกันชีวิตรายใด จะต้องมีการคัดเลือกภัย (Selection Of Risks) เสียก่อนว่า ควรจัดอยู่ในประเภทของภัย

⁷⁶ดู ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ , มาตรา 867 วรรคสาม (3), มาตรา 873, มาตรา 874.

(Classification Of Risk) แบบใด เพื่อที่จะรับประกันชีวิต หรือเพิ่มอัตราเบี้ยประกันชีวิตเป็นพิเศษ หรือบอกปิดไม่รับประกันชีวิตในรายนี้ เพราะเป็นภัยที่ไม่อาจรับประกันได้ (Uninsurable Risks)⁷⁷

ปัญหาคือ จะเอาประกันภัยเกินกว่าส่วนได้เสียได้หรือไม่ โดยในเรื่องการประกันชีวิตนี้ จะแยกพิจารณาเป็น

กรณีที่ 1 การเอาประกันชีวิตตนเอง ย่อมเอาประกันชีวิตได้ไม่จำกัด

กรณีที่ 2 การเอาประกันชีวิตของบุคคลอื่นที่เป็นญาติ เช่น สามีภรรยา บิดามารดากับบุตร เห็นว่าย่อมเอาประกันชีวิตได้ไม่จำกัดเช่นเดียวกัน

กรณีที่ 3 การเอาประกันชีวิตของบุคคลอื่นที่ไม่ใช่ญาติ เช่น นายจ้างลูกจ้าง เจ้าหนี้ ลูกหนี้ นั้นตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยไม่ได้กำหนดในเรื่องนี้ไว้เช่นเดียวกับการประกันวินาศภัย และไม่นำมาใช้กับการประกันชีวิต ซึ่งทำให้เกิดปัญหาในการตีความในเรื่องนี้เป็นอย่างมาก ดังที่เกิดเป็นข้อพิพาทขึ้นในคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 64/2516 ตามที่ได้ยกมาข้างต้น อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาในหลักกฎหมายประกันชีวิตของประเทศอังกฤษ ซึ่งเป็นแม่แบบของกฎหมายประกันชีวิตสากลนั้น กฎหมายอังกฤษถือว่า ต้องเอาประกันชีวิตอย่างจำกัดเท่ากับจำนวนหนี้หรือความรับผิดชอบที่มีอยู่เท่านั้น เพราะ ตามพระราชบัญญัติ ประกันชีวิต ของประเทศ อังกฤษ (The Life Insurance Act, 1774) ถือว่าการเอาประกันชีวิตเกินส่วนได้เสียไม่ได้ทำให้สัญญาเสียไป แต่ก็เรียกได้เท่าที่มีส่วนได้เสียเท่านั้น กฎหมายกำหนดให้จ่ายเงินเท่าที่เสียหายจริงคล้ายกับการประกันวินาศภัยโดยราคาแห่งส่วนได้เสียในสัญญาประกันวินาศภัยที่จะเอาประกันวินาศภัยได้ต้องเป็นส่วนได้เสียที่คำนวณเป็นราคาเงินได้ ดังที่ Lord Tenterden ได้กล่าวไว้ในคดี Halford V. Kymer ในเรื่องราคาแห่งส่วนได้เสียในสัญญาประกันชีวิตนี้มีความแตกต่างจากสัญญาประกันวินาศภัยในเรื่องการประกันวินาศภัยนั้นจะเอาประกันภัยไว้เกินส่วนได้เสียได้หรือไม่ ในเรื่องนี้แยกพิจารณาได้ว่า

กรณีที่ 1 ถ้าเป็นผู้มีส่วนได้เสียอย่างเต็มที่ เช่น เป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ไม่มีปัญหา เพราะเอาประกันวินาศภัยได้เต็มส่วนอยู่แล้ว ซึ่งหากเอาประกันภัยสูงกว่าส่วนได้เสียมาก ย่อมต้องทำให้เสียเบี้ยประกันภัยสูง และหากเกิดความเสียหายขึ้น ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 877 บัญญัติให้ผู้รับประกันภัยชดใช้ค่าเสียหายตามจริงเท่านั้น ในทางปฏิบัติไม่ค่อยพบการประกันภัยในราคาเกินส่วนได้เสียจริงเท่าใดนัก และตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ยังวางหลักว่า

⁷⁷ จาก คำบรรยายหลักการประกันชีวิต, เล่ม 2, (น. 14), โดย คณะพาณิชย์ศาสตร์และการบัญชี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2528, กรุงเทพฯ.:

“ราคามูลประกันภัย” ไม่ใช่สิ่งจำเป็นที่จะต้องมีการกำหนดไว้ในกรมธรรม์ แต่หากจะมีการกำหนดไว้ในกรมธรรม์ ก็ได้ (Valued Policies) และถ้ากำหนดไว้แล้ว ต่อมาส่วนได้เสียนั้นลดลงหนัก ผู้รับประกันภัยและผู้เอาประกันภัยขอลดได้ เพราะมูลประกันภัยเป็นการคำนวณค่าเสียหายไว้ล่วงหน้า ในกรณีที่ทรัพย์สินที่เอาประกันภัยไว้มีอันต้องวินาศไปทั้งหมด และเพื่อไม่ให้มีการโต้แย้งถึงจำนวนราคาของทรัพย์สิน

กรณีที่ 2 ถ้าเป็นผู้มีส่วนได้เสียอย่างจำกัด เช่น ผู้เช่า-ผู้ให้เช่า ผู้รับจ้าง-ผู้จ้างเอาประกันภัยทรัพย์สิน ปัญหาว่าผู้ที่มีส่วนได้เสียเช่นนี้จะเอาประกันภัยเกินส่วนได้เสียหรือไม่นั้น เห็นได้ว่าหากผู้เอาประกันภัยต้องการจะเอาประกันภัยเกินส่วนได้เสียแล้ว กฎหมายก็มีได้ห้ามเพียงแต่เวลาชดใช้ค่าสินไหมทดแทนให้กฎหมายกำหนดให้ชดใช้ตามที่เสียหายจริงเท่านั้น เพราะไม่ต้องการให้มีการแสวงหาประโยชน์จากการเอาประกันภัย และนอกจากนี้หากผู้เอาประกันภัยได้รับค่าสินไหมทดแทนจากทางอื่นย่อมทำให้สิทธิของผู้เอาประกันภัยที่จะเรียกร้องเอาค่าสินไหมทดแทนจากผู้รับประกันภัยสิ้นไป เพราะการเสียหายเพียงครั้งเดียวจะได้เงินสองต่อไม่ได้⁷⁸

ในเรื่องนี้ในกฎหมายอังกฤษมีหลักอยู่ว่า ผู้ที่มีส่วนได้เสียอย่างจำกัดอาจเอาประกันภัยเพื่อเป็นประโยชน์ของผู้มีส่วนได้เสียอย่างเต็มที่ก็ได้ เช่น ผู้เอาประกันภัยในทรัพย์สินที่เช่าเพื่อให้ผู้เช่าซึ่งเป็นเจ้าของ เช่นนี้จึงอาจเอาประกันภัยได้เต็มราคาทรัพย์สิน เมื่อเกิดวินาศภัยขึ้น ผู้รับประกันภัยก็ต้องจ่ายค่าสินไหมทดแทนเต็มตามราคาทรัพย์สิน เพราะตามกฎหมายอังกฤษถือว่าส่วนที่เกินไปผู้เอาประกันภัยเอาประกันแทนผู้ให้เช่า⁷⁹

ปัญหาว่าถ้าทั้งผู้เช่าและผู้ให้เช่า หรือผู้จ้างและผู้รับจ้างต่างคนต่างเอาประกันภัยทรัพย์สินนั้นตามส่วนได้เสียของตนตามราคาทรัพย์สิน หากเกิดวินาศภัยขึ้นผู้รับประกันภัยจะต้องจ่ายค่าสินไหมทดแทนอย่างไร

ในข้อนี้พิจารณาได้ว่า เมื่อสัญญาวินาศภัยเป็นสัญญาชดใช้ค่าเสียหายหากแปลความตามกฎหมาย ของประเทศ อังกฤษเบื้องต้นย่อมอาจเกิดปัญหายุ่งยากขึ้นได้เพราะผู้เช่าหรือผู้รับจ้างมีส่วนได้เสียจำกัดก็สามารถเอาประกันได้เต็มตามส่วนได้เสียของตนเท่านั้น ส่วนผู้ให้เช่าและผู้จ้างซึ่งเป็นเจ้าของทรัพย์สินซึ่งมีส่วนได้เสียเต็มตามราคาทรัพย์สินก็สามารถเอาประกันได้เต็มตามส่วนได้เสียของตน เมื่อเป็นเช่นนี้แล้วหากเกิดวินาศภัยขึ้นกับทรัพย์สิน ทั้งผู้เช่าและ

⁷⁸ จาก ส่วนได้เสียในสัญญาประกันภัย, (น. 85-86), เล่มเดิม.

⁷⁹ จาก กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยประกันภัย, โดย จิตติ ดิงศภัทย์, เล่มเดิม. (น. 22).

ผู้ให้เช่าต่างก็มีความเสียหายเกิดขึ้นกับตน ซึ่งใครเสียหายเท่าใดผู้รับประกันภัยก็ต้องชดใช้ให้ตามความเป็นจริงไม่ใช่การเอาประกันภัยแทนแต่อย่างใด

(3) เวลาแห่งส่วนได้เสีย

เวลาแห่งส่วนได้เสียถือเป็นเรื่องสำคัญในสัญญาประกันภัย กล่าวคือ หากผู้เอาประกันภัยไม่มีส่วนได้เสียในขณะเกิดสัญญา กรณีเช่นนี้ มาตรา 863 บัญญัติว่า สัญญาประกันภัยย่อมไม่ผูกพันคู่สัญญาแต่อย่างใด จึงมีผลว่าคู่สัญญาจะเรียกร้องสิ่งใดต่อกันโดยอาศัยสัญญานั้นไม่ได้ เช่น จะเรียกให้ส่งเบี้ยประกันภัยหรือให้ใช้ค่าสินไหมทดแทนตามสัญญาหาได้ไม่ แต่ถ้าหากได้ส่งเบี้ยประกันภัยไปแล้วจะเรียกคืนได้หรือไม่ ในข้อนี้เป็นปัญหาที่จะต้องพิจารณาว่า สัญญาประกันภัยที่ผู้เอาประกันภัยไม่มีส่วนได้เสียตาม มาตรา 863 จะมีผลเป็นสัญญาการพนันหรือไม่เพราะถ้าเป็นสัญญาที่ไม่มีผลผูกพันตามปกติทั่วไปแล้ว การคืนทรัพย์ต้องเป็นไปตาม มาตรา 406 และต่อ ๆ ไป แต่ถ้าเป็นการพนันแล้ว มาตรา 853 บัญญัติว่า สิ่งใดที่ได้ให้กันไปในการเล่นหรือขันต่อจะทวงคืนไม่ได้⁸⁰

สัญญาที่ไม่ผูกพันตาม มาตรา 863 เป็นการพนันขันต่อหรือไม่นั้น เมื่อเราพิจารณาข้อแตกต่างระหว่างสัญญาประกันภัยกับการพนันขันต่อ เรา จะเห็นได้ว่าสิ่งที่ทำให้การประกันภัยแตกต่างกับการพนันขันต่อก็คือ ส่วนได้เสียซึ่งผู้เอาประกันภัยมีอยู่ในเหตุที่เอาประกันภัยเท่านั้น เมื่อได้ทำสัญญาโดยผู้เอาประกันภัยมิได้มีส่วนได้เสียในเหตุนั้นแล้ว สัญญานั้นก็คือการพนันขันต่อนั่นเอง ฉะนั้นตามปกติถ้าได้เสียเบี้ยประกันภัยไปแล้วก็เรียกคืนไม่ได้ แต่ถ้าผู้เอาประกันภัยได้เข้าทำสัญญาโดยเข้าใจว่าตนมีส่วนได้เสียหรือโดยสำคัญคิดว่าตนทำสัญญาประกันภัย แต่แท้จริงเป็นสัญญาอันเข้าลักษณะการพนันขันต่อผลจะเป็นอย่างไร ถ้าการเข้าใจผิดนั้นเป็นการเข้าใจผิดในข้อเท็จจริงว่าตนมีส่วนได้เสีย แต่ความจริงไม่มีเช่นนี้ต้องถือว่าสัญญาเป็น โหมฆะตาม มาตรา 150 เพราะเป็นการสำคัญผิดในสภาพแห่งนิติกรรม และย่อมเรียกคืนเบี้ยประกันภัยได้ตาม มาตรา 406 ถ้าผู้เอาประกันภัยสำคัญคิดว่า แม้จะไม่มีส่วนได้เสีย สัญญาก็มีผลบังคับได้ ก็เป็นการเข้าใจผิดในข้อกฎหมายผู้เอาประกันภัยไม่มีทางจะอ้างความสำคัญผิดมาเปลี่ยนแปลงผลบังคับของ มาตรา 863 แต่ประการใด แต่ถ้าผู้เอาประกันภัยเข้าใจผิดว่าตนกำลังทำสัญญาประกันภัยโดยแท้จริงโดยมิได้รู้ว่าจะต้องมีส่วนได้เสียหรือไม่ทั้งมิได้มุ่งหมายจะทำสัญญาการพนันขันต่อเลยเช่นนี้ ความเห็นยังแตกต่างกันอยู่ ที่เห็นว่าเรียกเบี้ยประกันภัยคืนได้ก็มี ที่เห็นว่าเรียกคืนไม่ได้ก็มี ตามรูปคดีเช่นนี้

⁸⁰จาก คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ลักษณะประกันภัย , โดย จำรัส เหมะจารุ, (น. 18), เล่มเดิม.

ถ้าจะปรับด้วยกฎหมายของเราเห็นว่าจะเรียกว่าผู้เอาประกันภัยเข้าใจผิดในข้อกฎหมายไม่ได้ เพราะแม้ผู้เอาประกันภัยจะรู้ข้อเท็จจริงก็ตาม ข้อกฎหมายไม่ถือว่าตนมีส่วนได้เสียก็จริงแต่ผู้เอาประกันภัยหาได้คำนึงถึงข้อเท็จจริงในเวลาทำสัญญาไม่จึงเรียกไม่ได้ว่าผู้เอาประกันภัยทำสัญญา โดยรู้ว่าตนไม่มีส่วนได้เสีย แต่เข้าใจผิดในข้อกฎหมายว่าสัญญาใช้ได้ ที่แท้นั้นผู้เอาประกันภัยตั้งใจทำสัญญาประกันภัย แต่สัญญานั้นกลับเข้าเป็นรูปสัญญาการพนันขึ้นต่อ ต้องถือว่าเป็นการเข้าใจผิดในสภาพแห่งนิติกรรมอันเป็นการเข้าใจผิดในสาระสำคัญแห่งนิติกรรม นิติกรรมตกเป็นโมฆะตามมาตรา 150 และต้องคืนเบี้ยประกันตาม มาตรา 406 และต่อ ๆ ไป⁸¹

ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้กำหนดว่าถ้าผู้เอาประกันภัยไม่มีส่วนได้เสียในเหตุที่เอาประกันภัยไว้ ย่อมไม่ผูกพันคู่สัญญา ซึ่งบทบัญญัติดังกล่าวนำไปใช้ในสัญญาประกันชีวิตด้วย เมื่อพิเคราะห์บทบัญญัติในมาตรานี้แล้ว แม้กฎหมายจะไม่ได้จะระบุชัดว่าผู้เอาประกันภัยจะต้องมีส่วนได้เสียในขณะที่เอาสัญญาประกันภัย

จำต้องพิจารณาต่อไปว่าสัญญาประกันชีวิตเกิดขึ้นเมื่อใด สัญญาประกันชีวิตเกิดขึ้นเมื่อได้มีการตกลงทำสัญญาประกันชีวิตตามนัย มาตรา 356 มาตรา 361 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ดังนี้ผู้เอาประกันชีวิตต้องมีส่วนได้เสียในขณะที่เอาประกันชีวิตตามนัยแห่งมาตรา 863 เช่นเดียวกัน ซึ่งในการนี้จะมีแตกต่างกับสัญญาประกันวินาศภัยในประการที่ว่าสัญญาประกันวินาศภัยนั้นผู้เอาประกันวินาศภัยไม่จำเป็นต้องมีส่วนได้เสียในขณะที่เกิดเหตุการณ์ขึ้นตามที่ตกลงไว้ในสัญญา⁸²

ในกฎหมายของประเทศอังกฤษ แบ่งเวลาแห่งส่วนได้เสียออกเป็น 2 ทฤษฎี ดังนี้คือ
ทฤษฎีที่ 1. Contractual Interest คือ ส่วนได้เสียต้องมีอยู่ในขณะที่เกิดความเสียหาย เพราะกฎหมายของประเทศ อังกฤษไม่ว่าจะเป็นการชดใช้แบบใด ต้องชดใช้ให้ตามที่เสียหายจริง ถ้าพิสูจน์ไม่ได้ว่าเสียหายเท่าใด เขาก็จะไม่รับชดใช้ค่าเสียหาย

ทฤษฎีที่ 2. Statutory Interest คือ ส่วนได้เสียต้องมีอยู่ในเวลาใดนั้นต้องแล้วแต่ที่กฎหมายจะกำหนดไว้ ซึ่งอาจสรุปได้ว่า เป็น 2 หลัก คือ

⁸¹คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วย ประกันภัย, โดย ไพโรจน์ วายุภาพ และ สิทธิโชค ศรีเจริญ, (น. 25), เล่มเดิม.

⁸²ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 877.

หลักที่ 1 หลักที่ว่าส่วนได้เสียต้องมีอยู่ในขณะทำสัญญา ซึ่งกรณีเช่นนี้ใช้กับสัญญาประกันชีวิต⁸³ ซึ่งต่างก็เป็นที่ยอมรับกันโดยส่วนใหญ่ และนำหลักดังกล่าวไปใช้กับสัญญาประเภทอื่นที่อยู่ในบังคับของ พระราชบัญญัติประกันชีวิต (The Life Assurance Act, 1774) ซึ่งเป็นกฎหมายประกันชีวิตของประเทศอังกฤษ

ดังนั้น แม้ส่วนได้เสียจะหมดไปในช่วงอายุสัญญาาก็มิได้มีผลกระทบต่อความสมบูรณ์ของสัญญา หรือก่อให้เกิดข้ออ้างในการจ่ายเงินตามที่ตกลงไว้ในสัญญาในเรื่องนี้มีกรณีเกิดขึ้นในต่างประเทศว่า สามีทำประกันชีวิตตนเองโดยระบุให้ภริยาเป็นผู้รับประโยชน์ กรณีถือว่าภรรยาย่อมมีส่วนได้เสียในชีวิตของสามีในฐานะของคู่สมรส ต่อมาได้มีการหย่าขาดกันแล้วฝ่ายหญิงไปมีสามีใหม่ แต่มิได้มีการแก้ไขบุคคลซึ่งเป็นผู้รับประโยชน์ตามสัญญาประกันชีวิตฉบับดังกล่าว ศาลได้ตัดสินว่าภรรยาเป็นผู้รับประโยชน์ แต่ก็มี 2 ทฤษฎี ทฤษฎีหนึ่งว่า ต้องมีความสัมพันธ์นั้นตลอดไปจนถึงวันรับเงิน อีกทฤษฎีหนึ่งว่า ต้องมีเพียงขณะทำสัญญา หลักใหญ่ที่ยอมรับกันส่วนมาก ถือตามทฤษฎีต้องมีขณะทำสัญญา⁸⁴ ด้วยเหตุนี้ผู้รับประกันภัยจะอ้างว่าตนไม่ต้องชดใช้ให้ เนื่องจากส่วนได้เสียของผู้เอาประกันภัยหมดไปแล้วในขณะเกิดเหตุการณ์คือการตายขึ้นไม่ได้ เพราะสัญญาประกันชีวิตเป็น Non-indemnity contract

หลักที่ 2 หลักที่ว่า ส่วนได้เสียต้องมีอยู่ในขณะเกิดวินาศภัย แม้ว่าเขาจะไม่จำเป็นต้องมีส่วนได้เสียในขณะทำสัญญาก็ตาม ซึ่งเป็นหลักที่ใช้ในการประกันภัยทางทะเล เป็นส่วนใหญ่

ส่วนในกรณีประกันวินาศภัยนั้น ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 863 ประกอบมาตรา 877 ซึ่งสรุปได้ว่าส่วนได้เสียต้องมีอยู่ในขณะทำสัญญา และในขณะที่เกิดวินาศภัย หากในขณะทำสัญญาผู้เอาประกันภัยมีส่วนได้เสีย แต่ต่อมาส่วนได้เสียหมดไป ต่อมาหากเกิดวินาศภัยขึ้น โดยผู้เอาประกันภัยยังมีได้ใช้สิทธิบอกเลิกสัญญาประกันภัย เช่นนี้ผู้รับประกันภัยต้องชดใช้ค่าสินไหมให้หรือไม่ ตัวอย่าง ผู้เช่าเช่าบ้านหลังหนึ่ง ผู้เช่ามีส่วนได้เสียในบ้านหลังนั้นในฐานะผู้เช่า จึงเอาประกันภัยบ้านหลังนั้นไว้ ต่อมาผู้เช่าเลิกสัญญาเช่า ส่วนได้เสียของผู้เช่าหมดไป ต่อมาหากเกิดอัคคีภัยในบ้านขึ้น โดยผู้เช่ายังไม่ได้บอกเลิกสัญญาประกันภัย เช่นนี้ ผู้รับประกันภัยต้องจ่ายค่าสินไหมให้หรือไม่ กรณีนี้เมื่อบทบัญญัติมาตรา 877 บัญญัติให้ จ่ายตามที่เสียหายจริง

⁸³From Dalley V. India and Condow life Ass. Co. (p. 43) 15, C.B. 365, by Raoul Colinvau, supra note 6, 1854.

⁸⁴จาก นายสุธรรม ภัทราคม. ข้อโต้แย้ง จากที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกา คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 64/2516 (ประชุมใหญ่) , (น.1282-1283).

เมื่อผู้เช่าเดิมในขณะเกิดภัยไม่ได้มีส่วนได้เสียแล้ว ก็ไม่ได้เสียหาย เช่นนี้ผู้รับประกันภัยก็ไม่ต้องจ่าย

ในเรื่องนี้มีข้อยกเว้นตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 875 ซึ่งกำหนดแก้ปัญหาลงในเรื่องนี้ไว้ เช่น กำหนดว่าหากผู้เอาประกันภัยได้โอนกรรมสิทธิ์ทรัพย์สินของตนไปให้แก่บุคคลภายนอก ก็ให้บุคคลภายนอกอยู่ในฐานะผู้เอาประกันภัย เช่นนี้ ผู้รับโอนก็อยู่ในฐานะผู้เอาประกันภัยตามกฎหมาย ผู้รับประกันภัยจะอ้างว่าผู้เอาประกันภัยคนแรกเมื่อไม่ใช่เจ้าของแล้วก็ไม่ได้มีความเสียหาย และผู้รับโอนแม้เป็นเจ้าของทรัพย์สินนั้น แต่มิได้เอาประกันภัยไว้เช่นนี้ ผู้รับประกันภัยก็ไม่ต้องจ่ายไม่ได้ เพราะมาตรา 875 บัญญัติอุดช่องว่างไว้ในกรณีโอน กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินไป

ข้อสังเกต เมื่อพิจารณาเรื่องส่วนได้เสีย (Interest) ต้องไม่สับสนกับการเสี่ยงภัย (Risk) กล่าวคือ อาจมีส่วนได้เสียแต่ยังไม่มีการเสี่ยงภัยก็ได้ ถ้าไม่มีส่วนได้เสีย ก็จะมีการเสี่ยงภัยไม่ได้เลย แต่เมื่อมีส่วนได้เสียในขณะทำสัญญาแล้ว สัญญาที่สมบูรณ์ หากส่วนได้เสียหมดไปภายหลังในระหว่างอายุสัญญา การรับเสี่ยงภัยของผู้รับประกันภัยหาได้สุดสิ้นไปด้วยไม่ เช่น กรณีที่ผู้เช่าเอาประกันภัยทรัพย์สินที่เช่า เมื่อหมดสัญญาเช่าส่งมอบทรัพย์สินแก่ผู้ให้เช่าไปแล้ว ส่วนได้เสียของผู้เช่าในทรัพย์สินนั้นก็หมดไป แต่การที่ไฟอาจไหม้ทรัพย์สินนั้นอันเป็นภัยที่ผู้รับประกันภัยรับเสี่ยงยังคงมีอยู่ หาได้สิ้นสุดลงไปด้วยไม่ ฉะนั้นจะปรับด้วย มาตรา 864 เรื่องการเสี่ยงภัยสิ้นสุดไปก็ไม่ได้ จึงต้องถือว่าเมื่อได้ทำสัญญาประกันภัยโดยสมบูรณ์เพราะมีส่วนได้เสียในขณะทำสัญญาถูกต้องแล้ว การที่ส่วนได้เสียหมดสิ้นไปในระหว่างอายุของสัญญาไม่มีผลกระทบต่อความสมบูรณ์ของสัญญาแต่อย่างใด⁸⁵

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ตามกฎหมาย ของประเทศอังกฤษนั้นในเรื่องราคาของส่วนได้เสียในสัญญาประกันภัยนั้น สัญญาประกันชีวิตหรือสัญญาประกันอุบัติเหตุ ถือว่าส่วนได้เสียมีอยู่ในขณะทำสัญญาเท่านั้น แม้กฎหมายจะกำหนดให้ชัดใช้ตามที่เสียหายก็ให้คิดค่าเสียหายในขณะที่ทำสัญญา (แตกต่างกับการประกันวินาศภัยในแง่ที่ว่าให้คิดความเสียหายจริงในขณะเกิดภัย) ซึ่งกรณีนี้แตกต่างจากของไทยเพราะการประกันชีวิต กฎหมายไทยไม่ได้ให้คิดอัตราของส่วนได้เสียว่ามีอยู่เท่าใด เพียงแต่ผู้เอาประกันชีวิตมีส่วนได้เสียในตัวผู้ถูกเอาประกันชีวิตสัญญาเข้าผูกพันตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 863 แล้ว

2.4.2 หลักสุจริตอย่างยิ่งในการทำสัญญา (The Principle of Good Faith)

⁸⁵ จาก กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยประกันภัย, โดย จิตติ ดิงศภัทย์, (น. 27), เล่มเดิม,

การประกันชีวิตเป็นธุรกิจที่มีความสำคัญต่อประชาชนและต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมของประเทศ สามารถระดมเงินออมเพื่อการลงทุน ในด้านต่าง ๆ ได้อย่างมหาศาลใน รูปแบบของเบี้ยประกันชีวิต (Premium) ธุรกิจประกันชีวิตมีหน้าที่ที่สำคัญ 3 ประการ ได้แก่ การให้ความคุ้มครอง การออมทรัพย์ และการลงทุน นอกจากนี้ยังสร้างอาชีพให้แก่ประชาชนจำนวนมากที่เข้ามาเป็นตัวแทนประกันชีวิตหรือนายหน้าประกันชีวิต สามารถสร้างหลักประกันยามเจ็บป่วยหรือทุพพลภาพ รวมถึงชราภาพ และการสูญเสียชีวิตของผู้เอาประกันชีวิต และยังเป็น การช่วยลดภาระด้านงบประมาณในการจัดหาสวัสดิการสังคมของรัฐบาลทางอ้อมอีกด้วย

ตามมาตรา 5 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ได้บัญญัติไว้เป็นหลักทั่วไปว่า บุคคลทุกคนต้องกระทำการ โดยสุจริต (Good Faith) ทั้งนี้ก็เพื่อให้บุคคลทุกคนที่อยู่ร่วมกันในสังคม มีความสงบสุขไม่เอาัดเอาเปรียบซึ่งกันและกัน ผู้ใดกระทำโดยสุจริตกฎหมายจะรับรองและคุ้มครองให้ตรงกันข้ามกับผู้ใดที่กระทำโดยไม่สุจริตกฎหมายจะไม่รับรองและไม่คุ้มครองหลักสุจริต (The Principle Of Good Faith) ดังกล่าวเป็นหลักกฎหมายที่ใช้บังคับกับสัญญาทั่ว ๆ ไปที่ คู่สัญญาต่างก็อยู่ในฐานะที่เท่าเทียมกัน ในอันที่จะตรวจสอบวัตถุประสงค์แห่งสัญญาเพื่อประกอบการตัดสินใจว่าจะเข้าทำสัญญาตามข้อเสนอของอีกฝ่ายหนึ่งหรือไม่ แต่หลักการดังกล่าวนี้จะเป็นธรรมก็ต่อเมื่อคู่สัญญาทั้งสองฝ่ายมีความเท่าเทียมกัน แต่ในการทำสัญญาประกันชีวิตฝ่ายผู้รับประกันชีวิตไม่สามารถจะรู้ถึงข้อความจริงเกี่ยวกับความเสี่ยงภัยของผู้เอาประกันชีวิตได้ ดังนั้นหากจะนำหลักสุจริตทั่วไปตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 5 มาใช้กับสัญญาประกันชีวิตด้วยแล้วย่อมจะไม่เป็นธรรมแก่ฝ่ายผู้รับประกันชีวิตเพราะผู้รับประกันชีวิตไม่อยู่ในฐานะที่เท่าเทียมกับฝ่ายผู้เอาประกันชีวิต⁸⁶ ด้วยเหตุนี้เองในการทำสัญญาประกันชีวิตกฎหมายจึงได้บัญญัติให้คู่สัญญาต้องมีความสุจริตอย่างยิ่ง (The Utmost Good Faith) ซึ่งสูงกว่าหลักสุจริตทั่ว ๆ ไป ทั้งนี้เพื่อให้ผู้รับประกันชีวิตและผู้เอาประกันชีวิตอยู่ในฐานะที่เท่าเทียมกันเฉกเช่นสัญญาประเภทอื่นๆ โดยปกติผู้เอาประกันชีวิตจะเป็นผู้รู้ข้อความจริงเกี่ยวกับการเสี่ยงภัยแต่เพียงฝ่ายเดียว สำหรับหลักที่ว่าผู้เอาประกันชีวิตต้องสุจริตอย่างยิ่งต่อผู้รับประกันชีวิตนี้เป็นที่ยอมรับกันอย่างแพร่หลายในทุกประเทศ ไม่ว่าจะมิระบบกฎหมายแตกต่างกันอย่างไรก็ตามจึงถือเป็นเรื่องของสากลผู้เอาประกันชีวิตต้องมีความสุจริตอย่างยิ่ง ดังนั้นเพียงแต่ผู้เอาประกันชีวิตนิ่งเสียไม่เปิดเผยข้อความจริงอาจเป็นเหตุจูงใจให้ผู้รับประกันชีวิตให้เรียกเบี้ยประกันภัยสูงขึ้นหรือบอกปิด ไม่ยอมทำสัญญาได้ หรือหาก ผู้รับประกันชีวิตเข้าทำสัญญาเนื่องจากการแกล้งเท็จของผู้เอาประกันชีวิตอันส่งผลให้สัญญานั้นตกเป็น

⁸⁶ จาก กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยประกันภัย, (น. 29), เล่มเดิม.

โมฆียะดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา 865 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มีกรณีที่เกิดขึ้นอยู่ เสมอก็คือ บุคคลที่เจ็บป่วยเป็นโรคร้ายแรงและคิดว่าตัวเองจะต้องตายในภายหน้า มักจะขอเข้า ทำสัญญาประกันชีวิตเพื่อต้องการเงินประกันชีวิตตามที่ระบุไว้ในกรมธรรม์ให้ตกให้แก่ ผู้รับประโยชน์ ภายหลังจากที่ได้ทำสัญญาประกันชีวิตแล้วผู้เอาประกันชีวิตเสียชีวิตภายในเวลา อันรวดเร็ว บริษัทผู้รับประกันชีวิตต้องสงสัยหรือสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้เอาประกันชีวิตละเมิด หลักสุจริตอย่างยิ่ง บริษัท ผู้รับประกันชีวิตต้องทำการตรวจสอบหาพยานหลักฐาน ซึ่งหลักฐานนั้น ก็คือประวัติสุขภาพของผู้เอาประกันชีวิตที่ปรากฏอยู่ในโรงพยาบาลหรือสถานพยาบาลที่ผู้เอา ประกันชีวิตเคยเข้ารับการรักษาพยาบาล เพื่อให้ทราบว่าคุณเอาประกันชีวิตได้ปกปิดข้อความจริงหรือ แฉงเท็จหรือไม่ หากพบว่าไม่มีการละเมิดหลักสุจริตอย่างยิ่งผู้รับประกันชีวิตก็จะจ่ายเงินตาม จำนวนที่เอาประกันภัยไว้ให้แก่ผู้รับประโยชน์แต่หากพบว่าผู้เอาประกันชีวิตได้ปกปิดข้อความจริง หรือแฉงเท็จ สัญญาประกันชีวิตย่อมตกเป็นโมฆียะ บริษัทผู้รับประกันชีวิตก็มีสิทธิโดยชอบธรรม ในการใช้สิทธิบอกล้างสัญญาประกันชีวิตนั้นได้⁸⁷

จากหลักกฎหมายข้างต้นจะเห็นได้ว่าหากผู้เอาประกันชีวิตละเว้นไม่เปิดเผยความจริง แก่ผู้รับประกันชีวิต หรือรู้ความจริงนั้นอยู่แล้วแต่แฉงความเท็จต่อผู้รับประกันชีวิต ถือว่า ผู้เอาประกันชีวิตไม่มีความสุจริตในการแจ้งข้อมูลหรือสถานะที่แท้จริงของตนเอง จะมีผลต่อสัญญา การทำประกันชีวิตของทั้งสองฝ่าย คือ อาจทำให้สัญญานั้นไม่มีผลผูกพันทางกฎหมายหรือสัญญา เป็นโมฆียะ ดังนั้นหน้าที่ของคู่สัญญาในการประกันคือผู้เอาประกันชีวิตจึงต้องมีความสุจริตใน การแฉงความจริง หรือเปิดเผยข้อมูลของตนเองให้แก่ทางผู้รับประกันทราบ เพื่อให้ผู้รับประกัน พิจารณาข้อเท็จจริงเพื่อใช้ในตัดสินว่าจะตกลงรับประกันชีวิตตามที่ผู้เอาประกันชีวิตได้แฉงความ งามมาหรือไม่ หรือเรียกว่าการพิจารณารับประกัน (Underwriting)

ในการพิจารณารับประกัน ผู้พิจารณารับประกัน (Underwriter) จะพิจารณาถึง เรื่อง ความเหมาะสมของผู้เอาประกันจากข้อมูลที่ผู้เอาประกันได้แฉงมาว่าสามารถรับประกันได้หรือไม่ โดยทั่วไปผู้เอาประกันที่มีสุขภาพร่างกายและการดำเนินชีวิตปกติโดยทั่วไป ไม่มีความเสี่ยงต่อ การเสียชีวิตหรืออัตราการณะ (Mortality Rate) ที่สูงกว่าบุคคลทั่วไป ผู้พิจารณารับประกันมักจะ พิจารณารับประกันโดยให้ผู้เอาประกันรายนั้นจ่ายเบี้ยประกันแก่บริษัทผู้รับประกันในอัตราเบี้ย ประกันปกติ แต่ถ้าผู้เอาประกันรายนั้นมีภาวะสุขภาพที่เป็นเหตุให้มีความเสี่ยงต่อการเสียชีวิต หรือ

⁸⁷ จาก ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยประกันภัย, (น.78), โดย สัมฤทธิ์ รัตนดารา, 2519, กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ วัชรินทร์การพิมพ์.

มีการดำเนินชีวิตที่เสี่ยงต่อการเสียชีวิตสูงกว่าบุคคลทั่วไป ซึ่งการรับประกันผู้เอาประกันที่มีความเสี่ยงสูงในอัตราปกติก็อาจเกิดความเสียหายต่อผู้รับประกันได้ ในกรณีนี้ผู้พิจารณารับประกันอาจพิจารณารับประกันผู้เอาประกันรายนั้น โดยการเพิ่ม เบี้ยประกันชีวิต บุคคลปกติ ถ้าผู้เอาประกันได้ปกปิดข้อมูลบางอย่างที่อาจมีผลต่อการพิจารณารับประกัน

2.4.3 หลักความยินยอมในสัญญาประกันชีวิต

นอกจากหลักการสำคัญในการทำสัญญาประกันชีวิตคือ ผู้เอาประกันภัยต้องมีส่วนได้เสียในเหตุที่เอาประกันภัย และหลักความสุจริตอย่างยิ่งในการทำสัญญาแล้ว ซึ่งเป็นหลักสากลที่กฎหมายประกันภัยในประเทศต่าง ๆ บัญญัติไว้ รวมทั้งประเทศไทย แต่ในหลายประเทศก็มีกฎหมายบัญญัติให้การประกันชีวิตผู้อื่นต้องได้รับความยินยอมจากบุคคลที่ถูกเอาชีวิตไปทำประกันภัยอีกด้วย เช่น สหรัฐอเมริกา แคนาดา ไต้หวัน เกาหลี เป็นต้น ⁸⁸ ซึ่งความยินยอมเป็นหลักกฎหมายที่หลายประเทศบัญญัติควบคู่ไปกับหลักส่วนได้เสีย แต่กฎหมายไทยยังไม่ได้มีบทบัญญัติดังกล่าวไว้ เพราะมุ่งให้ความสำคัญกับหลักเรื่องส่วนได้เสียในสัญญาประกันชีวิตเป็นสำคัญ อย่างไรก็ตามเมื่อได้พิจารณาคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 64/2516 ที่กล่าวมาในช่วงต้น โดยศาลฎีกาตัดสินว่านายจ้างสามารถเอาประกันชีวิตลูกจ้างได้ เพราะถือว่ามีส่วนได้เสียในชีวิตของลูกจ้าง ซึ่งเป็นเหตุให้มีการทำสัญญาประกันชีวิตลูกจ้างเป็นจำนวนมาก โดยคำพิพากษาศาลฎีกาดังกล่าวก็ไม่ได้วินิจฉัยหรือกล่าวถึงความยินยอมในการประกันชีวิตลูกจ้างแต่ประการใด จึงเกิดปัญหาว่าการประกันชีวิตผู้อื่นนั้น เช่น การที่กฎหมายยินยอมให้นายจ้างประกันชีวิตลูกจ้าง นายจ้างต้องได้รับความยินยอมจากลูกจ้างหรือไม่ ซึ่งเมื่อพิจารณาถึงการประกันชีวิตผู้อื่นตามกฎหมายไทยแม้จะได้บัญญัติเรื่องส่วนได้เสียไว้ แต่ก็อาจยังไม่เพียงพอที่จะคุ้มครองและสร้างความเป็นธรรมให้แก่คู่สัญญา ตลอดจนผู้รับประโยชน์ได้อย่างเต็มที่เมื่อพิจารณาจากสภาพสิ่งแวดล้อม สังคม และเศรษฐกิจในปัจจุบัน และเพื่อป้องกันมิให้เกิดการฆาตกรรมชีวิตมนุษย์เพื่อหวังรับประโยชน์จากเงินประกัน โดยเหตุนี้จึงมีผู้เสนอแนวคิดว่าควรมีการบัญญัติกฎหมายรับรองเรื่องการทำประกันชีวิตผู้อื่นต้องพิจารณาหลักส่วนได้เสียและหลักความยินยอมประกอบกัน ⁸⁹

⁸⁸ จาก “ความยินยอมในการประกันชีวิตผู้อื่น ”, โดย สุเมธ จานประดับ 2554, บทบัณฑิตย์ เล่มที่ 67 ตอน 1 มกราคม 2554, น. 35. เนติบัณฑิตยสภา เจ้าของลิขสิทธิ์.

⁸⁹ จาก หลักการประกันชีวิต (น. 35), โดย ชูเกียรติ ประมูลผล , 2544, กรุงเทพฯ ;, โดย สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

จากแนวคิดและทฤษฎีที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่าเป็นพื้นฐานในการให้เหตุผลว่าทำไมกฎหมายจึงเปิดโอกาสให้นายจ้างสามารถทำประกันชีวิตลูกจ้างได้ ทั้งนี้เนื่อง จากความตาย เป็นสิ่งที่ไม่มีการหลีกเลี่ยงได้เพราะเป็นกฎแห่งธรรมชาติ แต่มีปัญหว่าหากการตายของลูกจ้างเกิดขึ้นในระหว่างการดำเนินธุรกิจของนายจ้าง โดยเฉพาะในทางการที่จ้าง นายจ้างจะมีวิธีใดที่จะเยียวยาความเสี่ยงภัยนี้ได้ดีไปกว่าการทำประกันชีวิต เพราะภาระที่นายจ้างต้องแบกรับอาจมีทั้ง ความรับผิดชอบบุคคลภายนอกที่ลูกจ้างไปทำละเมิด หรือค่าชดเชยที่ต้องจ่ายให้กับครอบครัว ลูกจ้างทั้งในทางศีลธรรมและทางกฎหมายซึ่งเกี่ยวข้องกับการจ้างแรงงาน เช่น การประกันสังคม อาจไม่สามารถรองรับภัยต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นได้ทั้งหมด ด้วยเหตุนี้การทำประกันชีวิตจึงเข้ามารองรับปัญหาดังกล่าว และกฎหมายก็ยอมรับว่านายจ้างเป็นผู้มีส่วนได้เสียในเหตุที่เอาประกัน คือ ความตายของลูกจ้างได้

นอกจากนี้การเอาประกันชีวิตลูกจ้างที่กฎหมายเปิดโอกาสให้นายจ้างสามารถทำได้นั้น ยังก่อให้เกิดประโยชน์ในด้านอื่น ๆ อีก เช่น เพื่อคุ้มครองบุคคลสำคัญของธุรกิจ (Key Man Protection) กล่าวคือ การดำเนินธุรกิจใด ๆ ก็ตาม ย่อมมีบุคคลสำคัญที่จะนำความสำเร็จมาสู่ธุรกิจ นั้นในด้านใดด้านหนึ่ง หรือหลายด้าน เช่น ผู้มีความเชี่ยวชาญในด้านบริหาร ด้านการตลาด หรือ วิศวกรผู้มีความชำนาญในการควบคุมเครื่องจักร เป็นต้น หากธุรกิจนั้นสูญเสียบุคคลสำคัญเหล่านี้ ไปไม่ว่าจะโดยการเสียชีวิตหรือทุพพลภาพก็ตาม ย่อมกระทบกระเทือนต่อรายได้และการดำเนิน ธุรกิจต่อไป ดังนั้นบุคคลสำคัญเหล่านี้จึงอาจเอาประกันชีวิตได้ โดยให้นายจ้างเป็นผู้เอาประกันภัย และเป็นผู้รับประโยชน์ ซึ่งจะมีรูปแบบต่าง ๆ ดังที่จะได้กล่าวในบทต่อไป

2.5 แนวคิดเกี่ยวกับการทำประกันชีวิตลูกจ้าง

แนวคิดเรื่องการทำประกันชีวิตลูกจ้างมีที่มาจากวิวัฒนาการความสัมพันธ์ระหว่าง นายจ้างและลูกจ้างในการจ้างแรงงานที่เห็นว่าคู่สัญญาทั้งสองฝ่ายต่างมีความสำคัญต่อกัน นำไปสู่ ความมีส่วนได้เสียระหว่างกันละเป็นการยอมรับกันโดยทั่วไปว่านายจ้างมีส่วนได้เสียในชีวิตลูกจ้าง เหตุผลสำคัญที่กฎหมายบังคับให้ผู้เอาประกันภัยต้องมีส่วนได้เสียในชีวิตที่ตนเอาประกันก็เพราะ เหตุผลที่สำคัญ 2 ประการคือ ประการแรก เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการทำสัญญาประกันชีวิตบุคคลอื่น โดยตนมิได้มีส่วนได้เสียกับความเป็นหรือความตายของบุคคลนั้น เพราะจะเท่ากับเป็น “การเล่นพนัน” บนชีวิตของบุคคลอื่น ซึ่งเป็นการขัดต่อศีลธรรมอันดี และเป็นการฝ่าฝืนกฎหมายที่ห้ามเล่น การพนันด้วย ส่วนเหตุผลประการที่ 2 คือ เพื่อป้องกันมิให้เกิดมีการฆาตกรรมชีวิตมนุษย์เพื่อหวัง เงินประกันดังที่ได้กล่าวมาแล้ว

ที่ว่าผู้เอาประกันชีวิตต้องมีส่วนได้เสียในชีวิตที่ตนประกันนั้น ได้แยกพิจารณาไว้

2 กรณี คือ กรณีการเอาประกันชีวิตตนเอง และกรณีการเอาประกันชีวิตผู้อื่น ซึ่งในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้มุ่งศึกษาเรื่องการเอาประกันชีวิตผู้อื่นที่ไม่ใช่ญาติ ศึกษากรณีเฉพาะที่นายจ้างเอาประกันชีวิตลูกจ้าง ซึ่งเมื่อศาลฎีกาได้มีคำพิพากษาที่ 64/2516 วินิจฉัยแล้วว่านายจ้างเป็นผู้มีส่วนได้เสียในชีวิตลูกจ้างอันอาจเอาประกันภัยได้นั้น ก่อให้เกิดข้อวิพากษ์วิจารณ์ในวงกรณักกฎหมายอย่างกว้างขวางด้วยความเคารพในคำพิพากษาศาลฎีกา จึงขอยกตัวอย่างแนวความเห็นในมุมมองต่าง ๆ ของนักกฎหมายที่สำคัญมาประกอบการศึกษาดังนี้

แนวที่ 1 เห็นว่านายจ้างมีส่วนได้เสียในการทำประกันชีวิตลูกจ้างและสามารถทำได้โดยไม่จำกัด แม้ว่าจะระบุให้ตัวนายจ้างเองเป็นผู้รับประโยชน์

ผู้ที่มีความเห็นสนับสนุนในเรื่องนี้มีเหตุผลว่านายจ้าง เอาประกันชีวิตลูกจ้างได้ เพราะ ว่านายจ้าง จะต้องรับผิดชอบต่อการกระทำละเมิดในทางการที่จ้างของลูกจ้าง และยังต้องรับผิดชอบจ่ายเงินให้แก่ทายาทผู้อยู่ใต้อุปการะของลูกจ้างผู้ตาย ประกอบกับการ ทำงานบางประเภท ย่อมต้องอาศัยบุคคลที่มีความชำนาญและไว้วางใจ เช่นนี้ถือได้ว่า นายจ้างมีส่วนได้เสียที่จะเอาประกันชีวิตลูกจ้างดังกล่าวนี้ได้ โดยนักกฎหมายที่สนับสนุนแนวคิดที่ว่านายจ้างสามารถเอาประกันชีวิตลูกจ้างได้ อาทิ

ศาสตราจารย์ จิตติ ดิงศภัทย์ มีความเห็นว่า “...สำหรับการประกันชีวิตบุคคลอื่นซึ่งมีความผูกพันกับผู้เอาประกันภัยโดยสัญญาที่เช่นลูกจ้างอาจเอาประกันชีวิตนายจ้าง ซึ่งมีหน้าที่จะต้องชำระค่าจ้างแก่ลูกจ้างได้ นายจ้างมีส่วนได้เสียในชีวิตลูกจ้างถือว่าทั้งสองฝ่ายมีหนี้ต่อกันต้องปฏิบัติกันจะเอาประกันชีวิตกันได้...”

ศาสตราจารย์ ประพนธ์ ศาตะมาน มีความเห็นเช่นเดียวกันว่า “...มาตรา 863 เพียงแต่บอกว่า ถ้ามีส่วนได้เสียสัญญาก็ผูกพันถ้าไม่มีก็ไม่ผูกพัน ถ้าเราดูสัญญาประกันชีวิตตามมาตรา 889 จะเห็นได้ว่าสัญญาประกันชีวิต ไม่ใช่ Contract Of Indemnity” คือไม่มีจุดประสงค์ในการชดเชยค่าเสียหายตามความเป็นจริง แต่สัญญาประกันชีวิตเป็นสัญญาธรรมดา คือ ถ้าตายผู้เอาประกันหรือผู้รับประโยชน์ก็มีสิทธิได้เงินตามที่ระบุไว้ในสัญญา แต่มีเงื่อนไขอย่างเดียวกันว่า ผู้เอาประกันต้องมี

ส่วนได้เสียในชีวิตของบุคคลที่ระบุไว้ เห็นว่านายจ้างมีส่วนได้เสียในชีวิตลูกจ้างจึงอาจเอาประกันชีวิตลูกจ้างได้”⁹⁰

แนวที่ 2 มีความเห็นว่า วัตถุประสงค์สำคัญของการทำประกันชีวิตคือการห้ามมิให้มีการค้ากำไรจากชีวิต ดังนั้นการพิจารณาว่านายจ้างมีส่วนได้เสียสามารถเอาประกันชีวิตลูกจ้างได้นั้นไม่ควรพิจารณาเพียงแค่เรื่องส่วนได้เสียเพียงอย่างเดียว เพราะเป็นการประกันชีวิตคนอื่น ควรคิดค่าเสียหายตามความเป็นจริง เพราะจะกลายเป็นการแสวงหากำไรเอากับชีวิตลูกจ้าง ซึ่งผู้สนับสนุนความเห็นนี้ได้แก่

ศาสตราจารย์วิกรม เมลาณนท์ เห็นว่า “ถ้าเราถือหลักแต่เพียงส่วนได้เสียก็อาจจะไกลความเป็นธรรม หากนายจ้างประกันไว้ 1 ล้านบาท แต่จ่ายให้ครอบครัวคนตายเพียง 3-4 หมื่นบาท (เช่นในคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 64/2516) ส่วนเกิน 9 แสนกว่าบาทนั้นเป็นเรื่องการค้ากำไร เมื่อเป็นการเอาประกันชีวิตคนอื่นก็ควรจะคิดค่าเสียหายกันตามความเป็นจริง”

ศาสตราจารย์ ธานีรินทร์ กรีชัยวิเชียร มีความเห็นว่า “วัตถุประสงค์ของการประกันชีวิตนั้นไม่ต้องการให้มีการค้ากำไร มีข้อยกเว้นเฉพาะเรื่องการประกันชีวิตของตนเองหรือของลูกเมีย เห็นว่าการประกันชีวิตตามคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 64/2516 เป็นเรื่องการค้ากำไร โดยการเอาชีวิตลูกจ้างเป็นเดิมพัน...”⁹¹

แนวที่ 3 มีความเห็นว่านายจ้างไม่มีส่วนได้เสียในชีวิตของลูกจ้าง ดังนี้

ศาสตราจารย์ สุธรรม ภัทราคม มีความเห็นว่า “สัญญาประกันภัยมีประวัติเกิดขึ้นครั้งแรกที่อังกฤษที่ร้านลอยด์ อาศัยเดิมพันกันต่อกันว่า เรือลำนั้นลำนี้จะไปถึงที่หมายหรือไม่ ต่อมาแปรรูปเปลี่ยนหลักจากเดิมที่เป็นกรพนันกันต่อมาเป็นการถือความเสียหายที่แท้จริงเป็นสำคัญในเรื่องประกันภัย สำหรับสัญญาประกันชีวิตนั้นคิดยากว่าเสียหายเท่าไร จึงให้เต็มตามจำนวนที่ประกัน แต่ก็พิถีพิถันในแง่ที่ว่าผู้เอาประกันต้องมีส่วนได้เสียอย่างมากต่อบุคคลที่ประกันชีวิต จึงจะถือว่าเป็นผู้มีส่วนได้เสีย เคยมีตัวอย่างที่ลูกประกันชีวิตพอ ถ้าลูกบรรลุนิติภาวะแล้ว และไม่มีกรณีที่ต้องอุปการะเลี้ยงดูพอ ศาลวินิจฉัยว่าลูกไม่มีส่วนได้เสียในเหตุที่ประกัน (Insurable Interest) กรณีที่

⁹⁰จาก ข้อโต้แย้งจากที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาหรือฎีกา 100 ปี ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เล่ม 1, (น. 1275), โดย ประภาศน์ อวยชัย, กรุงเทพฯ : 2526, จัดพิมพ์โดยสภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์, เจ้าของลิขสิทธิ์.

⁹¹จาก ข้อโต้แย้งจากที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาหรือฎีกา 100 ปี ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เล่ม 1, (น.1273), เล่มเดิม.

เป็นแต่เพียงลูกจ้างชั่วคราวกับนายจ้างตามธรรมดาเท่านั้น นายจ้างย่อมไม่มี Insurable Interest ของลูกจ้างเป็นคนขับเลย

กรณีประกันภัยกับการประกันชีวิตบางทีก็มีลักษณะซ้อนกันอยู่บ้าง ซึ่งในกรณีเช่นนั้น ก็ถือหลักว่าสัญญาประกัน ไม่ใช่สัญญาการค้า ไร ศาลต่างประเทศไม่ตัดสินให้เต็มจำนวนสัญญาประกันในเรื่องประกันชีวิตก็มี เช่น เจ้าหนี้ประกันชีวิตลูกหนี้ ก็ยอมให้เต็มตามจำนวนหนี้เท่านั้น ซึ่งลักษณะเช่นนี้เป็น Indemnity เหมือนกัน

การที่นายจ้างมีหน้าที่ชดเชยค่าเสียหายตามกฎหมายแรงงานเท่านั้นยังไม่เพียงพอ ถือว่านายจ้างมี Insurable Interest อีกประการหนึ่ง ถ้ามีคนอื่นรับผิดชอบแล้ว นายจ้างอาจไม่ต้องรับผิดชอบก็ได้ หลักพิจารณาในเรื่องส่วน ได้เสียหรือไม่ นั้น เราไม่คำนึงถึงบุคคลภายนอก เรามองเพียงสองคนเท่านั้น คือผู้เอาประกันและผู้ทรงชีวิตที่ถูกระบุในประกัน จึงเห็นว่าในกรณีตามคำพิพากษานี้ นายจ้างยังไม่มีส่วนได้เสียในการเอาประกันชีวิตรายนี้”⁹²

แนวที่ 4 มีความเห็นว่า การจะพิจารณาว่านายจ้างมีส่วนได้เสียในชีวิตของลูกจ้างนั้น ต้องพิจารณาเป็นรายกรณีไป เพราะเหตุที่ลูกจ้างในหน่วยงานหนึ่ง ๆ มีหลายสถานะและมีความสำคัญต่อบริษัทที่แตกต่างกัน ส่วนได้เสียที่อาจทำประกันชีวิตได้ควรมีเฉพาะกรณีลูกจ้างที่มีความสำคัญต่อบริษัทที่อาจส่งผลกระทบต่อนายจ้างหากต้องเสียชีวิตลง

ศาสตราจารย์ จาร์ส เชมะจาร์ู มีความเห็นว่า “ การที่ศาลฎีกาถือว่านายจ้างมีส่วนได้เสียในชีวิตลูกจ้างผู้ทำหน้าที่เป็นคนขับรถยนต์ เป็นการก้าวไปไกลกว่าหลักกฎหมายของต่างประเทศเป็นอันมาก เพราะในต่างประเทศถือหลักว่าเฉพาะแต่ลูกจ้างที่ทำหน้าที่สำคัญ ๆ ซึ่งถ้าขาดลูกจ้างนั้น จะทำให้กิจการของนายจ้างกระทบกระเทือน นายจ้างจึงเอาประกันชีวิตลูกจ้างนั้นได้ มิใช่ลูกจ้างประเภทธรรมดาสามัญ (Ordinary Employee) ซึ่งแม้จะถึงแก่ความตายก็ไม่ทำให้กิจการของนายจ้างกระทบกระเทือนแต่อย่างใด ข้ออ้างของศาลฎีกาที่ว่านายจ้างมีความรับผิดชอบตามกฎหมายนั้น แม้จะเป็นจริงก็ไม่น่าจะทำให้เกิดส่วนได้เสียในชีวิตลูกจ้างพอที่จะนำไปประกันชีวิตเพื่อประโยชน์ของนายจ้างเอง แต่หากเป็นเรื่องที่นายจ้างควรทำสัญญาประกันวินาศภัยที่เรียกว่า “ประกันภัยค่าจูน” จึงจะถูกเรื่องกว่า หลักวินิจฉัยของศาลฎีกาในคดีนี้ จะทำให้นายจ้างพากันนำลูกจ้างไปประกันชีวิตและระบุให้นายจ้างเป็นผู้รับประโยชน์มากขึ้น เป็นการเปิดโอกาสให้นายจ้างหากำไรจากชีวิตหรือความตายของลูกจ้าง

⁹² เล่มเดิม.

ยิ่งไปกว่านั้น การที่ศาลฎีกาถือว่าเมื่อได้ระบุจำนวนเงินไว้ในสัญญาเท่าใด ผู้รับประกันชีวิตต้องจ่ายตามจำนวนนั้น โดยไม่ต้องคำนึงถึงความเสี่ยงอันแท้จริงของนายจ้าง จะยังเป็นการเปิดโอกาสให้นายจ้างหากำไรจากชีวิตหรือความตายของลูกจ้างได้มากขึ้น คือแทนที่จะกำหนดจำนวนเงินเอาประกันไว้เป็นจำนวนพอสมควรกับส่วนได้เสียที่อาจมี นายจ้างก็อาจกำหนดจำนวนเงินไว้สูง ๆ เป็นแสนเป็นล้าน ซึ่งเป็นข้อที่น่าห่วงมากสำหรับสวัสดิภาพของลูกจ้างในกรณีเช่นนี้”⁹³

⁹³จาก “การเอาประกันชีวิตผู้ที่ไม่ใช่ญาติ” โดย จักรัส เหมะจารุ, 2519, วารสารคูลพาห , น. 24.

บทที่ 3

หลักเกณฑ์ทางกฎหมายไทยในการทำประกันชีวิตผู้อื่น กรณีนายจ้างเอาประกันชีวิตลูกจ้างเปรียบเทียบกับกฎหมายต่างประเทศ

โดยหลักแล้วการเอาประกันชีวิตตามกฎหมายไทยนั้นอาจแยกได้ 2 กรณี⁹³ ด้วยกัน คือ การเอาประกันชีวิตตนเอง (Insurance On One's Own Life) และการเอาประกันชีวิตผู้อื่น (Insurance On The Life Of Another) สำหรับการเอาประกันชีวิตตนเองนั้นบุคคลทุกคนย่อมสามารถกระทำได้ เพราะถือว่ามีส่วนได้เสียที่จะเอาประกันชีวิตของตนได้โดยไม่จำกัด (One Has Unlimited Insurable Interest In His Own Life)⁹⁴ แต่กรณีของการเอาประกันชีวิตบุคคลอื่นนั้น โดยหลักแล้วผู้ที่เอาประกันจะต้องมีความสัมพันธ์กับบุคคลที่ตนเอาประกันชีวิต ถึงขนาดที่จะเรียกได้ว่ามีส่วนได้เสียในชีวิตของบุคคลนั้น ซึ่งอาจเกิดขึ้นได้ทั้งในกรณีที่มีความสัมพันธ์ในลักษณะญาติใกล้ชิด (Family Relationships)⁹⁵ เช่น บิดา มารดา กับบุตร หรือสามีกับภรรยา อีกกรณีหนึ่งคือการเอาประกันชีวิตของบุคคลที่ไม่ใช่ญาติ แต่ถือว่ามีความสัมพันธ์และเกี่ยวข้องในเชิงธุรกิจ เช่น กรณีนายจ้างและลูกจ้าง เป็นต้น ซึ่งเป็นกรณีที่ผู้เขียนได้ศึกษาค้นคว้าในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ โดยในบทนี้จะกล่าวถึงความหมายของสัญญาประกันชีวิต หลักเกณฑ์ทางกฎหมายไทยและผลบังคับตามสัญญาประกันชีวิต ความสมบูรณ์และผลบังคับของสัญญาประกันชีวิตผู้อื่นในกรณีนายจ้างทำสัญญาประกันชีวิตลูกจ้าง ขอบเขตข้อตกลงและเงื่อนไขตามกรรมธรรม์ในสัญญาประกันชีวิตลูกจ้างในปัจจุบัน และความเห็นของนักวิชาการต่อกรณีนายจ้างทำประกันชีวิตลูกจ้าง เพื่อเปรียบเทียบกับแนวคิดการทำประกันชีวิตลูกจ้างของต่างประเทศ ดังต่อไปนี้

⁹³ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, มาตรา 863.

⁹⁴From "Case and Materials On The Law of Insurance, Third Series", (p.307), by Edwin W. Patterson, January-June 1970, Chicago, Copyright 1970 by thoroughly rev.

⁹⁵From Insurance Law, (p.60), by John F. Dobbyn, St. Paul, Minn. 1981. West Publishing Co.

3.1 การประกันชีวิตในประเทศไทย

ปัจจุบันการประกันชีวิตในประเทศไทยได้รับความนิยมมากขึ้นเป็นลำดับ ไม่ว่าจะเป็นรูปแบบการประกันชีวิตตนเองหรือการประกันชีวิตผู้อื่น เนื่องจากผู้ทำประกันเห็นว่าเป็นการประกันความเสี่ยงของชีวิตและความมรณะของบุคคลซึ่งอาจมีผลกระทบต่อบุคคลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง หลักเกณฑ์ทางกฎหมายไทยที่เกี่ยวข้องในการทำประกันชีวิตนั้นได้เริ่มเกิดขึ้นอย่างจริงจังในสมัยรัชกาลที่ 6 ภายหลังจากการประกาศใช้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์และใช้บังคับมาจนถึงปัจจุบัน โดยมีรัฐเข้ามาควบคุมในการประกอบธุรกิจ อย่างไรก็ตามแม้หลักเกณฑ์ทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องของประเทศไทย จะนำแนวคิดมาจากกฎหมายของประเทศตะวันตก โดยเฉพาะประเทศอังกฤษและประเทศสหรัฐอเมริกา แต่พัฒนาการของการประกันชีวิตในทางปฏิบัติกลับมีความก้าวหน้าไปมาก ขณะที่กฎหมายที่ใช้บังคับยังคงเป็นหลักเกณฑ์ทั่วไปเกี่ยวกับการประกันภัยอย่างที่เคยมีมา ด้วยเหตุนี้เพื่อให้เข้าใจถึงสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในทางปฏิบัติเกี่ยวกับกรณีนายจ้างเอาประกันชีวิตลูกจ้างได้ดียิ่งขึ้น จำต้องทำความเข้าใจหลักเกณฑ์ทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการประกันภัยซึ่งนำไปใช้กับการประกันชีวิตด้วย ดังต่อไปนี้

3.1.1 หลักเกณฑ์ทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการทำประกันชีวิต

สัญญาประกันชีวิตเป็นสัญญาประกันภัยชนิดหนึ่งที่มีลักษณะและหลักเกณฑ์ทางกฎหมายแตกต่างจากสัญญาประเภทอื่น ๆ ดังต่อไปนี้

(1) ลักษณะของสัญญาประกันชีวิต

ก. เป็นสัญญาต่างตอบแทน

สัญญาประกันชีวิตเป็นสัญญาต่างตอบแทนประเภทหนึ่ง แต่สาระสำคัญอันถือว่าเป็นสัญญาต่างตอบแทนนั้นแตกต่างไปจากสัญญาต่างตอบแทนทั่วไปบ้าง เพราะเป็นสัญญาที่ชดเชยความเสียหาย (Contract Of Indemnity) ด้วยค่าสินไหมทดแทนแก่คู่สัญญาอีกฝ่าย เพื่อเป็นการทดแทนในความเสียหายหรือความสูญเสียในชีวิตที่เอาประกันภัยไว้⁹⁶ อาจกล่าวได้ว่าการจ่ายค่าสินไหมชดเชยความเสียหายเป็นหลักควบคุมในกฎหมายประกันชีวิต โดยการที่ผู้รับประกันชีวิตสัญญาจะชดใช้ค่าสินไหมแก่ผู้เอาประกันชีวิตหรือผู้รับประโยชน์เมื่อมีเหตุการณ์ขึ้นตามสัญญาซึ่งความรับผิดชอบของผู้รับประกันชีวิตครอบคลุมตามที่ตกลงไว้ โดยไม่จำกัดจำนวนเพราะสิ่งที่

⁹⁶From Principle Of Insurance. (p.30). by Mehr, Robert I. And Cammack, 1980, Emerson Illinois: Richard D. Irwin., Inc.

เอาประกันภัยคือชีวิตมนุษย์ที่ไม่อาจประเมินค่าได้⁹⁷ ดังนี้โดยนัยแห่งคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 64/2516 เมื่อนายจ้างยื่นคำขอรับประกันชีวิตลูกจ้างต่อบริษัทประกันชีวิตและบริษัทประกันชีวิตออกกรมธรรม์ชีวิตลูกจ้างให้โดยมีนายจ้างเป็นผู้จ่ายเบี้ยประกันภัย ย่อมมีผลให้นายจ้างเอาประกันชีวิตลูกจ้างได้ และนายจ้างมีฐานะเป็นผู้เอาประกันชีวิตการยื่นคำขอรับประกันชีวิตลูกจ้างคือการแสดงเจตนาทำคำเสนอต่อบริษัทประกันชีวิต และการที่บริษัทประกันชีวิตออกกรมธรรม์ให้นายจ้างย่อมเป็นการทำคำสนองรับประกันชีวิต คำเสนอสนองต้องตรงกันสัญญาประกันชีวิตย่อมมีผลบังคับ นายจ้างย่อมมีหน้าที่ชำระหนี้เบี้ยประกันชีวิตในสัญญาประกันชีวิตลูกจ้าง ส่วนบริษัทประกันชีวิตหรือผู้รับประกันต้องชดใช้เงินตามจำนวนที่เอาประกันให้แก่ นายจ้างเมื่อเกิดภัยขึ้นแก่ลูกจ้าง

จะเห็นได้ว่าสัญญาเกิดขึ้นได้โดยที่ลูกจ้างผู้ถูกเอาประกันชีวิตมีส่วนเข้ามาเกี่ยวข้องน้อยมาก ทั้งที่เหตุที่เอาประกันคือชีวิตของลูกจ้าง เพียงการตกลงระหว่างนายจ้างและผู้รับประกันชีวิตสัญญาก็สมบูรณ์แล้ว⁹⁸

ข. เป็นสัญญาที่ไม่มีผลบังคับแน่นอน

สัญญาประกันชีวิตจะแตกต่างจากสัญญาต่างตอบแทนประเภทอื่น คือ เป็นสัญญาที่อาศัยเหตุการณ์ไม่แน่นอน (Calefactory Contract) หรือเป็นหนี้ที่มีเงื่อนไข ผลบังคับของสัญญาจึงไม่แน่นอน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความทรงชีพของลูกจ้าง อย่างไรก็ตามแม้ผลบังคับของสัญญาจะมีความไม่แน่นอน แต่การที่ผู้รับประกันชีวิตจะรับประกันชีวิตหรือไม่ นั้น หรือรับประกันในวงเงินเท่าใด นั้น ผู้รับประกันกำหนดรูปแบบคำถามที่เกี่ยวข้องกับประวัติสุขภาพ อาชีพ และกิจกรรมต่าง ๆ ของลูกจ้างไว้ในคำขอรับประกันชีวิตเพื่อเป็นเกณฑ์ในการพิจารณาว่าลูกจ้างผู้ถูกเอาประกันรายนั้น มีความเสี่ยงภัยหรือมีความ โอกาสที่จะเกิดความมรณะมากเพียงใดเพื่อนำมาคำนวณเป็นเบี้ยประกันที่นายจ้างผู้เอาประกันชีวิตจะต้องทำการชำระ

ปัจจุบันในใบคำขอรับประกันชีวิตของบริษัทประกันนั้นจะกำหนดให้ผู้เอาประกัน หรือผู้ถูกเอาประกันต้องกรอกข้อมูลในใบคำขอรับประกันชีวิตที่จัดทำขึ้น โดยมาตรฐานในคำขอเอาประกันชีวิตทั่วไปจะกำหนดให้มีนายจ้างต้องแถลงเรื่องเพศและอายุของลูกจ้างผู้ถูกเอาประกัน เพื่อผู้รับประกันจะนำมาเป็นข้อมูลในการคำนวณเบี้ยประกัน นายจ้างผู้เอาประกันจะต้องแจ้งอาชีพ การประกอบธุรกิจและงานที่ลูกจ้างผู้ถูกเอาประกันปฏิบัติงานอยู่ว่ามีความเสี่ยงภัยมากน้อยเพียงใด

⁹⁷From Colinvaux' Law of Insurance. (p. 3-4). by Merkin, Robert. 1988. London: Sweet & Maxwell.

⁹⁸จาก คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพานิชว่าด้วย ประกันภัย, (น. 48), เล่มเดิม.

นอกจากนี้ผู้ถูกเอาประกัน คือ ลูกจ้างต้องแจ้งข้อมูลเกี่ยวกับสุขภาพ ประวัติสุขภาพทั้งของตนเอง และครอบครัวเนื่องจากโรคราง โรคมีการถ่ายทอดทางพันธุกรรม ซึ่งถือเป็นสาระสำคัญในการรับประกันชีวิตของผู้รับประกันด้วย⁹⁹

ก. เป็นสัญญาที่ต้องการความซื่อสัตย์อย่างยิ่ง

ในสัญญาทั่วไปการใช้สิทธิของบุคคลนั้น กฎหมายบัญญัติให้กระทำโดยสุจริตตาม มาตรา 5 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ คู่สัญญาไม่มีหน้าที่จะต้องเปิดเผยถึงข้อได้เปรียบ เสียเปรียบให้อีกฝ่ายหนึ่งทราบ เพราะถือเป็นสิทธิของแต่ละฝ่ายที่จะต้องรองให้ให้เกิดผลดีแก่ตนมากที่สุด เว้นแต่ถ้าคู่กรณีหนึ่งเสีย ไขข้อความจริงหรือคุณสมบัติอันใดอันหนึ่งซึ่งคู่สัญญาอีกฝ่ายไม่รู้ และได้ทำสัญญาโดยหลงเชื่อ ก็ถือเป็นกลฉ้อฉลได้ แต่สัญญาจะตกเป็นโมฆียะ ตามมาตรา 162 เมื่อปรากฏว่าการนิ่งเฉยนั้นถึงขนาดถ้าไม่นิ่งเสียคู่กรณีอีกฝ่ายไม่ยอมทำสัญญาด้วย แต่ความซื่อสัตย์ อย่างยิ่งของคู่สัญญา (Contract Of The Utmost Good Faith) เป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องปรากฏในการประกันภัยทุกประเภทรวมทั้งการประกันชีวิตด้วย กล่าวคือในสัญญาประกันชีวิตมีมาตรฐานที่ต้องการความซื่อสัตย์สุจริตสูงขึ้นไปอีกกว่าสัญญาทั่วไป กล่าวคือ ถ้าเพียงนิ่งเฉยไม่เปิดเผยความจริง ซึ่งอาจทำให้ผู้รับประกันเรียกเบี้ยประกันสูงขึ้นหรือไม่ยอมทำสัญญาหรือเพียงแค่อวดเท็จเท่านั้น สัญญาตกเป็นโมฆียะตามมาตรา 865 สัญญาประกันชีวิตจึงมีลักษณะพิเศษที่กฎหมายบังคับให้ คู่สัญญาฝ่ายเอาประกันมีหน้าที่ต้องชี้แจงแสดงข้อบกพร่องของตนให้ผู้รับประกันทราบ เนื่องจากผู้รับประกันต้องเข้าเสี่ยงภัยแทนจึงต้องทราบข้อมูลอย่างละเอียดเพื่อประกอบการตัดสินใจ จึงกำหนดให้ผู้เอาประกันมีหน้าที่เปิดเผยข้อมูลนั้น เรียกหลักนี้ว่า หลักสุจริตอย่างยิ่ง¹⁰⁰

ง. เป็นสัญญาที่ต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือ

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 867 วรรคแรก บัญญัติว่า “อันสัญญา ประกันภัยนั้น ถ้ามิได้มีหลักฐานเป็นหนังสืออย่างใดอย่างหนึ่งลงลายมือชื่อฝ่ายที่ต้องรับผิดชอบหรือ ลายมือชื่อตัวแทนของฝ่ายนั้นเป็นสำคัญว่าจะฟ้องร้องบังคับคดีหาได้ไม่ ” สัญญาประกันภัย กฎหมายมิได้บังคับว่าต้องทำตามแบบหรือต้องทำเป็นหนังสือ กฎหมายเพียงบังคับให้มีหลักฐาน เป็นหนังสือลงลายมือชื่อฝ่ายที่ต้องรับผิดชอบมาแสดงเท่านั้น หมายเฉพาะกรณีมีการเรียกร้องกัน ระหว่างคู่สัญญาเท่านั้น ไม่รวมถึงบุคคลภายนอกด้วย ดังนั้นหากมีการเรียกร้องกันระหว่าง

⁹⁹ จาก หลักการประกันชีวิต, (น. 38), เล่มเดิม.

¹⁰⁰ จาก กฎหมายว่าด้วยประกันภัย, (น. 135-136), เล่มเดิม.

ผู้รับประกันกับบุคคลภายนอกก็ไม่อยู่ในบังคับให้ต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือมาแสดง¹⁰¹ ตัวอย่างคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 5133/2542 วินิจฉัยว่า สัญญาประกันภัย กฎหมายมิได้กำหนดแบบแห่งนิติกรรมไว้เพียงแต่บังคับให้มีหลักฐานเป็นหนังสืออย่างใดอย่างหนึ่งลงลายมือชื่อฝ่ายที่ต้องรับผิดชอบหรือตัวแทนเป็นสำคัญ มิฉะนั้นจะฟ้องร้องให้บังคับคดีมิได้ ดังนั้น สัญญาประกันภัยจึงเกิดขึ้นเมื่อมีการแสดงเจตนาทำคำเสนอคำสนองถูกต้องตรงกัน ส. ผู้จัดการจำเลย สาขาขอนแก่น มิได้เป็นตัวแทนผู้มีอำนาจทำสัญญาประกันภัยแทนจำเลย ส. จึงไม่มีอำนาจรับประกันรถยนต์บรรทุกคันพิพาทไว้จากโจทก์ แต่การที่ ส. รับคำขอประกันภัยไว้การ โจทก์ ก็เพียงเพื่อส่งคำสนองของโจทก์ให้แก่บริษัทจำเลยสำนักงานใหญ่ พิจารณาว่าจะรับประกันภัยได้หรือไม่เท่านั้น มิใช่เป็นคำสนองรับประกันภัย เมื่อบริษัทจำเลยสำนักงานใหญ่ เพิ่งได้รับคำเสนอของโจทก์เมื่อเวลา 13.55 นาฬิกา อันเป็นเวลาหลังที่รถยนต์บรรทุกคันพิพาทได้เกิดเหตุไปแล้ว ทั้งไม่ปรากฏว่าจำเลยได้มีคำสนองตอบรับประกันภัยรถยนต์บรรทุกคันพิพาทเมื่อใด จึงฟังไม่ได้ว่าขณะที่รถยนต์บรรทุกคันพิพาทเกิดอุบัติเหตุ จำเลยได้รับประกันภัยรถยนต์คันดังกล่าวไว้แล้ว อันจะต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายค่าสินไหมทดแทนให้แก่โจทก์¹⁰²

(2) ข้อแตกต่างระหว่างสัญญาประกันชีวิตและการพนันขั้นต่อ

เคยมีผู้กล่าวกันว่า การประกันชีวิตเป็นการพนันอย่างหนึ่งอีกด้วย ทั้งนี้เพราะเห็นว่า สัญญาประกันชีวิตกับการพนันขั้นต่อเป็นสัญญาที่การชำระหนี้มีเงื่อนไขแล้วแต่เหตุการณ์อันไม่แน่นอนจะเกิดขึ้นในอนาคต แต่หากพิจารณาให้ลึกซึ้งก็จะเห็นได้ว่า การพนันขั้นต่อกับการประกันชีวิตมีข้อแตกต่างกันในสาระสำคัญอยู่หลายประการ คือ

ประการแรก การพนันขั้นต่อเกี่ยวข้องกับความเสี่ยงภัยแบบ Speculative Risk หมายถึง ความเสี่ยงภัยที่มุ่งเก็งกำไร เป็นความเสี่ยงภัยที่มีโอกาสขาดทุน คู่มีทุน หรือได้กำไร (Loss, Break Even Or Gain) เช่น ผู้เล่นการพนันอาจจะประสบกับการขาดทุนเพราะแพ้พนัน เสมอตัว หรือได้กำไรจากการเล่นการพนัน

ส่วนการประกันชีวิตเกี่ยวข้องกับความเสี่ยงภัยแบบ Pure Risk หมายถึง ความเสี่ยงภัยแท้จริง กล่าวคือ โอกาสที่อาจจะเกิดความเสียหายถ้ามีภัยเกิดขึ้นหรือไม่มีความเสียหายใด ๆ ถ้าไม่มีภัยเกิดขึ้น (Loss Or No loss) เช่น ผู้ที่เดินทางด้วยรถโดยสารประจำทางมีความเสี่ยงภัยต่อการที่อาจ

¹⁰¹ จาก คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ลักษณะประกันภัย, (น. 52), เล่มเดิม.

¹⁰² สืบค้นจากระบบสืบค้นคำพิพากษาศาลฎีกาและคำสั่งคำร้อง <http://deka2007-1.scourt/deka/web/searchlist.jsp> เมื่อวันที่ 15 ตุลาคม 2555.

ประสบอุบัติเหตุเพราะการห้อยโหนรถประจำทางนั้น เมื่อเกิดอุบัติเหตุขึ้นบุคคลนั้นอาจได้รับบาดเจ็บต้องเสียค่ารักษาพยาบาล เป็นต้น

ประการที่สอง การพนันเป็นการเสี่ยงโชค (Aleatory Contract) กล่าวคือ ผู้เข้าเล่นพนันมีความประสงค์ที่จะเสี่ยงโชคในเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือในเหตุการณ์ที่อาจเกิดขึ้นหรือไม่เกิดขึ้น จึงได้พนันกันว่าถ้ามีหรือไม่มีเรื่องหรือเหตุการณ์ที่ตกลงพนันกันเกิดขึ้น ผู้เข้าพนันอาจจะได้หรือเสียพนันตามที่ตกลงกันไว้ เช่น พนันกันว่านักมวยฝ่ายแดงหรือฝ่ายน้ำเงินจะเป็นผู้ชนะ เป็นต้น

ส่วนการประกันชีวิตนั้นผู้เอาประกันชีวิตหาได้มีความประสงค์ที่จะเสี่ยงโชคอย่างเช่นผู้เข้าเล่นการพนัน หากแต่มุ่งหวังที่จะหาทางบรรเทาผลร้ายหรือความเสียหายที่ตนอาจจะได้รับจากเหตุการณ์ที่อาจจะเกิดขึ้น

ประการที่สาม ผู้เข้าเล่นการพนันนั้นสามารถพนันกันได้ทุกเรื่อง หากมีผู้ตกลงเข้าเล่นการพนันด้วยแม้ตนเองจะไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ที่พนันนั้นมาก่อนก็ตาม แต่ผู้เอาประกันจะเอาประกันชีวิตได้แต่เฉพาะในกรณีที่ตนมีส่วนได้เสียเท่านั้น หากผู้เอาประกันชีวิตมิได้เป็นผู้มีส่วนได้เสียในเหตุที่ตนประกันภัยไว้ สัญญาประกันภัยก็จะไม่ผูกพันคู่สัญญาตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 863

ประการที่สี่ การพนันขั้นต่อนั้นตามกฎหมายไม่สนับสนุน ถือว่าเป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชนมีบทบัญญัติลงโทษทางอาญาแก่ผู้เล่นการพนันตามพระราชบัญญัติการพนัน พ.ศ. 2478 และในทางแพ่งกฎหมายก็ไม่บังคับให้ ดังจะเห็นได้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 853 “อันการพนันหรือขั้นต่อว่าหาก่อให้เกิดหนี้ไม่ สิ่งที่ได้ให้กัน ไปในการพนันหรือขั้นต่อก็จะทวงคืนไม่ได้ เพราะเหตุหามูลหนี้เป็นอย่างหนึ่งอย่างใดมิได้ ข้อบัญญัติที่กล่าวนี้ ให้ใช้ตลอดถึงข้อตกลงเป็นมูลหนี้เป็นอย่างหนึ่งอย่างใดอันฝ่ายข้างเสียพนันขั้นต่อหากทำให้แก่อีกฝ่ายหนึ่งเพื่อจะใช้หนี้เงินพนันหรือขั้นต่อนั้นด้วย”

ส่วนการประกันชีวิตเป็นเรื่องการบรรเทาความเสียหาย ซึ่งจะเป็นการช่วยให้ผู้เอาประกันชีวิตได้ดำรงชีวิตอยู่ด้วยความมั่นใจว่าแม้จะเกิดภัยอันตรายใด ๆ ขึ้นตนก็จะได้รับการช่วยเหลือจากผู้เอาประกันภัยรายอื่นๆ โดยผ่านผู้รับประกันภัย ดังนั้น กฎหมายจึงให้ความสำคัญคุ้มครองและสนับสนุนโดยมีการออกกฎหมายควบคุมการประกอบกิจการประกันภัย และพยายามช่วยหาทางให้กิจการประกันภัยได้มีความมั่นคงเพื่อประโยชน์แก่ผู้เอาประกัน¹⁰³

¹⁰³ จาก กฎหมายว่าด้วยประกันภัย, (น.137-139), เล่มเดิม.

ประการที่ห้า สัญญาพินันชนต่อคู่กรณีอาจได้หรือเสีย อาจขาดทุนหรือได้กำไรก็ได้ แต่ในการเอาประกันชีวิตจะกำไรไม่ได้ อย่างดีก็เพียงแต่ได้รับชดใช้ค่าทดแทนหรือค่าสินไหมเท่านั้น¹⁰⁴

(3) ผู้ที่เกี่ยวข้องกับสัญญาประกันชีวิต

สัญญาประกันชีวิต คือ สัญญาซึ่งบริษัทผู้รับประกันตกลงว่าจะใช้เงินจำนวนหนึ่งให้แก่บุคคลอีกคนหนึ่งซึ่งเรียกว่า ผู้เอาประกันชีวิตหรือผู้รับประโยชน์หรือผู้สืบสิทธิของเขา โดยมีเงื่อนไขว่า ผู้เอาประกันชีวิตหรือผู้ถูกเอาประกันชีวิตได้ตายภายในเวลาหรือมีชีวิตอยู่จนถึงเวลาอันได้กำหนดไว้ และผู้เอาประกันชีวิตตกลงจะส่งเงินซึ่งเรียกว่า เบี้ยประกันภัยให้กับบริษัทผู้รับประกันชีวิตภายในเวลาที่กำหนด¹⁰⁵ คู่สัญญาและผู้ที่เกี่ยวข้องกับสัญญาประกันชีวิตจึงประกอบด้วย

1) ผู้รับประกันชีวิต หมายถึง บุคคลที่ตกลงจะใช้เงินจำนวนหนึ่งให้แก่คู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งในเหตุที่ได้รับเสี่ยงภัยไว้ในสัญญา อันได้แก่การรับเสี่ยงภัยในการมรณะหรือการทรงชีพของบุคคล

2) ผู้เอาประกันชีวิต ในส่วนของผู้เอาประกันภัยนี้ต้องพิจารณาจากบุคคล 2 คน คือ

ก. ผู้เอาประกันชีวิต และ

ข. ผู้ขอเอาประกันชีวิต (Applicant)

บุคคลทั้งสองนี้คือคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งในสัญญาประกันชีวิต ต้องเป็นผู้จ่ายเบี้ยประกันชีวิตแก่ผู้รับประกันภัย ดังนั้นในกรณีที่ผู้ขอเอาประกันภัยได้ยื่นคำขอทำสัญญาประกันชีวิตตนเองต่อผู้รับประกันภัย ผู้ยื่นคำขอประกันภัยจะกลายมาเป็นผู้เอาประกันภัย และเป็นคู่สัญญาในสัญญาประกันชีวิตต่อไป แต่ถ้าเป็นกรณีที่ผู้ขอเอาประกันภัยได้ยื่นคำขอทำสัญญาประกันชีวิตบุคคลอื่นต่อผู้รับประกันภัย กรณีเช่นนี้แต่เดิมในประเทศอังกฤษและประเทศสหรัฐอเมริกาได้แยกความแตกต่างไว้ว่า ถ้าเป็นกรณีที่ถือเอาชีวิตบุคคลใดเป็นวัตถุประสงค์ของการประกันชีวิตแล้วเรียกบุคคลนั้นว่า Insured ส่วนผู้ขอเอาประกันภัยบุคคลอื่นนั้นเรียกว่า Assured¹⁰⁶ แต่ในปัจจุบันการแยกความหมายเช่นนี้ไม่ได้รับการยอมรับโดยทั่วไป เพราะมีการพิจารณาถ้อยคำทั้งสองคำดังกล่าวแล้วเห็นตรงกันว่า

¹⁰⁴ จาก หลักการประกันชีวิต, (น. 14-16), (เล่มเดิม).

¹⁰⁵ จาก ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 861 ประกอบมาตรา 889.

¹⁰⁶ From Legal Aspects of Life Insurance, (p. 25), by Dan M. McGill. 1995.

มีความหมายเหมือนกัน¹⁰⁷ ก็ต่างก็เป็นผู้เอาประกันภัยในสัญญาประกันชีวิต ในข้อนี้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 862 ได้ให้คำจำกัดความคำว่า “ผู้เอาประกันภัยไว้สั้น ๆ ว่า หมายถึง คู่สัญญาฝ่ายซึ่งตกลงจะส่งเบี้ยประกันภัย¹⁰⁸ ดังนั้นนอกจากผู้รับประกันภัยซึ่งเป็นคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งในสัญญาประกันชีวิตแล้ว คู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งนั้น ได้แก่ผู้เอาประกันภัย ซึ่งตกลงจะใช้เบี้ยประกันชีวิตให้แก่ผู้รับประกันภัย นั่นคือ ตามกฎหมายไทยไม่ได้แยกความแตกต่างของบุคคลที่ขอทำสัญญาประกันชีวิตตนเองกับบุคคลผู้ขอทำสัญญาประกันชีวิตผู้อื่นแต่อย่างใด

3) ผู้รับประกันภัย เป็นผู้ที่ได้รับเงินตามจำนวนเงินที่เอาประกันภัยไว้เมื่อเหตุที่รับเสี่ยงภัยได้เกิดขึ้น ซึ่งอาจเป็นบุคคลเดียวกับผู้เอาประกันภัยก็ได้ เช่น นายจ้างยื่นคำขอเอาประกันชีวิตลูกจ้างต่อผู้รับประกันภัย โดยตนเองเป็นผู้จ่ายเบี้ยประกันภัยและเป็นผู้รับประกันภัยตามกรมธรรม์ประกันภัย หากผู้รับประกันภัยมิได้เป็นบุคคลเดียวกับผู้เอาประกันภัยจะต้องอยู่ในบังคับแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 891 วรรคหนึ่ง ซึ่งบัญญัติว่า “ในกรณีที่ผู้รับประกันภัยมิได้เป็นผู้รับประกันภัยเองก็ดี ผู้เอาประกันภัยย่อมมีสิทธิที่จะโอนประกันภัยแห่งสัญญานั้นให้แก่บุคคลอีกคนหนึ่งได้ เว้นแต่จะได้ส่งมอบกรมธรรม์ประกันภัยให้แก่ผู้รับประกันภัยไปแล้ว แล้วผู้รับประกันภัยได้ออกกล่าวเป็นหนังสือไปยังผู้รับประกันภัยว่าตนงานจะถือเอาประกันภัยแห่งสัญญานั้น” แต่อย่างไรก็ดีผู้รับประกันภัยไม่ใช่คู่สัญญาในสัญญาประกันชีวิต เพราะไม่ใช่ผู้แสดงเจตนาในสัญญาประกันชีวิต¹⁰⁹

ในการประกันชีวิตตนเองนั้น ผู้เอาประกันอาจจะระบุให้ตนเองเป็นผู้รับเงินในกรณีที่ตนมีชีวิตอยู่จนถึงเวลาที่กำหนดไว้ หรืออาจกำหนดให้บุคคลอื่นเป็นผู้รับเงินในกรณีตนเองตายภายในเวลาที่กำหนดในกรมธรรม์ก็ได้ เช่น ลูกหนี้เอาประกันชีวิตตนเอง แล้วระบุให้เจ้าหนี้เป็นผู้รับประกันชีวิตนั้นก็ได้ ส่วนการประกันชีวิตผู้อื่นที่ตนมีส่วนได้เสียนั้นส่วนใหญ่ก็มักจะระบุให้ตนซึ่งเป็นผู้เอาประกันเป็นผู้รับประกันภัย หรืออาจจะให้บุคคลอื่นที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับชีวิตผู้เอาประกันเป็นผู้รับประกันภัยก็ได้ เช่น นายจ้างเอาประกันชีวิตลูกจ้าง ระบุให้นายจ้างเป็น

¹⁰⁷ From Janice Law and The Life Insurance Contract, (p.124), by E. Greider And Willam T. Beades, 1974. 3d ed. Illinois: Richard D. Irwin, Inc.

¹⁰⁸ จาก ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, มาตรา 862.

¹⁰⁹ จาก คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ลักษณะประกันภัย, (น.15), เล่มเดิม.

ผู้รับประโยชน์ หรืออาจะระบุให้ทายาทของลูกจ้างเป็นผู้รับประโยชน์ ซึ่งก็มีลักษณะคล้ายกับสัญญาเพื่อประโยชน์ของบุคคลภายนอก¹¹⁰

แม้ไม่ใช่ชีวิตผู้เอาประกันแต่เป็นชีวิตผู้อื่น ผู้เอาประกันก็อาจเอาประกันชีวิตได้ถ้าหากเรามีส่วนได้เสีย เช่น สามีภรรยาอาจเอาประกันชีวิตของกันและกันได้ บิดา มารดา และบุตรมีส่วนได้เสียซึ่งเสียซึ่งกันและกันสามารถเอาประกันชีวิตซึ่งกันและกันได้ หรือกรณีที่น่าย้งเอาประกันชีวิตลูกจ้างตามที่ได้นำมาศึกษาวิเคราะห์ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

จะเห็นได้ว่าผู้ที่อาจเอาประกันชีวิตบุคคลอื่นได้นั้นก็ต่อเมื่อตนมีส่วนเกี่ยวข้องหรือสัมพันธ์กับผู้นั้นมากพอสมควร ซึ่งเป็นที่เข้าใจว่าหากบุคคลผู้ถูกเอาประกันชีวิตเสียชีวิตไปก็จะทำให้เกิดความสูญเสียเดือดร้อน หรือตนเองต้องรับผิบบางประการ อาจกล่าวได้ว่าการมีส่วนได้เสียในชีวิตของผู้ที่ตนจะเอาประกันถือความสัมพันธ์เป็นเกณฑ์ นักกฎหมายบางท่านมีความเห็นเจาะจงลงไปทีเดียวว่า หากความสัมพันธ์ที่ผู้เอาประกันชีวิตมีต่อชีวิตบุคคลที่ถูกเอาประกันนั้น เป็นความผูกพันในลักษณะเป็นสิทธิหน้าที่ต่อกันทางกฎหมายแล้ว ก็ถือว่าเป็นส่วนได้เสียที่จะเอาประกันชีวิตบุคคลนั้นได้¹¹¹

มีข้อพิจารณาอยู่ประการหนึ่งว่า ในการทำสัญญาประกันชีวิตตนเอง หากมีบุคคลที่สามซึ่งไม่มีส่วนได้เสียเป็นผู้ติดต่อหรือจัดการให้รวมทั้งการจ่ายเงินค่าเบี้ยประกันในนามของผู้เอาประกันชีวิตเอง จะมีผลอย่างไร แยกพิจารณาได้ดังต่อไปนี้

กรณีที่ 1 หากข้อเท็จจริงได้ความว่า บุคคลที่สามนั้นเพียงแต่ช่วยเหลือจัดการให้มีการทำสัญญาประกันชีวิต และจ่ายเงินค่าเบี้ยประกันชีวิตให้ โดยในสัญญามีได้ระบุว่าบุคคลที่สามนั้นเป็นผู้รับประโยชน์หรือโดยพฤติการณ์ไม่อาจแสดงได้ว่าบุคคลที่สามจะได้รับประโยชน์จากสัญญาประกันชีวิตโดยการกระทำเช่นนั้น กรณีเช่นนี้พอถือได้ว่า ผู้เอาประกันชีวิตนั้นทำสัญญาประกันชีวิตตนเอง สัญญาประกันชีวิตสมบูรณ์

กรณีที่ 2 หากข้อเท็จจริงได้ความว่า บุคคลที่สามเข้ามาช่วยเหลือจัดการให้มีการทำสัญญาประกันชีวิตและออกเงินค่าเบี้ยประกันให้เพื่อที่จะเป็นผู้รับประโยชน์ หรือเป็นผู้รับโอน

¹¹⁰ จาก คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยประกันภัย, (น. 34), โดย บัญญัติ สุชีวะ, 2517, กรุงเทพฯ :, โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

¹¹¹ จาก ข้อโต้แย้งจากที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกา ฯ หรือฎีกา 100 ปี ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เล่ม 1, น. 1273-1290, เล่มเดิม.

ประโยชน์ตามสัญญาประกันชีวิตนั้น กรณีเช่นนี้ให้ถือได้ว่า บุคคลที่สามเป็นผู้เอาประกันชีวิตผู้อื่น โดยไม่มีส่วนได้เสีย สัญญาประกันชีวิตไม่ผูกพัน¹¹²

แบบของสัญญาประกันชีวิต ตามมาตรา 889 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ กำหนดเงื่อนไขในการใช้เงินตามสัญญาประกันชีวิตว่าอาศัยความทรงชีพหรือความมรณะของ บุคคล สัญญาประกันชีวิตจึงมี 2 แบบ คือ แบบที่ใช้เงินอาศัยความทรงชีพ¹¹³ กล่าวคือ เป็น สัญญาที่ผู้รับประกันภัยตกลงจะใช้เงินให้แก่ผู้เอาประกันภัยหากผู้นั้นยังมีชีวิตอยู่จนถึงกำหนดเวลา ที่ได้ตกลงไว้ กับแบบการใช้เงินอาศัยความมรณะของบุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นหลักในการใช้เงิน¹¹⁴ ซึ่งเป็นสัญญาที่ผู้รับประกันภัยตกลงจะใช้เงินให้แก่ผู้เอาประกันภัยหรือผู้รับประโยชน์ เมื่อผู้ที่ถูกเอาประกันชีวิตไว้หรือตัวผู้เอาประกันภัยได้ตายลงภายในกำหนดเวลาตามที่ได้ตกลงกันไว้ หรือ โดยไม่มีกำหนดเวลา คือตายเมื่อใดก็ใช้เงินให้

โดยที่สัญญาประกันชีวิตทั้งสองแบบข้างต้นต่างมีจุดอ่อนด้วยกัน กล่าวคือ ถ้าผู้เอาประกันภัยเสียชีวิตก่อนอายุครบกำหนดตามที่ตกลงกันไว้ในแบบแรกหรือไม่ได้เสียชีวิตภายใน กำหนดที่ตกลงไว้ในแบบที่สอง ผู้รับประกันภัยก็ไม่ต้องใช้เงินให้ ทำให้ผู้เอาประกันภัยหรือผู้รับประโยชน์ไม่ได้รับอะไรตอบแทนจากการที่ผู้เอาประกันภัยได้ส่งเบี้ยประกันไปเลย สัญญาประกันชีวิตแบบนี้จึงไม่มีผู้นิยมัก จึงได้เกิดมีการประกันชีวิตแบบที่สามขึ้น โดยเอาแบบแรกและแบบที่สองมาผสมกันเป็นสัญญาประกันชีวิตที่อาศัยกำหนดเวลาเป็นหลัก คือภายในกำหนดเวลาที่ตกลงกันไว้ ถ้าผู้เอาประกันภัยหรือผู้เอาประกันชีวิตได้ตายลง ผู้รับประกันภัยก็จะใช้เงินให้ และเมื่อถึงกำหนดเวลาแล้วหากผู้เอาประกันภัยหรือประกันชีวิตยังมีชีวิตอยู่ ผู้รับประกันภัยก็จะใช้เงินให้ เช่นเดียวกัน ที่เรียกว่าสัญญาประกันชีวิตแบบสะสมทุนหรือสะสมทรัพย์¹¹⁵

(4) บุคคลผู้มีส่วนได้เสียอันอาจเอาประกันชีวิตได้

ตามที่ได้กล่าวมาแล้วในบทที่ 2 แล้วว่า หลักส่วนได้เสียถือเป็นหลักที่สำคัญในการทำ สัญญาประกันชีวิต และเป็นหลักสากลในการทำประกันชีวิต ซึ่งหากการทำประกันชีวิตนั้นผู้ทำ

¹¹² คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ลักษณะประกันภัย, (น. 43), เล่มเดิม.

¹¹³ แบบนี้ในกฎหมายประกันภัยของสหรัฐอเมริกาเรียกว่า “Pure Endowment”

(From Albert H. Mow Bray & Ralph H. Blanchard. (p. 227). by Insurance – Its Theory And Practice . 1998, In The United States.

¹¹⁴ Ibid, (p.228).

¹¹⁵ Ibid, (p.229).

ประกันไม่ได้มีส่วนได้เสียในชีวิตที่เอาประกันแล้ว ก็จะกลายเป็นการพนันขั้นต่อไป ซึ่งเป็นสิ่งที่กฎหมายไม่ยอมรับ และในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 863 ได้บัญญัติว่า “อันสัญญาประกันภัยนั้น ถ้าผู้เอาประกันภัยมิได้มีส่วนได้เสียในเหตุที่ประกันภัยไว้ นั้นไซ้ ว่ายอมไม่ผูกพันคู่สัญญาแต่ อย่างหนึ่งอย่างใด”

หลักในเรื่องส่วนได้เสียอันอาจเอาประกันภัยได้ของประเทศไทยนั้นดำเนินการตามกฎหมายของประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศสเนื่องจากมีหลักกฎหมายของประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศสอยู่ข้อหนึ่งว่าในการฟ้องร้องนั้น ผู้ฟ้องร้องจำต้องมีประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่ง¹¹⁶

โดยในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยสัญญาประกันชีวิตได้สังเกตเห็นถึงความสำคัญในเรื่องนี้ โดยเห็นว่าส่วนได้เสียในสัญญาอันอาจเอาประกันภัยได้เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งในสัญญาประกันภัยทุกชนิด ซึ่งได้ยอมรับกันอย่างกว้างขวางในหลาย ๆ ประเทศเพราะเรื่องส่วนได้เสียอันอาจเอาประกันภัยได้เป็นหลักเบื้องต้นของสัญญาประกันภัย

ด้วยเหตุนี้ ในการตรวจแก้ร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เมื่อ พ.ศ. 2467 โดยกรมร่างกฎหมายได้ให้คณะกรรมการร่างพิจารณาหลักการประกันใหม่อีกครั้งหนึ่ง ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และในขณะเดียวกันให้พิจารณาว่าส่วนได้เสียอันอาจเอาประกันภัยได้นั้น ควรจะแทรกเข้าไปด้วยหรือไม่ คณะกรรมการร่างอธิบายว่า

“แนวความคิดเกี่ยวกับส่วนได้เสียอันอาจเอาประกันภัยได้นั้นเป็นข้อใหญ่ และหลักการสำคัญ นโยบายการประกันภัยในประเทศสยามซึ่งจะเป็นการตัดสินใจครั้งแรกว่า ส่วนได้เสียอันอาจเอาประกันภัยได้จะรับและนำเข้ามาหรือไม่นั้น ให้รวมไว้ในประมวลกฎหมายฉบับใหม่ ซึ่งปัญหานี้เป็นปัญหาสำคัญ และกฎหมายของแต่ละประเทศในเรื่องนี้ก็ยังไม่ลงรอยกัน จึงยอมขึ้นอยู่กับการตรวจร่างที่จะตัดสินว่าจะนำเอาแนวความคิดของกฎหมายประเทศใดที่เห็นว่าดีที่สุดมาบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยเรา”¹¹⁷

ด้วยเหตุนี้เอง สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงพิริย ประธานกรรมการตรวจแก้ร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ จึงมีพระกระแสดำรัสถามกับพระยามานวราชเสวีว่า กฎหมายเรื่อง ประกันภัยซึ่งมีบทบัญญัติในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์นั้นควรให้มีหลักเรื่องส่วนได้เสียอันอาจเอาประกันภัยไว้ด้วย

กฎหมายที่ร่างแล้วมีข้อความดังนี้

¹¹⁶ จาก ส่วนได้เสียอันอาจเอาประกันภัยได้, (น. 53), เล่มเดิม.

¹¹⁷ เล่มเดิม, น. 54.

“ถ้าไม่มีส่วนได้เสียอันอาจเอาประกันภัยได้ในเหตุที่ประกันภัยไว้ สัญญานั้นเป็น
โมฆะ”¹¹⁸

ต่อมาได้แก้ไขมาตรา 863 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ดังนี้
“สัญญาประกันภัยไม่ผูกพันคู่สัญญา นอกจากผู้เอาประกันภัยมีส่วนได้เสียในเหตุที่
เอาประกันภัยไว้”

จากข้อความข้างต้นนี้ ได้วิวัฒนาการมาเป็นมาตรา 863 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและ
พาณิชย์ฉบับปัจจุบัน ดังนี้

“อันสัญญาประกันภัยนั้น ถ้าผู้เอาประกันภัยมิได้มีส่วนได้เสียในเหตุที่ประกันภัยไว้
ไซ้ว่ายอม ไม่ผูกพันคู่สัญญาแต่ อย่างหนึ่งอย่างใด”

เป็นที่ยอมรับกันว่าบุคคลทุกคนย่อมมีส่วนได้เสียในชีวิตตนเอง “ Every Person Has
An Insurable Interest In His Own Life”¹¹⁹ แต่ปัญหามีว่าถ้าเป็นชีวิตคนอื่นนั้น คำว่าส่วนได้เสียจะมี
ความหมายครอบคลุมเพียงใด ในต่างประเทศหรือในตำราประกันชีวิตต่าง ๆ เช่น Anderson On
Life Insurance ได้ให้คำจำกัดความไว้ว่า หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลซึ่งเป็นผู้ขอทำประกัน
ชีวิต และบุคคลซึ่งชีวิตของเขาถูกเอาประกันชีวิตว่ามีเหตุสมควรที่อาจคาดหมายได้หรือไม่ว่า
ผู้ขอทำ ประกันชีวิตจะได้รับประโยชน์จากการที่ผู้ถูกเอาประกันชีวิตดำรงชีพอยู่ หรือจะได้รับ
ความเสียหาย หากผู้ถูกเอาประกันชีวิตตายไป ¹²⁰ และใน Henry Campbell Black¹²¹ ได้ให้คำจำกัด
ความของส่วนได้เสียอันอาจเอาประกันชีวิตได้ว่า ในกรณีของการเอาประกันชีวิต หมายถึง
ความคาดหวังอันสมควรในประโยชน์ทางการเงิน จากการดำรงชีพมรณะของผู้อื่น หรือเป็นกรณี
ที่ผู้เอาประกันภัยกับผู้รับประโยชน์มีความสัมพันธ์กันไม่ว่าโดยทางการเงินหรือทางสายโลหิต
อันคาดหวังได้ถึงประโยชน์จากการมีชีวิตของผู้เอาประกันภัย สำหรับประเทศไทยนั้น แม้ใน
ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ไม่ได้ให้คำจำกัดความของคำว่าส่วนได้เสียในการเอาประกัน
ชีวิตไว้อย่างชัด แต่อย่างไรก็ตามก็ได้เคยมีคำพิพากษาที่ 1366/2509 วินิจฉัยไว้ว่า “โจทก์จัดให้

¹¹⁸ เล่มเดิม, น. 55.

¹¹⁹ From Insurance Law. by John F. Dobbyn, Ibid. (p. 185).

¹²⁰ From Anderson On Life Insurance, (p.639), by Buist M. Member, Connecticut,
Alabama, And United State Supreme Court Bar. 1995, Published Simultaneously In Canada by
Little, Brown & Company (Canada), Limited.

¹²¹ From Henry Campbell Black, (p. 720), by Black’s Law Dictionary.1996.

นายโองประกันชีวิตโดยโจทก์เป็นผู้เสียเบี้ยประกันและเป็นผู้รับประโยชน์โจทก์จึงเป็นผู้เอาประกัน เมื่อโจทก์ไม่มีส่วนได้เสียในเหตุที่ประกันภัยไว้ นั้น สัญญาประกันภัยย่อมไม่ผูกพันคู่สัญญา ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 863 โจทก์ย่อมไม่ได้รับประโยชน์จากกรรมธรรม์ สัญญานั้น” ถ้าพิจารณาคำพิพากษานี้แต่ผิวเผิน อาจทำให้เข้าใจได้ว่าหากผู้เอาประกันภัยมีความสัมพันธ์ในทางญาติกับผู้ตนเอาประกันชีวิตแล้ว สัญญาประกันภัยย่อมใช้ได้ แต่ในความเป็นจริงนั้นเมื่อปรากฏข้อเท็จจริงว่าโจทก์ไม่ใช่ญาติกับผู้เอาประกันชีวิต ศาลก็พอวินิจฉัยได้ว่าโจทก์ไม่มีส่วนได้เสียในเหตุที่เอาประกันภัย โดยไม่ต้องอธิบายต่อไปว่าเป็นญาติระดับไหน กรณีนี้ย่อมเป็นปัญหาและข้อพิจารณาว่าความสัมพันธ์ที่จะถือว่ามีส่วนได้เสียนั้นมีได้ในระดับใด และถ้าผู้ที่มีส่วนได้เสียนั้นมีส่วนได้เสียในเหตุที่เอาประกันภัยนั้น ไม่ใช่ญาติแต่มีส่วนได้เสียที่เกี่ยวข้องกับสิทธิและหน้าที่ระหว่างกันในขณะที่ยังดำรงชีพอยู่จะสามารถเป็นผู้รับประโยชน์ในการเอาประกันชีวิตได้หรือไม่ และเพียงใด ดังนั้น ส่วนได้เสียจึงเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้เกิดรูปแบบของการเอาประกันชีวิตที่กฎหมายไทยยอมรับในปัจจุบันได้ ดังนี้

กรณีที่ 1 การประกันชีวิตตนเอง (Insurance On One's Own Life)

หลักการในการเอาประกันชีวิตตนเองมาจากหลักการที่ว่า บุคคลทุกคนย่อมมีส่วนได้เสียในชีวิตของตนเอง และอาจเอาประกันชีวิตของตนได้ไม่จำกัด ผู้เอาประกันย่อมมีสิทธิในการเอาประกันชีวิตตนเองได้เสมอ เพราะเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในชีวิตตนเอง การเอาประกันชีวิตตนเองของผู้เอาประกันนั้น มูลฐานในการเอาประกันชีวิตเพื่อสร้างหลักประกันความมั่นคงทางการเงิน ให้แก่สมาชิกในครอบครัวซึ่งต้องพึ่งพาการทำมาหาได้เพื่อเลี้ยงดูของบุคคลผู้เป็นหลักของครอบครัวนั้น ฉะนั้นย่อมเห็นได้ว่าการที่บุคคลทำสัญญาประกันชีวิตตนเองเพื่อความมุ่งหมายดังกล่าวก็เท่ากับเพื่อประโยชน์ของตนเองอันเป็นผลให้ผ่อนคลายความวิตกกังวล เป็นผลดีแก่ครอบครัวอย่างมากเกี่ยวกับการเอาประกันชีวิตตนเอง (Policy On One's Own Life)¹²² เจตนารมณ์ของกฎหมายจึงมีขอบเขตให้ผู้เอาประกันชีวิตได้มีโอกาสจัดการให้เป็นไปตามความประสงค์ของเขาเท่านั้น จึงไม่ต้องพิจารณาถึงความสัมพันธ์ในลักษณะเป็นส่วนได้เสียระหว่างผู้เอาประกันชีวิตและผู้รับประโยชน์แต่อย่างใด เพราะกฎหมายมุ่งให้ผลประโยชน์ของสัญญาเป็นไปตามเจตนาของผู้เอาประกันชีวิตเท่านั้น

¹²²From Case And Materials On The Law Of Insurance (p. 307), by Edwin W. Patterson, Brooklyn. 1955, The Foundation Press, Inc.

“บุคคลทุกคนย่อมมีส่วนได้เสียที่จะเอาประกันชีวิตของตนได้โดยไม่จำกัด (One Has Unlimited Insurable Interest In His Own Life) ซึ่งหมายความว่าบุคคลย่อมมีส่วนได้เสียในชีวิตของตนอยู่เสมอไม่ว่าเวลาใด ๆ ฉะนั้น ชีวิตของบุคคลคนนั้นย่อมเป็นมูลที่เอาประกันภัยได้เสมอ หรือแม้จะประกันภัยเพียงตอนหนึ่งตอนใดของชีวิตของเขานั้นก็ได้ จำนวนเงินที่เอาประกันภัยก็เช่นเดียวกัน ถือกั้นว่าชีวิตไม่อาจคำนวณราคาเงินกันได้ “ฉะนั้น บุคคลย่อมเอาประกันภัยด้วยจำนวนเงินเท่าใดก็ได้ และจะประกันภัยกี่ครั้งก็ได้”¹²³

ผู้เอาประกันจะเป็นผู้ชำระเบี้ยประกันเองหรือให้บุคคลอื่นชำระเบี้ยให้ก็ได้ โดยผู้เอาประกันอาจกำหนดจำนวนเงินที่ตัวเองต้องการให้บริษัทรับประกันชีวิตใช้จำนวนเงินให้กับตนเองหรือผู้รับผลประโยชน์โดยไม่จำกัด ทั้งนี้เนื่องจากชีวิตของมนุษย์นั้นไม่อาจตีค่าหรือประเมินออกมาเป็นมูลค่าได้ ดังนั้นในการกำหนดจำนวนเงินเอาประกันนั้นจึงอาศัยปัจจัยหลายอย่างในการพิจารณา เช่น เรามีความสามารถจ่ายเบี้ยประกันภัยได้เป็นจำนวนเท่าใด เรามีความสามารถในการหาเลี้ยงครอบครัวได้มากขนาดไหน หรือหากเราเสียชีวิตครอบครัวจะขาดรายได้ไปเท่าใด เป็นต้น ในกรณีการเอาประกันชีวิตตนเองนี้ ผู้เอาประกันชีวิต (Policy Holder) และผู้ถูกเอาประกันชีวิต (Insured) ก็จะเป็นบุคคลคนเดียวกัน

เพื่อขจัดปัญหาเรื่องการเอาประกันภัยเป็นจำนวนเงินมูลค่ามากมายเกินไป จนอาจจะมีลักษณะเป็นการพนันขั้นต่อ โดยปกติบริษัทประกันภัยจะจำกัดจำนวนเงินซึ่งบริษัทจะรับประกันชีวิตเป็นจำนวนที่ไม่มากจนเกินไป แต่ควรมีส่วนสัมพันธ์กับฐานะการเงินและสมรรถภาพในการหาเลี้ยงชีพของผู้เอาประกันชีวิตด้วย อีกทั้งผู้รับประกันชีวิตก็ต้องตรวจสอบสถานะแวดล้อมเกี่ยวกับตัวผู้เอาประกันชีวิตด้วย อีกทั้งผู้รับประกันชีวิตก็ต้องตรวจสอบสถานะแวดล้อมเกี่ยวกับตัวผู้เอาประกันชีวิตแล้วนำมาประกอบการพิจารณาตัดสินใจว่าจะรับประกันชีวิตดีหรือไม่อีกด้วย

มีข้อน่าสังเกตว่า ถ้ายอมให้เอาประกันชีวิตตนเองได้ในจำนวนเงินสูง ๆ แล้วก็อาจเป็นทางช่วยให้บุคคลนั้นกระทำอหิวาตกกรรม เพื่อหวังให้ทายาทหรือผู้รับประโยชน์ได้รับเงินประกันชีวิตไปเป็นประโยชน์ ซึ่งก็อาจเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นได้ กฎหมายของประเทศต่าง ๆ ส่วนมากรวมทั้งประเทศไทยก็ได้บัญญัติหลักเกณฑ์ไว้ในทำนองเดียวกันว่า ถ้าผู้เอาประกันชีวิตได้กระทำอหิวาตกกรรมด้วยใจสมัครภายใน 1 ปี นับแต่วันทำสัญญาผู้รับประกันชีวิตไม่ต้องจ่ายเงินให้¹²⁴ ซึ่งอธิบายเรื่องนี้ได้ว่า การทำอหิวาตกกรรมนี้ต้องเป็นการทำด้วยใจสมัคร กล่าวคือ ผู้กระทำต้องรู้โดยตลอด

¹²³From M' Farlane V. (p. 755), by Royal London Friendly Society (1886), 2 T.L.R.

¹²⁴จาก ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, มาตรา 895 (1).

ว่าตนทำอะไร ไม่ใช่เกิดจากการฆาตกรรมอำพรางหรือไม่ว่าตนกำลังทำอะไรอยู่ หรือถูกดวงจันทร์
ไม่รู้ว่าตนกำลังทำอะไรอยู่ก็ไม่เรียกว่าโดยสมัครใจ อีกประการหนึ่งต้องเป็นการฆ่าตัวตายใน
ระยะเวลา 1 ปีนับแต่วันทำสัญญา จึงจะเป็นเหตุยกเว้นไม่ต้องใช้จำนวนเงินที่เอาประกันภัยไว้

ในเรื่องของ “ผู้รับประโยชน์” ในการทำประกันชีวิตตนเองนั้น ตามประมวลกฎหมาย
แพ่งและพาณิชย์ ผู้รับประโยชน์จะเป็นใครก็ได้ จะมีส่วนได้เสียในชีวิตของผู้เอาประกันภัยหรือไม่
ก็ได้ หากผู้เอาประกันชีวิตได้ระบุตัวไว้ให้เป็นผู้รับประโยชน์ตามสัญญาประกันชีวิตแล้ว
ผู้รับประโยชน์นั้นก็จะมีสิทธิได้รับเงินประกันชีวิตได้เสมอ

เมื่อมี “ผู้รับประโยชน์” แล้วก็ต้องมี “ผู้รับโอนประโยชน์” เมื่อผู้เอาประกันชีวิตได้ทำ
สัญญาประกันชีวิตระบุตัวผู้รับประโยชน์ไว้แล้ว ผู้เอาประกันชีวิตก็ยังมีสิทธิที่จะเปลี่ยนตัวผู้รับ
ประโยชน์ใหม่อีกได้ ในกฎหมายเรียกผู้รับประโยชน์คนใหม่นี้ว่า “ผู้รับโอนประโยชน์”

สิทธิในการเปลี่ยนตัวผู้รับประโยชน์จะหมดสิ้นไปถ้าหากผู้เอาประกันชีวิตได้ส่งมอบ
กรมธรรม์ประกันชีวิตให้กับผู้รับประโยชน์ไปแล้ว และผู้รับประโยชน์ได้บอกกล่าวไปยัง
ผู้รับประกันชีวิตแล้วว่า ตนจะถือเอาประกันภัยแห่งสัญญาประกันชีวิตนั้นตามนัยแห่งประมวล
กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 891¹²⁵

กรณีที่สอง การประกันชีวิตผู้อื่น (Insurance On The Life Of Another)

การทำประกันชีวิตบุคคลอื่นนั้น เนื่องจากประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา
863 มุ่งบังคับรวมถึงสัญญาประกันชีวิตด้วยโดยวางหลักกฎหมายเป็นเงื่อนไขไว้ว่าผู้เอาประกัน
จะต้องมีส่วนได้เสียในเหตุที่เอาประกัน ดังนั้นการจะนำมาปรับใช้กับสัญญาประกันชีวิตจำต้อง
พิจารณาถึงความสัมพันธ์ที่ผู้เอาประกันภัยมีต่อชีวิตของบุคคลที่นำมากำหนดเป็นเงื่อนไขของ
สัญญาว่าจะถึงขนาดเป็นส่วนได้เสียในอันจะมีผลให้สัญญาผูกพันหรือไม่ ซึ่งหากไม่มี
ความสัมพันธ์ในเรื่องส่วนได้เสียแล้ว การเอาประกันชีวิตรูปแบบนั้นย่อมไม่ต่างจากการพนันขั้นต่อ
แต่อย่างใด

ดังนั้น จึงเป็นการยากที่กำหนดขอบเขตของผู้มีส่วนได้เสียในการเอาประกันชีวิตผู้อื่น
อย่างแน่นอนชัดเจนว่าอยู่ในระดับใด ถึงขนาดเรียกได้ว่ามีส่วนได้เสียในชีวิตของบุคคลนั้น ทั้งนี้
เนื่องจากกฎหมายกำหนดเพียงแต่คำว่า “มีส่วนได้เสียในเหตุที่เอาประกันภัย” จึงเป็นหน้าที่ของ
นักกฎหมายในการที่จะตีความคำว่าส่วนได้เสียในชีวิตบุคคลที่เอาประกัน ในประเทศสหรัฐอเมริกา
มีนักกฎหมายได้ให้คำจำกัดความการมีส่วนได้เสียในชีวิตของผู้อื่นไว้ในทำนองว่า เมื่อบุคคลที่จะ

¹²⁵ จาก ส่วนได้เสียอันอาจเอาประกันภัยได้, (น. 167), เล่มเดิม.

เอาประกันชีวิตมีความคาดหมายอันสมควรที่จะได้รับประโยชน์ทางการเงิน (Financial Benefit) จากการมีชีวิตอยู่ของบุคคลที่ตนจะเอาประกันชีวิตหรือจะต้องเสียประโยชน์ทางการเงิน (Financial Loss) จากการสิ้นชีวิตของบุคคลนั้น”¹²⁶ ดังนั้นการพิเคราะห์ส่วนได้เสียอันอาจเอาประกันชีวิตได้ก็ต้องพิจารณาเป็นเรื่อง ๆ ไปโดยยึดหลักสำคัญไว้ว่า ส่วนได้เสียที่เกี่ยวกับการเงิน (Pecuniary Interest) เป็นส่วนได้เสียที่สำคัญยิ่ง¹²⁷

สำหรับประเทศไทยได้เคยมีคำพิพากษาศาลฎีกาวางแนวบรรทัดฐานไว้ในคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1366/2509 ว่า “โจทก์จัดให้นายโองเอาประกันโดยระบุให้โจทก์เป็นผู้รับประโยชน์ โจทก์จึงเป็นผู้เอาประกัน โจทก์ไม่มีความสัมพันธ์กับนายโองในทางญาติแต่อย่างใด โจทก์ไม่มีส่วนได้เสียในเหตุที่เอาประกันภัยไว้ สัญญาประกันภัยไม่ผูกพันคู่สัญญาตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 863 โจทก์ย่อมไม่ได้รับประโยชน์จากกรรมธรรม์สัญญานั้น”¹²⁸

ดังนั้น การพิจารณาการเอาประกันชีวิตผู้อื่นย่อมต้องพิจารณาเรื่องส่วนได้เสียในการเอาประกันชีวิตผู้อื่นเป็นสำคัญ ซึ่งไม่เพียงแต่พิเคราะห์ความเกี่ยวข้องทางการเงินแล้วยังต้องพิเคราะห์ถึงความรู้สึกสัมพันธ์กันในทางจิตใจและความสัมพันธ์ในทางญาติอีกด้วย ซึ่งกลุ่มบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องกันอันอาจเอาประกันชีวิตให้กันได้ จึงอาจแยกพิจารณาได้ 2 กลุ่มคือ

กลุ่มที่ 1 การประกันชีวิตผู้ที่เป็นญาติ (Family Relation)

โดยนัยของคำพิพากษาที่ 1366/2509 ที่ว่า “โจทก์ไม่มีความสัมพันธ์กับนายโองในทางญาติแต่อย่างใด โจทก์ไม่มีส่วนได้เสียในเหตุที่เอาประกันภัยไว้...” แสดงให้เห็นว่ากลุ่มบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องกันอันอาจเอาประกันชีวิตให้กันได้ กลุ่มแรกคือ การประกันชีวิตผู้ที่เป็นญาติ แต่ความเป็นญาตินั้นมีอยู่หลายระดับความสัมพันธ์ แต่ระดับความสัมพันธ์ใดที่จะถือว่าอยู่ในความมุ่งหมายของกฎหมายที่เห็นว่ามีส่วนได้เสียอันอาจเอาประกันชีวิตผู้อื่นได้นั้นศาลฎีกาไม่ได้มีประเด็นที่วินิจฉัยไปถึง ในเรื่องนี้นักกฎหมายโดยทั่วไปมีความเห็นตรงกันว่า การประกันชีวิตผู้ที่เป็นญาตินั้นควรมีความสัมพันธ์อันเกิดจากสายโลหิตหรือความสัมพันธ์ทางการสมรสและการหมั้น ทั้งนี้เนื่องจากความสัมพันธ์ของผู้เป็นญาติทั้งสองประการนี้นอกจากจะมีความใกล้ชิดสนิทสนม

¹²⁶ จาก คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ลักษณะประกันภัย, เล่มเดิม, น. 48.

¹²⁷ From Modern Insurance Law, (p. 30), by John Birds.

¹²⁸ จาก รวมคำพิพากษาเกี่ยวกับการประกันภัย, (น.24), โดย ปุณณะ สุทธิประภา, 2514. พระนคร, โรงพิมพ์รัตนการพิมพ์.

อย่างยิ่งแล้ว ยังมีภาระหน้าที่ตามกฎหมายและศีลธรรมที่จะต้องดูแลลูกหลาน และพึ่งพาอาศัยกัน โดยอาจแยกพิจารณาได้ดังนี้

กรณีความสัมพันธ์อันเกิดจากสายโลหิต

ความสัมพันธ์อันเกิดจากสายโลหิตนี้ปรากฏหลักกฎหมายที่เกี่ยวข้องคือ กรณีแรกที่ต้องพิจารณาคือ กรณีของบิดามารดากับบุตร จะเห็นได้ว่าตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1563 บัญญัติว่า “บุตรจำต้องอุปการะเลี้ยงดูบิดามารดา” และในมาตรา 1564 บัญญัติว่า “บิดามารดาจำต้องอุปการะเลี้ยงดูบุตรในระหว่างที่เป็นผู้เยาว์...”

จากบทบัญญัติดังกล่าวจะเห็นได้ว่า การที่บุตรจะเอาประกันชีวิตบิดามารดาของตนได้ก็ต่อเมื่อบิดามารดามีหน้าที่เลี้ยงดูตน คือ ระหว่างที่ตนยังไม่บรรลุนิติภาวะ เมื่อบุตรบรรลุนิติภาวะแล้วบิดามารดาหมัดหน้าที่ตามกฎหมายที่จะเลี้ยงดูต่อไป บุตรก็ไม่มีส่วนได้เสียในชีวิตบิดามารดาของตนตามความหมายในเรื่องประกันชีวิตต่อไป ที่กล่าวมานี้หมายถึงการเลี้ยงดูตามความหมายในทางกฎหมายที่จะฟ้องร้องบังคับได้ แต่ในความจริงแล้วสภาพของครอบครัวไทยมีความเป็นอยู่ที่ เป็นปึกแผ่นมั่นคงและมีความผูกพันกันอย่างแนบแน่น แม้ว่าบุตรจะบรรลุนิติภาวะแล้วและอาจมีครอบครัวเป็นของตนเองก็ไม่ได้หมายความว่า จะตัดขาดจากครอบครัวเดิมของบิดามารดาแต่อย่างใด ยังคงช่วยเหลือเกื้อกูลและอุปการะเลี้ยงดูกันอยู่เสมอ ดังนั้นเมื่อพิจารณาจากสภาพความเป็นจริงของสังคมไทย จึงอาจตีความให้บุตรจึงเอาประกันชีวิตบิดามารดาได้โดยผู้เขียนมีความเห็นว่าควรขยายขอบเขตในเรื่องส่วนได้เสียอันอาจเอาประกันภัยได้ให้กว้างออกไปจากหลักทั่วไปที่ยึดถือเฉพาะในเรื่องการเงินเพียงอย่างเดียว ส่วนบิดามารดาจะเอาประกันชีวิตบุตรได้หรือไม่นั้น พิจารณาได้ว่า เมื่อบุตรยังเป็นผู้เยาว์อยู่บิดามารดาไม่มีส่วนได้เสียในชีวิตบุตร แต่เมื่อบุตรได้บรรลุนิติภาวะแล้ว ถือได้ว่าบิดามารดามีส่วนได้เสียในชีวิตบุตรตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 1563 ที่บุตรจำต้องอุปการะบิดามารดา นอกจากนี้ความเป็นบิดามารดากับบุตรอาจนำมาซึ่งข้อเรียกร้องต่าง ๆ โดยอาศัยความเกี่ยวพันระหว่างกัน อาทิ ข้อเรียกร้องเกี่ยวกับการอุปการะเลี้ยงดู ข้อเรียกร้องความรับผิดชอบสำหรับค่าใช้จ่ายในการจัดการศพ ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการศึกษา เป็นต้น ด้วยเหตุนี้บิดามารดาย่อมสามารถเอาประกันชีวิตบุตรได้เช่นเดียวกันโดยไม่จำกัดจำนวน¹²⁹

ข้อพิจารณาเกี่ยวกับการประกันชีวิตบุคคลที่เป็นญาติในทางสายโลหิตประการต่อไป มีว่า นอกจากบิดามารดากับบุตรแล้ว ในกรณีของปู่ย่าตายาย และในกรณีพี่น้องร่วมบิดามารดา หรือพี่น้องร่วมบิดาหรือร่วมมารดาเดียวกัน ลูกพี่น้ำอุ่นนั้นจะเอาประกันชีวิตกันได้หรือไม่ ซึ่งญาติใน

¹²⁹ จาก คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ลักษณะประกันภัย , (น.45), เล่มเดิม.

ลำดับต่าง ๆ เหล่านี้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1629 ถือว่าเป็นลำดับชั้นของทายาทโดยธรรมผู้รับมรดก และในสังคมไทยเป็นที่ถือว่าผู้มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดสนิทสนมกันอยู่มากจะสามารถทำประกันชีวิตได้หรือไม่ ในเรื่องนี้ศาสตราจารย์จรัส เขมะจารุมีความเห็นว่า น่าจะทำได้โดยจำกัดเฉพาะญาติทางสายโลหิตตามมาตรา 1629 เหล่านี้

กรณีความสัมพันธ์ทางการสมรสและการหมั้น

ในกรณีความสัมพันธ์ในการสมรสนั้นจะเห็นได้ว่า เมื่อการสมรสนั้นมีผลสมบูรณ์ตามกฎหมาย และก่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่สำคัญ 2 ประการคือ ความสัมพันธ์ในทางทรัพย์สินและความสัมพันธ์ส่วนตัว ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ที่ลึกซึ้งกว่าความสัมพันธ์โดยทั่วไป ทั้งที่มีได้ผูกพันกันในลักษณะสายโลหิต การมีชีวิตอยู่หรือการมรณะของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งในขณะที่ยังคงมีความสัมพันธ์ในฐานะสามีภริยานั้นย่อมมีความหมายสำหรับอีกฝ่ายหนึ่งอย่างปฏิเสธไม่ได้ กฎหมายจึงยอมให้อาประกันชีวิตอีกฝ่ายหนึ่งได้โดยสมบูรณ์โดยไม่จำกัดจำนวนเช่นเดียวกัน ทั้งนี้เพราะที่ได้จากประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1461 บัญญัติว่า “สามีภริยาต้องอยู่กินด้วยกันฉันสามีภริยา สามีภริยาต้องช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดูกันตามความสามารถและฐานะของตน” เป็นต้น

อย่างไรก็ดีในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างสามีภริยานี้มีข้อพิจารณาต่อไปว่า เมื่อเอาประกันชีวิตคู่สมรสแล้ว ภายหลังเมื่อหย่าขาดจากกันจะมีผลกระทบกระเทือนกับสัญญาประกันชีวิตหรือไม่ เนื่องจากบทบัญญัติในมาตรา 863 กำหนดว่าจะต้องถือว่าการมีส่วนได้เสียในการทำสัญญาประกันชีวิตนั้นจะต้องถือเอาส่วนได้เสียในขณะที่ทำสัญญาเป็นสำคัญ ดังนั้นหากได้ทำสัญญาประกันชีวิตไว้แล้ว ภายหลังมีเหตุอันต้องหย่าร้างกันไปสัญญาประกันชีวิตก็ยังคงถือว่ามีผลใช้บังคับอยู่ หากได้กระทบกระเทือนต่อสัญญาประกันชีวิตหรือไม่ เพราะความเป็นสามีภริยาถือเป็นส่วนได้เสียในเหตุที่เอาประกันชีวิตได้ มิได้ถือเป็นเงื่อนไขให้สัญญาประกันชีวิตระงับ แต่มีปัญหาว่าหากมีการหย่าร้างกันเกิดขึ้น ซึ่งเป็นการสิ้นสุดการสมรสตามกฎหมาย สถานะความเป็นสามีภริยานั้นสิ้นสุดลง ความขุ่นเคืองจากการหย่าร้างอาจก่อให้เกิดการยั่วยู่ให้เกิดการฆาตกรรมขึ้นได้ ซึ่งในปัญหาดังกล่าวนี้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 895 (2) บัญญัติว่า “เมื่อใดจะต้องใช้จำนวนเงินในเหตุมรณะของบุคคล คนหนึ่งคนใดท่านว่าผู้รับประกันภัยจำต้องใช้เงินนั้นในเมื่อมรณภัยอันนั้นเกิดขึ้น เว้นแต่..(2) บุคคลผู้นั้นถูกผู้รับประโยชน์ฆ่าตายโดยเจตนาในกรณีที่ 2

นี้ท่านว่าผู้รับประกันภัยจำต้องใช้เงินค่าไถ่ถอน” ได้กำหนดไว้เป็นมาตรการป้องกันตามกฎหมายไว้แล้ว”¹³⁰

ข้อพิจารณาประการต่อไปมีว่า หากยังไม่ได้เป็นคู่สมรสกัน เป็นแต่เพียงคู่หมั้นจะถือว่าความสัมพันธ์ในฐานะคู่หมั้นนั้นมีส่วนได้เสียอันเป็นเหตุให้เอาประกันชีวิตได้หรือไม่นั้น จะเห็นได้ว่าในทางปฏิบัติแล้วยังไม่ปรากฏกรณีพิพาทดังกล่าวขึ้นในศาลไทย แต่ในต่างประเทศได้ปรากฏเป็นกรณีพิพาทมาหลายครั้งแล้ว เช่นในประเทศสหรัฐอเมริกาศาลได้พิพากษาไว้ว่า หญิงย่อมมีส่วนได้เสียอันอาจเอาประกันชีวิตคู่หมั้นของตนได้ เนื่องจากความสัมพันธ์เช่นนี้ได้ทำให้หญิงนั้นมีสิทธิอันสมควรที่คาดหมายได้ว่าจะได้รับผลประโยชน์เป็นตัวแทน ซึ่งในประเทศอังกฤษก็คือหลักกฎหมายนี้เช่นเดียวกัน¹³¹

เมื่อพิจารณาตามบทบัญญัติในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของเราจะเห็นได้ว่าชายหญิงที่เป็นคู่หมั้นกันนั้นมีความผูกพันกันบางประการ กล่าวคือ ผูกพันกันว่าจะสมรสกันและนอกจากนี้ยังมีความสัมพันธ์กันเกี่ยวกับทรัพย์สินบางประการอีกด้วย ซึ่งถ้าหากผิดสัญญาหมั้นก็อาจถูกบังคับให้ใช้ค่าทดแทนตามกฎหมายด้วยเหตุนี้เองจึงอาจเป็นเหตุผลสนับสนุนให้มีการเอาประกันชีวิตคู่หมั้นได้เช่นเดียวกับที่ต่างประเทศได้ยอมรับให้ทำได้¹³² ส่วนจำนวนเงินที่เอาประกันจะเป็นจำนวนเท่าใดนั้น เห็นว่าแม้คู่หมั้นอาจจะเอาประกันชีวิตอีกฝ่ายหนึ่งได้ก็ตามแต่ก็ยังคงเป็นความสัมพันธ์ที่ไม่แนบสนิทเช่นความสัมพันธ์ในฐานะคู่สมรส จึงควรต้องมีการกำหนดจำนวนเงินเอาประกันไว้พอสมควรมิใช่มีส่วนได้เสียโดยไม่จำกัดเท่ากับการทำประกันชีวิตคู่สมรส

กลุ่มที่ 2 การประกันชีวิตผู้ที่ไม่ใช่ญาติ (Contract Relation)

ความสัมพันธ์ของบุคคลในกลุ่มนี้หากพิจารณาในเรื่องส่วนได้เสียแล้ว มีประเด็นปัญหาให้ต้องพิจารณาเป็นอย่างมาก ทั้งนี้ เนื่องจากสภาพสังคมมนุษย์ในปัจจุบันมีลักษณะความสัมพันธ์ที่สลับซับซ้อนกว่าในอดีต บุคคลคนหนึ่งอาจมีความเกี่ยวข้องกับคนอื่นคนหนึ่งโดยอาจมิได้เป็นญาติที่สืบสายโลหิตหรือมีความผูกพันกันโดยการสมรส แต่อาจมีความเกี่ยวข้องกันด้วยเงื่อนไขอย่างอื่น เช่น เงื่อนไขในทางกฎหมาย เงื่อนไขในทางเศรษฐกิจ หรือเงื่อนไขทางสังคม ซึ่งในบางกรณีอาจมีความเกี่ยวข้องกันมากกว่าความเป็นญาติ กล่าวคือ การมีชีวิตหรือไม่ของคน

¹³⁰ จาก คำอธิบายกฎหมายว่าด้วยประกันภัย, (น.388-389), โดย ไชยยศ เหมะรัชตะ, (2540), กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์นิติธรรม.

¹³¹ จาก คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ลักษณะ ประกันภัย, (น.51), เล่มเดิม.

¹³² จาก ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5, มาตรา 1437-1446.

คนหนึ่งอาจมีความกระทบกระเทือน หรือเป็นผลร้าย หรือนำความสูญเสียมาสู่คนอื่นหนึ่งก็เป็นได้

ด้วยเหตุนี้จึงเป็นหน้าที่ของนักกฎหมายที่จะต้องพิจารณาว่า ความสัมพันธ์ในลักษณะใดจึงจะถือว่ามีส่วนได้เสียถึงขนาดกฎหมายยอมให้นำชีวิตของบุคคลนั้นมาทำประกันชีวิตได้ ซึ่งก็โดยทั่วไปมีความเห็นตรงกันว่า ความสัมพันธ์ของผู้ที่ไม่ใช่ญาติที่อาจนำมาทำประกันชีวิตได้ ได้แก่ บุคคลดังต่อไปนี้

กรณีเจ้าหนี้และลูกหนี้

เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่าเจ้าหนี้มีส่วนได้เสียอันอาจเอาประกันชีวิตของลูกหนี้ได้อย่างน้อยที่สุดตามจำนวนหนี้และค่าใช้จ่ายในการทำประกันชีวิตของลูกหนี้ ทั้งนี้เพราะความตายของลูกหนี้ทำให้เจ้าหนี้สูญเสียสิทธิในการฟ้องร้องต่อลูกหนี้ ซึ่งความสูญเสียนี้เพียงพอที่จะทำให้เจ้าหนี้ทำประกันชีวิตลูกหนี้ได้ว่ากองทรัพย์สินของลูกหนี้จะต้องรับใช้หนี้แทนลูกหนี้ก็ตาม แต่ในความเป็นจริงเจ้าหนี้อาจไม่มีความมั่นใจได้ว่าทายาทของลูกหนี้จะยอมชดใช้หนี้จากกองมรดกให้แก่เจ้าหนี้ได้ ขณะเดียวกันก็เป็นหลักประกันให้กับผู้ค้ำประกันลูกหนี้ด้วยว่าหากลูกหนี้เสียชีวิตลงก่อนชำระหนี้ครบ บริษัทประกันจะเข้ามาชดใช้หนี้แทน ซึ่งในปัจจุบันธนาคารเกือบทุกธนาคารจะกำหนดไว้ในเงื่อนไขการปล่อยกู้ให้กับลูกหนี้ธนาคารเกือบทุกรายให้ต้องทำประกันชีวิตไว้เพื่อป้องกันเหตุดังกล่าวนี้¹³³

กรณีหุ้นส่วนบริษัท

การประกอบกิจการใด ๆ ก็ตามย่อมต้องประกอบไปด้วยบุคคลผู้เข้าร่วมเป็นหุ้นส่วน หรือผู้ถือหุ้นเพื่อร่วมกันประกอบกิจการนั้น ๆ ตามที่กฎหมายกำหนด ซึ่งการประกอบกิจการใด ๆ ก็ตามย่อมต้องอาศัยความร่วมมือของหุ้นส่วนทุกคนในการปฏิบัติงาน ดังนั้นหุ้นส่วนคนใดคนหนึ่งมีส่วนได้เสียอันอาจเอาประกันภัยได้ในชีวิตหุ้นส่วนคนอื่น ทั้งนี้ เพราะอาจคาดหมายได้โดยมิเหตุผลอันสมควรว่า มีผลประโยชน์ทางการเงินจากการดำรงชีพต่อไปของหุ้นส่วนของเขา เนื่องจากต่างก็มีเงินลงทุนที่เป็นสัดส่วนร่วมกันอยู่ แต่ถ้าหากหุ้นส่วนทั้งสองคนนั้นไม่มีเงินลงทุนในการหาประโยชน์ร่วมกันและไม่ได้เป็นลูกหนี้กันแล้วก็ไม่มีความคาดหมายอันสมควรเกี่ยวกับการเงินในการดำรงชีพต่อไปของอีกฝ่ายหนึ่ง นอกจากนี้ถ้าผู้เป็นหุ้นส่วนตายลงอาจทำให้หุ้นส่วน

¹³³ จาก คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ลักษณะประกันภัย, (น.55), เล่มเดิม.

ต้องเลิกกันอันจะยังความสูญเสียให้แก่ผู้เป็นหุ้นส่วนคนอื่น ๆ ได้ ซึ่งก็เป็นที่ยอมรับในต่างประเทศว่าหุ้นส่วนสามารถเอาประกันชีวิตหุ้นส่วนด้วยกันได้ เช่น ในประเทศสหรัฐอเมริกา เป็นต้น¹³⁴

กรณีนายจ้างลูกจ้าง (Employer And Employee)

ความสัมพันธ์ระหว่างนายจ้างและลูกจ้างอันอาจเอาประกันชีวิตได้นั้น เป็นปัญหาที่ต้องพิจารณาเป็นอย่างยิ่งว่าสามารถเอาประกันชีวิตกันได้หรือไม่ ทั้งนี้เนื่องจากการที่จะอ้างว่าผู้ใดมีส่วนได้เสียในชีวิตของบุคคลอื่นนั้นจะต้องแสดงให้เห็นถึง ความสัมพันธ์ที่มีอยู่ต่อกัน ตลอดจนความสูญเสียที่อาจเกิดขึ้นในกรณีที่อีกฝ่ายหนึ่งถึงแก่ความตายไป มิใช่เป็นเพียงการกล่าวอ้างขึ้นลอย ๆ เท่านั้น

ปัญหาว่านายจ้างเอาประกันชีวิตลูกจ้างและลูกจ้างสามารถเอาประกันชีวิตนายจ้างได้หรือไม่ สำหรับประเทศไทย แต่เดิมก็ยังไม่เป็นที่แน่นอนว่าจะยอมให้ทำได้หรือไม่เพราะเห็นว่าการสัมพันธ์หรือความเกี่ยวข้องระหว่างนายจ้างและลูกจ้างนั้นเป็นความสัมพันธ์ที่ไม่ถาวรหรือมีส่วนได้เสียกันจนถึงขนาดที่ควรเอาประกันชีวิตได้ นอกจากนี้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 863 ซึ่งให้นำไปใช้กับสัญญาประกันชีวิตด้วยก็ไม่ได้ให้ความหมายของคำว่า ส่วนได้เสียไว้อย่างชัดเจน เพียงแต่ให้มีส่วนได้เสียในเหตุที่เอาประกันภัยไว้เท่านั้น และหลักในการพิจารณาเป็นการทั่วไปคือลักษณะของส่วนได้เสียที่เอาประกันภัยได้นั้นต้องมีลักษณะในทางการเงิน¹³⁵ ต้องเป็นสิทธิหรือความรับผิดชอบที่มีกฎหมาย หรือแม้ไม่มีกฎหมายรับรองก็ต้องมีความแน่นอน¹³⁶ ในต่างประเทศนั้นเห็นว่า เพียงความสัมพันธ์ในการเป็นนายจ้างและลูกจ้างกันนั้นไม่เพียงพอที่จะทำให้นายจ้างมีส่วนได้เสียอันอาจเอาประกันชีวิตลูกจ้างได้ เว้นแต่จะแสดงให้เห็นว่านายจ้างได้รับประโยชน์ทางการเงิน ถ้าลูกจ้างยังคงมีชีวิตอยู่ และจะได้รับความเสียหายทางการเงินถ้าลูกจ้างถึงแก่ความตาย ด้วยเหตุนี้จึงกล่าวได้ว่านายจ้างและลูกจ้างก็ถือว่ามีส่วนได้เสียในชีวิตกันและกันได้ แต่มุ่งเฉพาะลูกจ้างที่ทำหน้าที่สำคัญ ๆ ซึ่งถ้าขาดลูกจ้างนั้น จะทำให้กิจการของนายจ้างต้องกระทบกระเทือน นายจ้างจึงเอาประกันชีวิตลูกจ้างได้ แต่ในกรณีของลูกจ้างทั่วไป (Ordinary

¹³⁴From American Jurisprudent vol.43, Insurance, p.1000 – 1001.

¹³⁵From Modern Insurance Law, (p.1982), By John Birds, London: Sweet & Maxwell, 1982.

¹³⁶จาก “ส่วนได้เสียในเหตุที่เอาประกันภัย (Insurable Interest)”, (น. 61), โดย สุจิตรา โปทะยะ, 2535, นิตยสารคุณภาพ, เล่มที่ 2 ปีที่ 39 เดือนมีนาคม – เมษายน 2535.

Employee) ซึ่งแม้จะถึงแก่ความตายก็ไม่ทำให้กิจการของนายจ้างกระทบกระเทือนแต่อย่างใด ลูกจ้างเหล่านี้นายจ้างจึงไม่อาจเอาประกันภัยได้¹³⁷

ในต่างประเทศนั้นเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่านายจ้างย่อมสามารถเอาประกันชีวิตได้ เพราะถือว่ามีส่วนได้เสียในความสัมพันธ์เชิงธุรกิจ โดยใน Insurance Law by John F. Dobbyn ได้ อธิบายความสัมพันธ์นี้ว่า “ It is genially held if one person is in a position to suffer an economic loss by the death of another because of a business or contractual connection with that person, the former has an insurable Interest in the life of the later, at least to the extent of the economic Interest. This means that a partnership has an insurable Interest in each of the partners. Because of this, insurance is a common way of funding and agreement between partners for the continuation of the partnership business after the death of any of the partners and the removal of the deceased partner’s share of assets of the business. It also means that an employer and employee each has an insurable Interest in the life of the other. A typical example of this is “Key person” insurance.¹³⁸

จะเห็นได้ว่าในต่างประเทศนั้น โดยเฉพาะในประเทศสหรัฐอเมริกาเห็นว่าเพียงความสัมพันธ์ของการเป็นนายจ้างและลูกจ้างยังไม่เพียงพอที่จะทำให้นายจ้างมีส่วนได้เสียอันอาจเอาประกันภัยชีวิตของลูกจ้างได้ไม่ เว้นแต่ได้แสดงให้เห็นว่า นายจ้างจะได้รับประโยชน์ทางการเงิน ถ้าลูกจ้างถึงแก่ความตาย เช่น กรณีของลูกจ้างซึ่งเป็นบุคคลสำคัญของบริษัท เป็นต้น

สำหรับประเทศไทยนับตั้งแต่ได้มีคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 64/2516 ได้วินิจฉัยวางแนวบรรทัดฐานไว้ว่า นายจ้างมีส่วนได้เสียในชีวิตลูกจ้างและอาจเอาประกันชีวิตลูกจ้างได้ โดยนายจ้างเป็นผู้รับประโยชน์ตามสัญญาประกันชีวิตนั้นได้ โดยศาลไทยมองไปที่เหตุผลว่า เป็นกรณีที่มิถูกกฎหมายกำหนดให้นายจ้างต้องรับผิดชอบในกรณีที่ลูกจ้างได้รับบาดเจ็บหรือตาย ดังเช่นประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่อง คู่คุ้มครองแรงงาน¹³⁹ ได้กำหนดไว้ในหมวด 6 แห่งประกาศดังกล่าวให้นายจ้างจ่ายเงินทดแทนเมื่อลูกจ้างประสบอันตรายหรือเจ็บป่วย จนถึงแก่ความตายตามอัตราที่กำหนดไว้ ดังนี้ ศาลไทยจึงมองว่าจากบทบัญญัติแห่งกฎหมายดังกล่าว นายจ้างย่อมได้รับความเสียหายทางการเงินในกรณีที่ลูกจ้างถึงแก่ความตายอย่างแน่นอน ถือได้ว่านายจ้างมีส่วนได้เสียอันอาจเอาประกันชีวิตลูกจ้างได้

¹³⁷ จาก คำอธิบายกฎหมายว่าด้วยประกันภัย, (น. 391), เล่มเดิม.

¹³⁸ From Insurance Law by John F. Dobbyn, (p.57), Ibid.

¹³⁹ จาก ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 93 ตอนที่ 1 ฉบับพิเศษ หน้า 1 วันที่ 16 เมษายน พ.ศ. 2515.

อย่างไรก็ดี คำพิพากษาศาลฎีกาเรื่องนี้ก็ไม่ได้วินิจฉัยในประเด็นว่านายจ้างสามารถทำประกันชีวิตลูกจ้างได้มากน้อยเพียงใด และภายในวงเงินเท่าใด ย่อมหมายความว่า ศาลไทยเปิดโอกาสให้นายจ้างเอาประกันชีวิตลูกจ้างได้โดยไม่จำกัด โดยถือว่าเป็นผู้มีส่วนได้เสียในชีวิตลูกจ้าง ทำให้ปัจจุบันได้มีการทำประกันชีวิตลูกจ้างกันอย่างแพร่หลาย และมีลักษณะกรรมธรรม์ในหลายรูปแบบให้นายจ้างและลูกจ้างได้เลือกทำประกันภัยตามเงื่อนไขของผู้รับประกันภัยบริษัทต่าง ๆ จะเสนอแนวทางให้

(5) หลักฐานหรือแบบแห่งสัญญาประกันชีวิต

สัญญาประกันชีวิตเป็นสัญญาที่ไม่ต้องทำตามแบบแต่ต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือ กล่าวคือ ไม่มีกฎหมายบังคับว่าจะต้องทำตามแบบอย่างหนึ่งอย่างใด ดังนั้นเพียงแต่คู่สัญญามีคำเสนอและคำสนองตรงตามเจตนาซึ่งกันและกันแล้วสัญญาประกันชีวิตก็เกิดขึ้นได้และเป็นสัญญาที่สมบูรณ์ด้วย แต่ถ้ามีการฟ้องร้องบังคับคดีกันทางศาลแล้ว กฎหมายบังคับว่าต้องมีหลักฐานเป็นหนังสืออย่างใดอย่างหนึ่งลงลายมือชื่อฝ่ายที่ต้องรับผิดชอบหรือลายมือชื่อตัวแทนของฝ่ายนั้นเป็นสำคัญจึงจะฟ้องร้องบังคับคดีได้

ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทย ไม่ได้กำหนดแบบแห่งสัญญาประกันชีวิตไว้ เพียงแต่กำหนดว่าต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือลงลายมือชื่อฝ่ายที่ต้องรับผิดชอบหรือลายมือชื่อตัวแทนของฝ่ายนั้นเป็นสำคัญ จึงจะฟ้องร้องบังคับคดีได้¹⁴¹

ดังนั้นตามกฎหมายไทย สัญญาประกันชีวิตเป็นสัญญาไม่มีแบบ เพียงแต่คู่สัญญาได้ตกลงกันด้วยวาจาในข้อความสำคัญ เช่น วัตถุประสงค์ที่เอาประกันชีวิต จำนวนเงินที่เอาประกันชีวิต หรืออัตราเบี้ยประกันภัยที่จะต้องส่ง ย่อมเกิดเป็นสัญญาประกันชีวิตขึ้นแล้ว เพียงแต่จะฟ้องร้องกันได้หรือไม่จำเป็นต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือลงลายมือชื่อผู้รับประกันชีวิตหรือตัวแทนของฝ่ายนั้นก่อนเท่านั้น¹⁴² โดยศาลฎีกาก็ได้วางแนวบรรทัดฐานในเรื่องนี้ไว้เช่นกัน คือ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1564/2525 วินิจฉัยว่า “...กฎหมายมิได้กำหนดแบบแห่งนิติกรรมสัญญาประกันภัยไว้ เพียงแต่บังคับให้มีหลักฐานเป็นหนังสือลงลายมือชื่อฝ่ายที่ต้องรับผิดชอบหรือตัวแทนเป็นสำคัญ มิฉะนั้นจะฟ้องร้องให้บังคับคดีมิได้ สัญญาประกันภัยเกิดขึ้นเมื่อมีการแสดงเจตนาทำคำเสนอคำสนองถูกต้องตรงกัน

¹⁴⁰ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, มาตรา 867 วรรคแรก.

¹⁴¹ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, มาตรา 867 วรรค 1.

¹⁴² จาก คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยประกันภัย, (น. 10), โดย บัญญัติ สุชีวะ, 2517, พระนคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

แต่ก็มีได้หมายความว่ามิใช่สัญญาอยู่เฉพาะในคำเสนอและคำสนองที่ทำเป็นหนังสือเท่านั้น เพราะถ้าเป็นเช่นนั้นย่อมไม่มีประโยชน์อย่างใดที่กฎหมายจะบัญญัติให้ผู้รับประกันภัยต้องส่งมอบ กรมธรรม์ประกันภัยให้แก่ผู้เอาประกันภัยอีกในเมื่อมีหลักฐานเป็นหนังสืออยู่แล้ว กรมธรรม์ประกันภัยคือหลักฐานเป็นหนังสือเกี่ยวกับข้อสัญญาและเงื่อนไขการประกันภัยซึ่งผู้รับประกันภัย ปล่อยให้ผู้เอาประกันภัย

จากคำพิพากษาดังกล่าวแสดงให้เห็นได้ว่า โดยเหตุที่กฎหมายไม่ได้บัญญัติให้สัญญาประกันภัยต้องทำเป็นหนังสือ ฉะนั้น สัญญาประกันชีวิตจึงอาจทำได้ด้วยวาจา ซึ่งหากฝ่ายหนึ่ง ฝ่ายใดไม่ปฏิบัติตามข้อตกลงก็อาจฟ้องร้องให้ศาลบังคับได้ เมื่อมีข้อสัญญาที่หากตกลงกันด้วยวาจา ปราศจากหลักฐานเป็นหนังสือแล้ว ก็ต้องอาศัยการนำพยานบุคคลเข้าสืบซึ่งเป็นเรื่องยุ่งยากมาก และอาจก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมในสังคมได้ เพราะส่วนใหญ่แล้วการฟ้องร้องในสัญญาประกันชีวิตมักเกิดขึ้นในกรณีผู้เอาประกันชีวิตฟ้องบริษัทประกัน ดังนั้นในมาตรา 867 วรรคสอง จึงได้บัญญัติให้ผู้รับประกันภัยออกกรมธรรม์ประกันภัยอันมีเนื้อความต้องตามสัญญา และส่งมอบ กรมธรรม์ประกันภัยนั้นแก่ผู้เอาประกันภัยฉบับหนึ่ง และยังได้บัญญัติให้ผู้รับประกันภัยลงลายมือชื่อตนในกรมธรรม์นั้นด้วย¹⁴³

(6) กรมธรรม์ในสัญญาประกันชีวิต

แต่เดิมคำว่า “กรมธรรม์” ใช้ในความหมายว่า เป็นสัญญาที่ทำต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ (Deed) แต่ในลักษณะประกันชีวิตนี้หาได้ใช้ในความหมายเช่นนั้นไม่ ทั้งนี้เมื่อพิเคราะห์ มาตรา 867 ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยประกันภัย ซึ่งนำไปใช้กับสัญญาประกันชีวิตด้วยนั้น พอจะกล่าวได้ว่า กรมธรรม์ประกันชีวิต (Policy) เป็นเอกสารลงลายมือชื่อผู้รับประกันชีวิต ซึ่งผู้รับประกันชีวิตต้องทำขึ้นและส่งมอบให้แก่ผู้เอาประกันชีวิต มีรายละเอียดตามที่ระบุไว้ และมีข้อความตรงกับสัญญาประกันชีวิต¹⁴⁴ ด้วยเหตุนี้ กรมธรรม์ประกันภัยจึงเป็นหลักฐานที่ใช้ยืนยันผู้รับประกันชีวิตได้ เพราะลงลายมือชื่อผู้รับประกันชีวิต และยอมใช้เป็นหลักฐานฟ้องร้องให้ศาลบังคับคดีในกรณีที่ผู้รับประกันชีวิตผิดสัญญาประกันได้

¹⁴³ จาก “กฎหมายว่าด้วยประกันภัย”, (น. 107), โดย ชัยยศ เหมะรัชตะ, (2525), คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ .:

¹⁴⁴ โปรดดูคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2598/2520.

อย่างไรก็ตาม การฟ้องร้องให้ผู้รับประกันชีวิตต้องรับผิดชอบนั้น ไม่จำกัดเฉพาะว่า ต้องมีกรรมกรรมประกันชีวิตเท่านั้น ถ้ามีหลักฐานเป็นหนังสือลงลายมือชื่อผู้รับประกันชีวิตหรือตัวแทนของเขาแล้ว แม้จะไม่ใช่กรรมกรรมประกันชีวิตก็อาจฟ้องร้องบังคับคดีได้เหมือนกัน¹⁴⁵

3.1.2 โครงสร้างของการประกันชีวิตในประเทศไทย

(1) ธุรกิจการประกันชีวิตในประเทศไทย

การประกันชีวิตเป็นการระดมเงินจากประชาชนในรูปแบบเบี้ยประกันภัยเป็นจำนวนมาก และให้ผลประโยชน์ตอบแทนแก่ผู้ทำประกัน โดยรองรับความเสี่ยงภัยในชีวิต ร่างกายของผู้เอาประกันและบุคคลที่เกี่ยวข้อง จึงมีผู้เอาประกันภัยเป็นจำนวนมาก ธุรกิจประกันชีวิตจึงเป็นธุรกิจที่ถูกควบคุมโดยรัฐ กล่าวคือ รัฐบาลของประเทศไทยโดยสำนักคณะกรรมการกำกับและส่งเสริมการประกอบธุรกิจประกันภัย (คปภ.) จึงมีการออกกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ ให้กับผู้ประกอบการธุรกิจประกันชีวิตปฏิบัติตาม เพื่อป้องกันปัญหาที่อาจเกิดขึ้นจากการล่มสลายของธุรกิจประกันชีวิตจากที่เคยเกิดขึ้นมาครั้งหนึ่งแล้วในประเทศไทย นอกจากนี้ยังเป็นการสร้างความมั่นใจให้กับผู้ทำประกันชีวิตว่าบริษัทประกันชีวิตจะมีความมั่นคง เพื่อให้สามารถชำระเงินที่เอาประกันภัยไว้ ตลอดจนผลประโยชน์อื่นตามที่กำหนดไว้ในกรมธรรม์ได้ตลอดเวลา โดยรัฐบาลเข้ามากำกับดูแลในหลาย ๆ ด้าน ได้แก่ การกำกับดูแลเกี่ยวกับการจัดตั้งบริษัทประกันชีวิต การกำกับดูแลความสามารถในการชำระหนี้ การกำกับดูแลเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ของบริษัทประกันชีวิตซึ่งรวมถึงราคาเบี้ยประกันภัยด้วย และกำกับดูแลตัวแทนประกันชีวิตและนายหน้าประกันชีวิต

(2) กฎหมายที่ใช้บังคับ

กฎหมายที่ใช้บังคับกับการประกันชีวิต แบ่งได้เป็น 2 กรณีคือ

กรณีที่ 1 บทบัญญัติที่ว่าด้วยการทำสัญญาประกันชีวิต เป็นไปตามบทบัญญัติในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ในบรรพ 3 เอกเทศสัญญา ลักษณะ 20 ประกันภัย หมวดที่ 3 ประกันชีวิต ตั้งแต่มาตรา 889-897 และเนื่องจากการประกันชีวิตเป็นการประกันภัยอย่างหนึ่งจึงต้องนำบทบัญญัติในหมวด 1 บทเบ็ดเสร็จทั่วไป ตั้งแต่มาตรา 861-868 มาใช้บังคับด้วย

กรณีที่ 2 บทบัญญัติที่ใช้บังคับกับการประกอบธุรกิจประกันชีวิต คือ พระราชบัญญัติประกันชีวิต พ.ศ. 2535 โดยมีสาระสำคัญคือ เพื่อควบคุมบริษัทประกันชีวิต ควบคุมตัวแทนประกันชีวิต และนายหน้าประกันชีวิต มิให้ดำเนินการไปในทางที่เสี่ยงภัย และให้เจริญทันกับความต้องการของประชาชน เพราะการประกันชีวิต นอกจากจะช่วยบรรเทาความเดือดร้อนทางการเงิน

¹⁴⁵ จาก กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยประกันภัย, (น.47). เล่มเดิม.

แก่ผู้เอาประกันชีวิตแล้ว ยังเป็นสถาบันการเงินที่สำคัญในการช่วยพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศอีกทางหนึ่งด้วย¹⁴⁶

(2) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการประกันชีวิตในประเทศไทย

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการประกันชีวิตในประเทศไทย โดยหลักคือ สำนักงานคณะกรรมการกำกับและส่งเสริมการประกอบธุรกิจประกันภัย หรือ คปภ. อาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติประกันชีวิต พ.ศ. 2535 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2551 ทำหน้าที่กำกับดูแลบริษัทประกันวินาศภัย บริษัทประกันชีวิต รวมถึงนายหน้าประกันวินาศภัยและนายหน้าประกันชีวิตทุกรายในประเทศไทย โดยกฎหมายบังคับให้ต้องมีการลงทะเบียนไว้กับสำนักงานคณะกรรมการกำกับและส่งเสริมการประกอบธุรกิจประกันภัย (คปภ) ซึ่งอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของกระทรวงการคลัง (เดิมชื่อกรมการประกันภัย กระทรวงพาณิชย์) โดย คปภ. มีหน้าที่ในการช่วยเหลือผู้ถือกรมธรรม์ในการแก้ไขปัญหาข้อพิพาทระหว่างผู้รับประกันภัย (ผู้ให้ความคุ้มครอง) และการเรียกร้องความเสียหายจากผู้เอาประกัน นอกจากนี้ คปภ. ยังมีหน้าที่ควบคุมการใช้แบบฟอร์มต่าง ๆ ของกรมธรรม์ และบริษัทประกันภัยทุกรายต้องใช้แบบฟอร์มที่ได้รับอนุญาตจาก คปภ. แล้วเท่านั้น โดยในมาตรา 38 มาตรา แห่งพระราชบัญญัติ ประกันชีวิต นี้ให้อำนาจ คปภ. มีอำนาจประกาศกำหนดหลักเกณฑ์วิธีการ และเงื่อนไขใด ๆ ให้บริษัทปฏิบัติในเรื่องดังต่อไปนี้ได้

- 1) การเก็บเบี้ยประกันภัย
- 2) การประเมินราคาทรัพย์สินและหนี้สินของบริษัท
- 3) การประกันต่อ
- 4) การจำแนกประเภทค่าใช้จ่าย
- 5) การกำหนดวิธีการออกและเสนอขายกรมธรรม์ประกันภัย อัตราเงินค่าเวนคืนตามกรมธรรม์ประกันภัย อัตรามูลค่าการใช้เงินสำเร็จตามกรมธรรม์ประกันภัย และอัตราขยายระยะเวลาการใช้เงินตามกรมธรรม์ประกันภัย และเงื่อนไขในการจ่ายเงินนั้น
- 6) การกำหนดอัตราค่าจ้างหรือบำเหน็จสำหรับตัวแทนประกันชีวิตและนายหน้าประกันชีวิต
- 7) การกำหนดแบบ ขนาด ตัวอักษร ภาษาที่ใช้และข้อความของเอกสารแสดงการรับเงินของบริษัท

¹⁴⁶จาก กฎหมายควบคุมการธนาคารและประกันภัย, (น. 24), โดย ชุน ศรียาภัย, 2494 , พระนคร, โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง.

- 8) การให้กู้ยืมเงินโดยมีกรรมกรรมประกันภัยเป็นประกัน
 - 9) การแบ่งจ่ายคืนเงินปันผลให้แก่ผู้เอาประกันภัย
 - 10) การกำหนดประเภทและอัตราอย่างสูงของค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการรับประกันภัย
 - 11) การรับเงิน การจ่ายเงิน การตรวจสอบ และการควบคุมภายใน
 - 12) การชดใช้เงินตามสัญญาประกันชีวิต
 - 13) การกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำในการบริหารจัดการความเสี่ยงของบริษัท
- เป็นต้น

นอกจากนี้ คปภ. ยังมีหน้าที่กำกับดูแล บริษัทนายหน้าประกันภัยที่ได้รับอนุญาตจาก คปภ. สามารถดำเนินธุรกิจนายหน้าการประกันทั้งทางตรง (Direct Broking Business) และนายหน้าประกันภัยต่อ (Reinsurance) แต่ทั้งนี้นายหน้าประกันภัยตรงจะต้องทำธุรกิจกับบริษัทประกันภัยที่ได้รับการจดทะเบียนแล้วกับ คปภ. เท่านั้น สำหรับนายหน้าประกันภัยต่อ (Reinsurance) สามารถทำธุรกิจกับบริษัทประกันภัยต่างประเทศได้¹⁴⁷

3.1.3 ลักษณะและขอบเขตการทำประกันชีวิตลูกจ้างในประเทศไทย

เนื่องจากสัญญาประกันชีวิตเป็นสัญญาที่มีชื่ออย่างหนึ่งในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ การพิจารณาความสมบูรณ์และผลบังคับของสัญญาประกันชีวิตผู้อื่นในกรณีนายจ้างทำสัญญาประกันชีวิตลูกจ้างนั้น จึงต้องพิจารณาเกี่ยวกับหลักการพื้นฐานของสัญญานำมาประกอบด้วย ดังนี้

- (1) วัตถุประสงค์และประโยชน์ในการทำสัญญาประกันชีวิตลูกจ้าง ได้แก่
 - ก. ประโยชน์ในด้านรักษาความมั่นคงของบริษัท

ประโยชน์ของการประกันชีวิตที่มีต่อที่มีต่อการประกอบธุรกิจนั้นอาจกล่าวได้ว่าการประกอบธุรกิจใด ๆ ก็ตาม ผู้บริหาร ผู้ใช้แรงงาน ตลอดจนหุ้นส่วนของบริษัทเป็นส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อการประกอบธุรกิจ ทั้งในด้านการวางแผน การผลิตสินค้า ตลอดจนความเชื่อถือในผู้ถือหุ้นของบริษัทซึ่งเป็นส่วนสำคัญต่อตัวสินค้าของบริษัท หากต้องสูญเสียพวกเขาเหล่านี้ไปแม้เพียงคนเดียวก็อาจก่อให้เกิดความเสียหายต่อการประกอบธุรกิจของบริษัทได้ การประกันชีวิตจึงมีส่วนช่วยส่งเสริมธุรกิจอย่างมาก กล่าวคือ การประกันชีวิตถือเป็นคุ้มครองบุคคลที่เป็นหัวใจสำคัญของงาน ความเจริญก้าวหน้าของธุรกิจอาจขึ้นอยู่กับความรู้ ความสามารถหรือความชำนาญของ

¹⁴⁷ สืบค้นจาก เว็บไซต์ของ สำนักงานคณะกรรมการกำกับและส่งเสริม การประกอบธุรกิจประกันภัย คปภ. <http://www.oic.or.th/th/about/index.php> เมื่อวันที่ 15 ตุลาคม 2555.

บุคคลบางคนโดยเฉพาะ เช่น นักค้นคว้า นักวิจัยหรือนักบริหารธุรกิจขององค์การธุรกิจนั้น เป็นต้น หากองค์การธุรกิจ นั้นๆ มีการทำประกันชีวิตบุคคลที่เป็นหัวใจสำคัญของงานไว้ ถ้าบุคคลเหล่านี้ เสียชีวิตก็จะไม่ส่งผลกระทบต่อการค้าดำเนินธุรกิจ อีก ทั้งยังทำให้มีทุนสำหรับจ้างหรือฝึกบุคคลใหม่ ขึ้นมาแทนได้

ข. ประโยชน์ในด้านเป็นสวัสดิการให้กับพนักงานของบริษัท

การที่นายจ้างทำประกันชีวิตลูกจ้างยังถือว่าเป็นสวัสดิการลูกจ้าง การเสียชีวิตของ ลูกจ้างในบางกรณีก็ได้สืบเนื่องมาจากการปฏิบัติหน้าที่ให้แก่ นายจ้าง แต่นายจ้างควรจ่ายเงิน ช่วยเหลือแก่ครอบครัวของลูกจ้างตามสมควร นอกจากนั้น เพื่อเป็นการสร้างขวัญและกำลังใจให้แก่ ลูกจ้าง อันจะเป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติงาน นายจ้างควรมีสวัสดิการอื่นๆ เท่าที่จะทำได้แม้จะอยู่ นอกข้อบังคับกฎหมาย เช่น ค่ารักษาพยาบาลเมื่อลูกจ้างเจ็บป่วย บำเหน็จบำนาญในยามปลด เกษียณ เป็นต้น กรณีเหล่านี้การประกันชีวิตแบบกลุ่มชั่วระยะเวลาหรือการประกันแบบสะสม ทรัพย์สามารถสนองตอบวัตถุประสงค์ของนายจ้างได้¹⁴⁸

ค. ประโยชน์ในด้านเป็นหลักประกันความมั่นคงให้กับลูกจ้าง

การประกันชีวิตพนักงานลูกจ้างเป็นการให้หลักประกันความมั่นคงแก่ครอบครัวของ ลูกจ้างในกรณีที่ลูกจ้างเสียชีวิตซึ่งนับเป็น สวัสดิการให้แก่ทายาทที่ยังมีชีวิตอยู่ (Survivor Benefits) ของลูกจ้างด้วย การประกันชีวิตนี้องค์การนิยมทำประกันชีวิตกับบริษัทประกัน และมักเป็นการ ประกันกลุ่มซึ่งค่าเบี้ยประกันจะถูกกว่าสำหรับวงเงินประกันจะมากหรือน้อยแล้วแต่ นโยบายของ องค์การ

ง. ประโยชน์ในด้านการหักลดหย่อนภาษี¹⁴⁹

ประโยชน์ในด้านการหักลดหย่อนภาษี กล่าวคือ เงินค่าเบี้ยประกันชีวิตที่นายจ้างจ่าย แทนพนักงานทุกคนเป็นการทั่วไปตามระเบียบสวัสดิการพนักงานของบริษัท สามารถนำมาหักเป็น รายจ่ายในการคำนวณกำไรสุทธิเพื่อเสียภาษีเงินได้นิติบุคคลได้ ไม่ต้องห้ามตามมาตรา 65 ตรี(3) และ (13) แห่งประมวลรัษฎากร และผลประโยชน์ที่นายจ้างได้รับตามกฎหมาย นายจ้างจะต้อง

¹⁴⁸จาก กฎหมายพาณิชย์ 2, (น.836-837), โดย อูสา โกมลปาณิก, 2526, กรุงเทพฯ, โรงพิมพ์ศรีเมืองการพิมพ์.

¹⁴⁹สืบค้นจากเว็บไซต์ของกรมสรรพากร ที่มา : <http://www.rd.go.th/publish/1780.0.html> เมื่อวันที่ 15 ตุลาคม 2555.

บันทึกบัญชีเป็นรายได้ และเมื่อนายจ้างได้ส่งมอบผลประโยชน์ให้พนักงานตามระเบียบสวัสดิการพนักงานของบริษัท อันถือเป็นส่วนหนึ่งของสัญญาจ้างแล้ว นายจ้างมีสิทธินำผลประโยชน์ที่ส่งมอบให้พนักงานมาถือเป็นรายจ่ายได้

เบี้ยประกันชีวิตที่นายจ้างจ่ายแทนพนักงาน และผลประโยชน์ที่พนักงานจะได้รับจากนายจ้าง เข้าลักษณะเป็นประโยชน์ใดๆ บรรดาที่ได้เนื่องจากการจ้างแรงงาน ถือเป็นเงินได้พึงประเมินตามมาตรา 40 (1) แห่งประมวลรัษฎากร ซึ่งพนักงานต้องนำมารวมคำนวณเพื่อเสียภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาตามมาตรา 56 แห่งประมวลรัษฎากร

ปัจจุบันนายจ้างสามารถนำมาหักลดหย่อนภาษีได้สูงสุดถึง 300,000 บาท

จ. ประโยชน์ในด้านการวางแผนธุรกิจของนายจ้าง

โดยนายจ้างสามารถวางแผนต้นทุนและผลประโยชน์ที่จะได้ให้กับลูกจ้างล่วงหน้า เนื่องจากการประกันชีวิตลูกจ้าง โดยเฉพาะการประกันชีวิตแบบกลุ่ม เบี้ยประกันต่ำ และค่อนข้างแน่นอนในแต่ละปี ผลประโยชน์ที่ลูกจ้างได้รับสูง

(2) การทำข้อตกลงเพิ่มเติมในสัญญาประกันชีวิตของลูกจ้าง ได้แก่

1) การประกันภัยอุบัติเหตุ

อุบัติเหตุ หมายถึง เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นได้ตลอดเวลา และเป็นเหตุการณ์ไม่คาดฝันในเวลาและสถานที่แห่งหนึ่ง และเกิดขึ้นโดยไม่มีสิ่งบอกเหตุล่วงหน้า อาจทำให้เกิดการบาดเจ็บและอันตรายถึงชีวิตได้ ถึงแม้เราจะใช้ความระมัดระวังในการดำเนินชีวิตอย่างเต็มที่แล้วก็ตาม

สัญญาประกันอุบัติเหตุบางครั้งอาจรวมอยู่ในสัญญาประกันชีวิตเรียกว่า “สัญญาประกันอุบัติเหตุ” สัญญาประเภทนี้ผู้รับประกันตกลงจะจ่ายเงินให้ตามจำนวนรายจ่ายจริงที่ผู้เอาประกันจะต้องเสียในกรณีเกิดอุบัติเหตุ แต่ไม่เกินวงเงินที่กำหนดไว้ เช่น จ่ายเป็นค่ารักษาพยาบาลตามรายจ่ายที่เป็นจริงแต่ไม่เกิน 10,000 บาท ต่อครั้ง เป็นต้น สัญญาประเภทนี้ หากมีเงื่อนไขกำหนดไว้ด้วยว่า ถ้าผู้เอาประกันได้รับอุบัติเหตุถึงชีวิต ผู้รับประกันจะจ่ายเงินจำนวนหนึ่งให้ ซึ่งข้อกำหนดที่เป็นเงื่อนไขในส่วนนี้เป็นสัญญาประกันชีวิต¹⁵⁰

กล่าวโดยสรุป การประกันอุบัติเหตุ คือ สัญญาซึ่งผู้รับประกันตกลงว่าจะชดเชยค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เอาประกันภัยหรือผู้รับผลประโยชน์แล้วแต่กรณีตามที่ได้ตกลงกันไว้ใน

¹⁵⁰ จาก การพัฒนาธุรกิจประกันชีวิตเพื่อความมั่นคงแห่งชาติ, (น.12-15), โดย โปธิ์ จรรย์โกมล, เอกสารวิจัยส่วนบุคคลของนักศึกษาวิจัยป้องกันราชอาณาจักร รุ่น 24 ประจำปีการศึกษา 2524-2525.

สัญญาประกันภัย ถ้าผู้เอาประกันภัยนั้นประสบอุบัติเหตุจนได้รับบาดเจ็บ หรือทุพพลภาพ หรือถึงแก่ความตาย เพื่อผู้เอาประกันภัยจะได้รับค่าสินไหมทดแทนเพื่อดำรงชีวิตต่อไปในกรณีผู้เอาประกันภัยทุพพลภาพไม่สามารถทำงานหารายได้ หรือได้รับค่ารักษาพยาบาลในกรณีบาดเจ็บ และในกรณีเสียชีวิตค่าสินไหมทดแทนหรือผลประโยชน์นั้นก็จะตกแก่ผู้รับผลประโยชน์ การประกันภัยอุบัติเหตุเป็นประกันภัยที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของเราอย่างมาก เพราะการประกันอุบัติเหตุมีจุดมุ่งหมายเพื่อบรรเทาความเดือดร้อนทางการเงินแก่ผู้เอาประกันภัย เมื่อผู้เอาประกันภัยได้รับบาดเจ็บ สูญเสียอวัยวะ ทุพพลภาพ หรือเสียชีวิตอันเนื่องมาจากอุบัติเหตุ ข้อแตกต่างระหว่างกรมธรรม์ประกันชีวิตกับกรมธรรม์ประกันอุบัติเหตุ¹⁵¹ อาจพิจารณาได้ดังนี้

ก. ขอบเขตความคุ้มครอง

กรมธรรม์ประกันชีวิตคุ้มครองการเสียชีวิตทุกกรณีรวมถึงอุบัติเหตุและการฆ่าตัวตาย (ต้องเป็นการฆ่าตัวตายหลังจากถือกรมธรรม์มาไม่น้อยกว่า 1 ปี ขึ้นไป) ส่วนกรมธรรม์ประกันอุบัติเหตุ คุ้มครองเฉพาะเมื่อเสียชีวิตจากอุบัติเหตุ

ข. ระยะเวลาคุ้มครอง

กรมธรรม์ประกันชีวิต คุ้มครองต่อเนื่องจนกว่าจะครบสัญญา ส่วนกรมธรรม์ประกันอุบัติเหตุ คุ้มครองแบบปีต่อปี

ค. มูลค่าของกรมธรรม์

กรมธรรม์ประกันชีวิต มีมูลค่ากรมธรรม์ตั้งแต่ปีที่ 2 เป็นต้นไป ยกเว้นแบบมีกำหนดระยะเวลา ส่วนกรมธรรม์ประกันอุบัติเหตุ มีเฉพาะมูลค่าเงินสดคงเหลือเมื่อยกเลิกกรมธรรม์

ง. ค่ารักษาพยาบาล (ถ้ามี)

กรมธรรม์ประกันชีวิต เบิกค่ารักษาพยาบาลได้ทั้งจากการเจ็บป่วยและจากอุบัติเหตุ ส่วน กรมธรรม์ประกันอุบัติเหตุ เบิกได้เฉพาะการรักษาพยาบาลที่เกิดจากอุบัติเหตุเท่านั้น

จ. ข้อยกเว้นการคุ้มครอง

กรมธรรม์ประกันชีวิตไม่มีข้อยกเว้น หมายความว่าถ้ามีกรมธรรม์ชีวิตไม่ว่าจะเสียชีวิตจากสาเหตุใดก็ตาม ผู้รับประโยชน์จะได้รับทุนประกันคืนตามวงเงินที่ทำไว้ ส่วนกรมธรรม์ประกันอุบัติเหตุ ไม่คุ้มครองอุบัติเหตุที่เกิดขึ้นขณะมีเมานเมาสุรา ทะเลาะวิวาท การก่อการร้าย การจลาจล ภาวะสงคราม

¹⁵¹ จาก การพัฒนาธุรกิจประกันชีวิตเพื่อความมั่นคงแห่งชาติ, (น.18-20), เล่มเดิม.

กล่าวโดยสรุปก็คือหากมีกรรมธรรม์ประกันชีวิต จะได้รับความคุ้มครองการมรณกรรม จากอุบัติเหตุด้วย แต่หากมีเฉพาะกรรมธรรม์ประกันอุบัติเหตุจะไม่ได้รับความคุ้มครองการมรณกรรมเนื่องจากการเจ็บป่วย รวมถึงค่ารักษาพยาบาลก็จะเบิกได้เฉพาะการรักษาพยาบาลจากอุบัติเหตุเท่านั้น

2) การประกันภัยสุขภาพ

การประกันสุขภาพ คือ การประกันภัยที่บริษัทประกันภัยตกลงที่จะชดเชยค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้น จากการรักษาพยาบาลของผู้เอาประกันภัย ไม่ว่าค่ารักษาพยาบาลนั้นจะเกิดขึ้นจากการเจ็บป่วยจากโรคภัย หรือการบาดเจ็บจากอุบัติเหตุให้แก่ผู้เอาประกันภัย

ข้อแตกต่างระหว่างการทำประกันชีวิตกับการทำประกันสุขภาพ¹⁵² อาจพิจารณาได้ดังนี้ การทำประกันชีวิตนั้น เมื่อเจ็บป่วยหรือได้รับอุบัติเหตุจะสามารถเบิกค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลจากบริษัทประกันชีวิตได้ ถ้ากรรมธรรม์ประกันชีวิตที่บุคคลนั้นถือครองอยู่ เป็นกรรมธรรม์ประกันชีวิตที่มีการซื้อสัญญาเพิ่มเติมในส่วนของการประกันสุขภาพแนบอยู่ด้วย แต่ถ้ากรรมธรรม์ประกันชีวิตฉบับนั้นไม่ได้มีสัญญาเพิ่มเติมส่วนนี้ก็จะไม่สามารถเบิกได้ โดยในความคุ้มครองเรื่องสุขภาพนั้นผู้ทำประกันต้องจ่ายเบี้ยประกันเพิ่มเติมจากกรรมธรรม์หลัก และสามารถเลือกวงเงินคุ้มครองในส่วนของการประกันสุขภาพได้ด้วยว่าต้องการวงเงินคุ้มครองระดับใดในปัจจุบันเบี้ยประกันภัยจะแปรผันตามอัตราค่าห้องผู้ป่วยที่เลือก กล่าวคือหากเลือกอัตราค่าห้องที่สูงกว่า ก็จะได้รับวงเงินคุ้มครองในการเบิกค่ารักษาพยาบาลได้มากกว่า ซึ่งแน่นอนว่าเมื่อเลือกอัตราค่าห้องที่สูง เบี้ยประกันที่ต้องจ่ายเพิ่มก็จะสูงตามไปด้วยและในส่วนของเบี้ยประกันสุขภาพนี้มักจะมีการปรับเพิ่มขึ้นตามช่วงอายุของที่เพิ่มขึ้น ปกติจะปรับเพิ่มขึ้นทุก ๆ 5 ปี แล้วแต่การแบ่งขอบเขตของช่วงอายุที่บริษัทนั้น ๆ กำหนดไว้ เช่น อายุ 30 – 35 ปี อายุ 36 – 40 ปี หรือ อายุ 41 – 45 ปี เป็นต้น

ส่วนของการประกันสุขภาพที่แนบอยู่กับกรรมธรรม์ประกันชีวิตนั้น ถือเป็นกรรมธรรม์ประเภทประกันวินาศภัยประเภทหนึ่งคล้ายกับการประกันรถยนต์ คือเป็นการรับประกันปีต่อปีและจ่ายค่าชดเชยเท่าความเสียหาย (เจ็บป่วย) ที่เกิดขึ้นจริงแต่ไม่เกินวงเงินคุ้มครองที่ซื้อไว้และไม่ว่าจะมีการเจ็บป่วยเกิดขึ้นในช่วงปีที่ผ่านมาหรือไม่ เมื่อครบช่วงเวลาของบริษัทกำหนดไว้ว่าจะมีการปรับเพิ่มเบี้ยประกัน อัตราเบี้ยประกันสุขภาพในปีนั้นจะถูกปรับเพิ่มขึ้นโดยอัตโนมัติ แม้ว่าในช่วง

¹⁵² เล่มเดิม.

ที่ผ่านมาผู้ถือกรรมธรรมจะไม่เคยเบิกค่ารักษาพยาบาลก็ตาม เหตุผลสำคัญที่ทำให้เบี้ยประกันสุขภาพเพิ่มขึ้นเมื่ออายุมากขึ้นก็เพราะอัตราความเสี่ยงในการเจ็บป่วยก็จะมากขึ้นนั่นเอง

ในส่วนของ การประกันสุขภาพที่ซื้อไว้แบบทำกรรมธรรม์ประกันชีวิตของนั้น แม้ว่า จะไม่ซื้อสัญญาเพิ่มเติมความคุ้มครองอุบัติเหตุไว้ เมื่อได้รับบาดเจ็บจากอุบัติเหตุ ก็สามารถเบิก ค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลจากอุบัติเหตุได้ด้วยตามวงเงินที่ระบุไว้ในสัญญาเพิ่มเติมการประกันสุขภาพที่ซื้อไว้ ทั้งนี้มักจะรวมถึงการบาดเจ็บเล็กน้อยในลักษณะของการรักษาแบบผู้ป่วยนอกด้วย แต่ต้องเป็นการเข้ารับรักษาในโรงพยาบาลภายในเวลา 24 โมง นับจากเกิดอุบัติเหตุ คือรับเข้า รักษาพยาบาลทันทีนั่นเองและต้องเป็นการรักษาในโรงพยาบาลเท่านั้นไม่รวมถึงการรักษา ตามคลินิก จึงจะสามารถเบิกค่ารักษาพยาบาลจากการประกันสุขภาพที่แนบอยู่กับกรรมธรรม์ประกันชีวิตได้

ค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลที่สามารถเบิกได้นั้นปกติจะครอบคลุมถึงค่าใช้จ่าย ทั้งหมดที่เกิดขึ้นจริงตั้งแต่ค่าห้อง ค่าอาหารค่าบริการพยาบาล ค่ายา ค่าน้ำเกลือ และค่าใช้จ่ายอื่นๆ ในการรักษาพยาบาล ค่าศัลยกรรม ค่าห้องผ่าตัด ค่าวางยาสลบ ค่าตรวจในห้องแล็บขณะเป็น ผู้ป่วยนอก ค่าตรวจ เยี่ยมประจำวันของแพทย์ ทั้งนี้หากผู้ถือกรรมธรรม์มีการประกันสุขภาพอยู่หลาย ฉบับสามารถนำค่าใช้จ่ายครั้งนั้นเบิกได้จากทุกกรรมธรรม์ตราบเท่าที่ยังไม่เกินค่าใช้จ่ายจริงที่เกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการประกันจากบริษัทเดียวกันหรือต่างบริษัทก็ตามและจะขอเบิกจากกรรมธรรม์ใดก่อน ก็ได้¹⁵³

(3) ขอบเขตข้อตกลงและเงื่อนไขตามกรรมธรรม์ในสัญญาประกันชีวิตลูกจ้างในปัจจุบัน

ตามที่ได้กล่าวมาแล้วว่า กรรมธรรม์ประกันชีวิต คือ สัญญาต่างตอบแทนที่คู่สัญญาฝ่ายหนึ่ง เรียกว่า ผู้เอาประกันมีหน้าที่ต้องจ่ายเบี้ยประกันให้กับคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่ง เรียกว่า บริษัทประกันชีวิต โดยบริษัทประกันชีวิตมีหน้าที่ต้องจ่ายผลตอบแทน เรียกว่า พุนประกันชีวิต ให้แก่ผู้เอาประกันหรือผู้รับผลประโยชน์ตามกรรมธรรม์ เมื่อผู้เอาประกันเสียชีวิตหรืออยู่ครบตามสัญญาของกรรมธรรม์

เมื่อผู้เสนอขอเอาประกันชีวิต กรอกแบบฟอร์มตามที่ตัวแทนเสนอให้กรอกเรียบร้อยแล้ว ตัวแทนจะนำแบบฟอร์มนั้น ไปยื่นต่อบริษัทผู้รับประกันเพื่อจะได้พิจารณาว่าสมควรที่จะ

¹⁵³ จาก คู่มือวิชาการประกันภัย, (น.16), โดย สมาคมประกันวินาศภัย, 2519 , กรุงเทพฯ, วชิรินทร์การพิมพ์.

รับประกันชีวิตตามที่ผู้เสนอขอประกัน ยื่นข้อเสนอมาหรือไม่ ในระหว่างนี้ถ้าบริษัทผู้รับประกัน เห็นว่าควรจะต้องตรวจสอบสุขภาพของผู้เสนอขอเอาประกันก่อนเพื่อประกอบการพิจารณา ตัวแทนของบริษัทก็จะนำตัวผู้เสนอขอประกันนั้นไปให้แพทย์ของบริษัทตรวจ โดยปกติผู้ที่มีอายุยังไม่ถึง 30 ปี บริษัทอาจงดเว้นไม่ตรวจสอบสุขภาพ เพราะโดยทั่วไปเปอร์เซ็นต์ของผู้มีอายุในขีดกำหนดนี้ไม่ค่อยมีการเจ็บป่วยมากนักเมื่อเทียบกับผู้มีอายุเกิน 30 ปีขึ้นไป ดังนั้นบริษัทผู้รับประกันจึงอาจงดเว้นไม่ตรวจสอบสุขภาพให้ เพียงแต่พิจารณาข้อมูลจากแบบฟอร์มคำขอประกันชีวิตเพียงอย่างเดียวก็เป็นการเพียงพอ ทั้งยังเป็น การลดความยุ่งยากต่าง ๆ ลงได้อีกมาก นอกจากนี้ยังก่อให้เกิดความสะดวกแก่ผู้ขอเอาประกันชีวิตด้วย

เมื่อบริษัทผู้รับประกันชีวิตได้พิจารณาแบบฟอร์มคำขอประกันชีวิตประกอบกับผลการตรวจสอบสุขภาพจากแพทย์เรียบร้อยแล้ว เห็นว่าผู้เสนอขอเอาประกันมีคุณสมบัติครบถ้วนพอที่บริษัทจะยอมรับเข้าเสี่ยงแทนผู้เสนอขอเอาประกันได้แล้ว บริษัทก็จะออกกรมธรรม์ประกันชีวิตให้แก่ผู้เสนอขอประกันชีวิตถือไว้ ตามปกติกรมธรรม์ประกันชีวิตนี้บริษัทจะออกให้ภายหลังที่ได้รับแบบฟอร์มคำขอประกันแล้วประมาณ 1 เดือน โดยเงื่อนไขว่า ผู้เสนอขอประกันได้ชำระเบี้ยประกันชีวิตงวดแรกเป็นที่เรียบร้อยแล้ว¹⁵⁴

โดยทั่วไป กรมธรรม์ประกันชีวิตจะมีลักษณะแตกต่างกันไปแล้วแต่ว่าบริษัทแต่ละแห่งจะได้กำหนดรูปแบบไว้ นอกจากนั้นยังแตกต่างกันตามประเภทและชนิดของการประกันด้วย แต่อย่างไรก็ตามก็ต้องอยู่ภายในขอบเขตของกฎหมาย ทั้งนี้เพื่อป้องกันมิให้ประชาชนผู้เอาประกันชีวิตต้องเสียเปรียบเพราะตามความจริงบริษัทผู้รับประกันเป็นผู้กำหนดแบบและเงื่อนไขของกรมธรรม์ แต่เพียงฝ่ายเดียว ดังจะเห็นได้จากพระราชบัญญัติประกันชีวิต พ.ศ. 2510 มาตรา 23 ซึ่งได้บัญญัติไว้ว่า “ กรมธรรม์ประกันภัยที่บริษัทออกให้แก่ผู้เอาประกันภัย ต้องเป็นไปตามแบบและข้อความที่นายทะเบียนให้ความเห็นชอบ ทั้งนี้ให้รวมทั้งเอกสารประกอบหรือแนบท้ายกรมธรรม์ประกันภัยนั้นด้วย และในกรณีที่บริษัทออกกรมธรรม์ต่างไปจากแบบหรือข้อความที่นายทะเบียนได้ให้ความเห็นชอบแล้ว ผู้เอาประกันภัยหรือผู้รับประโยชน์ตามกรมธรรม์ประกันภัยมีสิทธิที่จะเลือกให้บริษัทต้องรับผิดชอบในการชำระหนี้ตามกรมธรรม์ประกันภัย หรือตามข้อความที่บริษัทออกให้ หรือตามแบบหรือข้อความที่นายทะเบียนให้ความเห็นชอบแล้วก็ได้ หรือจะบอกเลิกสัญญาประกันชีวิตนั้นเสีย แล้วให้บริษัทคืนเบี้ยประกันทั้งสิ้นที่ได้ชำระไว้แล้วแก่บริษัทก็ได้”¹⁵⁵

¹⁵⁴ จาก หลักการประกันชีวิต, (น. 64-72), โดย ชูเกียรติ ประมวลผล, เล่มเดิม.

¹⁵⁵ จาก กฎหมายควบคุมการธนาคารและประกันภัย, (น. 30), เล่มเดิม.

เหตุที่กฎหมายกำหนดให้บริษัทผู้ออกกรมธรรม์ประกันชีวิต ต้องออกกรมธรรม์ตามแบบที่นายทะเบียนให้ความเห็นชอบก็เพื่อให้เป็นผลในการควบคุม เพราะกรมธรรม์ประกันชีวิตจะบรรจุข้อความที่สำคัญตลอดทั้งเงื่อนไข สิทธิพิเศษ และผลที่ผู้เอาประกันควรจะได้รับไว้ทั้งสิ้น ฉะนั้นกรมธรรม์ประกันชีวิตจึงนับว่าเป็นเอกสารที่มีความสำคัญมาก ถ้าไม่มีการควบคุมกันแล้วก็จะทำให้ฝ่ายบริษัทผู้รับประกันเอาเปรียบประชาชนผู้เสนอขอเอาประกันได้ง่าย¹⁵⁶

นอกจากพระราชบัญญัติประกันชีวิตจะได้กำหนดวิธีการควบคุมเรื่องกรมธรรม์ประกันชีวิตไว้โดยเฉพาะแล้ว ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 867 ยังได้กำหนดหลักทั่วไปที่จะต้องแจ้งไว้ในกรมธรรม์ด้วย

ถึงแม้ว่าจะมีกฎหมายกำหนดและควบคุมบริษัทผู้ประกันภัยในการออกกรมธรรม์ประกันภัยไว้แล้วก็ตามแต่ในทางปฏิบัติโดยเฉพาะในรายละเอียดปลีกย่อยบริษัทรับประกันภัยสามารถกำหนดรายละเอียดในกรมธรรม์ให้แตกต่างไปจากที่กฎหมายควบคุมไว้ได้ ถ้าไม่เป็นการขัดต่อกฎหมายในส่วนที่เป็นสาระสำคัญหรือไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีแล้วข้อกำหนดในกรมธรรม์นั้นก็ใช้ได้

ปัญหาที่พบเห็นได้บ่อยในปัจจุบันคือ ปัญหาเกี่ยวกับตัวแทนบริษัทรับประกันชีวิตปกติ การรับประกันภัยนั้น ตัวผู้เอาประกันภัยกับผู้รับประกันภัยมักจะไม่ได้อัดต่อกันเองโดยตรงแต่มีคนกลางติดต่อให้ จึงมักเกิดปัญหาขึ้นบ่อย ๆ ว่า ตัวแทนมีอำนาจกระทำการเพียงใด ตามปกติผู้ที่อ้างตัวว่าเป็นผู้แทนบริษัทประกันภัยนั้นไม่ได้รับอำนาจให้ตกลงทำสัญญาประกันภัยไว้ด้วย แต่เป็นนายหน้ารับคำขอทำสัญญาส่งไปยังบริษัทเท่านั้น บริษัทเป็นผู้ตัดสินใจทำคำสนองแม้จะมีอำนาจกระทำการแทนอยู่บ้าง แต่เท่าที่ได้รับความนิยม เช่น มีอำนาจขอรับเงินเบี้ยประกันภัยแทนบริษัท เป็นต้น ทั้งนี้ย่อมจะต้องพิจารณาตามกฎหมายว่าด้วยตัวแทนด้วยคืออำนาจโดยตรงหรือโดยปริยายก็ได้ แล้วแต่ข้อเท็จจริงเป็นเรื่อง ๆ ไป แต่ตามปกติแล้วผู้แทนเหล่านี้ไม่ได้รับอำนาจให้ทำสัญญา

ข้อเท็จจริงที่จะพิจารณาว่า ผู้แทนได้รับมอบอำนาจให้ทำสัญญาหรือไม่ มักจะพิจารณาได้ตามแบบพิมพ์ต่าง ๆ ที่บริษัทมอบให้ผู้แทนไป เช่น ใบรับเงิน เป็นต้น ข้อความในใบรับเงินนั้น ถ้ามีข้อความเพียงรับเงินเบี้ยประกันภัยไว้เท่านั้นยังไม่พอว่ามีสัญญา แต่ถ้ามีข้อความแสดงว่าบริษัทตกลงหรือยินยอมรับประกันภัยตามคำเสนอของผู้เอาประกันภัย หรือข้อความอื่นทำนองนั้น

¹⁵⁶ จาก สารานุกรมเกี่ยวกับการประกันชีวิต โดย สำนักงานคณะกรรมการกำกับและส่งเสริมการประกอบธุรกิจประกันภัย <http://www.oic.or.th/th/elearning/life.php>, สืบค้นเมื่อ 20 ตุลาคม 2555.

แสดงว่ามีสัญญาแล้ว ข้อความขอมผูกพันบริษัทเพราะเป็นไปรับตามแบบพิมพ์ของบริษัทเอง บริษัทขอมผูกพันตามแบบพิมพ์ของตน

การพิจารณาว่ามีสัญญาเกิดขึ้นหรือยังมีความสำคัญในเรื่องการรับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทนของบริษัท หากสัญญาไม่เกิดเพราะตัวแทนไม่มีอำนาจทำสัญญา ปรากฏว่าผู้ขอเอาประกันชีวิตตายเสียก่อนบริษัทสนองรับ ถือว่าสัญญาไม่ผูกพัน

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 532/ 2500 ผู้แทนบริษัทรับประกัน ซึ่งมีฐานะเพียงนายหน้า หากผู้เอาประกันภัยรับเบี้ยประกันภัยไว้แล้วส่งไปให้ผู้รับประกันภัย แต่ผู้เอาประกันชีวิตตายเสียก่อนที่ผู้รับประกันภัยสนองรับประกันชีวิต ดังนี้ สัญญาประกันชีวิตตกเป็นโมฆะตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 119

ข้อสังเกต ตามฎีกานี้ข้อเท็จจริงมีว่า ตัวแทนรับฝากเงินไว้เท่านั้น จึงยังไม่มีสัญญาจนกว่าบริษัทจะสนองเมื่อบริษัทสนองรับปรากฏว่าผู้ขอเอาประกันตายแล้ว จึงเป็นการแสดงเจตนาโดยสำคัญผิดในวัตถุแห่งสัญญา เป็นสาระสำคัญของนิติกรรม ตกเป็นโมฆะตามมาตรา 119¹⁵⁷

(4) รายละเอียดในกรมธรรม์

โดยทั่วไปกรมธรรม์ประกันชีวิตจะประกอบด้วย ส่วนของการประกันชีวิต ซึ่งรวมถึงการออมเงินด้วย และส่วนเสริมคือการประกันสุขภาพ ประกันอุบัติเหตุ และอื่น ๆ ในกรมธรรม์มักจะระบุค่าเบี้ยประกันแยกไว้ให้เห็นเป็นส่วนๆ ในส่วนของประกันชีวิต สามารถแบ่งย่อยออกเป็นสองส่วนคือการออมและการประกันชีวิต ซึ่งในกรมธรรม์มักจะไม่แยกให้เห็นโดยมาก หากมีลักษณะของการออมมากเบี้ยประกันจะยิ่งสูงขึ้นเมื่อเทียบกับวงเงินเอาประกันที่เท่ากัน ¹⁵⁸ ก่อนที่จะกล่าวถึงวิธีการเลือกซื้อกรมธรรม์ขอทำความเข้าใจศัพท์ของการประกันชีวิตบางคำเสียก่อน

วงเงินเอาประกัน (Sum Insured) หมายถึง จำนวนเงินที่ผู้เอาประกันจะได้รับในกรณีเสียชีวิตหรือเมื่อกรมธรรม์ครบกำหนด วงเงินเอาประกันอาจคงที่ตลอดอายุกรมธรรม์ หรือเพิ่มขึ้นตามระยะเวลาตามที่กำหนดในกรมธรรม์เบี้ยประกัน (Premium) หมายถึงค่าเบี้ยประกันที่ผู้ซื้อจะต้องชำระให้แก่บริษัทประกันภัยเป็นรายเดือน ไตรมาส ราย 6 เดือนหรือรายปี

¹⁵⁷จาก รวมคำพิพากษาศาลฎีกาเกี่ยวกับกฎหมายประกันภัย พ.ศ. 2468-2520, (น.85), โดยประสิทธิ์ โฆวิไลกุล, 2529, กรุงเทพฯ : คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย.

¹⁵⁸จาก “ประกันชีวิตในประเทศไทย”, (น.10-11), โดย พิเศษ สุชะวนิช, 2520, กรุงเทพฯ., บริษัทอินเตอร์ไลฟ์, อัดสำเนา.

เงินปันผล มี 2 ประเภทคือ ประเภทผูกพันว่าจะต้องจ่ายให้แน่นอน และประเภทที่จะจ่ายตามผลประกอบการของบริษัทประกันชีวิต ซึ่งมักจะขึ้นกับดุลยพินิจของบริษัทว่าจะจ่ายให้เท่าไร

มูลค่าเวนคืนเงินสด (Cash Value) หมายถึงจำนวนเงินที่ผู้ถือกรมธรรม์จะได้รับเมื่อผู้ถือกรมธรรม์ต้องการเวนคืนหรือยกเลิกกรมธรรม์¹⁵⁹

(5) เงื่อนไขและข้อตกลงตามกรมธรรม์ชีวิตที่สามารถทำได้

ข้อบังคับของการประกันชีวิตกำหนดไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 889 ถึงมาตรา 897 กำหนดรายละเอียด ต่าง ๆ ในการทำสัญญาผูกพันระหว่างผู้รับประกันภัยคือบริษัทประกันชีวิตกับผู้เอาประกัน ซึ่งเงื่อนไขในกรมธรรม์ประกันชีวิตที่บริษัทประกันชีวิตพิมพ์ไว้นั้น ก็เกิดขึ้นภายใต้บทบังคับของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 887 ถึงมาตรา 897 นี้ด้วย

1) ผู้รับผลประโยชน์ในกรมธรรม์

กำหนดไว้ใน มาตรา 891 วรรคหนึ่ง กำหนดไว้ว่า “แม้ในกรณีที่ผู้เอาประกันภัยมิได้เป็นผู้รับผลประโยชน์เองก็ดี ผู้เอาประกันภัยยอมมีสิทธิที่จะโอนประโยชน์แห่งสัญญานั้นให้แก่บุคคลอีกคนหนึ่งได้ เว้นแต่จะได้ส่งมอบกรมธรรม์ประกันภัยให้แก่ผู้รับประโยชน์ไปแล้ว และผู้รับประโยชน์ได้บอกกล่าวเป็นหนังสือไปยังผู้รับประกันภัยแล้ว ว่าตนจำนงจะถือเอาประโยชน์แห่งสัญญานั้น” หมายความว่า เราผู้ถือกรมธรรม์ จะให้ใครเป็นผู้รับผลประโยชน์ในกรมธรรม์ก็ได้ เอาชื่อไปแล้วจะถอดออกแล้วให้คนอื่นอีกก็ได้ ไม่ผิดแต่ประการใด ตราบใดที่เราไม่ได้ส่งมอบกรมธรรม์ให้ผู้รับผลประโยชน์ และผู้รับประโยชน์ยังไม่แจ้งแก่บริษัทประกันชีวิตเป็นลายลักษณ์อักษรว่าจะรับประโยชน์ในกรมธรรม์นั้น¹⁶⁰

ข้อนี้สำคัญ ผู้ถือกรมธรรม์อาจจะยังไม่รู้ว่า การกำหนดผู้รับผลประโยชน์ในกรมธรรม์นั้น เราสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา เพียงแค่มีหนังสือแจ้งไปยังบริษัทประกันชีวิตว่า ต้องการเปลี่ยนแปลง แก้ไข เพิ่มเติม ผู้รับประโยชน์ บริษัทฯก็จะดำเนินการให้ตามประสงค์

2) เหตุไม่ต้องจ่ายเงินชดเชย

บริษัทประกันชีวิตต้องจ่ายเงินชดเชยให้แก่ผู้รับประโยชน์เมื่อผู้เอาประกันเสียชีวิต แต่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ กำหนดเงื่อนไขที่ไม่ต้องจ่ายเงินชดเชยไว้ 2 ประการคือ ผู้เอา

¹⁵⁹ จาก ประกันชีวิตในประเทศไทย, (น.12), เล่มเดิม.

¹⁶⁰ เล่มเดิม.

ประกันภัยกระทำอัตวินิบาตด้วยใจสมัครภายในหนึ่งปีหรือถูกผู้รับประกันภัยฆ่าตายโดยเจตนา ซึ่งกำหนดไว้ในมาตรา 895 วรรคหนึ่ง (1) และ (2) ตามลำดับ สำหรับค่าไถ่ถอนกรมธรรม์ในกรณีผู้เอาประกันถูกผู้รับประกันภัยฆ่าตายโดยเจตนา บริษัทจะต้องคืนให้ผู้เอาประกันภัยหรือทายาทตามที่กำหนดไว้ในมาตรา 895 วรรคสอง

สรุปว่า ถ้าผู้เอาประกันภัยฆ่าตัวตายโดยสมัครใจภายในหนึ่งปี บริษัท ๆ ไม่จ่ายเงินชดเชย หรือถูกผู้รับประกันภัยฆ่าตายโดยเจตนา ก็จะไม่จ่ายเงินชดเชยให้ผู้รับประกันภัยคนนั้น สำหรับเงินค่าไถ่ถอนกรมธรรม์คือมูลค่าของเงินในกรมธรรม์ ถ้าหากมีก็จะจ่ายให้ทายาทของผู้เอาประกันภัย¹⁶¹

(4) รูปแบบของการประกันชีวิตลูกจ้าง

จากการที่คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 64/2516 ได้วินิจฉัยวางแนวบรรทัดฐานให้นายจ้างมีส่วนได้เสียในชีวิตของลูกจ้างอันทำให้นายจ้างสามารถเอาประกันชีวิตลูกจ้างได้นั้น ทำให้ปัจจุบันบริษัทประกันชีวิตได้ออกแบบสัญญาประกันชีวิตไว้เป็นทางเลือกให้แก่ นายจ้างไว้หลายรูปแบบ เพื่อเป็นทางเลือกในการส่งเสริมให้มีการซื้อประกันมากขึ้น ซึ่งสามารถพิเคราะห์ได้ดังนี้

ก. รูปแบบของการประกันชีวิต

โดยปกติบริษัทจะออกแบบกรมธรรม์ประกันชีวิต แบบพื้นฐานที่มีความคุ้มครองเหมือนกันออกเป็นกรมธรรม์ชนิดมีเงินปันผล (Participating Policy) และกรมธรรม์ชนิดไม่มีเงินปันผล (Non Participating Policy) โดยกรมธรรม์ชนิดมีเงินปันผลเบี้ยประกันภัยแพงกว่าชนิดไม่มีเงินปันผล เพราะกรมธรรม์ชนิดมีเงินปันผล บริษัทจะบวกค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานและกำไรของบริษัทหรือส่วนบวกเพิ่ม (Loading) ในเบี้ยประกันภัยสุทธิ (Net Premium) สูงกว่าชนิดไม่มีเงินปันผล¹⁶² หรือกล่าวได้ว่าให้ผู้เอาประกันภัยมีส่วนร่วมในการลงทุนด้านค่าใช้จ่าย เมื่อบริษัทบริหารงานมีกำไรผู้เอาประกันภัยจะได้รับส่วนแบ่งกำไรจากการประกอบธุรกิจด้วย ดังนั้นกรมธรรม์ชนิดมีเงินปันผล ผู้เอาประกันภัยจะได้รับเงินปันผลจากเงินส่วนเกินซึ่งเกิดจากการประกอบธุรกิจของบริษัท ผลกำไรจากการประกอบธุรกิจของบริษัทโดยปกติเกิดจากอัตราผลตอบแทนของผู้เอาประกันภัยที่เกิดขึ้นจริงต่ำกว่าอัตราผลตอบแทน ที่ใช้ในการคำนวณเบี้ยประกันภัย หรือเรียกว่าส่วนได้จากตาราง

¹⁶¹ จาก “หลักสุจริตกับจรรยาบรรณในการรับประกันภัย ”, (น. 55), โดย สมประโชภ ปิยะตานนท์. (มีนาคม-มิถุนายน 2543). วารสารประกันภัย. ฉบับที่ 98.

¹⁶² จาก “รูปแบบของการประกันชีวิตในประเทศไทย ”, (น. 39), วารสารประกันภัย. 2539 ฉบับที่ 81, (มกราคม - มีนาคม 2539).

มรณะวิสัย (Mortality Gains) รายได้จากการนำเงินสำรองประกันภัย (Reserve) ไปลงทุน และได้ผลตอบแทนสูงกว่าอัตราดอกเบี้ยที่จ่ายให้ผู้เอาประกันในรูปแบบของการให้ส่วนลด (Discount) ต้นทุนการประกันภัยในการคำนวณเบี้ยประกันภัย หรือเรียกว่ากำไรจากอัตราดอกเบี้ย (Interest Gains) และกำไรจากค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานซึ่งค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นจริงต่ำกว่าค่าใช้จ่ายที่บวกไว้ใน การคำนวณเบี้ยประกันภัยหรือคือกำไรจากค่าใช้จ่าย (Expense Loading Gain)

บริษัทจะจ่ายเงินปันผลให้แก่ผู้เอาประกันภัยที่ซื้อกรมธรรม์ประกันภัยชนิดมีเงินปันผลเท่านั้นและผู้เอาประกันภัยมีสิทธิเลือกรับเงินปันผลที่บริษัทจ่ายได้¹⁶³

ข. ประเภทของสัญญาประกันชีวิตลูกจ้าง (Type Of Life Insurance)

ประเภทของการเอาประกันชีวิตลูกจ้าง ในหัวข้อนี้จะแยกพิจารณาจากความสำคัญของลูกจ้างที่มีต่อบริษัทหรือต่อธุรกิจออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่

ประเภทที่ 1 การประกันชีวิตประเภทสามัญ (Ordinary Life Insurance)

การประกันชีวิตประเภทสามัญ (Ordinary Life Insurance) เป็นการประกันชีวิตรายบุคคล (Individual Insurance) มีวัตถุประสงค์เพื่อมุ่งเน้นการกระจายความเสี่ยงภัยในกลุ่มบุคคลที่มีรายได้ระดับปานกลางขึ้นไป หรือกลุ่มบุคคลที่มีความต้องการความคุ้มครองการสูญเสียทางเศรษฐกิจในวงเงินที่สูง และกลุ่มบุคคลที่ต้องการคุ้มครองการสูญเสียทางเศรษฐกิจควบคู่กับการออมทรัพย์ที่สูง ซึ่งในธุรกิจต่าง ๆ นั้น กลุ่มบุคคลที่ทำประกันเช่นนี้มักจะเป็นลูกจ้างในระดับผู้บริหารหรือที่เรียกว่า Key Man Insurance ซึ่งผู้เอาประกันภัยจะต้องชำระเบี้ยประกันภัยสูงตามด้วย¹⁶⁴

ประเภทที่ 2 การประกันชีวิตประเภทอุตสาหกรรม (Industrial Life Insurance)

การประกันชีวิตประเภทอุตสาหกรรม เป็นการประกันชีวิตรายบุคคลเช่นกัน มีวัตถุประสงค์เพื่อกระจายความเสี่ยงภัยในกลุ่มของผู้เอาประกันภัยที่มีรายได้น้อย และเพื่อให้ผู้มีรายได้น้อยสามารถเอาประกันชีวิตได้ บุคคลที่มีรายได้น้อยสูงพอที่จะจ่ายเบี้ยประกันชีวิตประเภทสามัญได้ เช่น คนงานในโรงงาน เป็นต้นเบี้ยประกันภัยที่ต้องชำระในแต่ละงวดก็ไม่สูง¹⁶⁵

¹⁶³ จาก รูปแบบของการประกันชีวิตในประเทศไทย, (น. 40), เล่มเดิม.

¹⁶⁴ จาก “การประกันชีวิตช่วยสร้างความมั่นคงและหลักประกัน ”, (น.18), โดย วราภรณ์ เวชศาสตร์. 2542, (ตุลาคม – ธันวาคม 2542),วารสารประกันภัย, ฉบับที่ 96.

¹⁶⁵ จาก รูปแบบของการประกันชีวิตในประเทศไทย, (น.32-37), เล่มเดิม.

ประเภทที่ 3 การประกันชีวิตประเภทกลุ่มหรือการประกันชีวิตหมู่ (Group Life Insurance) เป็นการประกันชีวิตของกลุ่มบุคคลหลาย ๆ คน ภายใต้กรมธรรม์ประกันภัยฉบับเดียว โดยทั่วไป กำหนดข้อบังคับว่าต้องมีจำนวนสมาชิกที่เอาประกันภัยในกลุ่มไม่น้อยกว่า 5 คน หรือ 10 คนขึ้นไป

กลุ่มบุคคลที่เอาประกันชีวิตหมู่ จะต้องจัดตั้งขึ้นมามิใช่เพื่อการเอาประกันภัยส่วนมาก มักจะเป็นพนักงาน ลูกจ้างของบริษัท ห้างร้าน หรือโรงงานอุตสาหกรรม นอกจากนี้ยังมี สมาชิกองค์กรต่าง ๆ กลุ่มลูกหนี้ธนาคาร กลุ่มผู้ซื้อสินค้าแบบมีเงื่อนไขบริษัทการเงินและสมาคมที่ให้กู้ยืมเงิน¹⁶⁶

เนื่องจากการประกันชีวิตกลุ่มเป็นการทำประกันชีวิตของกลุ่มบุคคลหลายคน ดังนั้นจึงต้องมีผู้รับผิดชอบในการจัดการเรื่องต่าง ๆ แทนสมาชิกทุกคนในกลุ่ม ซึ่งเรียกว่าผู้ทรงกรมธรรม์ โดยทั่วไปได้แก่ นายจ้าง เจ้าของกิจการ หรือผู้แทนองค์กรต่าง ๆ ซึ่งจะเป็นผู้มีอำนาจในการทำประกันชีวิตของกลุ่ม การทำสัญญาประกันชีวิตจะเป็นการทำสัญญาระหว่างผู้ทรงกรมธรรม์และบริษัทประกันชีวิต

ผู้ทรงกรมธรรม์จะเป็นผู้เก็บรักษากรมธรรม์ประกันภัยหลัก (Master Policy) ไว้และสมาชิกคนอื่น ๆ ในกลุ่มจะได้รับใบสำคัญในการเอาประกันชีวิตกลุ่ม (Certificates) ซึ่งระบุเงื่อนไขและผลประโยชน์ต่าง ๆ ซึ่งสมาชิกจะได้รับจากการเอาประกันชีวิต และผู้ทรงกรมธรรม์จะต้องทำหน้าที่ในการเป็นผู้ลงลายมือชื่อในใบสมัครเอาประกันภัยกลุ่มรายงานข้อมูลการเข้าและออกของสมาชิกในกลุ่มให้บริษัท เก็บเบี้ยประกันภัยให้บริษัท เรียกจ่ายเงินผลประโยชน์ให้สมาชิก และติดต่อกับบริษัทแทนสมาชิก แต่การจ่ายเงินผลประโยชน์ให้สมาชิกกรณีผู้ทรงกรมธรรม์ไม่ได้รับประโยชน์ตามกรมธรรม์นั้น บริษัทจะจ่ายเงินผลประโยชน์ให้แก่ผู้รับประโยชน์โดยตรง¹⁶⁷

การประกันชีวิตกลุ่มในปัจจุบันนี้มีหลายลักษณะ และข้อกำหนดที่เหมาะสมของกลุ่มแต่ละลักษณะนี้ จะแตกต่างกันตามลักษณะของกลุ่ม เช่น การประกันชีวิตกลุ่มของความสัมพันธ์ระหว่างนายจ้างและลูกจ้าง จะมีหลักเกณฑ์ที่ดี เช่น

- 1) มีเกณฑ์อายุในการทำงาน เช่น ไม่เกิน 60 ปี หรือ 65 ปี
- 2) มีการทำงานเป็นปกติประจำ

¹⁶⁶จาก “ความจำเป็นของการประกันภัยในโรงงาน อุตสาหกรรม”, (น.47), โดย สำนักประกันวินาศภัย. (มกราคม – มีนาคม 2548). วารสารประกันภัย ฉบับที่ 117.

¹⁶⁷จาก การประกันชีวิตช่วยสร้างความมั่นคงและหลักประกัน, (น.21), เล่มเดิม.

- 3) มีอัตราเข้าออกจากงานของพนักงานที่เหมาะสมและเพิ่มจำนวนทุกปี
- 4) กำหนดจำนวนเงินเพื่อคุ้มครองที่เหมาะสมไม่เหลื่อมล้ำกันระหว่างพนักงานระดับสูงและระดับต่ำ

- 5) มีการตรวจสอบสภาพพนักงาน
- 6) มีระบบการรักษาความปลอดภัยสถานที่ทำงาน ฯลฯ¹⁶⁸

เกณฑ์ในการกำหนดจำนวนเงินเอาประกันภัยของพนักงานลูกจ้างจะพิจารณาจากเงินเดือน ที่เป็นรายได้ประจำ อาชีพ ระยะเวลาทำงาน ความสำคัญของพนักงานต่อนายจ้าง (ตำแหน่ง) และผู้ที่จะทำประกันภัยได้ต้องเป็นลูกจ้างหรือพนักงานประจำซึ่งกำลังปฏิบัติงานกับผู้ทรงกรมธรรม์ หรือเป็นพนักงาน ลูกจ้างประจำ ที่อยู่ระหว่างการลาพักงาน การสิ้นสุดบังคับสมาชิกแต่ละคนในกรมธรรม์ประกันภัย จะเกิดขึ้นเมื่อมีเหตุการณ์ใด เหตุการณ์หนึ่ง ดังนี้

- 1) กรมธรรม์ประกันชีวิตกลุ่มหมดผลบังคับ
- 2) การหยุดชำระเบี้ยประกันภัยของสมาชิกหรือผู้ทรงกรมธรรม์
- 3) การว่าจ้างของพนักงานสิ้นสุดลง
- 4) สมาชิกสิ้นสุดสภาพการเป็นสมาชิกขององค์กรนั้น ๆ
- 5) สมาชิก สูญเสียคุณสมบัติในการเอาประกันชีวิต

ประโยชน์ของการประกันชีวิตกลุ่มที่มีลักษณะพิเศษ ได้แก่

- 1) ช่วยขยายขอบเขตการให้ความคุ้มครองจากการประกันชีวิต เนื่องจากบางคนตามธรรมดาอาจจะไม่มีโอกาสทำประกันภัยได้
- 2) สร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างนายจ้างกับลูกจ้าง เป็นสวัสดิการให้ลูกจ้างช่วยให้ลูกจ้างมีความมั่นคงในการทำงานกับนายจ้าง มีขวัญกำลังใจดี คลายความวิตกกังวลทำงานได้คุณภาพมากขึ้น และยังช่วยให้นายจ้างปรับปรุงดูแลความปลอดภัยของสถานที่ทำงานและสวัสดิภาพของพนักงาน เพื่อลดเบี้ยประกันภัยให้ต่ำลง การลาออกของพนักงานจะลดลง ส่วนนายจ้างจะสามารถประหยัดค่าใช้จ่ายในการฝึกอบรมพนักงานใหม่ มีพนักงานที่มีความชำนาญงานในการปฏิบัติงานเสมอ เป็นการเพิ่มประสิทธิภาพของพนักงานและเพิ่มผลิตผลของงาน

¹⁶⁸ จาก “การประกันชีวิตกลุ่ม Group Life Insurance”. (น.36-37), โดย กาญจนา แสมขาว พ.ศ. 2548, วารสารกรมการประกันภัยครบรอบ 21 ปี.

3) ช่วยให้บุคคลได้รับความคุ้มครองจากการประกันชีวิตโดยเสียเบี้ยประกันภัยต่ำ และเป็นการให้ความคุ้มครองการสูญเสียทางเศรษฐกิจ แก่ผู้มีรายได้น้อย

4) ในด้านเจ้าหนี้สร้างความมั่นใจให้กับเจ้าหนี้ในการที่จะได้รับหนี้กลับคืน¹⁶⁹

3.1.5 กระบวนการชดใช้เงินตามสัญญาประกันชีวิต

กระบวนการจ่ายเงินผลประโยชน์ตามสัญญาประกันชีวิตและการชดใช้เงินในความมรณะของผู้ถือเอาประกันชีวิตเป็นกระบวนการที่สำคัญยิ่งในธุรกิจประกันชีวิต ซึ่งเป็นปัญหาที่เกิดข้อพิพาทขึ้นบ่อยครั้งระหว่างผู้รับประกันภัยกับผู้เอาประกันภัย เมื่อสัญญาประกันชีวิตครบกำหนดสัญญา หรือมีเหตุเกิดขึ้นตามสัญญา ผู้เอาประกันชีวิตย่อมหวังจะได้รับการจ่ายเงินอย่างครบถ้วน สมบูรณ์ และรวดเร็ว หรือกรณีผู้เอาประกันได้เสียชีวิตลง ผู้รับประกันต้องได้รับการชดใช้ตามสัญญาประกันชีวิตที่กำหนดในกรมธรรม์ประกันภัย ดังนั้น ธุรกิจประกันชีวิตจะได้รับความเชื่อถือจากประชาชนมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับ การปฏิบัติของบริษัทประกันเกี่ยวกับการจ่ายเงิน และการใช้เงินตามสัญญาประกันชีวิตเป็นหลัก ดังนั้นเพื่อให้ธุรกิจประกันชีวิตเป็นที่เชื่อถือและศรัทธาของประชาชนและเพื่อมิให้บริษัทเอาประกันภัยเปรียบผู้เอาประกันภัย และผู้รับประกันภัย กฎหมายจึงให้ความคุ้มครองแก่ผู้เอาประกันชีวิต หรือผู้รับประกันภัยตามกรมธรรม์ การจ่ายเงินให้แก่ผู้เอาประกันชีวิตหรือผู้รับประกันภัยตามสัญญาประกันชีวิตมี 2 ลักษณะคือ

ลักษณะที่ 1 การจ่ายเงินผลประโยชน์ตามสัญญาประกันชีวิต เมื่อสัญญาประกันชีวิตครบกำหนดระยะเวลา ซึ่งมีลักษณะเป็นเงินออมของผู้เอาประกันชีวิตอย่างหนึ่ง

การจ่ายเงินในลักษณะนี้มีทั้งที่ชนิดจ่ายเงินปันผลและชนิดไม่จ่ายเงินปันผล กรมธรรม์ประกันชีวิตที่จ่ายเงินปันผลก็จะมีเบี้ยประกันที่สูงกว่าการประกันชีวิตชนิดที่ไม่มีเงินปันผล ซึ่งเป็นผลกำไรที่บริษัทประกันชีวิตนำไปดำเนินงานของบริษัท และเพื่อเป็นการคุ้มครองประโยชน์ของผู้เอาประกันภัย กฎหมายจะเข้ามาควบคุมการคำนวณผลกำไรของบริษัท มิให้จ่ายเงินปันผลแก่ผู้ถือหุ้นมากเกินไป จะทำให้ผู้เอาประกันภัยชนิดที่มีเงินปันผล ได้รับผลประโยชน์น้อยกว่าที่ควรจะได้ โดยการจ่ายเงินปันผลแก่ผู้ถือหุ้นดังกล่าว บริษัทประกันชีวิตจะต้องได้รับความเห็นชอบจากนายทะเบียน

(2) การชดใช้เงินให้แก่ผู้รับประกันภัยกรณีผู้ถือเอาประกันชีวิตได้เสียชีวิตลง ผู้รับประกันภัยย่อมต้องได้รับการชดใช้ตามสัญญาประกันชีวิตที่กำหนดในกรมธรรม์ประกันภัย

¹⁶⁹ การประกันชีวิตช่วยสร้างความมั่นคงและหลักประกัน, (น. 25), เล่มเดิม.

กรณีที่ผู้ถูกเอาประกันชีวิตเสียชีวิตลง หรือการเรียกร้องค่ารักษาพยาบาล ทูพพลภาพ และสูญเสียอวัยวะ บริษัทประกันชีวิตต้องมีหน้าที่ชดใช้เงินให้ตามสัญญาที่เอาประกันชีวิตไว้ ไม่ใช่จ่ายตามค่าเสียหายที่เกิดขึ้นจริงเช่นการประกันวินาศภัย

ในกรณีที่บริษัทประกันชีวิตไม่จ่ายเงินไม่ว่าจะเป็นกรณีสัญญาประกันชีวิตครบกำหนด หรือกรณีผู้ถูกเอาประกันชีวิตเสียชีวิตลง ซึ่งบริษัทประกันชีวิตต้องจ่ายเงินคืนให้แก่ผู้รับประโยชน์ หรือมีกรณีพิพาทเกิดขึ้นระหว่างผู้รับประกันภัยกับผู้เอาประกันภัย หรือผู้รับประโยชน์ หรือผู้มีส่วนได้เสีย กฎหมายได้กำหนดหลักเกณฑ์ไว้โดยเฉพาะ ซึ่งแม้จะต้องมีการฟ้องร้องบังคับกันในชั้นศาลเพราะถือว่าเป็นสัญญาทางแพ่ง แต่กฎหมายก็เข้ามาควบคุมห้ามมิให้บริษัทประกันประกันชีวิตการจ่ายเงินแก่ผู้เอาประกันภัยหรือผู้รับประโยชน์ตามกรมธรรม์ประกันภัย หรือประวิงเบี้ยประกันที่ ต้องจ่ายคืนโดยไม่มีเหตุผลอันสมควร หรือจ่ายคืนโดยไม่สุจริต รัฐมนตรีอาจใช้อำนาจเพิกถอน ใบอนุญาตประกอบธุรกิจประกันชีวิตของบริษัทนั้นได้ รวมทั้งมีบทกำหนดโทษปรับอีกด้วย ทั้งนี้ ตามที่พระราชบัญญัติประกันชีวิต พ.ศ. 2535 ได้กำหนดข้อห้ามมิให้ประวิงการจ่ายเงินประกันชีวิต หรือเงินอื่นตามสัญญาประกันชีวิต รวมทั้งยังมีประกาศกระทรวงพาณิชย์กำหนดหลักเกณฑ์และ บทลงโทษห้ามการประวิงการจ่ายเงินแก่ผู้เอาประกันชีวิตหรือผู้รับประโยชน์ไว้¹⁷⁰

3.2 การทำประกันชีวิตลูกจ้างในต่างประเทศ

ในหัวข้อนี้จะกล่าวความเป็นมา กฎหมาย และหลักเกณฑ์ทั่วไปเกี่ยวกับการการประกันชีวิตในต่างประเทศทั้งในประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายแบบจารีตประเพณี (Common Law System) กับประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร (Civil Law System) เพื่อประกอบการเปรียบเทียบกับหลักเกณฑ์ในการประกันชีวิตของไทย โดยเฉพาะการประกันชีวิตผู้อื่นที่ไม่ใช่ญาติ กรณี นายจ้างเอาประกันชีวิตลูกจ้าง

3.2.1 การประกันชีวิตลูกจ้างในประเทศอังกฤษ

ในระยะแรกนั้นประเทศอังกฤษยินยอมให้มีการทำประกันชีวิตบุคคลอื่นได้ โดยไม่ได้ นำหลักในเรื่องส่วนได้เสียของบุคคลที่ถูกเอาประกันมาเป็นข้อพิจารณาในเรื่องการรับประกันชีวิต จนเกิดปัญหาและถูกมองว่าเป็นการพนันขั้นต่อชีวิตมนุษย์ เป็นการผิดศีลธรรม ต่อมาจึงได้มีการ

¹⁷⁰ จาก หลักสุจริตกับจรรยาบรรณในการรับประกันภัย, (น.60).

บัญญัติกฎหมายขึ้นควบคุมการดำเนินการของธุรกิจประกันชีวิตในรูปแบบต่าง เพื่อคุ้มครองประโยชน์ของผู้ถือกรมธรรม์ให้ได้รับประโยชน์อย่างเต็มที่¹⁷¹

ปัจจุบันประเทศอังกฤษ ได้แบ่งประเภทของการประกันภัย ออกเป็นหมวด ๆ ดังนี้

ก. การประกันภัยส่วนบุคคล ได้แก่ การประกันชีวิต การประกันอุบัติเหตุส่วนบุคคล

ข. การประกันภัยทรัพย์สิน ได้แก่ การประกันภัยทางทะเล การประกันอัคคีภัย และการประกันการโจรกรรม เป็นต้น

ค. การประกันภัยความรับผิด ได้แก่ การประกันความรับผิดต่อสาธารณะ ความรับผิดของนายจ้าง

กฎหมายที่เกี่ยวกับการประกันชีวิตของประเทศไทยนั้น เริ่มจากการกำกับดูแลบริษัทประกัน สัญญาประกันชีวิตและข้อความในกรมธรรม์ประกันชีวิต จะมีกฎหมายที่เกี่ยวข้องหลายฉบับเพื่อให้ความคุ้มครองผู้เอาประกันชีวิต ซึ่งมีกฎหมายที่สำคัญ¹⁷² เช่น

(1) พระราชบัญญัติประกันชีวิต ค.ศ.1774 (The Life Assurance Act, 1774)

กำหนดให้ กรณีที่นายจ้างจะเอาประกันชีวิตลูกจ้างได้นั้น เพียงแค่ความสัมพันธ์ของการเป็นนายจ้างลูกจ้างโดยทั่วไปนั้นยังไม่เพียงพอที่จะทำให้นายจ้างมีส่วนได้เสียอันอาจเอาประกันภัยในชีวิตของลูกจ้างได้ไม่ เว้นแต่แสดงให้เห็นว่า นายจ้างได้รับประโยชน์ทางการเงินถ้าลูกจ้างยังคงมีชีวิตอยู่ และในกรณีนายจ้างทำประกันชีวิตลูกจ้างนั้น แนวความคิดของการประกันชีวิตประเทศอังกฤษเห็นว่า การประกอบธุรกิจใด ๆ อาจประสบปัญหาที่ไม่คาดฝันได้และอาจไม่สามารถแบกรับความสูญเสียที่เกิดขึ้นได้ หากผู้บริหารระดับสูง หรือพนักงานคนสำคัญของบริษัท เกิดต้องหยุดงานกะทันหัน หรือนักขายคนสำคัญที่เป็นผู้สร้างรายได้หลัก ๆ แก่บริษัทเกิดไม่สามารถทำงานได้ด้วยเหตุสุดวิสัย กฎหมายจึงยอมรับให้มีการประกันชีวิตลูกจ้างในกรณีที่ผู้บริหารระดับสูง เจ้าของกิจการ หรือพนักงานที่มีหน้าที่หลักในบริษัทประสบเหตุการณ์ไม่คาดฝันขึ้น เช่น ทูพพลภาพ หรือร้ายแรงถึงขั้นจากไปเป็นการรับประกันว่าธุรกิจยังคงต้องดำเนินต่อไปได้โดยไม่หยุดชะงัก เพื่อเป็นการเพิ่มความอุ่นใจให้กับเจ้าของธุรกิจ หรือผู้ถือหุ้นในกรณีที่ต้องสูญเสียบุคคลสำคัญไป¹⁷³

¹⁷¹ จาก คำอธิบายกฎหมายว่าด้วยประกันภัย, (น. 393), เล่มเดิม.

¹⁷² From The Encyclopedia Of Form And Precedents, Vol.7 (p.462), by J.M. Lightwood, London, Butterworth & Co. (Publishers) Ltd., 1944.

¹⁷³ From General Insurance (P.315), by David L. Bickelhaupt, Richard D. Irwin., 1983.

(2) พระราชบัญญัติป้องกันการหลอกลวงในการเสนอขายกรมธรรม์

พระราชบัญญัติป้องกันการหลอกลวงในการเสนอขายกรมธรรม์ (Misrepresentation Act 1976) กฎหมายฉบับนี้ตราขึ้นเพื่อกำกับดูแลไม่ให้นายจ้างผู้ถือกรมธรรม์หลอกลวงหรือชักชวนให้ลูกจ้าง พนักงาน หรือตัวแทนของบริษัททำสัญญาประกันชีวิตโดยมิชอบ กล่าวคือ เมื่อมีเหตุการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้น ผู้ถือกรมธรรม์สามารถใช้สิทธิตามพระราชบัญญัติป้องกันการหลอกลวงในการเสนอขายกรมธรรม์ (Misrepresentation Act 1976) บอกลีกสัญญาประกันชีวิตได้ และสามารถเรียกค่าเสียหายจากการที่ถูกหลอกลวงให้ทำสัญญาประกันชีวิตได้ แต่อย่างไรก็ดีกฎหมายก็ได้บัญญัติข้อยกเว้นไว้ว่า กรณีที่มีแสดงความจริงโดยนายจ้างไม่ได้เจตนา และไม่ได้ฉ้อโกงเอง ประกันชีวิตลูกจ้างคู่สัญญาคือนายจ้างสามารถอ้างเหตุแห่งการไม่เจตนา แลลงเท็จหรือปกปิด (ไม่เปิดเผย) ปกปิดข้อเท็จจริงได้ แต่การอ้างนั้นต้องไม่มีความเสียหายเกิดขึ้นจากการปกปิด¹⁷⁴

(1) เงื่อนไขในการเอาประกันชีวิตผู้อื่นกรณีนายจ้างเอาประกันชีวิตลูกจ้าง

ในเรื่องการประกันชีวิตลูกจ้างในประเทศอังกฤษนั้น เกิดขึ้นมาจากการที่กฎหมายเห็นถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมได้เสียในเหตุที่เอาประกันภัย จึงได้นำเรื่องนี้มาบัญญัติไว้ในกฎหมายประกันภัยและกฎหมายประกันชีวิตของประเทศอังกฤษ ดังจะเห็นได้จากบทบัญญัติที่กล่าวถึงความจำเป็นที่จะต้องมีส่วนร่วมได้เสียอันอาจเอาประกันภัยได้ ดังนี้

ในกฎหมายอังกฤษการที่ผู้เอาประกันภัยให้บุคคลอื่นยืมชื่อตนไปจัดการทำสัญญาประกันชีวิต โดยบุคคลนั้นเป็นผู้ออกเงินค่าเบี้ยประกันภัยและเป็นผู้รับประโยชน์ตามกรมธรรม์ประกันภัย โดยที่ตนมีส่วนร่วมได้เสียในชีวิตของผู้ที่ยืมชื่อนั้น ตามมาตรา 2 แห่งพระราชบัญญัติประกันชีวิต ค.ศ. 1974 (The Life Assurance Act, 1774)¹⁷⁵ ซึ่งบัญญัติไว้ว่า “2.เป็นการไม่ชอบด้วยกฎหมายที่จะกระทำกรมธรรม์ประกันชีวิตใด ๆ โดยบุคคลใดบุคคลหนึ่งหรือหลาย ๆ บุคคลหรือในเหตุการณ์ใด ๆ หรือหลาย ๆ เหตุการณ์ โดยปราศจากการระบุชื่อบุคคลผู้มีส่วนร่วมได้เสียลงไว้ใน

¹⁷⁴ คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยประกันภัย, (น. 394). โดย ไชยศ เหมะรัชตะ. เล่มเดิม

¹⁷⁵ From Raoul Colinvaux, (p. 339). by The Law of Insurance. 1984, London: Sweet & Maxwell.

กรมธรรม์ประกันชีวิต เช่นนั้นหรือเพื่อการใช้ประโยชน์ หรือผลประโยชน์ของเขาลงในกรมธรรม์ประกันชีวิต¹⁷⁶

“สัญญาประกันภัยไม่ผูกพันคู่สัญญา นอกจากผู้เอาประกันภัยมีส่วนได้เสียในทางการเงินในเหตุที่เอาประกันภัยไว้”

กฎหมายอังกฤษแต่เดิมไม่มีหลักเรื่องส่วนได้เสียอันอาจเอาประกันภัยได้ในกฎหมายประกันภัย โดยมาบัญญัติไว้ในภายหลังเพื่อป้องกันมิให้มีโอกาสนำชีวิตคนไปประกันชีวิตในลักษณะของการพนันขั้นต่อ จากนั้นจึงได้ออกกฎหมายที่เกี่ยวกับส่วนได้เสียในสัญญาประกันชีวิตไว้ในพระราชบัญญัติประกันชีวิต ค.ศ. 1774 (The Life Assurance Act 1774)

ในประเทศอังกฤษเห็นว่าส่วนได้เสียในบุคคลอันอาจเอาประกันชีวิตได้นั้น อาจเกิดขึ้นได้จากความรับผิดชอบตามกฎหมาย ซึ่งมีต่อคู่กรณีถึงแม้ว่าจะไม่ใช่ความรับผิดชอบซึ่งอาจเกิดจากส่วนได้เสียโดยทั่วไปที่อาจเอาประกันภัยได้ก็ตาม เช่น ในการชดเชยค่าเสียหายของบุคคลหนึ่งบุคคลใดในเหตุการณ์ที่บุคคลอีกคนหนึ่งกระทำความผิดตามระบบกฎหมายจารีตประเพณี (Common Law) ตัวอย่างได้แก่ ความรับผิดชอบของเจ้าหน้าที่ที่จะต้องใช้ความระมัดระวัง

สภาพการณ์ที่บุคคลหนึ่งมีหน้าที่ใช้ความระมัดระวังต่อบุคคลอีกคนหนึ่งเกิดจากคำพิพากษาของศาล แต่ไม่ใช่เป็นเรื่องง่ายที่ศาลจะกำหนดหลักเกณฑ์ทั่วไป อันเป็นรากฐานของสภาพการณ์เหล่านั้น ลอร์ด แอทกิน (Lord Atkin) ได้กล่าวไว้ในคดีระหว่าง โคนากิวและสติเวนสัน (Donaghue v. Stovenson) ว่าเป็นเรื่องยากสำหรับกฎหมายอังกฤษที่จะกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างคู่กรณีที่มาสู่ศาลอันเป็นข้อพิพาทกันจริง ๆ เป็นการเพียงพอที่จะกล่าวว่า มีความสัมพันธ์ระหว่างคู่กรณีในคดีเหล่านั้นหรือไม่¹⁷⁷

¹⁷⁶The Life Assurance Act 1774 Section 2. “2. No policies on lives without inserting the name of persons Interested, etc.-And...it shall not be lawful to make any policy or policy on the life or live of any person or person, or other event or events. Without inserting in such policy or policies the person or person name or name Interested therein, or on whose account such policy is so made or underwrote”.

¹⁷⁷จาก “ประวัติการประกันภัย”, (น.28-29), โดย ไชยรงค์ ชูชาติ, 2512, วารสารข่าวสารประกันภัย 1 มิถุนายน 2512.

(2) ผลประโยชน์ตามสัญญาประกันชีวิต

ในหลักกฎหมายประกันชีวิตของประเทศอังกฤษนั้น ผู้รับประกันชีวิตมีหน้าที่จ่ายเงินจำนวนหนึ่งให้แก่ผู้รับประโยชน์ เมื่อผู้เอาประกันชีวิตได้เสียชีวิตภายในระยะเวลาที่กำหนดหรือหลังระยะเวลาที่กำหนดหรือตามที่ตกลงกันไว้เพื่อเป็นการตอบแทนเงินที่ผู้เอาประกันชีวิตได้ส่งเป็นเบี้ยประกัน โดยจำนวนนี้จะตกเป็นผลประโยชน์แก่ผู้รับประโยชน์และทายาทต่อไป อย่างไรก็ตามการประกันชีวิตมีการเปลี่ยนแปลงไม่บรรลุลักษณะตามปกติในสัญญา เช่น เงื่อนไขการประกันชีวิตมีการเปลี่ยนแปลงไม่บรรลุลักษณะตามปกติในสัญญา เช่น เงื่อนไขมีความบกพร่อง หรือการมรณะของผู้เอาประกันภัยมิได้เป็นไปตามเงื่อนไข การจ่ายเงินประกันชีวิตก็ย่อมเปลี่ยนไปด้วยเช่นเดียวกัน¹⁷⁸

ตามปกติผู้มีสิทธิรับประโยชน์ในสัญญาประกันชีวิต ได้แก่ ผู้รับประโยชน์ซึ่งผู้เอาประกันชีวิตได้ระบุชื่อไว้ในกรมธรรม์ในเวลาที่ทำสัญญาประกันชีวิตเอาไว้ ซึ่งตามกฎหมายไทยนั้นมิได้กำหนดไว้ว่าผู้รับประโยชน์ตามสัญญาประกันชีวิตจะต้องมีคุณสมบัติอย่างไร ดังนั้นบุคคลภายนอกที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับผู้เอาประกันชีวิตย่อมสามารถเป็นผู้รับประโยชน์ได้เช่นเดียวกัน ซึ่งเป็นช่องทางให้ผู้เอาประกันชีวิตแสวงหาประโยชน์จากชีวิตของผู้อื่นได้ โดยใน พระราชบัญญัติประกันชีวิต ค.ศ. 1774 (The Life Assurance Act 1774) “กำหนดว่าผู้ที่จะมีสิทธิเป็นผู้รับประโยชน์ได้นั้นจะต้องมีส่วนได้เสีย หรือมีส่วนเกี่ยวข้องกับผู้เอาประกันชีวิตเท่านั้น”

เคยมีคดี *Worthington V. Curtis* (1875)¹⁷⁹ ซึ่งบิดาเป็นผู้รับประโยชน์ในกรมธรรม์ของบุตรชาย เมื่อบุตรชายเสียชีวิต บิดาย่อมมีสิทธิได้รับเงินตามกรมธรรม์ประกันชีวิตของบุตรชายรายนี้ด้วย

ขณะที่มีอีกคดีหนึ่งคือคดี *Halford V. Kymer* (1830)¹⁸⁰ ซึ่งศาลของประเทศอังกฤษพิจารณาพิพากษาว่า การที่บิดาเป็นผู้ทำประกันชีวิตให้แก่บุตรชายของตนเอง โดยบิดาเป็นผู้จ่ายเงินประกันชีวิต โดยหากบุตรเสียชีวิตภายใน 2 ปี บิดาจะได้ผลประโยชน์ตามกรมธรรม์ และปรากฏว่าบุตรชายคนดังกล่าวเสียชีวิตภายใน 2 ปีจริง บิดาจึงขอรับเงินตามที่กำหนดในกรมธรรม์ ปรากฏว่าศาลพิจารณาว่าคดีนี้บิดาคาดหมายถึง การที่จะได้รับประโยชน์ตอบแทนจากการที่บุตรเสียชีวิต

¹⁷⁸From Heaton D.T. Commercial Law:(p.311), by Text And Seminar Work Book, (London: Prentice Hall).

¹⁷⁹ Hodgin Ray, Insurance Law Tex And Material.57.

¹⁸⁰ Ibid.

ภายในระยะเวลาที่กำหนดซึ่งถือเป็นการเก็งกำไร ศาลจึงตัดสินไม่ให้บิดาได้รับผลประโยชน์ตามกรรมกรรมประกันชีวิตดังกล่าว

จะเห็นได้ว่าเมื่อพิจารณาจากแนวทางคำพิพากษาของศาลประเทศอังกฤษดังกล่าวแล้ว จะเห็นได้ว่า นอกจากการที่ศาลจะพิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างตัวบุคคลผู้เอาประกันชีวิต และผู้รับประโยชน์แล้ว ศาลยังต้องพิจารณาด้วยว่าผลประโยชน์ดังกล่าวนั้น จะเปิดช่องให้มีคนแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบหรือไม่ด้วย

ในประเทศอังกฤษ ถือว่าเจ้าหนี้มีส่วนได้เสียในชีวิตของลูกหนี้ แต่ก็ยังไม่เป็นที่แน่นอนว่าส่วนได้เสียของเจ้าหนี้ในกรณีนี้มีเพียงใด อย่างไรก็ตามก็พอเป็นที่เชื่อได้ว่าส่วนได้เสียของเจ้าหนี้มีจำนวนอย่างน้อยที่สุดเท่ากับจำนวนหนี้และจำนวนดอกเบี้ยที่ค้างชำระ ในขณะที่จะทำสัญญาเอาประกันชีวิตลูกหนี้¹⁸¹ ในประเทศสหรัฐอเมริกาถือหลักทำนองเดียวกันนี้แต่สำหรับจำนวนเงินที่เจ้าหนี้จะเอาประกันชีวิตของลูกหนี้ได้นั้น อาจจะมีจำนวนสูงกว่าที่จะยอมรับได้ในประเทศอังกฤษ เคยมีคดีตัวอย่างที่ลูกหนี้เป็นหนี้อยู่เพียง 1,000 เหรียญแต่เจ้าหนี้ได้เอาประกันชีวิตลูกหนี้ไว้ถึง 6,500 เหรียญ ศาลก็ยังยอมรับว่าเป็นจำนวนอันพอสมควร นอกจากกรณีของเจ้าหนี้ที่ถือว่ามีส่วนได้เสียในชีวิตของลูกหนี้แล้ว ก็ยังมีกรณีอื่นอีก เช่น นายจ้างและลูกจ้าง ก็ถือว่ามีส่วนได้เสียในชีวิตของกันและกันทั้งในอังกฤษและประเทศสหรัฐอเมริกา และผู้เป็นหุ้นส่วนก็ถือว่ามีส่วนได้เสียในชีวิตของผู้เป็นหุ้นส่วนร่วมบริษัทมีส่วนได้เสียในชีวิตของพนักงานที่ดำรงตำแหน่งสำคัญ ๆ ของบริษัท หลักสำคัญในเรื่องนี้ก็คือ การที่จะอ้างว่าผู้มีส่วนได้เสียในชีวิตของบุคคลอื่นนั้นจะต้องแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ที่มีอยู่ต่อกัน ตลอดจนความสูญเสียที่อาจจะเกิดขึ้นในกรณีที่อีกฝ่ายหนึ่งถึงแก่ความตายไป มิใช่เป็นแต่เพียงกล่าวอ้างขึ้นลอย ๆ เท่านั้น

ในปัญหาว่านายจ้างจะสามารถเอาประกันชีวิตลูกจ้างได้ตั้งแต่เมื่อใดนั้น พระราชบัญญัติประกันชีวิต ค.ศ. 1774 (The Life Assurance Act 1774) ถือว่านายจ้างจะสามารถเอาประกันชีวิตลูกจ้างได้ก็ต่อเมื่อในขณะที่ทำสัญญานั้น นายจ้างและลูกจ้างมีสถานความสัมพันธ์กันในฐานะนายจ้างลูกจ้างนับตั้งแต่วันทำสัญญา

ซึ่งในปี ค.ศ. 1808 ในคดีของ *Godsall v. Roldero*¹⁸² The Court Of King Bench ได้ตัดสินว่า ส่วนได้เสียอันอาจเอาประกันชีวิตลูกจ้างได้นั้นให้มีในเวลาที่เกิดความตาย¹⁸³

¹⁸¹ From Handbook On The Law Of Insurance (p. 20-21), By William R.Vance;, ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 3 โดย Buist M. Anderson, St. Paul, Minn. Copyright 1951. West Publishing Co Ltd.

¹⁸² (1807), 9 East p.72.

อย่างไรก็ดี มีปัญหาว่าในกรณีที่ส่วนได้เสียอันอาจเอาประกันภัยได้ในวันที่ทำสัญญา แต่ต่อมาหมดสิ้นไป ดังนี้จะมีผลกระทบกระเทือนกับสัญญาประกันชีวิตหรือไม่

พิจารณาได้ว่า เมื่อส่วนได้เสียอันอาจเอาประกันชีวิตได้หมดสิ้นไปในระหว่างอายุการทำสัญญา ไม่มีผลกระทบกระเทือนต่อความสมบูรณ์ของสัญญาแต่อย่างใด เพียงแต่ถ้าสัญญานั้นเป็นสัญญาประกันชีวิตมิใช่สัญญาชดใช้ค่าเสียหาย ผู้รับประกันชีวิตต้องจ่ายเงินไปตามที่กำหนดไว้ในสัญญา ดังนี้ ในกรณีที่หุ้นส่วนหรือห้างหุ้นส่วนจำกัดมีส่วนได้เสียอันอาจเอาประกันภัยได้ในชีวิตหุ้นส่วนอื่น เมื่อทำสัญญาประกันชีวิตแล้ว การสิ้นสุดของห้างหุ้นส่วนจำกัดก่อนผู้เอาประกันชีวิตถึงแก่ความตาย ไม่มีผลกระทบความสมบูรณ์ของสัญญา แต่มีความเห็นแย้งอยู่ว่า ในกรณีที่ส่วนได้เสียอันอาจเอาประกันภัยได้ของหุ้นส่วนหรือห้างหุ้นส่วนในชีวิตรอดได้สิ้นสุดลง และเมื่อผู้เอาประกันภัยไม่ได้เป็นลูกหนี้ของห้างหุ้นส่วน หรือหุ้นส่วน ดังนี้ ไม่อาจเรียกร้อง (Claim) เอาเงินตามกรมธรรม์ชีวิตได้ หรือในกรณีที่บริษัทได้ทำสัญญาประกันชีวิตพนักงานหรือผู้จัดการบริษัทไว้แล้ว ต่อมาผู้นั้นได้ลาออกจากบริษัทก็ไม่ทำให้สัญญาประกันชีวิตเสียไป¹⁸⁴ เป็นต้น

3.2.2 การประกันชีวิตลูกจ้างในประเทศสหรัฐอเมริกา

กฎหมายการประกันชีวิตในประเทศสหรัฐอเมริกานั้น แบ่งออกเป็น 2 ระดับ คือ กฎหมายระดับที่กำกับดูแลโดยรัฐบาลกลาง (Federal Regulation) และกฎหมายระดับมลรัฐ (State Regulation) ทั้งนี้เนื่องจากในประเทศสหรัฐอเมริกาในแต่ละรัฐมีกฎหมายเพื่อใช้ในการปกครองตนเอง รวมทั้งมีกฎหมายประกันภัยเพื่อใช้กำกับดูแลโดยรัฐบาลแต่ละรัฐกำหนด โดยมีรัฐบาลกลางเป็นผู้มีหน้าที่ในการกำหนดหรือพิจารณาข้อพิพาทระหว่างรัฐต่าง ๆ ทั้งนี้เนื่องจากในแต่ละรัฐมีกฎหมายประกันภัยเป็นของตนเอง ซึ่งรายละเอียดในการบังคับใช้อาจแตกต่างกัน ดังนั้นจึงจำเป็นที่รัฐบาลต้องเข้ามากำกับดูแลและแก้ไขปัญหาดังกล่าว¹⁸⁵

ในประเทศสหรัฐอเมริกานั้น การประกันชีวิตมีมานานแล้วเช่นเดียวกัน โดยมีการพัฒนาเกี่ยวกับหลักการทางกฎหมายก้าวหน้ากว่าประเทศต่าง ๆ เป็นอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องการเอาประกันชีวิตบุคคลอื่น โดยนักกฎหมายมองว่าการประกันชีวิตเป็นการประกันภัยอย่างหนึ่ง ผู้ที่เอาประกันชีวิตย่อมต้องมีส่วนได้เสียในชีวิตที่เอาประกันภัยเช่นเดียวกับการทำประกันภัยโดยทั่วไป คำว่าส่วนได้เสียอันอาจเอาภัยได้นั้น นักกฎหมายอเมริกามองว่า “บุคคลได้ชื่อ

¹⁸³ (1854) 15 C.B. p.365.

¹⁸⁴ American Jurisprudence, Vol 43 : Insurance (p. 1002).

¹⁸⁵ From The Regulation Of Insurance (p. 75), by Robert D. Eilers., 1995.

ว่ามีส่วนได้เสียในเหตุการณ์ใด ซึ่งหากเหตุการณ์นั้นบังเกิดขึ้นแล้ว จะยังให้เขาได้รับประโยชน์
ผลได้ และหากเหตุการณ์นั้นต้องล้มเหลวลง จะยังให้เขาได้รับผลภัยพิบัติเสียหาย¹⁸⁶

เมื่อใดเหตุการณ์ดังกล่าวได้ระบุไว้ในสัญญา ซึ่งเป็นเงื่อนไขแห่งความรับผิดชอบของผู้รับ
ประกันภัยบังเกิดขึ้น และเป็นเหตุอันใกล้ชีวิตกระทบกระเทือนต่อสิทธิผู้เอาประกันชีวิตมีอยู่ ถึง
ขนาดเป็นเหตุให้ต้องสูญเสีย หรือถูกบั่นทอนลงในสิทธิอันมีอยู่นั้น

แนวคิดเรื่องการเอาประกันชีวิตบุคคลอื่นที่ไม่ใช่ญาติของประเทศสหรัฐอเมริกา
ในระยะแรก ๆ ยังไม่มีกฎหมายกำหนดหลักเกณฑ์เรื่องส่วนได้เสียอันอาจเอาประกันภัยได้ไว้ใน
ทำนองเดียวกันกับประเทศอังกฤษ แต่ที่แตกต่างไปจากประเทศอังกฤษก็คือ ในสัญญาประกันชีวิต
นั้นศาลในประเทศสหรัฐอเมริกาเห็นไปในทำนองว่า สัญญาประกันชีวิตซึ่งผู้เอาประกันชีวิตมิได้มี
ส่วนได้เสียในชีวิตของผู้ที่ตนเอาประกันไว้ ถือเป็นสัญญาการพนัน (Wagering Contract) ชนิดหนึ่ง
จึงไม่มีผลที่จะบังคับได้ ดังนี้จึงปรากฏในเวลาต่อมาว่า มลรัฐต่าง ๆ ได้นำหลักการนี้ไปบัญญัติไว้
ในกฎหมายของมลรัฐเพื่อให้มีผลบังคับโดยตรง

ท่านผู้พิพากษาแอนดรูว์ส (Andrews) ได้เคยอธิบายคำว่าส่วนได้เสียอันอาจเอา
ประกันภัยไว้ในคดี Riggs V. Commercial Mut-Ins. Co., 125 N.Y. 7, 12 (1890) ว่า เมื่อใดที่มีส่วน
ได้เสียอันแท้จริงที่จะป้องกัน และเมื่อบุคคลนั้นอยู่ในฐานะซึ่งเป็นที่เห็นได้ว่า หากทรัพย์สินซึ่งเอา
ประกันภัยนั้นถูกทำลายลง ก็จะคาดหมายได้ว่าจะทำให้ราคาของส่วนได้เสียนั้นลดต่ำลง¹⁸⁷

นอกจากนี้ในประมวลกฎหมายว่าด้วยประกันภัยของมลรัฐแคลิฟอร์เนีย ประเทศ
สหรัฐอเมริกา ยังได้อธิบายไว้ในมาตรา 281 ส่วนได้เสียอันอาจเอาประกันภัยได้ หมายถึง ส่วน
ได้เสียทุกชนิดในทรัพย์สิน หรือความสัมพันธ์ใด ๆ ที่มีอยู่กับทรัพย์สิน หรือความรับผิดชอบใด ๆ
ในส่วนเกี่ยวกับทรัพย์สินนั้น ก็อาจกระทบกระเทือนถึงผู้เอาประกันภัยโดยตรง

นักนิติศาสตร์ชาวอเมริกันผู้มีชื่อเสียงท่านหนึ่งได้ให้คำนิยามความหมายของการมี
ส่วนได้เสียในชีวิตของคนอื่นไว้ว่า “บุคคลที่จะเอาประกันมีความคาดหมายอันสมควรที่จะได้
ประโยชน์ทางการเงิน (Financial Benefit) จากการมีชีวิตอยู่ของบุคคลที่ตนจะเอาประกัน หรือ

¹⁸⁶From Insurance Law Jounce Insurable Interest In Property, by B. Harneth and I.V. Thorntou, Gereneral Insurance,(p. 603). John H. Magee & David Bickelhaupt, Seventh Edition. 1949

¹⁸⁷จาก คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ลักษณะประกันภัย, (น. 50), เล่มเดิม.

จะต้องเสียประโยชน์ในทางการเงิน (Financial Loss) จากการสิ้นชีวิตของบุคคลนั้น” เป็นหลักสำคัญในการพิจารณา

แต่ก็ยังมีนักนิติศาสตร์ชาวอเมริกันอีกท่านหนึ่งอธิบายในเรื่องนี้ว่า “ส่วนได้เสียที่อาจเอาประกันได้ในกรณีเช่นนี้ จะเกิดขึ้นต่อเมื่อผู้เอาประกันและผู้ที่จะเอาประกันมีความสัมพันธ์ต่อกัน ไม่ว่าจะโดยทางสายโลหิตหรือโดยการสมรส หรือโดยการติดต่อธุรกิจจนถึงขั้นที่ว่า ผู้ที่จะเอาประกันอาจคาดหมายได้โดยสมควรว่าจะได้รับประโยชน์จากการมีชีวิตอยู่ต่อไปของบุคคลที่ตนเองเอาประกันหรืออาจจะต้องเดือดร้อน หรือมีความรับผิดชอบบางอย่างหากบุคคลนั้นถึงแก่ความตาย” ความเห็นของนักนิติศาสตร์ท่านนี้ถือหลักความสัมพันธ์ต่อกันเป็นประการแรก ไม่ว่าจะมีความสัมพันธ์ทางสายโลหิต หรือโดยกิจการงานด้านธุรกิจก็ตาม ถ้าหากการมรณกรรมของฝ่ายผู้ถูกเอาประกันจะเป็นการทำให้ผู้เอาประกันมีความเดือดร้อนและต้องรับผิดชอบอย่าง ถือว่ามีส่วนได้เสียทั้งสิ้น”¹⁸⁸

โดยแนวความคิดของนักกฎหมายทั้งสองท่านมองว่า บุคคลที่อาจเอาประกันชีวิตของบุคคลอื่นได้ก็ต่อเมื่อมีความเกี่ยวข้อง หรือมีความสัมพันธ์กันมากพอสมควร ซึ่งเป็นที่เข้าใจได้ง่ายว่าหากบุคคลนั้นเสียชีวิตลงก็จะทำให้เกิดความสูญเสีย เดือดร้อน หรือตนเองต้องรับผิดชอบประการกรณีเช่นนี้ถือว่ามีส่วนได้เสีย

ในเรื่องของการเอาประกันชีวิตผู้อื่นที่ไม่ใช่ญาติ โดยเฉพาะกรณีนายจ้างเอาประกันชีวิตลูกจ้างนั้น ในประเทศสหรัฐอเมริกา ยอมรับให้ทำได้โดย ถือว่านายจ้างมีส่วนได้เสียในชีวิตของลูกจ้าง

รูปแบบของกรรมธรรม์ประกันชีวิตของประเทศไทยรวมถึงเอกสารและข้อความที่เกี่ยวข้องในการทำสัญญาประกันชีวิต ไม่ว่าจะเป็นใบคำขอเอาประกัน (Application) ใบแทรก ใบสลักหลัง และเอกสารที่เกี่ยวกับกรรมธรรม์ประกันชีวิตที่จะนำออกมาเสนอขายให้กับประชาชนนั้นจะถูกควบคุมโดยเคร่งครัด โดยต้องยื่นต่อสำนักงานประกันภัยของแต่ละรัฐเพื่อพิจารณาอนุมัติ หากผู้รับประกันภัยทำการฝ่าฝืน โดยออกกรรมธรรม์ประกันภัยที่ไม่ได้รับการอนุมัติ โดยถูกต้อง จะต้องถูกปรับหรือถูกเพิกถอนใบอนุญาตเป็นผู้รับประกันภัย

อย่างไรก็ดีในประเทศไทยเคยมีปัญหาเรื่องนายจ้างเอาประกันชีวิตลูกจ้างอยู่เรื่องหนึ่งว่า เมื่อลูกจ้างเสียชีวิตลงปรากฏว่านายจ้างได้รับประโยชน์แต่เพียงผู้เดียว เรื่องดังกล่าวเกิดขึ้นว่า นางจอห์นสันภริยาของนายแคลเนี่ยลลูกจ้างของบริษัทแห่งหนึ่งได้เสียชีวิตลงจาก

¹⁸⁸ From Insurance Law, (p. 121-122), by Robert E. Keeton.1994.

โรคมะเร็งสมอง ปรากฏว่าโดยนายจ้างของนายจอห์นสันได้ทำประกันชีวิตนายจอห์นสันไว้เป็นเงินถึง 1.5 ล้านดอลลาร์สหรัฐ โดยที่นางจอห์นสันเองหรือแม้แต่ นายแคลเนี่ยลก็ไม่ทราบ และเมื่อนายแคลเนี่ยลเสียชีวิตผลประโยชน์เหล่านั้นกลับตกเป็นของนายจ้างทั้งหมดตามกรมธรรม์ประกันชีวิต ซึ่งดูเป็นเรื่องที่น่าประหลาดมาก แต่ก็เป็นไปได้ตามเงื่อนไขของกรมธรรม์ จนมีการกล่าวถึงเรื่องดังกล่าวว่าเป็นการเดิมพันชีวิตของพนักงาน เมื่อข่าวนี้แพร่ออกไปเธอได้ฟ้องร้องบริษัทและศาลได้ตัดสินให้เธอได้รับค่าชดเชยจากบริษัทประกัน ทำให้ปัจจุบันสหรัฐอเมริกาได้ออกข้อบังคับแก่นายจ้างหรือบริษัทว่า การจะทำประกันชีวิตลูกจ้างได้นั้นจะต้องได้รับความยินยอมก่อนจึงจะทำประกันชีวิตได้¹⁸⁹

กฎหมายการทำ ประกันชีวิตกรณีนายจ้างเอาประกันชีวิตลูกจ้างในประเทศสหรัฐอเมริกา นั้นมีอยู่ในหลักเกณฑ์เรื่องการทำสัญญาประกันชีวิตผู้อื่นซึ่งบัญญัติไว้ในกฎหมายของแต่ละมลรัฐ โดยส่วนใหญ่แล้วจะวางหลักเกณฑ์ไว้ว่านายจ้างจะต้องมีส่วนได้เสียในชีวิตของลูกจ้างที่จะนำมาทำสัญญาประกันภัยเสียก่อน และเมื่อมีส่วนได้เสียแล้วก็จะต้องได้รับความยินยอมจากลูกจ้างนั้นด้วยว่ายินยอมให้นำชีวิตของตนนั้นไปกำหนดเป็นเงื่อนไขในการจ่ายเงินเมื่อเกิดความมรณะขึ้นกับชีวิตของตนหรือไม่ สำหรับหลักเกณฑ์ในเรื่องการให้ความยินยอมตามกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกา นั้น มีหลักเกณฑ์และวิธีการไปในแนวทางเดียวกันว่าการให้ความยินยอมในการทำประกันชีวิตบุคคลอื่นนั้น จะต้องได้รับความยินยอมเป็นหนังสือ การให้ความยินยอมก็ต้องทำเป็นหนังสือ

ในเรื่องของ ระยะเวลาในการให้ความยินยอมนั้นก็มีความแตกต่างกันในกฎหมายของแต่ละมลรัฐ กล่าวคือ มีทั้งการกำหนดว่าจะต้องให้ความยินยอมในขณะที่ทำสัญญาหรือก่อนสัญญาเกิดสัญญา ดังนี้

- 1) มลรัฐมิสซูรี (Missouri State) ได้วางหลักเกณฑ์เรื่องนายจ้างเอาประกันชีวิตลูกจ้างไว้ในกฎหมายประกันชีวิตของมลรัฐมิสซูรี (Missouri State) ในมาตรา 376.531.1 ว่า

“...2) นายจ้างหรือทรัสต์จะประกันชีวิตลูกจ้างซึ่งเกษียณอายุ ทั้งนี้ต้องได้รับความยินยอมจาก

¹⁸⁹ From MacGillivray On Insurance Law, (p.202), by F.J. MacGillivray.1997

(1) กรณีลูกจ้าง หรือกรรมการนิติบุคคลหรือลูกจ้างซึ่งเกษียณ โดยต้องได้รับคำบอกกล่าวที่เป็นลายลักษณ์อักษรว่า นายจ้างหรือนิติบุคคลนั้น ตั้งใจได้รับประโยชน์ครอบคลุมการประกันชีวิตดังกล่าว

(2) กรณีลูกจ้าง กรรมการนิติบุคคลหรือลูกจ้างซึ่งเกษียณอายุ ไม่ได้ส่งคำบอกกล่าวยินยอมเป็นลายลักษณ์อักษรต่อนายจ้างหรือนิติบุคคลภายใน 30 วัน นับจากวันที่ได้รับหนังสือบอกกล่าวจากนายจ้างหรือกรรมการนิติบุคคลแสดงว่าบุคคลดังกล่าวไม่ยินยอมให้นายจ้างได้รับประโยชน์ครอบคลุมการประกันชีวิตบุคคลดังกล่าว

(3) กรณีส่วนได้เสียอันอาจเอาประกันชีวิต หรือทรัพย์สินซึ่งได้จากการประกันชีวิตลูกจ้างที่เกษียณจะถูกจำกัดจำนวนโดยรวมของผลประโยชน์จากการตายเฉลี่ยกับจำนวนรวมของความรับผิดชอบตามกฎหมายสวัสดิการผลประโยชน์ของลูกจ้างดังที่กำหนดไว้ใน 29 U.S.C. 1002 (1) โดยการคำนวณผลประโยชน์จากการประกันชีวิตและสวัสดิการตามกฎหมาย โดยอ้างอิงกับสวัสดิการผลประโยชน์ตามกฎหมาย กระแสเงินสด หรือบนฐานที่เหมาะสมอื่น ๆ

(4) กรณีที่นายจ้างหมายความว่าบุคคลใด ๆ เจ้าของคนเดียวหรือผู้เป็นส่วนหนึ่งในห้างหุ้นส่วนหรือในบริษัทจำกัดตามกฎหมาย กลุ่มบริษัทหรือบริษัทในเครือใด ๆ ที่ดำเนินธุรกิจอย่างถูกต้องตามกฎหมายในรัฐนี้

(5) บทบัญญัตินี้จะไม่ตีความอย่างจำกัดสิทธิในผลประโยชน์จากการเอาประกันอื่น ๆ ที่ปรากฏอยู่ในพระราชบัญญัติหรือกฎหมายจารีตประเพณี (Common Law System) มาตรฐานของบทบัญญัตินี้สามารถใช้กับสัญญาประกันภัยทุกประเภทที่สามารถบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 28 สิงหาคม ค.ศ. 1994 เป็นต้นไป

(6) การกำหนดขอบเขตและการมีอยู่ของส่วนได้เสียในการประกันชีวิตต้องทำในเวลาที่มีผลบังคับใช้ได้ แต่ไม่จำเป็นต้องทำในเวลาที่มีความสูญเสียเกิดขึ้นแล้ว¹⁹⁰

2) มลรัฐมิสซิสซิปปี (Mississippi State) ได้มีการกำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการทำประกันชีวิตไว้ว่าในการทำประกันชีวิตบุคคลอื่นนั้น จะต้องได้รับความยินยอมเป็นหนังสือจากบุคคลผู้ถูกเอาประกันชีวิต หรืออีกนัยหนึ่งหากนายจ้างจะทำประกันชีวิตลูกจ้างจะต้องได้รับความยินยอมเป็นหนังสือจากลูกจ้างผู้ถูกเอาประกันชีวิต และ มีการกำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับระยะเวลา

¹⁹⁰ สืบค้นข้อมูลจากเว็บไซต์ <http://www.moga.mogov2statuesc300-399/3760000531.htm> สืบค้นเมื่อวันที่ 15 มีนาคม 2556 และจากบทความเรื่อง ความยินยอมในการประกันชีวิตผู้อื่น, สุธเมธ งานประดับ, นิตยสารบรรณกิตติ, เนติบัณฑิตยสภา เล่มที่ 67 ตอน 1 มกราคม 2554.

ในการให้ความยินยอมที่จะทำประกันชีวิตบุคคลอื่นไว้ว่า จะต้องได้รับความยินยอมเป็นหนังสือในเวลาที่ทำสัญญา

นอกจากนี้ มลรัฐมิสซิสซิปปี (Mississippi State) ยังได้กำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับตัวบุคคลซึ่งมีสิทธิในการให้ความยินยอมในการทำประกันชีวิตบุคคลอื่นว่าบุคคลผู้มีสิทธิที่จะให้ความยินยอมในการทำประกันชีวิตบุคคลอื่นได้ก็คือ ตัวบุคคลซึ่งจะถูกนำเอาชีวิตของตนไปกำหนดเป็นเงื่อนไขในการจ่ายเงินประกันชีวิตเมื่อเกิดความมรณะขึ้นกับชีวิตของบุคคลนั้น ซึ่งหมายความว่าหากนายจ้างนำชีวิตลูกจ้างไปทำประกัน ผู้ที่ต้องให้ความยินยอมก็คือตัวลูกจ้างนั้นนั่นเอง ดังนั้นการเอาประกันชีวิตบุคคลอื่นจะสมบูรณ์ก็ต่อเมื่อได้รับความยินยอมเป็นหนังสือจาก ลูกจ้างผู้ถูกเอาประกันชีวิตในเวลาที่ทำสัญญา จึงน่าจะหมายความว่าหากไม่ได้รับความยินยอมเป็นหนังสือ สัญญาประกันชีวิตก็ย่อมไม่สมบูรณ์

3) มลรัฐแคลิฟอร์เนีย (California State) ได้มีการวางหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการประกันชีวิตไว้ในประเด็นเรื่องการมีส่วนได้เสียในทางธุรกิจ กล่าวคือ มีการวางหลักเกณฑ์ไว้ว่า ในกรณีที่นายจ้างจะทำประกันชีวิตให้กับลูกจ้างของตน นายจ้างจะต้องได้รับความยินยอมเป็นหนังสือจากบุคคลที่นายจ้างนำชีวิตของเขาไปทำประกัน

ในกรณีที่บุคคลซึ่งจะถูกนำเอาชีวิตไปทำสัญญาประกันชีวิตมีอายุไม่เกิน 18 ปี จะต้องได้รับความยินยอมเป็นลายลักษณ์อักษรจากผู้แทน โดยชอบธรรมของบุคคลนั้นด้วย¹⁹¹

อย่างไรก็ตามใน มลรัฐแคลิฟอร์เนีย (California State) ไม่ได้มีการกำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับระยะเวลาในการให้ความยินยอมว่าจะต้องให้เมื่อใด แต่เมื่อพิจารณาถ้อยคำในตัวบทกฎหมายแล้วจะพบว่ากรณีนายจ้างจะต้องได้รับความยินยอมเป็นหนังสือจากลูกจ้างเพื่อนำไปทำสัญญาประกันชีวิต นั้นหมายความว่า นายจ้างจะต้องได้รับความยินยอมเป็นหนังสือจากลูกจ้างก่อนที่จะไปทำสัญญาประกันชีวิตของลูกจ้าง และในกฎหมายของ มลรัฐแคลิฟอร์เนีย (California State) ¹⁹² ยังได้มีการกำหนดตัวบุคคลซึ่งมีสิทธิในการที่จะให้ความยินยอมอนุญาตให้มีการทำประกันชีวิตบุคคลอื่นได้ ซึ่งก็คือตัวผู้เอาประกันภัยซึ่งมีส่วนได้เสียในชีวิตของบุคคลที่สามนั้น ไม่ว่าจะมีส่วนได้เสียทางเครือญาติ ความสัมพันธ์ทางธุรกิจ ในกรณีที่เป็นนายจ้างลูกจ้าง และนายจ้าง

¹⁹¹ From California Insurance Code SECTION 10110.(p. 322).

¹⁹² สืบค้นข้อมูลจากเว็บไซต์ Office California Legislative Information.(Online).

ต้องการทำประกันชีวิตให้ลูกจ้าง นายจ้างก็จะต้องได้รับความยินยอมเป็นหนังสือจากลูกจ้างว่า ลูกจ้างยินยอมให้นำชีวิตของตนไปกำหนดเป็นเงื่อนไขในการจ่ายเงินเมื่อเกิดความมรณะขึ้นกับลูกจ้างนั้น

4) มลรัฐเซาท์คาโรไลนา (South Carolina State) มิได้มีการกล่าวถึงหลักเกณฑ์เกี่ยวกับวิธีการให้ความยินยอมไว้ว่า การจะนำชีวิตของบุคคลอื่นไปทำสัญญาประกันชีวิตนั้น จะต้องได้รับความยินยอมจากบุคคล ซึ่งจะถูกนำเอาชีวิตของตนไปกำหนดเป็นเงื่อนไขในการจ่ายเงินของผู้รับเป็นรูปแบบใด

แต่ใน ศาลฎีกาของมลรัฐเซาท์คาโรไลนา (South Carolina State) ได้วางหลักเกณฑ์เรื่องการทำประกันชีวิตบุคคลอื่นไว้ว่า การที่บริษัทประกันภัยออกกรมธรรม์ประกันชีวิตให้ภรรยาโดยปราศจากความระมัดระวังในการตรวจสอบเรื่องการให้ความยินยอมของสามีว่า สามีนั้นทราบหรือไม่ว่าภรรยาได้นำชีวิตของตน (สามี) ไปทำประกันชีวิตไว้ เมื่อพิจารณาแล้วได้ความว่า การให้ความยินยอมนั้นน่าจะต้องการให้ความยินยอมก่อนที่ผู้รับประกันภัยจะออกกรมธรรม์ประกันชีวิต หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือต้องให้ความยินยอมก่อนที่จะเกิดสัญญาประกันชีวิตขึ้น¹⁹³

ดังนั้น จากการศึกษาหลักกฎหมายที่เกิดจากคำพิพากษาของมลรัฐเซาท์คาโรไลนา (South Carolina State) ปรากฏว่า ศาลฎีกาของมลรัฐเซาท์คาโรไลนา (South Carolina State) ได้พิจารณาถึงหลักเกณฑ์ในการทำประกันชีวิตบุคคลอื่นไว้ว่า โดยหลักแล้วภรรยาจะถือว่าเป็นผู้มีส่วนได้เสียในชีวิตของสามีก็ตามแต่หากภรรยาได้จัดให้มีการทำประกันชีวิตของสามีโดยปราศจากการรู้เห็นและการให้ความยินยอมของสามี ก็อาจจะถือว่าภรรยาไม่ได้เป็นผู้มีส่วนได้เสียในชีวิตของสามีได้ ซึ่งจากความเห็นนี้ย่อมหมายความว่า บุคคลที่มีสิทธิในการที่จะให้ความยินยอมในการนำชีวิตของตนไปทำสัญญาประกันชีวิตก็คือ ตัวบุคคลซึ่งจะถูกนำเอาชีวิตของตนไปกำหนดเป็นเงื่อนไขในการจ่ายเงินเมื่อเกิดความมรณะขึ้นกับตน

ในมลรัฐเซาท์คาโรไลนา (South Carolina State) จึงได้มีการวางหลักไว้ว่า การที่ผู้รับประกันภัยได้ออกกรมธรรม์ประกันชีวิตบุคคลอื่นให้แก่บุคคลซึ่งมีส่วนได้เสียในชีวิตนั้น โดยปราศจากการรู้เห็นหรือการให้ความยินยอมของบุคคลซึ่งถูกนำเอาชีวิตไปกำหนดเป็นเงื่อนไขในการจ่ายเงินของผู้รับประกันภัยมี ผลทางกฎหมายก็คือ กรมธรรม์ประกันชีวิตที่ปราศจากการรู้เห็น

¹⁹³From Jonah Harold Ramey, Respondent, v. Carolina Life Insurance Company, Appellant 1818 (Supreme Court of South Carolina). (LexisNexis).

และให้ความยินยอมของผู้เอาประกันภัยนั้น ถือเป็นการกระทำที่ฝ่าฝืนบทบัญญัติของกฎหมายและมีผลให้กรมธรรม์ตกเป็นโมฆะ

5) มลรัฐวอชิงตัน (Washington State) ได้วางหลักเกณฑ์เรื่องการทำประกันชีวิตบุคคลอื่นไว้ว่าจะต้องมีส่วนได้เสียในชีวิตของบุคคลซึ่งจะนำไปทำสัญญาประกันชีวิตและบุคคลนั้นต้องได้รับความยินยอมเป็นหนังสือจากบุคคลที่จะถูกนำเอาชีวิตของตนไปทำสัญญาประกันชีวิตด้วย และในกฎหมายของมลรัฐวอชิงตัน (Washington State)¹⁹⁴ ได้มีการวางหลักเกณฑ์เรื่องการให้ความยินยอมในการทำประกันชีวิตบุคคลอื่นไว้ในกรณีที่นายจ้างเป็นผู้จัดให้มีการทำประกันชีวิตลูกจ้าง โดยกำหนดเงื่อนไขว่าจะต้องได้รับความยินยอมเป็นหนังสือจากลูกจ้างก่อนที่จะมีการทำประกันชีวิตลูกจ้างหรือหากเป็นการทำประกันภัยกลุ่ม ก็ต้องแจ้งให้ลูกจ้างทราบภายใน 30 วัน นับแต่วันที่ได้มีการจัดทำสัญญาประกันภัยขึ้น และได้วางหลักเกณฑ์เรื่องนายจ้างนำชีวิตของลูกจ้างไปทำสัญญาประกันชีวิตไว้อย่างชัดเจนว่า การที่นายจ้างจะนำชีวิตของลูกจ้างของตนไปทำสัญญาประกันชีวิต นายจ้างจะต้องได้รับความยินยอมเป็นหนังสือจากลูกจ้าง ซึ่งก็คือตัวบุคคลซึ่งจะถูกนำเอาชีวิตไปทำสัญญาประกันชีวิตนั่นเอง¹⁹⁵

6) มลรัฐนิวยอร์ก (New York State) ได้วางหลักเกณฑ์เกี่ยวกับวิธีการในการให้ความยินยอมในการทำประกันชีวิตบุคคลอื่นว่า ผู้เอาประกันภัยจะต้องให้ความยินยอมเป็นหนังสือจากบุคคลซึ่งจะถูกนำเอาชีวิตไปทำสัญญาประกันชีวิต

ในการทำประกันชีวิตบุคคลอื่นนั้น มลรัฐนิวยอร์ก (New York State) ได้วางหลักเกณฑ์ไว้ว่า จะต้องได้รับความยินยอมเป็นหนังสือจากบุคคลซึ่งจะถูกนำเอาชีวิตของเขาไปทำสัญญาประกันชีวิตและได้กำหนดหลักเกณฑ์เรื่องเวลาที่จะต้องให้ความยินยอมในการทำประกันชีวิตของบุคคลอื่นว่า ผู้เอาประกันภัยจะต้องได้รับความยินยอมเป็นหนังสือจากบุคคลซึ่งจะถูกนำเอาชีวิตไปกำหนดเป็นเงื่อนไขในการจ่ายเงินในขณะที่ทำสัญญาประกันชีวิตนั้น¹⁹⁶

¹⁹⁴From New York Insurance Law 3205 Insurable Interest in the person; consent required; exceptions.

¹⁹⁵สืบค้นข้อมูลจากเว็บไซต์ Kitsap Peninsula Business Journal. (Online). Available: <http://kpbj.com/headlines/articles/2007-09-09-HED-36.html>. สืบค้นเมื่อวันที่ 15 มกราคม 2556.

¹⁹⁶สืบค้นข้อมูลจากเว็บไซต์ New York State Legislature. (Online). Available: <http://public.leginfo.state.ny.us/menugetf.cgi?COMMONQUERY=LAWS> สืบค้นเมื่อวันที่ 15 มกราคม 2556.

นอกจากนี้ได้มีการกำหนดหลักเกณฑ์เรื่องตัวบุคคลที่มีสิทธิในการให้ความยินยอมในการประกันชีวิตบุคคลอื่นนั้น ได้แก่ ตัวผู้เอาประกันภัยเอง ทั้งนี้บุคคลซึ่งมีสิทธิที่จะให้ความยินยอมตามกฎหมายของ มลรัฐ New York นั้นจะอาศัยหลักเกณฑ์เรื่องอายุของผู้มีสิทธิให้ความยินยอมว่าบุคคลนั้นมีความสามารถในการทำสัญญาตามที่กฎหมายกำหนดไว้หรือไม่

3.2.3 การประกันชีวิตลูกจ้างในประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส

ตามที่ได้กล่าวมาแล้วว่าหลักส่วนได้เสียในมาตรา 863 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทยได้นำหลักการดังกล่าวมาจากประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยการประกันภัยของประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส ซึ่งในประมวลกฎหมายประกันภัยของประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศสนี้ได้กำหนดเงื่อนไขเกี่ยวกับการทำประกันชีวิตลูกจ้างไว้ในหลักเกณฑ์เรื่องการประกันชีวิตผู้อื่นใน Chapter II Insurance And Capitalization Transactions. Section I: General Provision Article 132-1 ถึง 132-2 ดังนี้

มาตรา 132-1 ชีวิตของบุคคลหนึ่งสามารถเอาประกันได้โดยตนเองหรือบุคคลที่สาม การประกันชีวิตของบุคคลอื่นอาจเอาประกันเป็นกลุ่ม โดยเป็นการที่บุคคลหลายคนเอาประกันชีวิตซึ่งกันและกัน

มาตรา 132-2 การประกันชีวิตผู้อื่นต้องได้รับความยินยอมจากบุคคลผู้ถูกเอาประกันชีวิต มิฉะนั้นสัญญาประกันชีวิตตกเป็นโมฆะ และไม่สามารถบังคับได้

ความยินยอมต้องทำเป็นหนังสือโดยชัดแจ้งและต้องระบุจำนวนเงินไว้ มิฉะนั้นเป็นโมฆะและไม่สามารถบังคับได้

การให้ความยินยอมนั้น ต้องให้ก่อนหรือขณะทำสัญญาประกันชีวิต¹⁹⁷

ดังนี้ ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยการประกันภัยของประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศสนั้น นอกจากจะมีหลักเกณฑ์ในเรื่องส่วนได้เสียแล้ว ยังต้องมีหลักในเรื่องการให้ความยินยอมของผู้ที่ถูกเอาชีวิตไปเป็นประกันไว้เป็นเงื่อนไขแห่งความสมบูรณ์ของสัญญาอีกด้วย

3.2.4 การประกันชีวิตลูกจ้างในประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน

ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมันนี้เป็นประเทศในกลุ่มภาคพื้นยุโรปที่ใช้กฎหมายในระบบประมวลกฎหมาย (Civil Law System) เช่นเดียวกับประเทศไทย การประกันชีวิตในประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมันนี้ก็ถือเป็นธุรกิจที่มีขนาดใหญ่เป็นอันดับ 3 ในกลุ่มประเทศ

¹⁹⁷ สืบค้นข้อมูลจากเว็บไซต์ <http://195.83.177.9/Liste.phtml?Lang=UK&c38&6269>

ภาคพื้นยุโรป รองจากประเทศอังกฤษและประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส กฎหมายที่ใช้บังคับกับธุรกิจ ประกันภัยก็จะเข้ามาควบคุมการดำเนินกิจการอย่างเข้มงวด โดยกำหนดให้เบี้ยประกันชีวิตนั้น บริษัทประกันจะกำหนดจากเพศ อายุ และประเภทที่ผู้เอาประกันชีวิตเลือกรวมทั้งวิธีการดำเนินชีวิต ของผู้เอาประกัน ซึ่งผู้เอาประกันชีวิตจะทำการประเมินจากจำนวนปีที่ผู้เอาประกันมีชีวิตอยู่ โดยมี การประกันประเภทต่าง ๆ ประกอบด้วย คือ การประกันชีวิต การประกันสุขภาพ การประกันการ เดินทาง การประกันที่อยู่อาศัย เป็นต้น¹⁹⁸

นอกจากนี้สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมันได้มีการบัญญัติกฎหมายขึ้นมาเพื่อใช้ในการ การควบคุมดูแลบริษัทประกันให้สามารถชำระเงินให้กับผู้เอาประกันหรือผู้รับประโยชน์โดยใช้ บังคับควบคุมธุรกิจประกันชีวิตไว้ทั้งหมด ซึ่งกฎหมายที่บังคับใช้คือ กฎหมายกำกับดูแลการ ประกันภัย Insurance Supervision Act 1992 (Versicherungsaufsichtsgesetz-VAG) และกฎหมาย สัญญาประกันภัย (Insurance Contract Act 2008) โดยมีหน่วยงานหลักในการกำกับดูแลคือ Bundesanstalt für Finanzdienstleistungsaufsicht-BaFin¹⁹⁹

การประกันชีวิตในประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมันนี้มีลักษณะที่คล้ายคลึงกับ ประเทศอังกฤษเช่นเดียวกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งแนวคิดในเรื่องการทำประกันชีวิตลูกจ้าง แต่อย่างไร ก็ดี บริษัทประกันชีวิตในประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมันนี้จะยอมทำประกันชีวิตให้ลูกจ้าง เฉพาะเป็นกรณีของลูกจ้างที่เป็นบุคคลสำคัญของบริษัท (Key Man Insurance) โดยให้เหตุผลว่า เจ้าของกิจการ ผู้ดูแลการเงินบริษัท หรือผู้บริหารระดับสูงของบริษัทมีหน้าที่ต้องรับผิดชอบใน การที่จะทำให้แน่ใจได้ว่าความเสี่ยงในทางธุรกิจจะลดน้อยลง จึงยอมรับให้มีการประกันบุคคล สำคัญ เพราะถือว่าเป็นต้นทุนที่จำเป็นในการลดความเสี่ยงทางธุรกิจ หากเกิดการทุพพลภาพหรือ เสียชีวิตของบุคคลสำคัญเท่านั้น แต่ถ้าหากบุคคลเหล่านั้นลาออกเพื่อไปทำธุรกิจของตนเอง หรือ โยกย้ายไปบริษัทอื่นที่ให้ผลตอบแทนดีกว่านี้เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่ผู้บริหารจะต้องเตรียมการกับสิ่ง เหล่านี้อีกด้วย

¹⁹⁸From Bundesanstalt für Finanzdienstleistungsaufsicht-BaFin p.79. Annual Report Federal Financial Supervisory Authority, (2008).

¹⁹⁹From German Life Insurance, Retrieved Sep 15, 2012, สืบค้นข้อมูลจากเว็บไซต์. <http://www.mapsoword.com/germany/german-economy-and-business/germany-insurance/german-life-insurance.html>(2012), สืบค้นเมื่อวันที่ 13 พฤศจิกายน 2555

การประกันชีวิตบุคคลสำคัญของประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมันนี้จึงต้องออกแบบให้มีระยะเวลาการประกันที่เหมาะสม และคุ้มครองในกรณีที่บุคคลสำคัญเกิดอุบัติเหตุหรือเสียชีวิตอย่างกะทันหัน โดยการทำกรมธรรม์ประกันชีวิตให้กับบุคคลสำคัญเหล่านั้น และให้บริษัทเป็นผู้ชำระเบี้ยประกันให้บริษัทนำไปหักเป็นค่าใช้จ่ายได้เต็มจำนวนได้ประโยชน์ทางภาษีหากเกิดการเสียชีวิตลง ทุนประกันก็จะตกถึงผู้รับผลประโยชน์ที่ระบุไว้ในกรมธรรม์ ผู้รับผลประโยชน์ก็จะนำเงินนั้นมาบริหารจัดการเพื่อค่าใช้จ่ายหนี้สิน หรือเพื่อประโยชน์อื่นๆ ตามแผนที่วางไว้²⁰⁰

เนื่องจากประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมันนี้มองว่าการประกันชีวิตเป็นธุรกิจที่สำคัญเกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจของประเทศ ทำให้รัฐต้องเข้ามากำกับดูแลอย่างใกล้ชิดเช่นเดียวกับประเทศไทย เพื่อให้ธุรกิจประกันชีวิตดำเนินงานไปด้วยความมั่นคง โดยอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของรัฐบาลและ State Federal เพื่อให้เกิดความมั่นใจว่าผลประโยชน์ของผู้เอาประกันหรือผู้รับประโยชน์ ได้รับการคุ้มครอง การชดเชยเมื่อถึงกำหนดตามกรมธรรม์²⁰¹

ในการทำสัญญาประกันชีวิตของประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมันนี้นั้นก็เป็นเช่นเดียวกับของประเทศอื่น ๆ ในภาคพื้นยุโรป คือ นอกจากมีการทำประกันชีวิตตนเองได้แล้ว ยังยอมรับให้มีการประกันชีวิตบุคคลอื่นทั้งที่เป็นญาติและไม่ใชญาติได้อีกด้วย โดยแบบและประเภทของสัญญาประกันชีวิตในประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมันนี้จึงมีลักษณะเป็นสัญญาที่ทำขึ้นระหว่างผู้เอาประกันและบริษัทประกันชีวิต โดยบริษัทจะจ่ายเงินให้แก่ผู้รับประโยชน์ที่มีกรณีการตายเกิดขึ้น หรือครอบคลุมค่าใช้จ่ายในด้านต่าง ๆ เช่น ค่าขาดประโยชน์จากการทำงาน ค่ารักษาพยาบาล เป็นต้น

การจ่ายสิทธิประโยชน์ต่าง ๆ ตามสัญญาประกันชีวิตนั้น ขึ้นอยู่กับประเภทของการประกันชีวิต จำนวนเบี้ยประกันที่จ่าย การทำสัญญาประกันชีวิตในประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมันนี้ ได้แก่

- 1) การทำประกันชีวิตแบบมีกำหนดระยะเวลา (Term Insurance)

²⁰⁰ จาก สัญญาประกันชีวิต : ศึกษาเปรียบเทียบกฎหมายต่างประเทศ กรณีทุจริตของผู้เอาประกันกับผู้รับประโยชน์, (น. 80). โดย จิตรภาพร เนตรสุวรรณ, วิทยานิพนธ์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง พ.ศ. 2552, ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง.

²⁰¹ สืบค้นข้อมูลจากจากเว็บไซต์ From German Life Insurance, Retrieved Sep 15, 2012, from <http://www.mapsoword.com/germany/german-economy-and-business/germany-insurance/german-life-insurance.html>(2012), สืบค้นเมื่อวันที่ 13 พฤศจิกายน 2555.

2) การทำประกันชีวิตแบบระยะยาว (Permanent Life Insurance)

จะเห็นได้ว่า การประกันชีวิตเป็นธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจของประเทศทำให้ประเทศต่าง ๆ ให้ความสำคัญและทำให้รัฐต้องเข้ามาดูแลอย่างใกล้ชิด โดยเฉพาะการทำประกันชีวิตลูกจ้าง เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่คู่สัญญาคือบริษัทประกันและนายจ้างผู้เอาประกันอย่างเต็มที่ และมีความเป็นธรรมต่อตัวลูกจ้างผู้ซึ่งถูกนำชีวิตไปเอาประกันอีกด้วย²⁰²

3.2.5 การประกันชีวิตลูกจ้างในประเทศญี่ปุ่น

การประกันชีวิตลูกจ้างโดยนายจ้างของประเทศญี่ปุ่นนั้นเป็นไปตามหลักกฎหมายในประมวลกฎหมายพาณิชย์ของประเทศญี่ปุ่น (The Commercial Code Of Japan) ซึ่งมีการแก้ไขเพิ่มเติมมาตั้งแต่ปี ค.ศ. 1912 เป็นต้นมา ได้บัญญัติให้ผู้ที่ทำประกันชีวิตผู้อื่นจะต้องมีส่วนได้เสียในชีวิตที่ตนเอาประกัน และจะต้องได้รับความยินยอมจากบุคคลดังกล่าวด้วย กล่าวคือประเทศญี่ปุ่นได้บัญญัติหลักเรื่องความยินยอมไว้ในประมวลกฎหมายฉบับนี้มาตั้งแต่ปี ค.ศ. 1912 ไว้ในมาตรา 674 – มาตรา 677 โดยแบ่งเป็นหมวดหมู่ดังนี้

(1) ความยินยอมของผู้ถูกเอาประกัน

เมื่อมีการทำสัญญาประกันชีวิตลูกจ้างโดยนายจ้างที่กำหนดให้การมรณะของบุคคลซึ่งเป็นลูกจ้างเป็นเหตุแห่งการชดเชยค่าสินไหม จะต้องได้รับความยินยอมของบุคคลนั้นก่อน แม้กรณีการประกันชีวิตแบบกลุ่มก็ไม่ได้รับการยกเว้น จะต้องได้รับความยินยอมของบุคคลผู้ถูกเอาประกันชีวิตเช่นกัน

อย่างไรก็ดีหากการประกันชีวิตบุคคลอื่นซึ่งเป็นลูกจ้างนี้ กำหนดให้ลูกจ้างเป็นผู้รับประโยชน์ก็ไม่จำเป็นต้องได้รับความยินยอมจากลูกจ้างนั้นแต่อย่างใด

(2) การโอนสิทธิที่เกิดจากสัญญาประกันชีวิตลูกจ้าง

เมื่อสัญญาประกันชีวิตลูกจ้างได้รับความยินยอมจากลูกจ้างผู้ถูกเอาประกันชีวิตมีผลบังคับขึ้นแล้ว เมื่อจะโอนสิทธิที่เกิดจากสัญญาประกันชีวิตดังกล่าว ก็ต้องได้รับความยินยอมจากบุคคลนั้นอีกด้วย

สัญญาประกันการมรณะของบุคคลอื่นที่บุคคลผู้ถูกเอาประกันเป็นผู้รับประโยชน์ซึ่งได้รับการยกเว้นไม่ต้องได้รับความยินยอมของบุคคลนั้น เมื่อบุคคลผู้ถูกเอาประกันชีวิตเป็นผู้รับประโยชน์เองดังกล่าวได้โอนสิทธิในการรับค่าสินไหมทดแทนให้บุคคลอื่นไป เมื่อบุคคลผู้รับโอน

²⁰²MacGillivray & Parkington on Insurance Law. , (p.35)., and From Colinvaux's Law of Insurance. (p.268).

สิทธิดังกล่าวจะโอนสิทธิที่ได้รับมาให้แก่บุคคลอื่นไปอีกทอดหนึ่งก็ต้องได้รับความยินยอมจากผู้ถูกเอาประกันด้วย

การประกันชีวิตตนเองนั้น ถ้าผู้รับประโยชน์จะโอนสิทธิของตนให้บุคคลอื่นไป ก็ต้องได้รับความยินยอมจากผู้เอาประกันเช่นเดียวกัน

สัญญาประกันชีวิตลูกจ้างที่นายจ้างทำขึ้นแล้วนั้น เมื่อผู้เอาประกันจะระบุหรือเปลี่ยนแปลงผู้รับประโยชน์จะต้องได้รับความยินยอมของบุคคลผู้ถูกเอาประกันชีวิตนั้นก็คือลูกจ้างนั่นเองด้วย²⁰³

จะเห็นได้ว่าในหลักกฎหมายเกี่ยวกับการประกันชีวิตผู้อื่นของประเทศญี่ปุ่นนั้น ได้พัฒนาและบัญญัติไว้อย่างชัดเจนกว่าในประเทศอื่น ๆ เกี่ยวกับเรื่องการให้ความยินยอมในแง่ที่ว่า เมื่อมีการโอนสิทธิในสัญญาประกันชีวิต ไม่ว่าจะกรณีใด ๆ จะต้องได้รับความยินยอมจากตัวผู้ถูกเอาชีวิตไปทำประกัน ซึ่งเป็นการปิดช่องว่างในกรณีเกิดปัญหาการโอนสิทธิในสัญญาประกันชีวิตอีกด้วย

กล่าวโดยสรุปแล้วจะเห็นได้ว่าการประกันชีวิตลูกจ้างโดยนายจ้างนั้นในต่างประเทศต่างยอมรับว่าสามารถทำได้เพราะถือว่าการประกันชีวิตลูกจ้างเป็นการประกันชีวิตบุคคลผู้มีความสัมพันธ์กันในทางธุรกิจ ซึ่งอยู่ภายใต้หลักทั่วไปที่ว่า ผู้เอาประกันชีวิตซึ่งเป็นนายจ้างมีส่วนได้เสียทางการเงินหรือทางเศรษฐกิจในชีวิตของบุคคลผู้ถูกเอาประกันชีวิต เพราะการตายของลูกจ้างย่อมส่งผลกระทบต่อธุรกิจของนายจ้าง แต่ประเทศต่าง ๆ โดยส่วนใหญ่จะบัญญัติหลักเกณฑ์เกี่ยวกับเรื่องความยินยอมในการทำประกันชีวิตบุคคลอื่นมาไว้เป็นตัวกำหนดนอกจากหลักเกณฑ์ในเรื่องการควบคุมธุรกิจประกันภัย ทั้งนี้เพื่อเป็นการป้องกันปัญหาการแสวงประโยชน์จากการนำชีวิตของบุคคลอื่นไปเป็นหลักประกัน

²⁰³จาก “สรุปความคิดทางกฎหมายญี่ปุ่นเกี่ยวกับการประกันชีวิตบุคคลอื่น ”, (น.100-102) โดย ไกรวิน สารวิจิตร, 2536. วารสารนิติศาสตร์ 24 ตอน 1 พ.ศ. 2536.

บทที่ 4

ปัญหาและวิเคราะห์ปัญหาการทำประกันชีวิตผู้อื่นที่ไม่ใช่ญาติ

กรณีนายจ้างเอาประกันชีวิตลูกจ้าง

เมื่อผู้เขียนได้ทำการศึกษาถึงประวัติความเป็นมา แนวคิดทฤษฎีและหลักกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับกรณีนายจ้างเอาประกันชีวิตลูกจ้างทั้งกรณีของประเทศไทยและของต่างประเทศในบทที่ 2 และบทที่ 3 พบว่าหากเปิดโอกาสให้บริษัทประกันชีวิตสามารถรับประกันชีวิตลูกจ้างได้โดยมีนายจ้างเป็นผู้รับประโยชน์และไม่จำกัดวงเงินประกัน ขึ้นอยู่กับความสามารถในการจ่ายเบี้ยประกัน และเงื่อนไขในการรับประกันชีวิตตามแนวคำวินิจฉัยศาลฎีกาที่ 64/2516 เมื่อมองอย่างผิวเผินแล้วอาจเห็นได้ว่าการประกันชีวิตในแบบดังกล่าวย่อมเกิดประโยชน์ต่อทุกฝ่ายไม่ว่าจะเป็นฝ่ายนายจ้าง ผู้ต้องร่วมรับภาระความเสี่ยงภัยในความรับผิดชอบที่อาจเกิดขึ้นต่อบุคคลภายนอก ขณะเดียวกันก็เป็นหลักประกันความมั่นคงหรือเป็นสวัสดิการให้กับลูกจ้างได้ด้วยนั้น แต่หากพิจารณาให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้นจะเห็นได้ว่า การที่ศาลฎีกาได้ตีความกฎหมายเปิดโอกาสให้นายจ้างเอาประกันชีวิตลูกจ้างโดยไม่จำกัดเช่นนี้อาจเกิดปัญหาทางกฎหมายและนำไปสู่ช่องทางการแสวงหาประโยชน์จากการทำประกันชีวิตลูกจ้างก็เป็นได้ ซึ่งผู้เขียนจะได้ศึกษาวิเคราะห์ปัญหาเหล่านั้นโดยเทียบเคียงกับหลักกฎหมายต่างประเทศที่ผู้เขียนได้ยกขึ้นกล่าวไว้ในบทที่ 3 ตามลำดับหัวข้อของปัญหาดังต่อไปนี้

4.1 ปัญหาการแปลความกฎหมายคำว่าส่วนได้เสียในสัญญาประกันชีวิตกับสัญญาประกันวินาศภัย

จากการศึกษาพบว่ากฎหมายประกันภัยของไทยไม่ว่าจะเป็นการประกันชีวิตหรือการประกันวินาศภัย ได้นำหลักเรื่องส่วนได้เสียในมาตรา 863 ซึ่งอยู่ในหมวดที่ 1 บทเปิดเสร็จทั่วไป ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาใช้เป็นหลักในการวินิจฉัยความสมบูรณ์ของสัญญาเหมือนกัน โดยในมาตราดังกล่าวได้วางหลักการกว้าง ๆ เพียงว่า “ถ้าผู้เอาประกันภัยมิได้มีส่วนได้เสียในเหตุที่เอาประกันภัยไว้ สัญญาประกันภัย ย่อมไม่ผูกพันคู่สัญญา” อันเป็นบทบัญญัติที่ใช้บังคับทั้งกับสัญญาประกันชีวิตและสัญญาประกันวินาศภัย แต่ไม่ได้บัญญัติให้ชัดเจนลงไปว่าส่วนได้เสียที่ว่านั้นมีความหมายกว้างหรือแคบประการใด ซึ่งแตกต่างจากในต่างประเทศ เช่น ในกฎหมายว่าด้วยการประกันภัยของ มลรัฐแคลิฟอร์เนีย (California State) ประเทศสหรัฐอเมริกา

ได้อธิบายคำว่าส่วนได้เสียอันอาจเอาประกันภัยไว้ไว้ในมาตรา 281 ว่า หมายถึงส่วนได้เสียทุกชนิด ในทรัพย์สินหรือความสัมพันธ์ใด ๆ ที่มีอยู่หรือความรับผิดชอบใด ๆ เกี่ยวกับทรัพย์สินหรืออาจกระทบกระเทือนถึงผู้เอาประกันภัยโดยตรง ซึ่งเป็นการบัญญัติความหมายของส่วนได้เสียในเหตุที่เอาประกันภัยให้มีความชัดเจนขึ้นทำให้เกิดปัญหาการตีความคำว่าส่วนได้เสียในสัญญาทั้งสองประเภทว่ามีความหมายกว้างหรือแคบเพียงใด เพราะทั้งสองสัญญาต่างก็มีความมุ่งหมายที่แตกต่างกัน ก่อให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับการตีความเรื่องส่วนได้เสียในสัญญาประกันชีวิต ดังนี้

ประการแรก ในสัญญาประกันวินาศภัยนั้นมีความมุ่งหมายที่จะชดใช้หรือทดแทนความวินาศหรือความเสียหายอันเกิดแก่เจ้าของทรัพย์สินอันเป็นวัตถุประสงค์แห่งสัญญาประกันวินาศภัย ในกรณีที่เกิดวินาศภัยทำให้ทรัพย์สินต้องพินาศสูญหาย เสียหาย บอบสลาย หรือเสื่อมราคา ตามความเสียหายที่แท้จริง โดยในประมวลกฎหมายอาญาและพาณิชย์ มาตรา 877 บัญญัติว่า “ผู้รับประกันภัยซึ่งจะได้รับค่าสินไหมทดแทนเพียงเสมอจำนวนที่วินาศจริงเท่านั้น” สัญญาประกันวินาศภัยจึงเป็นสัญญาอย่างแข็งขันของผู้รับประกันภัยว่าจะจ่าย “ค่าเสียหาย” ที่ผู้เอาประกันภัยได้รับตามกรรมธรรม์ประกันภัยเท่าที่เกิดความเสียหายขึ้นจริง ดังนั้นก่อนที่จะเอาประกันวินาศภัยผู้เอาประกันภัยจะต้องพิสูจน์ให้ได้ว่ามีส่วนได้เสียอันอาจเอาประกันภัยได้ในทรัพย์สินที่เอาประกันภัยไว้ว่ามีค่าเท่าใด เมื่อทรัพย์สินนั้นเกิดภัยหรือความเสียหายขึ้น ผู้เอาประกันภัยไม่สามารถเรียกร้องค่าเสียหายได้มากไปกว่าจำนวนหรือมูลค่าแห่งส่วนได้เสียที่มีอยู่ ซึ่งส่วนได้เสียเป็นเพียงขนาดของวินาศภัยที่สามารถพิสูจน์ได้ และในการจ่ายเงินตามสัญญาประกันวินาศภัยนั้น หากความพินาศสูญหาย บอบสลาย หรือเสื่อมราคาไม่เกิดขึ้นแก่ทรัพย์สินที่เอาประกันภัยภายในกำหนดระยะเวลาซึ่งระบุไว้ในสัญญาประกันวินาศภัยนอกจากที่ผู้เอาประกันวินาศภัยจะต้องชำระเบี้ยประกันภัยเป็นการสูญเปล่าแล้ว ยังไม่ได้รับผลประโยชน์ใด ๆ ทดแทนเลย

ขณะที่ในสัญญาประกันชีวิตนั้นเหตุที่เอาประกันชีวิตคือส่วนได้เสียในชีวิตที่เอาประกันซึ่งไม่อาจประเมินราคาเป็นเงินได้ว่าชีวิตใครมีราคามากน้อยเท่าใด ดังนั้น จะเห็นได้ว่าแม้ว่ากฎหมายว่าด้วยสัญญาประกันภัยจะวางหลักการพื้นฐานว่าส่วนได้เสียในสัญญาประกันภัยถือเป็นเงื่อนไขสำคัญที่มีผลให้สัญญาใช้บังคับได้ แต่ในเจตนารมณ์ของสัญญาประกันชีวิตกับสัญญาประกันวินาศภัยต่างมีแนวคิดเกี่ยวกับส่วนได้เสียและการชดใช้เงินตามส่วนได้เสียที่แตกต่างกัน เพราะสัญญาประกันชีวิตไม่ใช่สัญญาชดใช้ค่าเสียหาย (Non-Indemnity Contract) ที่เกิดแก่ชีวิตที่เอาประกันภัย แต่เป็นการชดใช้ค่าทดแทนให้แก่ผู้รับประกันภัยตามสัญญาประกันภัย ซึ่งผู้รับประกันภัยอาจเป็นได้ทั้งผู้เอาประกันชีวิตเองหรือบุคคลภายนอกก็ได้ เพียงแต่ผู้ที่จะทำสัญญาประกันชีวิตได้นั้นจะต้องมีส่วนได้เสียกับชีวิตของบุคคลที่ถูกเอาประกัน

อย่างไรก็ตามว่าชีวิตของมนุษย์ไม่อาจประเมินราคาเป็นเงินได้ก็ตาม แต่การทำประกันชีวิตผู้อื่นนั้นก็ต้องอยู่ภายใต้หลักเกณฑ์ที่สำคัญของกฎหมายในเรื่องประกันชีวิต คือ จะต้องไม่เป็นการแสวงหากำไรจากชีวิตของผู้ที่เอาประกัน ไม่เช่นนั้นสัญญาประกันชีวิตผู้อื่นก็ไม่ต่างอะไรกับการพนันชั้นต่อในชีวิตของบุคคลที่ตนมีส่วนได้เสีย

ด้วยเหตุนี้การที่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยการประกันภัยบัญญัติไว้เพียงกว้าง ๆ ว่า สัญญาประกันภัยนั้นถ้าผู้เอาประกันภัยมิได้มีส่วนได้เสียในเหตุที่ เอาประกันภัยไว้ย่อมไม่ผูกพันคู่สัญญาแต่อย่างหนึ่งอย่างใด จึงทำให้เกิดปัญหาในเรื่องการตีความคำว่าส่วนได้เสียว่ามีความหมายที่กว้างหรือแคบต่างกันอย่างไร เพราะเหตุที่เอาประกันภัยของสัญญาประกันวินาศภัยกับสัญญาประกันชีวิตมีเจตนารมณ์ที่แตกต่างกัน เมื่อไม่กำหนดความความหมายไว้อย่างชัดเจน ทำให้การพิจารณาเรื่องการเอาประกันชีวิตผู้อื่นแค่เพียงมีส่วนได้เสียก็สามารถเอาประกันชีวิตได้โดยไม่จำกัด

ปัญหาที่ต้องพิจารณาประการต่อไปมีว่า ในการทำสัญญาประกันชีวิตนั้นมิได้ทั้งการทำประกันชีวิตตนเอง และการทำประกันชีวิตผู้อื่น ซึ่งเป็นที่ยอมรับว่าคนเราทุกคนย่อมมีส่วนได้เสียในชีวิตของตนเองย่อมไม่มีปัญหาในการพิสูจน์คำว่าส่วนได้เสียอยู่แล้ว แต่ปัญหาที่มักจะเกิดขึ้นคือ คำว่าส่วนได้เสียในชีวิตบุคคลอื่นที่ตนเอาไปประกันต้องมีส่วนได้เสียในระดับใดจึงจะสามารถเอาประกันชีวิตผู้อื่นได้เช่นกรณีของนายจ้างเอาประกันชีวิตลูกจ้างนั้น แม้จะเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปทั้งหลักกฎหมายของประเทศไทยและของต่างประเทศว่านายจ้างอยู่ในฐานะผู้มีส่วนได้เสียในเชิงธุรกิจซึ่งสามารถเอาประกันชีวิตลูกจ้างได้ โดยไม่ได้มีการกำหนดขอบเขตที่ชัดเจนว่าต้องมีความสัมพันธ์กันในระดับใด ทั้งที่ในแง่ความเป็นจริงในธุรกิจหนึ่ง ๆ นั้น จะประกอบไปด้วยลูกจ้างหลายระดับด้วยกัน และแต่ละระดับก็มีความสัมพันธ์ต่อธุรกิจที่แตกต่างกัน แต่ในคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 64/2516 นี้ วินิจฉัยแต่เพียงว่านายจ้างเป็นผู้มีส่วนได้เสียในชีวิตลูกจ้างอันอาจเอาประกันภัยได้เท่านั้น โดยไม่ได้กำหนดว่าต้องเป็นลูกจ้างระดับใด หรืออธิบายความหมายของคำว่าส่วนได้เสียในชีวิตลูกจ้างซึ่งเป็นชีวิตผู้อื่นที่นายจ้างเอาไปประกันไว้ โดยในเรื่องนี้กฎหมายไทยไม่ได้มีการให้คำจำกัดความไว้ซึ่งแตกต่างจากคำอธิบายกฎหมายประกันภัยของประเทศสหรัฐอเมริกาได้ให้คำนิยามความหมายของการมีส่วนได้เสียในชีวิตของคนอื่นว่า “บุคคลที่จะเอาประกันต้องมีความคาดหมายอันสมควรที่จะได้ประโยชน์ทางการเงิน (Financial Benefit) จากการมีชีวิตอยู่ของบุคคลที่ตนจะเอาประกันหรือจะต้องเสียประโยชน์ทางการเงิน (Financial Loss) จากการที่ไม่มีชีวิตอยู่ของบุคคลนั้น” เป็นหลักสำคัญในการพิจารณา ทำให้เกิดความชัดเจนขึ้นมาในระดับหนึ่งว่า ลูกจ้างที่จะถูกเอาประกันชีวิตได้นั้น จะต้องเป็นบุคคลที่นายจ้างจะต้องได้ประโยชน์

ในทางการเงินจากการมีชีวิตของลูกจ้างที่ตนจะเอาประกันหรือจะต้องเสียประโยชน์ทางการเงินจากการ ไม่มีชีวิตอยู่ของลูกจ้างนั้น

ข้อพิจารณาประการที่สามมีว่า เมื่อลูกจ้างที่ถูกนำชีวิตมาทำประกันนั้นมีประโยชน์ทางการเงินต่อนายจ้างที่แตกต่างกัน เช่น กรณีลูกจ้างทั่วไปกับกรณีลูกจ้างที่เป็นบุคคลสำคัญขององค์กรระดับผู้บริหารที่เรียกว่า Key Man ของบริษัท การนำเอาชีวิตลูกจ้างแต่ละรายไปทำประกันนั้น จึงควรจะมีสัดส่วนที่แตกต่างกันด้วยหรือไม่ ซึ่งในคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 64/2516 มิได้วินิจฉัยในประเด็นดังกล่าวไว้ จึงเท่ากับเป็นการเปิดโอกาสให้มีการทำประกันชีวิตลูกจ้างแต่ละรายได้โดยไม่จำกัดวงเงินประกัน อันเป็นช่องทางให้เกิดการแสวงกำไรจากการทำประกันชีวิตของลูกจ้างได้โดยไม่จำกัด ซึ่งแตกต่างจากในต่างประเทศ เช่น ประเทศสาธารณรัฐเยอรมันนี้ที่ยินยอมให้ทำประกันชีวิตลูกจ้างเฉพาะกรณีที่ลูกจ้างรายนั้นเป็นบุคคลสำคัญของบริษัท (Key Man Insurance) และภายใต้จำนวนเงินที่สมเหตุสมผลโดยให้เหตุผลว่า “บุคคลดังกล่าวเป็นผู้ มีหน้าที่ต้องรับผิดชอบในการที่จะทำให้แน่ใจได้ว่าความเสี่ยงในทางธุรกิจจะลดน้อยลง จึงยอมรับให้มีการประกันบุคคลสำคัญ เพราะถือว่าเป็นต้นทุนที่จำเป็นในการลดความเสี่ยงทางธุรกิจ หากเกิดการสูญพลภาพหรือเสียชีวิตของบุคคลสำคัญเท่านั้น”

ข้อพิจารณาประการต่อไปมีว่า เมื่อมองว่าการประกันชีวิตบุคคลอื่นกรณีนายจ้างเอาประกันชีวิตลูกจ้างนี้อยู่บนพื้นฐานสำคัญที่ว่านายจ้างต้องมีส่วนได้เสียในชีวิตของลูกจ้างนั้นเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการแสวงหากำไรหรือเป็นการพนันขันต่อในชีวิตของลูกจ้าง สมควรให้นายจ้างนำชีวิตลูกจ้างที่พิสูจน์ได้ว่าตนมีส่วนได้เสียนั้นไปทำประกันชีวิตได้โดยเสรีโดยระบุให้ตนเป็นผู้รับประโยชน์แต่เพียงผู้เดียวโดยไม่ต้องสอบถามความสมัครใจของลูกจ้างได้หรือไม่

ในเรื่องนี้ผู้เขียนมีความเห็นว่าคงไม่เป็นธรรมแก่ลูกจ้างที่ถูกนายจ้างนำชีวิตไปทำประกันเท่าใดนัก เพราะเงื่อนไขในการรับเงินประกันมาจากความทรงชีพของลูกจ้างจึงควรจะให้ลูกจ้างหรือผู้อยู่ในอุปการะของลูกจ้างได้รับรู้ถึงกรณีดังกล่าวด้วย ซึ่งแม้ในเรื่องนี้ยังไม่เกิดเป็นปัญหาขึ้นในประเทศไทย แต่ก็เกิดเป็นปัญหาขึ้นในประเทศสหรัฐอเมริกาแล้วว่า นายจ้างเอาประกันชีวิตลูกจ้าง โดยที่ลูกจ้างและภริยาของลูกจ้างไม่ทราบเรื่อง เมื่อลูกจ้างเสียชีวิตลงปรากฏว่านายจ้างได้รับประโยชน์แต่เพียงผู้เดียว กล่าวคือ เป็นคดีที่นาง นางจอห์นสัน ภริยาของนาย แคลเนี่ยลลูกจ้างของบริษัทแห่งหนึ่ง ได้เสียชีวิตลงจากโรคมะเร็งสมอง ปรากฏว่านายจ้างของนายจอห์นสันได้ทำประกันชีวิตนายจอห์นสันไว้เป็นเงินถึง 1.5 ล้านดอลลาร์สหรัฐ โดยที่นางจอห์นสันหรือนายแคลเนี่ยลไม่ทราบมาก่อน และเมื่อนายแคลเนี่ยลเสียชีวิตผลประโยชน์เหล่านั้นกลับตกเป็นของนายจ้างทั้งหมดตามกรมธรรม์ประกันชีวิต จนศาลของประเทศสหรัฐอเมริกา ได้ตัดสินให้เธอ

ได้รับค่าชดเชยจากบริษัทประกัน ด้วย ทำให้ปัจจุบันสหรัฐอเมริกาได้ออกข้อบังคับแก่นายจ้างหรือบริษัทว่า การจะทำประกันชีวิตลูกจ้าง ได้นั้นจะต้องได้รับความยินยอมก่อนจึงจะทำประกันชีวิตได้ ซึ่งในประเด็นปัญหาข้อนี้จะได้วิเคราะห์โดยละเอียดในหัวข้อที่ 4.4 ต่อไป

ดังนั้น ในประเด็นปัญหาเรื่อง แปลความกฎหมายคำว่าส่วนได้เสียในสัญญาประกันชีวิต กับสัญญาประกันวินาศภัย ผู้เขียนมีความเห็นว่า ควรแปลความคำว่า “ส่วนได้เสียอันอาจเอาประกันภัยได้” ให้มีความชัดเจนและเป็นไปในทิศทางเดียวกัน โดยให้มีความหมายว่า

“ส่วนได้เสียทุกชนิดในทรัพย์สินหรือความสัมพันธ์ใด ๆ ที่มีอยู่หรือความรับผิดชอบใด ๆ เกี่ยวกับทรัพย์สินหรืออาชงระทบกระเทือนถึงผู้เอาประกันภัยโดยตรง”

เพื่อให้มีความชัดเจนขึ้น และในกรณีของการประกันชีวิตผู้อื่นก็ควรมีการแปลความหมายให้ชัดเจนเกี่ยวกับการนำชีวิตผู้อื่นมาทำประกันว่า

“บุคคลที่จะเอาประกันชีวิตผู้อื่นนั้นจะต้องมีความคาดหมายอันสมควรที่จะได้ประโยชน์ทางการเงินจากการมีชีวิตของบุคคลที่ตนจะเอาประกันหรือจะต้องเสียประโยชน์ทางการเงินจากการที่ไม่มีชีวิตอยู่ของบุคคลนั้น” เช่นเดียวกับกฎหมายประกันภัยของประเทศสหรัฐอเมริกาเพื่อป้องกันปัญหาในการตีความคำว่าส่วนได้เสียในสัญญาประกันชีวิตและสัญญาประกันภัยที่แตกต่างกันตามประเด็นปัญหาข้อแรกที่ทำกรวิเคราะห์นี้

4.2 ปัญหาช่วงเวลาและสถานะที่เกิดส่วนได้เสียระหว่างนายจ้างและลูกจ้างในกรณีนายจ้างทำประกันชีวิตลูกจ้าง

ประเด็นปัญหาในข้อ 4.2 นี้ เป็นกรณีที่ต้องเนื่องมาจากปัญหาประการแรก กล่าวคือ เมื่อเป็นที่ยอมรับกันในทางกฎหมายและคำพิพากษาของศาลทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศว่า นายจ้างคือผู้มีส่วนได้เสียในชีวิตของลูกจ้างซึ่งสามารถเป็นผู้เอาประกันได้นั้น แต่ก็เป็นที่ทราบกันดีว่าความสัมพันธ์ระหว่างนายจ้างและลูกจ้างนั้นเป็นความสัมพันธ์ในเชิงธุรกิจมีความไม่แน่นอนและเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงโดยผันสภาพการเป็นนายจ้างลูกจ้างตามกฎหมายแรงงาน เช่น ลูกจ้างโดนไล่ออก ลาออก หรือพ้นสถานะที่มีความสำคัญในทางธุรกิจต่อกัน เช่น ลูกจ้างเลื่อนตำแหน่งจากลูกจ้างทั่วไปเป็นผู้บริหาร หรือลูกจ้างพ้นตำแหน่งจากผู้บริหารกลายเป็นลูกจ้างทั่วไป สถานะดังกล่าวนี้ย่อมเกิดขึ้นได้เสมอในโลกแห่งธุรกิจปัจจุบัน

จากการศึกษาพบว่าช่วงเวลาในการทำสัญญาประกันชีวิตที่จะถือว่านายจ้างมีส่วนได้เสียที่จะเอาประกันชีวิตลูกจ้างได้นั้นจะต้องมีขึ้นในขณะที่ทำสัญญาประกันชีวิต โดยถือเป็นเรื่องสำคัญว่า หากนายจ้าง ผู้เอาประกัน ชีวิต ไม่มีส่วนได้เสีย ในชีวิตของลูกจ้าง ในขณะที่ทำสัญญาแล้ว

สัญญาประกันชีวิตย่อมไม่ผูกพันคู่สัญญาแต่อย่างใด ทั้งนี้เป็นไปตามที่มาตรา 863 บัญญัติไว้ ซึ่งในเรื่องนี้จะมีความแตกต่างกับสัญญาประกันวินาศภัยในประการที่ว่าสัญญาประกันวินาศภัยนั้นผู้เอาประกันวินาศภัยไม่จำเป็นต้องมีส่วนได้เสียในขณะที่เกิดเหตุการณ์ขึ้นตามที่ตกลงไว้ในสัญญา

ดังนั้น หากนายจ้างไม่มีส่วนได้เสียหรือมีความสัมพันธ์กับลูกจ้างในขณะที่ทำสัญญา ย่อมส่งผลให้นายจ้างและบริษัทรับประกันชีวิตคู่สัญญาจะเรียกร้องสิ่งใดต่อกัน โดยอาศัยสัญญานั้นไม่ได้ กล่าวคือบริษัทรับประกัน จะเรียกให้นายจ้างส่งเบี้ยประกันภัยหรือ นายจ้างจะเรียกบริษัทประกันชีวิตชด ใช้ค่าสินไหมทดแทนตามสัญญา ไม่ได้ เพราะฉะนั้นนายจ้างและลูกจ้างจะต้องมีสถานะความเป็นนายจ้างจ้างและลูกจ้างกันในขณะที่ทำสัญญาประกันชีวิต จึงจะสามารถเอาประกันชีวิตลูกจ้างได้

ปัญหาที่ต้องพิจารณาประการต่อไปมีว่า หากในวันทำสัญญานายจ้างและลูกจ้างไม่ได้มีความสัมพันธ์ในฐานะลูกจ้างและนายจ้างกัน แต่นายจ้างได้มีการส่งเบี้ยประกัน ไปบ้างแล้ว ผลจะเป็นเช่นใด และจะเรียกคืนได้หรือไม่ ในข้อนี้ ผู้เขียนมีความเห็นว่า สัญญาประกันชีวิตดังกล่าวย่อมไม่มีผลบังคับได้ตามกฎหมาย เพราะ ผู้เอาประกันภัยไม่มีส่วนได้เสียตาม มาตรา 863 แต่จะถือว่ามีผลเป็นสัญญาการพนันหรือไม่เพราะถ้าเป็นสัญญาที่ไม่มีผลผูกพันตามปกติทั่วไปแล้ว การคืนทรัพย์ต้องเป็นไปตาม มาตรา 406 และต่อ ๆ ไป แต่ถ้าเป็นการพนันแล้ว มาตรา 853 บัญญัติว่า สิ่งใดที่ได้ให้กันไปในการเล่นหรือขันต่อจะทวงคืนไม่ได้

ในเรื่องนี้ศาสตราจารย์จรัส เหมะจารุ มีความเห็นว่า เมื่อเราพิจารณาข้อแตกต่างระหว่างสัญญาประกันภัยกับการพนันขั้นต่อ เรา จะเห็นได้ว่าสิ่งที่ทำให้การประกันภัยแตกต่างกับการพนันขั้นต่อก็คือ ส่วนได้เสียซึ่งผู้เอาประกันภัยมีอยู่ในเหตุที่เอาประกันภัยเท่านั้น เมื่อได้ทำสัญญาโดยผู้เอาประกันภัยมิได้มีส่วนได้เสียในเหตุนั้นแล้ว สัญญานั้นก็คือการพนันขั้นต่อนั่นเอง ฉะนั้นตามปกติถ้าได้เสียเบี้ยประกันภัยไปแล้วก็เรียกคืนไม่ได้ แต่ถ้าผู้เอาประกันภัยได้เข้าทำสัญญาโดยเข้าใจว่าตนมีส่วนได้เสียหรือโดยสำคัญผิดว่าตนทำสัญญาประกันภัย แต่แท้จริงเป็นสัญญาอันเข้าลักษณะการพนันขั้นต่อผลจะเป็นอย่างไร ถ้าการเข้าใจผิดนั้นเป็นการเข้าใจผิดในข้อเท็จจริงว่าตนมีส่วนได้เสีย แต่ความจริงไม่มีเช่นนี้ต้องถือว่าสัญญาเป็น โฆษณาตาม มาตรา 150 เพราะเป็นการสำคัญผิดในสภาพแห่งนิติกรรม และย่อมเรียกคืนเบี้ยประกันภัยได้ตาม มาตรา 406 ถ้าผู้เอาประกันภัยสำคัญผิดว่า แม้จะไม่มีส่วนได้เสีย สัญญาก็มีผลบังคับได้ ก็เป็นการเข้าใจผิดในข้อกฎหมายผู้เอาประกันภัยไม่มีทางจะอ้างความสำคัญผิดมาเปลี่ยนแปลงผลบังคับของ มาตรา 863 แต่ประการใด แต่ถ้าผู้เอาประกันภัยเข้าใจผิดว่าตนกำลังทำสัญญาประกันภัยโดยแท้จริงโดยมิได้รู้ว่าจะต้องมีส่วนได้เสียหรือไม่ ทั้งมิได้มุ่งหมายจะทำสัญญาการพนันขั้นต่อเลยเช่นนี้ ตามรูปคดีเช่นนี้

ถ้าจะปรับด้วยกฎหมายของเราเห็นว่าจะเรียกว่าผู้เอาประกันภัยเข้าใจผิดในข้อกฎหมายไม่ได้ เพราะแม้ผู้เอาประกันภัยจะรู้ข้อเท็จจริงก็ตาม ข้อกฎหมายไม่ถือว่าตนมีส่วนได้เสียก็จริงแต่ผู้เอาประกันภัยหาได้คำนึงถึงข้อเท็จจริงในเวลาทำสัญญาไม่จึงเรียกไม่ได้ว่าผู้เอาประกันภัยทำสัญญา โดยรู้ว่าตนไม่มีส่วนได้เสีย แต่เข้าใจผิดในข้อกฎหมายว่าสัญญาใช้ได้ ที่แท้นั้นผู้เอาประกันภัยตั้งใจทำสัญญาประกันภัย แต่สัญญานั้นกลับเข้าเป็นรูปสัญญาการพนันขั้นต่อ ต้องถือว่าเป็นการเข้าใจผิดในสภาพแห่งนิติกรรมอันเป็นการเข้าใจผิดในสาระสำคัญแห่งนิติกรรม นิติกรรมตกเป็นโมฆะตามมาตรา 150 และต้องคืนเบี้ยประกันตาม มาตรา 406 ต่อไป

ปัญหาที่ต้องพิจารณาต่อไปมีว่า ช่วงเวลาและสถานะแห่งความสัมพันธ์ระหว่างนายจ้างและลูกจ้างต้องมีตลอดไปจนครบกำหนดอายุสัญญาตามกรรมธรรม์ประกันชีวิตหรือไม่ หากต่อมาความสัมพันธ์ระหว่างนายจ้างและลูกจ้างต้องสิ้นสุดลงหรือสถานะของนายจ้างและลูกจ้างเปลี่ยนแปลงไป บริษัทผู้รับประกันจะต้องชดใช้ค่าสินไหมให้แก่ นายจ้างผู้เอาประกันภัยเช่นไร

ในเรื่องนี้เมื่อพิจารณาจากกฎหมายของประเทศอังกฤษ ซึ่งได้แบ่งช่วงเวลาและสถานะแห่งส่วนได้เสียออกเป็น 2 ทฤษฎี คือ ทฤษฎีที่ 1 คือ ทฤษฎี Contractual Interest วางหลักว่า ส่วนได้เสียต้องมีอยู่ในขณะที่เกิดความเสียหาย เพราะกฎหมาย ของประเทศ อังกฤษไม่ว่าจะเป็นการชดใช้แบบใด ต้องชดใช้ให้ตามที่เสียหายจริง ถ้าพิสูจน์ไม่ได้ว่าเสียหายเท่าใด เขาก็จะไม่รับชดใช้ค่าเสียหาย ส่วนในทฤษฎีที่ 2 ทฤษฎี Statutory Interest วางหลักว่า ส่วนได้เสียต้องมีอยู่ในเวลาใดนั้นต้องแล้วแต่ที่กฎหมายจะกำหนดไว้ ซึ่งอาจสรุปได้ว่า เป็น 2 กรณี คือ

กรณีแรกนั้นบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติประกันชีวิต ค.ศ. 1774 (The Life Assurance Act, 1774) ของประเทศอังกฤษ ว่าส่วนได้เสียต้องมีอยู่ในขณะทำสัญญา ซึ่งกรณีเช่นนี้ใช้กับสัญญาประกันชีวิต ซึ่งต่างก็เป็นที่ยอมรับกันโดยส่วนใหญ่ และนำหลักดังกล่าวไปใช้กับสัญญาประเภทอื่นที่อยู่ในบังคับของ พระราชบัญญัติประกันชีวิต ซึ่งเป็นกฎหมายประกันชีวิตของประเทศอังกฤษ ดังนั้น แม้ส่วนได้เสียจะหมดไปในระหว่างอายุสัญญาก็มิได้มีผลกระทบต่อความสมบูรณ์ของสัญญา หรือก่อให้เกิดให้ผู้รับประกันภัยมีข้ออ้างในการจ่ายเงินตามที่ตกลงไว้ในสัญญา

อย่างไรก็ตาม ก็มีอีกทฤษฎีหนึ่งว่า ต้องมีความสัมพันธ์นั้นตลอดไปจนถึงวันรับเงินเท่านั้น

ซึ่งในเรื่องนี้ผู้เขียนมีความเห็นตรงกันกับแนวความคิดแรกที่ว่า ช่วงเวลาและสถานะที่เกิดส่วนได้เสียระหว่างนายจ้างและลูกจ้างในกรณีนายจ้างทำประกันชีวิตลูกจ้างต้องมีขณะทำสัญญา เพื่อป้องกันไม่ให้ ผู้รับประกันภัยจะอ้างว่าตนไม่ต้องชดใช้ เงินให้ เนื่องจากส่วนได้เสียของผู้เอาประกันภัยหมดไปแล้ว ในขณะที่เกิดเหตุการณ์คือการตายขึ้นไม่ได้ และเพื่อป้องกันปัญหา

ดังกล่าวจึงควรมีการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยการประกันชีวิตเช่นเดียวกับพระราชบัญญัติประกันชีวิต ค.ศ. 1774 ของประเทศอังกฤษว่า ส่วนได้เสียของผู้เอาประกันชีวิตผู้อื่นต้องมีอยู่ในขณะทำสัญญา

ข้อที่ต้องพิจารณาประการต่อไปมีว่าในองค์กรหนึ่ง ๆ นั้นลูกจ้างต่างมีสถานะที่แตกต่างกันและสถานะที่แตกต่างกันของลูกจ้างแต่ละประเภทนั้นมีผลต่อการทำสัญญาประกันชีวิตโดยนายจ้างมากน้อยเพียงใด ซึ่งในพระราชบัญญัติประกันชีวิต ค.ศ. 1774 (The Life Assurance Act, 1774) ของประเทศอังกฤษวางหลักว่า กรณีที่นายจ้างจะเอาประกันชีวิตลูกจ้างได้นั้น เพียงแต่ความสัมพันธ์ของการเป็นนายจ้างลูกจ้างเพียงอย่างเดียวยังไม่เพียงพอที่จะทำให้นายจ้างมีส่วนได้เสียอันอาจเอาประกันภัยในชีวิตของลูกจ้างได้ เว้นแต่แสดงให้เห็นว่า นายจ้างได้รับประโยชน์ทางการเงินถ้าลูกจ้างยังคงมีชีวิตอยู่ หรือนายจ้าง อาจประสบปัญหาที่ไม่คาดฝันและ นายจ้าง อาจไม่สามารถแบกรับความสูญเสียที่เกิดขึ้นได้ หากผู้บริหารระดับสูงหรือพนักงานคนสำคัญที่เป็นผู้สร้างรายได้หลัก ๆ แก่บริษัทเกิดต้องหยุดงานกะทันหัน เกิดไม่สามารถทำงานได้หรือเสียชีวิตลงด้วยเหตุสุดวิสัย พระราชบัญญัติประกันชีวิต ค.ศ. 1774 (The Life Assurance Act, 1774) จึงยอมรับให้มีการประกันชีวิตลูกจ้างในกรณีที่ผู้บริหารระดับสูง เจ้าของกิจการ หรือพนักงานที่มีหน้าที่หลักในบริษัทประสบเหตุการณ์ไม่คาดฝันขึ้น เช่น ทูพพลภาพ หรือร้ายแรงถึงขั้นจากไปเป็นการรับประกันว่าธุรกิจยังคงต้องดำเนินต่อไปได้โดยไม่หยุดชะงัก เพื่อเป็นการเพิ่มความอุ่นใจให้กับเจ้าของธุรกิจหรือผู้ถือหุ้นในกรณีที่ต้องสูญเสียบุคคลสำคัญไป

ขณะที่กฎหมายไทยกลับเปิดกว้างให้ทำประกันชีวิตได้ไม่ว่าลูกจ้างจะมีสถานะใดในธุรกิจของนายจ้าง ตามแนวคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 64/2516 ทำให้นายจ้างสามารถนำชีวิตของลูกจ้างได้ทุกกรณีไม่ว่าจะเป็นลูกจ้างทั่วไปหรือลูกจ้างระดับผู้บริหารไปทำประกันในวงเงินเท่าใดก็ได้ไม่จำกัด โดยอาศัยหลักส่วนได้เสีย และสามารถระบุให้ตนเป็นผู้รับประโยชน์แต่เพียงผู้เดียวก็ได้ โดยในเรื่องดังกล่าวนี้ ศาสตราจารย์ จำรัส เหมะจารุ มีความเห็นว่า “ การที่ศาลฎีกาถือว่านายจ้างมีส่วนได้เสียในชีวิตลูกจ้างผู้ทำหน้าที่เป็นคนขับรถยนต์ เป็นการก้าวไปไกลกว่าหลักกฎหมายของต่างประเทศเป็นอันมาก เพราะในต่างประเทศถือหลักว่าเฉพาะแต่ลูกจ้างที่ทำหน้าที่สำคัญ ๆ ซึ่งถ้าขาดลูกจ้างนั้น จะทำให้กิจการของนายจ้างกระทบกระเทือน นายจ้างจึงเอาประกันชีวิตลูกจ้างนั้นได้ มิใช่ลูกจ้างประเภทธรรมดาสามัญ (Ordinary Employee) ซึ่งแม้จะถึงแก่ความตายก็ไม่ทำให้กิจการของนายจ้างกระทบกระเทือนแต่อย่างใด ข้ออ้างของศาลฎีกาที่ว่านายจ้างมีความรับผิดชอบตามกฎหมายนั้น แม้จะเป็นจริงก็ไม่น่าจะทำให้เกิดส่วนได้เสียในชีวิตลูกจ้างพอที่จะนำไปประกันชีวิตเพื่อประโยชน์ของนายจ้างเอง แต่หากเป็นเรื่องที่นายจ้างควรทำสัญญาประกันวินาศภัยที่เรียกว่า

“ประกันภัยค้ำจุน” จึงจะถูกเรียกว่า หลักวินิจัยของศาลฎีกาในคดีนี้ จะทำให้นายจ้างพากันนำลูกจ้างไปประกันชีวิตและระบุให้นายจ้างเป็นผู้รับประโยชน์มากขึ้น เป็นการเปิดโอกาสให้นายจ้างหากำไรจากชีวิตหรือความตายของลูกจ้าง

ยิ่งไปกว่านั้น การที่ศาลฎีกาถือว่าเมื่อได้ระบุจำนวนเงินไว้ในสัญญาเท่าใด ผู้รับประกันชีวิตต้องจ่ายตามจำนวนนั้น โดยไม่ต้องคำนึงถึงความเสียหายอันแท้จริงของนายจ้าง จะยังเป็นการเปิดโอกาสให้นายจ้างหากำไรจากชีวิตหรือความตายของลูกจ้างได้มากขึ้น คือแทนที่จะกำหนดจำนวนเงินเอาประกันไว้เป็นจำนวนพอสมควรกับส่วนได้เสียที่อาจมี นายจ้างก็อาจกำหนดจำนวนเงินไว้สูง ๆ เป็นแสนเป็นล้าน ซึ่งเป็นข้อที่น่าห่วงมากสำหรับสวัสดิภาพของลูกจ้างในกรณีเช่นนี้”

ในต่างประเทศ เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกาจะมองว่าลูกจ้างที่จะสามารถเอาประกันชีวิตได้นั้นจะต้องมีส่วนได้เสียต่อธุรกิจของนายจ้างเป็นหลัก แต่ศาลฎีกาไทยมุ่งพิจารณาที่ความรับผิดชอบของนายจ้างและลูกจ้างเป็นหลัก ทั้งนี้อาจเป็นไปได้ว่าการที่ศาลเห็นเช่นนี้เนื่องจากมองว่าสถานภาพด้านแรงงานของลูกจ้างในประเทศไทยยังมีความเข้มแข็งหรืออำนาจต่อรองน้อยกว่านายจ้าง การมองเรื่องความรับผิดชอบที่นายจ้างต้องร่วมรับผิดชอบกับลูกจ้างนั้นจึงเป็นเรื่องสำคัญ ที่หากมีความรับผิดชอบเกิดขึ้นไม่ว่าลูกจ้างจะมีสถานะเช่นใดนายจ้างจะต้องร่วมรับผิดชอบในการทำละเมิดด้วย ในทางตรงกันข้ามเมื่อนายจ้างต้องร่วมรับผิดชอบกับลูกจ้างในทางการที่จ้างแล้ว ย่อมต้องให้ความเป็นธรรมแก่นายจ้างในส่วนได้เสียในเหตุที่เอาประกันชีวิตลูกจ้างได้ ซึ่งทำให้ปัจจุบันนายจ้างนำชีวิตของลูกจ้างไปทำสัญญาประกันชีวิตมากขึ้น โดยไม่มีข้อจำกัด

ข้อที่ต้องพิจารณาประการต่อไปมีว่า เมื่อสถานะของลูกจ้างมีความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น ภายหลังจากการทำสัญญาประกันชีวิตผลจะเป็นเช่นไร

ตามกฎหมาย ของประเทศ อังกฤษนั้น ถือว่าส่วนได้เสียมีอยู่ในขณะทำสัญญาเท่านั้น แต่ในการคิดราคาแห่งความเสียหายที่แท้จริงในขณะเกิดภัยแก่ชีวิตผู้อื่นที่ถูกเอาประกันนั้น แนวคำพิพากษาศาลของประเทศอังกฤษเห็นไป ในแง่ที่ว่าให้คิดคำนวณถึงความเสียหายจริงในขณะเกิดภัยด้วย ซึ่งกรณีนี้แตกต่างจากของไทยเพราะการประกันชีวิตตามกฎหมายไทยไม่ได้ให้คิดอัตราของส่วนได้เสียว่ามีอยู่เท่าใด เพียงแต่ผู้เอาประกันชีวิตมีส่วนได้เสียในตัวผู้ถูกเอาประกันชีวิต สัญญาที่ผูกพันตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 863 แล้ว

ดังนั้นผู้เขียนจึงมีความเห็นว่า ควรให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการประกันชีวิตในประเทศไทย คือ คณะกรรมการกำกับและส่งเสริมการประกอบธุรกิจประกันภัย หรือ คปภ. ซึ่งทำหน้าที่กำกับดูแลบริษัทประกันชีวิต ตามพระราชบัญญัติประกันชีวิต พ.ศ. 2535 ให้อำนาจไว้ โดย คปภ.มี

หน้าที่ในการช่วยเหลือผู้ถือกรรมธรรม์ในการแก้ปัญหาข้อพิพาทระหว่างผู้รับประกันภัยและการเรียกร้องความเสียหายจากผู้เอาประกัน มีหน้าที่ควบคุมการใช้แบบฟอร์มต่าง ๆ ของกรรมธรรม์และบริษัทประกันภัยทุกรายต้องใช้แบบฟอร์มที่ได้รับอนุญาตจาก คปภ. แล้วเท่านั้น อาศัยอำนาจตามมาตรา 38 แห่งพระราชบัญญัติประกันชีวิต พ.ศ. 2535 เข้ามาควบคุมและกำหนดเงื่อนไขในกรรมธรรม์ให้ชัดเจนว่า ในกรณีของการทำสัญญาประกันชีวิตลูกจ้างนั้น ต้องเป็นลูกจ้างในระดับใดบ้าง หรือมีความสัมพันธ์และส่วนได้เสียอย่างน้อยเพียงใดมากำหนดเป็นหลักเกณฑ์ในการกำหนดวงเงินเอาประกันเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการแสวงหากำไรในชีวิตของลูกจ้าง และหากลูกจ้างพ้นสภาพการเป็นลูกจ้างหรือสถานะเปลี่ยนแปลงไป ผลของสัญญาประกันชีวิตจะเป็นเช่นไรสามารถโอนสิทธิในการเป็นผู้เอาประกันชีวิตได้หรือไม่ และสัดส่วนในการชำระเบี้ยประกันและการชดเชยค่าเสียหายควรเป็นไปตามความเป็นจริง ซึ่งก็จะเป็นธรรมแก่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง มิฉะนั้นย่อมอาจเกิดปัญหาตามมาว่าหากลูกจ้างพ้นสภาพการเป็นลูกจ้างแล้ว นายจ้างอาจปฏิเสธที่จะจ่ายเบี้ยประกันชีวิตต่อไปเพราะเห็นว่าไม่คุ้มกับค่าใช้จ่าย ขณะเดียวกันเมื่อลูกจ้างพ้นสภาพการเป็นลูกจ้างแล้วและเสียชีวิตลงภายในอายุของสัญญา แล้วนายจ้างเป็นผู้รับประโยชน์แต่เพียงผู้เดียวแม้จะชอบด้วยกฎหมายแต่ก็จะเป็นธรรมตามความเป็นจริงเท่าใดนัก

4.3 ปัญหาข้อกฎหมายเกี่ยวกับการวิเคราะห์ราคาส่วนได้เสียในกรณีนายจ้างทำประกันชีวิตลูกจ้าง

ปัญหาในข้อนี้ต่อเนื่องมาจากปัญหาในหัวข้อ 4.1 และ 4.2 เช่นเดียวกัน กล่าวคือ ตามที่ได้กล่าวมาแล้วว่าหลักกฎหมาย ประกันชีวิต นั้นเป็นกรณีที่ผู้รับประกันภัยตกลงจะใช้เงินจำนวนหนึ่งให้แก่ผู้เอาประกันภัยหรือผู้รับประโยชน์ หากผู้เอาประกันภัยหรือผู้ถูกเอาประกันชีวิตไว้ได้ตายลงภายในเวลาหรือยังมีชีวิตอยู่ถึงเวลาอันได้ตกลงกันกำหนดไว้และผู้เอาประกันภัยตกลงส่งเบี้ยประกันภัย

ดังนั้นสัญญาประกันชีวิตจึงต่างจากสัญญาประกันวินาศภัยในข้อที่ว่า ผู้รับประกันภัยตกลงจะใช้เงินจำนวนแน่นอน ส่วนสัญญาประกันวินาศภัยผู้รับประกันภัยตกลงจะใช้ค่าสินไหมทดแทนซึ่งไม่เกินกว่าจำนวนวินาศภัยที่แท้จริง ทั้งนี้เนื่องจากชีวิตมนุษย์ไม่อาจประมาณเป็นเงินได้ จึงกำหนดจำนวนเงินที่ใช้สูงเพียงใดก็ได้ไม่ถือว่าเป็นการหากำไร ด้วยเหตุนี้ ผู้เอาประกันชีวิต จึงอาจมีการทำสัญญาประกันชีวิต ตนเองหรือผู้อื่น ไว้หลายบริษัทก็ได้ เพราะ การประกันชีวิตเป็นสัญญาที่กำหนดเอาการทรงชีพหรือการมรณะของผู้ถูกเอาประกันภัยเป็นภัยที่รับเสี่ยง ว่าผู้รับประกันภัยจะชดเชยเงินจำนวนมีอัตราแน่นอนแก่ผู้เอาประกันชีวิต

อย่างไรก็ตามในการคำนวณราคาส่วนได้เสียในชีวิตคนนั้นทำได้ยากมากในบางกรณี จึงมีบางกรณีที่มีการกำหนดราคามูล ประกันภัยไว้ในกรมธรรม์เป็น Invisible Value เพราะส่วนได้เสียในชีวิตคนไม่อาจคำนวณเป็นราคาเงินได้ แต่มีได้หมายความว่าไม่มีราคา หลักเกณฑ์การจ่ายเงิน จึงต่างกันระหว่างสัญญาประกันชีวิตกับสัญญาประกันวินาศภัย ด้วยเหตุที่วัตถุประสงค์ที่จะเอาประกันชีวิตก็คือตัวบุคคลไม่ใช่ทรัพย์สิน ราคาแห่งส่วนได้เสียในการประกันชีวิตจึงไม่อาจประเมินเป็นตัวเงินได้ ดังนั้นการจะกำหนดว่าราคาแห่งส่วนได้เสียที่ผู้เอาประกันชีวิตพึงมีต่อชีวิตที่เอาประกันย่อมไม่สามารถประมาณเป็นราคาเงินได้เช่นเดียวกัน ในกรณีจึงเกิดการสร้างหลักเกณฑ์ในการกำหนดอัตราและค่าเบี้ยประกันชีวิตของบุคคลขึ้นโดยประสงค์ที่จะสร้างความคุ้มครองเพื่อความมรณะที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ในกรณีการกำหนดอัตราเบี้ยประกันชีวิตผู้รับประกันภัยจึงต้องพิจารณาถึงขนาดและลักษณะของความเสียหายในส่วนที่เกี่ยวข้องกับลักษณะทั่วไปของผู้เอาประกันคนนั้น และสภาพแวดล้อมในสังคมนั้น ๆ ด้วย บุคคลที่เป็นเพศเดียวกันและมีอายุเท่ากันอาจมีความเสี่ยงภัยไม่เท่ากัน ทั้งนี้เป็นเพราะความแตกต่างในอาชีพ สุขภาพ อนามัย เชื้อชาติ ถิ่นที่อยู่ นิศัยใจคอ เป็นต้น เพราะฉะนั้นการที่ผู้รับประกันภัยจะรับทำการเสี่ยงภัยประกันชีวิตรายใด จะต้องมีการคัดเลือกภัย (Selection Of Risks) เสียก่อนว่า ควรจัดอยู่ในประเภทของภัย (Classification Of Risk) แบบใด เพื่อที่จะรับประกันชีวิต หรือเพิ่มอัตราเบี้ยประกันชีวิตเป็นพิเศษ หรือบอกปิดไม่รับประกันชีวิตในรายนี้ เพราะเป็นภัยที่ไม่อาจรับประกันได้ (Uninsurable Risks)

ด้วยเหตุนี้จึงเป็นที่มาของผลแห่งคำตัดสินในคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 64/2516 ที่ว่า นายจ้างมีส่วนได้เสียสามารถเอาประกันชีวิตลูกจ้างได้โดยไม่ได้อินิจฉัยไปถึงประเด็นที่ว่า นายจ้างควรเอาประกันชีวิตลูกจ้างได้มากน้อยเพียงใด และเมื่อนำมาพิจารณากับข้อเท็จจริงในการประกอบธุรกิจแล้วจะเห็นได้ว่า ในองค์กรหนึ่ง ๆ ย่อมประกอบด้วยลูกจ้างในหลายระดับ ซึ่งมีความสำคัญมากน้อยแตกต่างกัน และค่าตอบแทนที่นายจ้างจ่ายให้ลูกจ้างนั้นก็จะเป็นไปตามความสัมพันธ์ในแรงงานที่ลูกจ้างทำให้นายจ้าง ซึ่งถือเป็นเงื่อนไขสำคัญประการหนึ่งที่จะเป็นแรงจูงใจให้นายจ้างเอาประกันชีวิตลูกจ้างนั้น ๆ ว่าควรเอาประกันชีวิตหรือไม่ และในอีกแง่มุมหนึ่งการที่สัญญาประกันชีวิตมีหลักพื้นฐานว่าสามารถทำประกันชีวิตได้ไม่จำกัด และศาลฎีกาไม่ได้อินิจฉัยกำหนดเงื่อนไขเกี่ยวกับราคาแห่งส่วนได้เสียไว้ ย่อมเปิดโอกาสให้นายจ้างเอาประกันชีวิตโดยไม่จำกัดเช่นเดียวกัน และอาจเป็นเหตุให้นายจ้างใช้ช่องทางดังกล่าวทำประกันชีวิตลูกจ้างโดยไม่คำนึงว่าลูกจ้างรายนั้นจะมีความสำคัญหรือให้ประโยชน์ในด้านแรงงานด้านใดต่อนายจ้างมากน้อยเพียงใด เพราะประโยชน์ในวงเงินประกันที่นายจ้างอาจได้รับจากสัญญาประกันชีวิตมิได้ไม่จำกัดนั่นเอง ซึ่งแตกต่างจากสัญญาประกันวินาศภัยที่ไม่อาจทำประกันวินาศภัยเกินส่วนได้เสียที่

แท้จริงได้ โดยในเรื่องนี้ ศาสตราจารย์วิกรม เมลานันท์ มีความเห็นว่า “ถ้าเรถือหลักแต่เพียงส่วนได้เสียก็อาจจะไปกลความเป็นธรรม หากนายจ้างประกันไว้ 1 ล้านบาท แต่จ่ายให้ครอบครัวคนตายเพียง 3-4 หมื่นบาท เช่นในคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 64/2516 นี้ ส่วนเกิน 9 แสนกว่าบาทนั้นเป็นเรื่องการค้ากำไร เมื่อเป็นการเอาประกันชีวิตคนอื่นก็ควรจะคิดค่าเสียหายกันตามความเป็นจริง” และศาสตราจารย์ ธานินทร์ กรัยวิเชียร ก็มีความเห็นไปในแนวเดียวกันว่า “วัตถุประสงค์ของการประกันชีวิตนั้นไม่ต้องการให้มีการค้ากำไร มีช้อยกเว้นเฉพาะเรื่องการประกันชีวิตของตนเองหรือของลูกเมีย เห็นว่าการประกันชีวิตตามคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 64/2516 เป็นเรื่องการค้ากำไร โดยการเอาชีวิตลูกจ้างเป็นเดิมพัน...”

ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยไม่ได้กำหนดในเรื่องนี้ไว้ อย่างชัดเจน เช่นเดียวกับการทำประกันวินาศภัย และไม่นำมาใช้กับการประกันชีวิต ทำให้เกิดปัญหาในการตีความในเรื่องนี้เป็นอย่างมาก ดังที่เกิดเป็นข้อพิพาทขึ้นในคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 64/2516 ตามที่ได้ยกมาข้างต้น อย่างไรก็ดีเมื่อพิจารณาในหลักกฎหมายประกันชีวิตของประเทศอังกฤษ ซึ่งเป็นแม่แบบของกฎหมายประกันชีวิตสากลนั้น กฎหมายอังกฤษถือว่า ต้องเอาประกันชีวิตอย่างจำกัดเท่ากับจำนวนหนี้หรือความรับผิดชอบที่มีอยู่เท่านั้น เพราะ ตามพระราชบัญญัติ ประกันชีวิต ของประเทศอังกฤษ (The Life Insurance Act, 1774) ถือว่าการเอาประกันชีวิตเกินส่วนได้เสียไม่ได้ทำให้สัญญาเสียไป แต่ก็เรียกได้เท่าที่มีส่วนได้เสียเท่านั้น กฎหมายกำหนดให้จ่ายเงินเท่าที่เสียหายจริง คล้ายกับ การประกันวินาศภัย โดยราคาแห่งส่วนได้เสียในสัญญาประกันวินาศภัยที่จะเอาประกันวินาศภัยได้ต้องเป็นส่วนได้เสียที่คำนวณเป็นราคางินได้ ดังที่ Lord Tenterden ได้กล่าวไว้ในคดี Halford V. Kymer ในเรื่องราคาแห่งส่วนได้เสียในสัญญาประกันชีวิต

ปัญหาที่ต้องพิจารณาประการต่อไปจึงมีว่า จะเอาประกันภัยเกินกว่าส่วนได้เสียได้หรือไม่ โดยในเรื่องการประกันชีวิต ผู้อื่นกรณีนายจ้างเอาประกันชีวิตลูกจ้างนี้ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยไม่ได้กำหนดในเรื่องนี้ไว้เช่นเดียวกับการประกันวินาศภัย และกฎหมายก็ไม่ได้ให้นำมาใช้กับการประกันชีวิต ซึ่งทำให้เกิดปัญหาในการตีความในเรื่องนี้เป็นอย่างมาก ดังที่เกิดเป็นข้อพิพาทขึ้นในคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 64/2516 ตามที่ได้ยกมาข้างต้น อย่างไรก็ดีเมื่อพิจารณาในหลักกฎหมายประกันชีวิตของประเทศอังกฤษ ซึ่งเป็นแม่แบบของกฎหมายประกันชีวิตสากลนั้น กฎหมายอังกฤษถือว่า ต้องเอาประกันชีวิตอย่างจำกัดเท่ากับจำนวนหนี้หรือความรับผิดชอบที่มีอยู่เท่านั้น เพราะ พระราชบัญญัติ ประกันชีวิต ค.ศ. 1774 (The Life Assurance Act, 1774) ถือว่าการเอาประกันชีวิตเกินส่วนได้เสียไม่ได้ทำให้สัญญาเสียไป แต่ก็เรียกได้เท่าที่มีส่วนได้เสียเท่านั้น กฎหมายกำหนดให้จ่ายเงินเท่าที่เสียหายจริงคล้ายกับประกันวินาศภัย

ด้วยเหตุนี้เองจึงเป็นปัญหาที่น่าพิจารณาว่า การเปิดโอกาสให้นายจ้างเอาประกันชีวิตลูกจ้างโดยไม่จำกัดจำนวนเงินหรือโดยไม่ระบุจำนวนเงินเท่าใด โดยไม่คำนึงถึงความเสียหายจริงที่นายจ้างได้รับต่อธุรกิจของนายจ้างหรือความรับผิดชอบของนายจ้างอย่างแท้จริง ย่อมเป็นการเปิดโอกาสให้นายจ้างแสวงหากำไรจากชีวิตหรือความตายของลูกจ้างมากขึ้น นอกจากนี้ยังพบปัญหาการเอาประกันชีวิตของนายจ้างโดยฉวยโอกาสที่ตนมีอำนาจบังคับที่เหนือกว่าคือ การหักเงินเบี้ยประกันที่นายจ้างส่งให้บริษัทประกันจากเงินเดือนที่ต้องจ่ายให้กับลูกจ้าง เพราะเหตุที่ว่าเงินประกันที่ส่งให้กับบริษัทผู้รับประกันนั้นสามารถนำไปรวมกับเงินเดือนได้ เพราะถือเป็นรายได้ที่ลูกจ้างสามารถนำไปหักภาษีได้อีกด้วย ย่อมหมายความว่านายจ้างแทบไม่ต้องจ่ายเงินใด ๆ เลยในการเอาประกันชีวิตลูกจ้าง เมื่อเป็นเช่นนี้ย่อมดูไม่เป็นที่ธรรมต่อราคาแห่งส่วนได้เสียที่นายจ้างต้องเสียไปในการเอาประกันชีวิตลูกจ้างเท่าใดเลย ในต่างประเทศนั้น เช่น ในประเทศสหรัฐอเมริกากรณีของนายจ้างเอาประกันชีวิตลูกจ้างนั้น รัฐจะเข้ามาควบคุมรูปแบบของกรมธรรม์ประกันชีวิตรวมถึงเอกสารและข้อความที่เกี่ยวข้องในการทำสัญญาประกันชีวิตอย่างเคร่งครัด ไม่ว่าจะเป็นเงื่อนไขและวงเงินประกันที่เหมาะสม ใบคำขอเอาประกัน ใบแทรก ใบสลักหลัง และเอกสารที่เกี่ยวกับกรมธรรม์ประกันชีวิตที่จะนำออกมาเสนอขายให้กับประชาชน โดยต้องยื่นต่อสำนักงานประกันภัยของแต่ละมลรัฐเพื่อพิจารณาอนุมัติ หากผู้รับประกันภัยทำการฝ่าฝืนโดยออกกรมธรรม์ประกันภัยที่ไม่ได้รับการอนุมัติโดยถูกต้อง จะต้องถูกปรับหรือถูกเพิกถอนใบอนุญาตเป็นผู้รับประกันภัย

ดังนั้น ผู้เขียนจึงมีความเห็นว่ากรณีที่ศาลยอมให้นายจ้างเอาประกันชีวิตลูกจ้างได้ตามหลักส่วนได้เสียที่คู่สัญญามีตามกฎหมายแรงงานนั้น ราคาแห่งส่วนได้เสียจึงควรพิจารณาจากหลักความรับผิดชอบละเมิดและผลตอบแทนของคู่สัญญาเข้ามาร่วมพิจารณาด้วย กล่าวคือ เมื่อศาลมองว่านายจ้างจำต้องร่วมรับผิดชอบในผลละเมิดในกรณีที่ลูกจ้างกระทำละเมิดต่อบุคคลภายนอกในทางการที่จ้าง ก็ควรนำหลักในเรื่องการประกันความรับผิด (Liability Insurance) มาเป็นส่วนหนึ่งในการพิจารณาความเสี่ยงจากความสูญเสียทางการเงินที่จะเกิดจากความรับผิดทางละเมิดมาคำนวณด้วยนอกเหนือจากความสัมพันธ์ในทางธุรกิจเพียงอย่างเดียว ตัวอย่างหากลูกจ้างรายนั้นทำหน้าที่ที่มีความเสี่ยงต่อการละเมิดต่อบุคคลภายนอก ตามตัวอย่างในคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 64/2516 นี้ ลูกจ้างทำหน้าที่เป็นคนขับรถบรรทุกน้ำมัน เมื่อรถประสบอุบัติเหตุย่อมอาจก่อให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลภายนอกได้เช่นนี้ ในทางเศรษฐศาสตร์เรียกว่าความเสี่ยง หรือความไม่แน่นอน (Risk-Averse) จึงควรมีการประเมินค่าความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นนี้มาเป็นกรอบในการวางหลักเกณฑ์ในการกำหนดราคาแห่งส่วนได้เสียที่นายจ้างจะเอาประกันชีวิตลูกจ้างไว้ด้วย เพื่อให้เกิดความชัดเจนเกี่ยวกับราคาแห่งส่วนได้เสียในการเอาประกันชีวิตลูกจ้าง

นอกจากนี้หากปรากฏว่าความสัมพันธ์ของนายจ้างและลูกจ้างเปลี่ยนแปลงไปย่อมกระทบต่อราคาเกินส่วนได้เสียเช่น ลูกจ้างพ้นตำแหน่งที่มีความสำคัญต่อบริษัทหรือฟื้นฟูสภาพความเป็นลูกจ้าง ทำให้ส่วนได้เสียนั้นลดลงหนัก ผู้รับประกัน ชีวิตและผู้เอาประกัน ชีวิตย่อมสามารถขอลดวงเงินประกันและเบี้ยประกันชีวิตได้ เพราะ วงเงินประกันชีวิตเป็นการคำนวณ ความเสียหายจากชีวิตของลูกจ้างที่มีผลกระทบต่อบริษัท ว่างล่วงหน้า ในกรณีที่ ลูกจ้างเสียชีวิตลง และเพื่อไม่ให้มีการโต้แย้งถึงจำนวนราคา ของส่วนได้เสียนั้น จึงควรถูกกำหนดหลักเกณฑ์ต่าง ๆ นี้ไว้โดยให้อำนาจสำนักงานคณะกรรมการกำกับและส่งเสริมการประกอบธุรกิจประกันภัย หรือ คปภ. เป็นผู้ควบคุมกำกับดูแลรูปแบบของกรมธรรม์ประกันชีวิตรวมถึงเอกสาร เงื่อนไข และข้อความที่เกี่ยวข้องในการทำสัญญาประกันชีวิตอย่างเคร่งครัดเช่นในต่างประเทศด้วยเช่นเดียวกัน

4.4 ปัญหาเรื่องความยินยอมของลูกจ้างเป็นเงื่อนไขที่ทำให้สัญญาประกันชีวิตผู้อื่นในกรณีนายจ้างเอาประกันชีวิตลูกจ้างมีความสมบูรณ์

จากการพิจารณาถึงเรื่องการทำประกันชีวิตผู้อื่น ศึกษากรณีนายจ้างเอาประกันชีวิตลูกจ้างนั้น พบว่าในกฎหมายไทยผู้ที่จะทำประกันชีวิตบุคคลอื่น ได้นั้นจะต้องเป็นผู้ที่มีส่วนได้เสียในชีวิตของบุคคลที่ตนเอาประกัน ซึ่งหมายความว่าประเทศไทยใช้เพียงเงื่อนไขเรื่องส่วนได้เสียในชีวิตบุคคลอื่นเป็นเกณฑ์พิจารณาว่าสัญญาประกันชีวิตผู้อื่นนั้นสมบูรณ์หรือไม่ ซึ่งแบ่งการเอาประกันชีวิตผู้อื่นได้ออกเป็นสองกรณี คือ การประกันชีวิตผู้อื่นที่เป็นญาติใกล้ชิด เช่น บิดามารดากับบุตร สามีและภรรยา เป็นต้น และการประกันชีวิตผู้อื่นที่ไม่ใช่ญาติแต่มีส่วนได้เสียซึ่งสามารถเอาประกันได้โดยมีความสัมพันธ์ในทางธุรกิจ เช่น ความสัมพันธ์ในฐานะนายจ้างและลูกจ้าง เป็นต้น โดยไม่มีกฎหมายควบคุมหรือจำกัดราคาแห่งส่วนได้เสียในชีวิตที่เอาประกันไว้เพราะเหตุที่ว่าชีวิตเป็นสิ่งที่ประเมินค่าไม่ได้

ดังนั้น ในการนำชีวิตของบุคคลอื่นมาเป็นเหตุในการเอาประกันหรือนำมาเป็นเงื่อนไขในการจ่ายเงินเมื่อเกิดเหตุรุนแรงแก่บุคคลที่สามนั้น ไม่ว่าจะเป็นการประกันชีวิตของบุคคลอื่นซึ่งมีความสัมพันธ์แบบญาติหรือบุคคลอื่นซึ่งมีความสัมพันธ์ในทางธุรกิจก็ตาม ย่อมมีปัญหาให้ต้องพิจารณาเพิ่มขึ้นว่า หากบุคคลที่ถูกนำเอาชีวิตไปเป็นเหตุในการเอาประกันนั้นมิได้มีความยินยอมให้ทำประกันชีวิตหรือมิได้ให้ความยินยอมให้นำชีวิตไปเป็นเงื่อนไขในการทำประกันได้หรือไม่

ในต่างประเทศส่วนใหญ่ถือว่า นอกจากหลักส่วนได้เสียในชีวิตของบุคคลที่เอาประกันเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้สัญญาประกันชีวิตสมบูรณ์แล้ว ยังต้องมีความยินยอมจากบุคคลที่ถูกนำชีวิตไปประกันอีกด้วย เพื่อป้องกันมิให้เกิดปัญหาการแสวงหาประโยชน์หรือการฆาตกรรมเพื่อ

หวังเงินประกันชีวิต เช่น ในประเทศสหรัฐอเมริกา ถือเป็นแม่แบบการการบัญญัติหลักเรื่อง การยินยอมเป็นส่วนหนึ่งของสัญญาประกันชีวิต โดยได้มีการบัญญัติหลักการดังกล่าวไว้ใน กฎหมายภายในมลรัฐต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งมลรัฐมิสซูรี (Missouri State) ได้วางหลักเกณฑ์เรื่อง นายจ้างเอาประกันชีวิตลูกจ้างไว้ในกฎหมายประกันชีวิตของมลรัฐมิสซูรี (Missouri State) ใน มาตรา 376.531.1 ว่า “...2) นายจ้างจะประกันชีวิตลูกจ้างได้นั้น จะต้องได้รับความยินยอมจาก

(1) ลูกจ้าง กรรมการนิติบุคคลหรือลูกจ้างซึ่งเกษียร โดยต้องได้รับคำบอกกล่าวเป็น ลายลักษณ์อักษรว่า นายจ้างหรือนิติบุคคลนั้น ตั้งใจได้รับประโยชน์ครอบคลุมการประกันชีวิต ดังกล่าว

(2) ลูกจ้าง กรรมการนิติบุคคลหรือลูกจ้างซึ่งเกษียณอายุ ไม่ได้ส่งคำบอกกล่าวยินยอม เป็นลายลักษณ์อักษรต่อนายจ้างหรือนิติบุคคลภายใน 30 วัน นับจากวันที่ได้รับหนังสือบอกกล่าว จากนายจ้างหรือกรรมการนิติบุคคลแสดงว่าบุคคลดังกล่าวไม่ยินยอมให้นายจ้างได้รับประโยชน์ ครอบคลุมการประกันชีวิตบุคคลดังกล่าว

(3) ส่วนได้เสียในการเอาประกันชีวิตลูกจ้างซึ่งเกษียรจะถูกจำกัดจำนวนโดยรวมของ ผลประโยชน์จากการตายเฉลี่ยกับจำนวนรวมของความรับผิดตามกฎหมายสวัสดิการผลประโยชน์ ของลูกจ้างดังที่กำหนดไว้ใน 29 U.S.C. 1002 (1) โดยการคำนวณผลประโยชน์จากการประกันชีวิต และสวัสดิการตามกฎหมาย โดยอ้างอิงกับสวัสดิการผลประโยชน์ตามกฎหมาย กระแสเงินสด หรือ บนฐานที่เหมาะสมอื่น ๆ

นอกจากนี้ในมลรัฐอื่น ๆ ก็ได้บัญญัติเรื่องความยินยอมในการเอาประกันชีวิตผู้อื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งลูกจ้างไว้เช่นเดียวกัน อาทิ มลรัฐแคลิฟอร์เนีย (California State) ได้มีการวาง หลักเกณฑ์เกี่ยวกับ การประกันชีวิตไว้ในประเด็นเรื่องการมีส่วนได้เสียในทางธุรกิจ กล่าวคือ มีการ วางหลักเกณฑ์ไว้ว่า ในกรณีที่นายจ้างจะทำประกันชีวิตให้กับลูกจ้างของตน นายจ้างจะต้องได้รับความยินยอมเป็นหนังสือจากบุคคลที่นายจ้างนำชีวิตของเขาไปทำประกัน เป็นต้น

ในประเทศสหรัฐอเมริกานอกจากจะกำหนดให้ความยินยอมเป็นเงื่อนไขใน การทำ สัญญาประกันชีวิตลูกจ้างได้แล้ว ยังได้วาง หลักเกณฑ์เกี่ยวกับระยะเวลาในการให้ความยินยอมว่า จะต้องให้เมื่อใด กล่าวคือนายจ้างจะต้องได้รับความยินยอมเป็นหนังสือจากลูกจ้างก่อนที่จะไปทำ สัญญาประกันชีวิตของลูกจ้าง และศาลฎีกาของมลรัฐ South Carolina ก็ได้วางหลักเกณฑ์เรื่องการ ทำประกันชีวิตบุคคล อื่นไว้ว่า การที่ผู้รับประกันภัยได้ออกกรมธรรม์ประกันชีวิตบุคคลอื่นให้แก่ บุคคลซึ่งมีส่วนได้เสียในชีวิตนั้น โดยปราศจากการรู้เห็นหรือการให้ความยินยอมของบุคคลซึ่งถูก นำเอาชีวิต ไปกำหนดเป็นเงื่อนไขในการจ่ายเงินของผู้รับประกันภัยมี ผลทางกฎหมายก็คือ

กรรมกรรมประกันชีวิตที่ปราศจากการรู้เห็นและให้ความยินยอมของผู้เอาประกันภัยนั้น ถือเป็น การกระทำที่ฝ่าฝืนบทบัญญัติของกฎหมายและมีผลให้กรรมกรรมตกเป็น โฆษะ

นอกจากนี้ในมลรัฐ Washington ยังได้กำหนดเงื่อนไขว่า นายจ้าง จะต้องได้รับความยินยอมเป็นหนังสือจากลูกจ้างก่อนที่จะมีการทำประกันชีวิตลูกจ้างหรือหากเป็นการทำ ประกันภัยกลุ่ม ก็ต้องแจ้งให้ลูกจ้างทราบภายใน 30 วัน นับแต่วันที่ได้มีการจัดทำสัญญาประกันภัย ขึ้น ซึ่งไม่เพียงแต่ประเทศสหรัฐอเมริกาซึ่งเป็นประเทศในกลุ่มระบบกฎหมายจารีตประเพณีเท่านั้น ที่บัญญัติหลักเกณฑ์เรื่องความยินยอมไว้ ในกลุ่มประเทศที่ใช้ประมวลกฎหมายเช่นในประเทศ ฝรั่งเศสและประเทศญี่ปุ่นก็ได้บัญญัติหลักเกณฑ์เรื่องความยินยอมไว้ในประมวลกฎหมายพาณิชย์ ว่าด้วยการประกันภัย โดยในประมวลกฎหมายประกันภัยของ ประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส ได้ กำหนดเงื่อนไขเกี่ยวกับการทำประกันชีวิตลูกจ้างไว้ในหลักเกณฑ์เรื่องการประกันชีวิตผู้อื่นไว้ใน Chapter II Insurance And Capitalization Transactions. Section I : General Provision Article 132-2 ว่า การประกันชีวิตผู้อื่นต้องได้รับความยินยอมจากบุคคลผู้ถูกเอาประกันชีวิต มิฉะนั้นสัญญา ประกันชีวิตตกเป็น โฆษะ และไม่สามารถบังคับ ทั้งนี้ความยินยอมต้องทำเป็นหนังสือโดยชัดแจ้ง และต้องระบุจำนวนเงินไว้ มิฉะนั้นเป็น โฆษะและไม่สามารถบังคับได้ และการให้ความยินยอมนั้น ต้องให้ก่อนหรือขณะทำสัญญาประกันชีวิต ซึ่งถือเป็นการบัญญัติไว้โดยแจ้งชัดเช่นเดียวกับใน ประเทศญี่ปุ่นกล่าวคือ ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศญี่ปุ่น (The Commercial Code Of Japan) ได้บัญญัติให้ผู้ที่ทำประกันชีวิตผู้อื่นจะต้องมีส่วนได้เสียในชีวิตที่ตนเอาประกัน และ จะต้องได้รับความยินยอมจากบุคคลดังกล่าวด้วย ไว้ในหมวดว่าด้วยความยินยอมของผู้ถูกเอาประกัน ว่า เมื่อมีการทำสัญญาประกันชีวิตลูกจ้าง โดยนายจ้างที่กำหนดให้การมรณะของบุคคลซึ่งเป็น ลูกจ้างเป็นเหตุแห่งการชดใช้ค่าสินไหม จะต้องได้รับความยินยอมของบุคคลนั้นก่อน แม้กรณี การประกันชีวิตแบบกลุ่มก็ไม่ได้รับการยกเว้น จะต้องได้รับความยินยอมของบุคคลผู้ถูกเอาประกัน ชีวิตเช่นกัน

และที่แตกต่างไปจากกฎหมายของประเทศอื่น ๆ นั่นคือ ในประเทศญี่ปุ่นยังได้บัญญัติ เรื่องการโอนสิทธิที่เกิดจากสัญญาประกันชีวิตลูกจ้างไว้ด้วยเพื่อป้องกันปัญหากฎหมายที่จะตามมา กล่าวคือเมื่อสัญญาประกันชีวิตลูกจ้างได้รับความยินยอมจากลูกจ้างผู้ถูกเอาประกันชีวิตมีผลบังคับ ขึ้นแล้ว เมื่อจะโอนสิทธิที่เกิดจากสัญญาประกันชีวิตดังกล่าว ก็ต้องได้รับความยินยอมจากบุคคล ผู้ถูกเอาประกันนั้นอีกด้วยไม่ว่ากรณีใด ๆ

จะเห็นได้ว่าในต่างประเทศนั้นส่วนใหญ่ได้นำหลักเกณฑ์เรื่องความยินยอมมาประกอบ เป็นเงื่อนไขในการทำสัญญาประกันชีวิตผู้อื่น โดยมีรูปแบบและวิธีการที่ชัดเจนกล่าวคือ

ความยินยอมต้องทำโดยชัดแจ้งและเป็นหนังสือ เพื่อป้องกันปัญหาในเรื่องอาชญากรรมหรือเป็นการจูงใจให้มีการแสวงหาประโยชน์จากชีวิตผู้อื่นที่ตนมีส่วนได้เสียอันอาจเอารัดเอาเปรียบกันได้ ขณะที่กฎหมายไทยยังไม่มีกฏเกณฑ์ในเรื่องความยินยอมมากำหนดไว้เป็นเงื่อนไขในการทำสัญญาประกันชีวิตผู้อื่นไม่ว่าจะมีความสัมพันธ์ทางญาติหรือทางธุรกิจก็ตาม โดยในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยวางหลักไว้ในมาตรา 867 แต่เพียงว่า “อันสัญญาประกันภัยนั้น ถ้ามิได้มีหลักฐานเป็นหนังสืออย่างใดอย่างหนึ่งลงลายมือชื่อฝ่ายที่ต้องรับผิดชอบหรือลายมือชื่อตัวแทนของฝ่ายนั้นเป็นสำคัญ ท่านว่า จะฟ้องร้องให้บังคับคดีหาได้ไม่ ...” ซึ่งอาจกล่าวได้ว่ากฎหมายไทยการทำประกันชีวิตบุคคลอื่นตามกฎหมายไทยนั้น มิได้กำหนดรูปแบบที่ชัดเจนว่า จะต้องมียุทธวิธีหรือวิธีการอย่างไร มีเพียงว่า หากมิได้มีหลักฐานเป็นหนังสือก็ไม่อาจฟ้องร้องบังคับกันได้เท่านั้น ดังนั้น แค่เพียงมีคำเสนอสนองต้องตรงกันในสาระสำคัญของสัญญาประกันชีวิตระหว่างผู้รับประกันชีวิตกับผู้เอาประกันชีวิตซึ่งเป็นนายจ้างแล้ว สัญญาประกันชีวิตนั้นก็จะมีผลสมบูรณ์โดยที่ลูกจ้างไม่อาจรู้เห็นหรือให้การยินยอมในการนำชีวิตของตนไปทำประกันได้เลย ซึ่งเท่ากับเป็นการเปิดช่องให้นายจ้างเอาชีวิตลูกจ้างไปทำประกันได้โดยไม่มีการควบคุม และเป็นช่องทางในการแสวงหาประโยชน์อันมิควร ได้จากการนำชีวิตลูกจ้างไปทำประกันโดยลูกจ้างไม่รู้เห็นยินยอม

ดังนั้น ผู้เขียนมีความเห็นว่าแม้ว่านายจ้างจะเป็นผู้มีส่วนได้เสียในชีวิตของลูกจ้างแต่หากนำชีวิตของลูกจ้างไปทำประกันชีวิตโดยที่ลูกจ้างอาจมิได้รู้เป็นยินยอมด้วยหรืออาจถูกบังคับเพราะสภาพของอำนาจต่อรองที่ด้อยกว่าแล้ว ก็อาจก่อให้เกิดการฆาตกรรมเพื่อหวังประโยชน์จากเงินที่ได้รับจากผู้รับประกันชีวิตก็เป็นได้ จึงควรแก้ไขบทบัญญัติในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ กำหนดให้มีหลักเกณฑ์เรื่องความยินยอมในการทำประกันชีวิตผู้อื่นเพื่อเป็นเงื่อนไขในการพิจารณาความสมบูรณ์ของสัญญาประกันชีวิตไว้ด้วย นอกจากนี้หากต้องเพิ่มหลักเกณฑ์เรื่องความยินยอมในการทำประกันชีวิตบุคคลอื่นแล้ว ก็ควรที่จะกำหนดรูปแบบในการให้ความยินยอมให้เกิดความชัดเจนว่าเป็นอย่างไร กล่าวคือความยินยอมนั้นต้องทำเป็นหนังสือ ระยะเวลาในการให้ความยินยอมต้องให้ก่อนหรือขณะทำสัญญาประกันชีวิต และผลของการไม่ได้รับความยินยอมให้ทำสัญญาประกันชีวิตควรบัญญัติให้เป็น โฆษะเช่นเดียวกับประเทศฝรั่งเศส

4.5 ปัญหาเรื่องความเหมาะสมในการรับค่าสินไหมทดแทนของนายจ้างกรณีลูกจ้างที่ถูกเอาประกันชีวิตตายลงในระหว่างสัญญา

โดยหลักตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์กำหนดให้ผู้ที่ได้รับประโยชน์ในสัญญาประกันชีวิต คือ ผู้ที่ได้รับค่าสินไหมทดแทนจากการเสียชีวิตของผู้ที่ถูกเอาประกัน ซึ่งตามกฎหมายไทยนั้นมิได้กำหนดไว้ว่าผู้รับประโยชน์ตามสัญญาประกันชีวิตจะต้องมีคุณสมบัติอย่างไร ดังนั้น บุคคลภายนอกที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับผู้อาประกันชีวิตย่อมสามารถเป็นผู้รับประโยชน์ได้ เช่นเดียวกัน ซึ่งเป็นช่องทางให้ผู้เอาประกันชีวิตแสวงหาประโยชน์จากชีวิตของผู้อื่นได้ และมีคดีหลายคดีที่เกิดขึ้นในประเทศไทย แม้ว่าจะไม่ได้ก่อให้เกิดความเสียหายอย่างร้ายแรงมากนักก็ตาม แต่ก็เป็นที่น่าพิจารณาว่าผู้รับประโยชน์ในสัญญาประกันชีวิตที่จะได้รับค่าสินไหมทดแทนควรเป็นบุคคลที่มีส่วนใกล้ชิดเกี่ยวข้องกับผู้รับประกันชีวิตหรือไม่ เช่น ซึ่งหากมีการแก้ไขในเรื่องดังกล่าว ก็อาจช่วยปิดช่องทางการแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบได้ เช่นกรณีนายจ้างเอาประกันชีวิตลูกจ้าง

จากประเด็นที่ว่า นายจ้างเป็นผู้มีส่วนได้เสียในชีวิตของลูกจ้างย่อมสามารถเอาประกันชีวิตลูกจ้างได้ และย่อมสามารถเป็นผู้รับประโยชน์จากการเอาประกันชีวิตลูกจ้างได้ตามหลักในเรื่องส่วนได้เสีย ดังนี้ในทางปฏิบัติเมื่อนายจ้างเป็นผู้เอาประกันชีวิตลูกจ้าง และเป็นผู้จ่ายเบี้ยประกันย่อมเป็นธรรมดาที่จะระบุให้ตนเองเป็นผู้รับประโยชน์จากการที่ลูกจ้างเสียชีวิตในระหว่างสัญญาประกันชีวิต ซึ่งตามคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 64/2555 ก็เช่นกัน นายจ้างคือผู้รับประโยชน์ตามสัญญาประกันชีวิตในกรมธรรม์ ซึ่งก็เป็นเรื่องที่น่าเข้าใจได้โดยทั่วไปว่า ผู้มีชื่อในฐานะผู้รับประโยชน์ย่อมเป็นผู้ที่มีสิทธิในเงินประกัน ด้วยกฎหมายไม่ได้ให้พิจารณาไปไกลถึงว่าเงินประกันที่ได้รับนายจ้างควรแบ่งแก่ใครหรือไม่

อย่างไรก็ดีแต่เมื่อมองจากสภาพของความเป็นจริงจะเห็นได้ว่า แม้นายจ้างจะเป็นผู้มีส่วนได้เสียในชีวิตของลูกจ้างก็เป็นส่วนได้เสียภายใต้เงื่อนไขของความสัมพันธ์ในเชิงธุรกิจตามที่ได้ศึกษามา แต่ชีวิตลูกจ้างคนหนึ่งนั้นไม่ได้มีความสำคัญกับนายจ้างแต่เพียงผู้เดียว แต่ลูกจ้างยังมีความสำคัญกับบุคคลอื่น ๆ อีกด้วย เช่น มีความสัมพันธ์กับสามีภริยา หรือผู้อยู่ได้อุปการะต่าง ๆ อาทิ บิดาหรือมารดาของลูกจ้างด้วย ซึ่งเมื่อลูกจ้างเสียชีวิตลงย่อมส่งผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของบุคคลเหล่านั้น ยิ่งหากลูกจ้างรายนั้นนายจ้างได้เอาประกันชีวิตไว้และเกิดการเสียชีวิตจากการทำกรงานให้นายจ้างด้วยแล้ว ผู้อยู่ได้อุปการะของลูกจ้างย่อมได้รับผลกระทบอย่างใหญ่หลวงโดยมิอาจได้รับการเยียวยาอย่างเต็มที่จากนายจ้าง แต่นายจ้างกลายเป็นผู้ได้รับผลประโยชน์ตามสัญญาในกรมธรรม์แต่เพียงผู้เดียว ซึ่งแม้จะเป็นไปตามตัวบทกฎหมายแต่ก็ขาดความเป็นธรรมแก่ตัว

ลูกจ้างที่ถูกเอาประกันและผู้อยู่ในอุปการะของลูกจ้าง เช่นในกรณีของคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 64/2516 ก็ยังพิพากษาให้นายจ้างเป็นผู้ได้รับประโยชน์จากเงินประกันชีวิตลูกจ้างทั้งหมดแต่เพียงผู้เดียว ทั้งที่ความเป็นจริงนายจ้างต้องเสียค่าใช้จ่ายจากการเสียชีวิตของลูกจ้างน้อยกว่าเงินประกันชีวิตที่ทำไว้กว่าครึ่งหนึ่ง

นอกจากนี้ถ้าหากลูกจ้างนั้นได้พ้นสภาพการเป็นลูกจ้างไปแล้วแล้วเสียชีวิตลงในระหว่างสัญญาประกัน หรือในกรณีที่นายจ้างเอาประกันชีวิตลูกจ้างโดยไม่ได้ขอความยินยอมจากลูกจ้าง หรือแจ้งให้ลูกจ้างทราบเรื่องวงเงินประกัน ผลที่ตามมาคือ นายจ้างอาจเอาประกันชีวิตลูกจ้างเพื่อแสวงหากำไรได้ดังที่เคยเกิดกรณีขึ้นในประเทศสหรัฐอเมริกามาแล้วว่านายจ้างเอาประกันชีวิตลูกจ้างเป็นเงินสูงถึง 1.5 ล้านดอลลาร์ และลูกจ้างเสียชีวิตโดยที่ลูกจ้างละครอบครัวก็ไม่ว่า นายจ้างเอาประกันชีวิตโดยให้นายจ้างเองเป็นผู้รับประโยชน์ไว้ ทำให้นายจ้างได้รับเงินประกันแต่เพียงผู้เดียว ซึ่งในเรื่องนี้ศาลของประเทศสหรัฐอเมริกาถือว่าเป็นการแสวงหากำไรจากชีวิตลูกจ้าง นายจ้างควรได้รับเท่าที่เสียหายจริงเท่านั้น และพิพากษาให้ญาติของลูกจ้างที่เสียชีวิตได้รับเงินค่าสินไหมที่เหลือนั้นไป จากนั้นสหรัฐอเมริกาได้ออกกฎหมายมาใช้บังคับกับกรณีดังกล่าวแต่สำหรับประเทศไทยนั้นยังไม่มีข้อบัญญัติเกี่ยวกับเรื่องนี้

สำหรับประเทศไทยมิได้มีการกำหนดหลักเกณฑ์เรื่องการทำประกันชีวิตบุคคลอื่นไว้อย่างชัดเจน และไม่ได้มีการควบคุมเรื่องของรูปแบบ และเงื่อนไขของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องหรือผู้รับประโยชน์ในวงเงินประกันว่าควรมีน้อยเพียงใด แต่เป็นการเปิดกว้างให้ทำประกันชีวิตผู้อื่นที่ตนมีส่วนได้เสียโดยไม่จำกัด และยังสามารถระบุให้ตนเป็นผู้รับประโยชน์ได้เต็มที่ตามวงเงินประกันชีวิตในสัญญา โดยใช้หลักเกณฑ์เรื่องส่วนได้เสียเพียงประการเดียวเท่านั้นเป็นข้อพิจารณา ย่อมทำให้เกิดปัญหาความไม่เป็นธรรมในผลของสัญญาประกันชีวิตขึ้นได้

ด้วยเหตุนี้ผู้เขียนจึงเห็นว่า นอกจากจะต้องมีการให้ลูกจ้างให้ความยินยอมในการเอาชีวิตของลูกจ้างไปทำประกันชีวิตแล้ว ควรมีกระบวนการในการจัดสรรผลประโยชน์ที่จะได้รับในการทำประกันชีวิตลูกจ้างอีกด้วย กล่าวคือ ควรให้ผู้อยู่ใต้อุปการะหรือทายาทของลูกจ้างรับรู้ว่า นายจ้างเอาชีวิตลูกจ้างไปทำประกัน และรู้ด้วยว่าทำประกันชีวิตในวงเงินประกันเท่าใด และกำหนดหลักเกณฑ์ไว้ในข้อบังคับในการพิจารณาเงื่อนไขแห่งสัญญาประกันชีวิตและผลตอบแทนที่ผู้รับประโยชน์จะได้รับจากการทำประกันชีวิตผู้อื่นไว้ในกรมธรรม์ โดยปัญหาดังกล่าวนี้นี้ผู้เขียนมีความเห็นว่าควรให้เป็นอำนาจของ สำนักงานคณะกรรมการกำกับและส่งเสริมการประกอบธุรกิจประกันภัย หรือ คปภ. ทำเป็นข้อบังคับไว้ในการออกกรมธรรม์ประกันชีวิตลูกจ้างไม่ว่าจะเป็นการประกันชีวิตแบบเดี่ยว แบบกลุ่ม หรือแบบอุตสาหกรรมก็ตาม

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

หลังจากที่ได้มีการศึกษาวิเคราะห์ปัญหากฎหมายในการทำประกันชีวิตผู้อื่นที่ไม่ใช่ญาติ โดยศึกษากรณีนายจ้างเอาประกันชีวิตลูกจ้างเรื่องนี้ ผู้เขียนใคร่ขอสรุปและเสนอแนะความสำคัญตามลำดับดังนี้

5.1 บทสรุป

ผู้เขียนขอสรุปหลักเกณฑ์ทางกฎหมายในเรื่องการทำประกันชีวิตผู้อื่นที่ไม่ใช่ญาติ โดยศึกษากรณีนายจ้างเอาประกันชีวิตลูกจ้างที่ได้กำหนดไว้ในบทนำดังนี้

5.1.1 การประกันชีวิตเป็นสัญญาซึ่งมีกฎหมายรับรองแต่อยู่บนพื้นฐานของหลักส่วนได้เสีย การประกันชีวิตเป็นการประกันภัยชนิดหนึ่ง ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มิได้ให้นิยามไว้เป็นการเฉพาะแต่พออนุมานได้จาก มาตรา 889 ที่บัญญัติว่า “ในสัญญาประกันชีวิตนั้น การใช้จำนวนเงินย่อมอาศัย ความทรงชีพ หรือมรณะของบุคคลคนหนึ่ง ” ซึ่งเมื่อพิจารณามาตรา 889 ประกอบมาตรา 861 อาจให้ความหมายได้ว่า สัญญาประกันชีวิต คือ “สัญญาประกันภัยที่ผู้รับประกันภัยได้ตกลงชดใช้เงินให้แก่ผู้เอาประกันภัย โดยอาศัยเหตุแห่งการเสียชีวิตของบุคคลหนึ่งภายในกำหนดเวลาที่ตกลงกันไว้ โดยได้รับเบี้ยประกันภัยจากผู้เอาประกันภัยเป็นการตอบแทน” การประกันชีวิต จึงเป็นเรื่องการบรรเทาความเสียหาย ซึ่งจะเป็นการช่วยให้ผู้เอาประกันชีวิตได้ดำรงชีวิตอยู่ด้วยความมั่นใจว่าแม้จะเกิดภัยอันตรายใด ๆ ขึ้นตนก็จะได้รับการช่วยเหลือจากผู้เอาประกันภัยรายอื่น ๆ โดยผ่านผู้รับประกันภัย ดังนั้น กฎหมายจึงให้ความคุ้มครองและสนับสนุนโดยมีการออกกฎหมายควบคุมการประกอบกิจการประกันภัย และพยายามช่วยหาทางให้กิจการประกันภัยได้มีความมั่นคงเพื่อประโยชน์แก่ผู้เอาประกัน อย่างชัดเจน การประกันชีวิตจึงไม่ใช่การพนันขันต่อหรือการแสวงหากำไรจากชีวิตที่เอาประกัน คู่สัญญาและผู้ที่เกี่ยวข้องกับสัญญาประกันชีวิต จึงประกอบด้วย “ผู้รับประกันชีวิต” หมายถึง บุคคลที่ตกลงจะใช้เงินจำนวนหนึ่งให้แก่คู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งในเหตุที่ได้รับเสี่ยงภัยไว้ในสัญญา อันได้แก่การรับเสี่ยงภัยในการมรณะหรือการทรงชีพของบุคคล ฝ่ายหนึ่งกับ “ผู้เอาประกันชีวิต” ซึ่งเป็น คู่สัญญาฝ่ายซึ่งตกลงจะส่งเบี้ยประกันภัย ฝ่ายหนึ่ง และ “ผู้รับประกันภัย” ซึ่งเป็นผู้ที่ได้รับเงินตามจำนวนเงินที่เอา

ประกันภัยไว้เมื่อเหตุที่รับเสี่ยงภัยได้เกิดขึ้น ซึ่งอาจเป็นบุคคลเดียวกับผู้เอาประกันภัยก็ได้ เช่น นายจ้างยื่นคำขอเอาประกันชีวิตลูกจ้างต่อผู้รับประกันภัย โดยตนเองเป็นผู้จ่ายเบี้ยประกันภัยและเป็นผู้รับประโยชน์ตามกรมธรรม์ประกันภัย เป็นต้น

อย่างไรก็ตามแม้สัญญาประกันชีวิตจะมีกฎหมายที่บัญญัติรับรองไว้ชัดเจนในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทย แต่สัญญาประกันชีวิตก็อยู่ภายใต้หลักเกณฑ์ในเรื่องของส่วนได้เสียในเหตุที่เอาประกันภัย กล่าวคือ หลักส่วนได้เสียอันอาจเอาประกันภัยได้นั้น ในภาษาอังกฤษใช้คำว่า Principal Of Insurable Interest นับได้ว่าเป็นหัวใจสำคัญของสัญญาประกันภัยไม่ว่าประเภทใด เพราะถ้าปรากฏว่าผู้เอาประกันภัยไม่มีส่วนได้เสียในเหตุที่เอาประกันภัยไว้ สัญญาประกันภัยจะไม่มีผลเลย ทั้งนี้เป็นไปตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 863 บัญญัติว่า “อันสัญญาประกันภัยนั้น ถ้าผู้เอาประกันภัยมิได้มีส่วนได้เสียในเหตุที่เอาประกันภัยไว้นั้นไซ้ ท่านว่าไม่ผูกพันคู่สัญญาแต่อย่างหนึ่งอย่างใด” บทบัญญัติมาตรานี้บัญญัติไว้ในบทเบ็ดเสร็จทั่วไปในลักษณะประกันภัย ซึ่งนำไปใช้ทั้งในสัญญาประกันวินาศภัยและสัญญาประกันชีวิต หลักส่วนได้เสียจึงถือเป็นหลักที่สำคัญในการทำสัญญาประกันชีวิต และเป็นหลักสากลในการทำประกันชีวิต กล่าวคือสัญญาประกันชีวิตจะเป็นโมฆะหรือมีผลบังคับใช้หรือไม่นั้น ผู้เอาประกันชีวิตจะต้องมีส่วนได้เสียในเหตุที่เอาประกันเป็นสำคัญ เนื่องจากการกำหนดให้มีเงื่อนไขเรื่องส่วนได้เสียในเหตุที่เอาประกันไว้ เพื่อเป็นป้องกันภัยในทางศีลธรรม เพราะส่วนได้เสียในสัญญาประกันชีวิตเป็นสิ่งที่คิดกันมิให้ผู้เอาประกันชีวิตผู้อื่นกระทำให้เหตุที่เอาประกันชีวิตเกิดขึ้นโดยเจตนา เพื่อแสวงหาประโยชน์จากการนำชีวิตผู้อื่นไปทำประกัน

5.1.2 การทำประกันชีวิตอาจเป็นการประกันชีวิตตัวเองก็ได้หรืออาจประกันชีวิตผู้อื่นก็ได้

การทำประกันชีวิตมีได้ทั้งของตนเองและทำประกันชีวิตผู้อื่น โดยนำหลักเกณฑ์เรื่องส่วนได้เสียมาเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้เกิดรูปแบบของการเอาประกันชีวิตที่กฎหมายไทยยอมรับ โดยการประกันชีวิตตนเอง (Insurance On One's Own Life) มีหลักบุคคลทุกคนย่อมมีส่วนได้เสียในชีวิตของตนเอง และอาจเอาประกันชีวิตของตนได้ไม่จำกัด ผู้เอาประกันย่อมมีสิทธิในการเอาประกันชีวิตตนเองได้เสมอ เพราะเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในชีวิตตนเอง

ส่วนการประกันชีวิตผู้อื่น (Insurance On The Life of Another) เนื่องมาจากประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 863 วางหลักกฎหมายเป็นเงื่อนไขไว้ว่าผู้เอาประกันจะต้องมีส่วนได้เสียในเหตุที่เอาประกัน จำต้องพิจารณาถึงความสัมพันธ์ที่ผู้เอาประกันภัยมีต่อชีวิตของบุคคลที่นำมากำหนดเป็นเงื่อนไขของสัญญาว่าจะถึงขนาดเป็นส่วนได้เสียในอันจะมีผลให้สัญญาผูกพันหรือไม่ ซึ่งอาจพิจารณาได้ดังนี้ คือ

กลุ่มที่ 1 การประกันชีวิตผู้ที่เป็นญาติ (Family Relation) ได้แก่ บุคคลที่มีความสัมพันธ์อันเกิดจากสายโลหิต เช่น บิดามารดา บุตร ปู่ย่าตายาย และบุคคลที่มีความสัมพันธ์โดยการสมรส และการหมั้น เช่น สามิภริยา หรือคู่หมั้น เป็นต้น

ส่วนกลุ่มที่ 2 การประกันชีวิตผู้ที่ไม่ใช่ญาติ (Contract Relation) ถือเป็นความเกี่ยวข้องกันด้วยเงื่อนไขอย่างอื่น เช่น เงื่อนไขในทางกฎหมาย เงื่อนไขในทางเศรษฐกิจ หรือเงื่อนไขทางสังคม ซึ่งในบางกรณีอาจมีความเกี่ยวพันกันมากกว่าความเป็นญาติ กล่าวคือ การมีชีวิตหรือไม่ของคนคนหนึ่งอาจมีความกระทบกระเทือน หรือเป็นผลร้าย หรือนำความสูญเสียมาสู่คนอื่นคนหนึ่งก็ได้ ได้แก่ เจ้าหนี้และลูกหนี้ หุ้นส่วนบริษัท หรือนายจ้างและลูกจ้าง เป็นต้น

5.1.3 นายจ้างยอมมีสิทธิเอาประกันชีวิตลูกจ้างได้

ความสัมพันธ์ระหว่างนายจ้างและลูกจ้างอันอาจเอาประกันชีวิตได้นั้น สำหรับประเทศไทย แต่เดิมนั้นก็ยังไม่เป็นที่แน่นอนว่าจะยอมให้ทำได้หรือไม่เพราะเห็นว่าความสัมพันธ์หรือความเกี่ยวข้องระหว่างนายจ้างและลูกจ้างนั้นเป็นความสัมพันธ์ที่ไม่ถาวรหรือมีส่วนได้เสียกันจนถึงขนาดที่ควรเอาประกันชีวิตได้ นอกจากนี้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 863 ซึ่งให้นำไปใช้กับสัญญาประกันชีวิตด้วยก็ไม่ได้ให้ความหมายของคำว่า ส่วนได้เสียไว้อย่างชัดเจน เพียงแต่ให้มีส่วนได้เสียในเหตุที่เอาประกันภัยไว้เท่านั้น แต่หลักทั่วไปในการพิจารณา คือ ลักษณะของส่วนได้เสียที่เอาประกัน ชีวิต ได้นั้นต้องมีลักษณะทางการเงิน ในจำนวนที่แน่นอน เพราะการประกันชีวิตเป็นกรณีที่ผู้รับประกันภัยตกลงจะจ่ายเงินจำนวนหนึ่งให้แก่ผู้เอาประกันภัยหรือผู้รับประโยชน์ หากผู้เอาประกันภัยหรือผู้ถูกเอาประกันชีวิตไว้ได้ตายลงภายในเวลาหรือยังมีชีวิตอยู่ถึงเวลาอันได้ตกลงกันกำหนดไว้และผู้เอาประกันภัยตกลงส่งเบี้ยประกันภัยในการนี้ สัญญาประกันชีวิตจึงต่างจากสัญญาประกันวินาศภัยในข้อที่ว่า ผู้รับประกันภัยตกลงจะจ่ายเงินจำนวนแน่นอน แต่อย่างไรก็ตามในการคำนวณราคาแห่งส่วนได้เสียในชีวิตคนหนึ่ง ๆ นั้นเป็นเรื่องที่ทำได้ยาก โดยเฉพาะกรณีนายจ้างเอาประกันชีวิตลูกจ้างซึ่งเป็นบุคคลอื่นที่ไม่ใช่ญาติ แต่มีความสัมพันธ์กันในเชิงธุรกิจ

จนกระทั่ง ได้มีคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 64/2516 ได้วินิจฉัยวางแนวบรรทัดฐานไว้ว่า นายจ้างมีส่วนได้เสียในชีวิตลูกจ้างและอาจเอาประกันชีวิตลูกจ้างได้ โดยนายจ้างเป็นผู้รับประโยชน์ตามสัญญาประกันชีวิตนั้นได้ โดยศาลไทยมองไปที่เหตุผลว่า เป็นกรณีที่มีกฎหมายกำหนดให้นายจ้างต้องรับผิดชอบในกรณีที่ลูกจ้างได้รับบาดเจ็บหรือตาย ตาม ประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่อง คู่มือครองแรงงานได้กำหนดไว้ในหมวด 6 แห่งประกาศดังกล่าวให้นายจ้างจ่ายเงินทดแทนเมื่อลูกจ้างประสบอันตรายหรือเจ็บป่วย จนถึงแก่ความตาย ตามอัตราที่

กำหนดไว้ ดังนี้ ศาลไทยจึงมองว่าจากบทบัญญัติแห่งกฎหมายดังกล่าว นายจ้างย่อมได้รับความเสียหายทางการเงินในกรณีที่ลูกจ้างถึงแก่ความตายอย่างแน่นอน ถือได้ว่านายจ้างมีส่วนได้เสียอันอาจเอาประกันชีวิตลูกจ้างได้

แต่ทั้งนี้ในคำพิพากษา ศาลฎีกาเรื่องนี้ก็ไม่ได้วินิจฉัยในประเด็นว่านายจ้างสามารถทำประกันชีวิตลูกจ้างได้มากน้อยเพียงใด และภายในวงเงินเท่าใด ย่อมหมายความว่า ศาลไทยเปิดโอกาสให้นายจ้างเอาประกันชีวิตลูกจ้างได้โดยไม่จำกัด โดยถือว่าเป็นผู้มีส่วนได้เสียในชีวิตลูกจ้าง

5.14 กรณีการวินิจฉัยเรื่องส่วนได้เสียระหว่างนายจ้างและลูกจ้างมีหลักเกณฑ์อย่างไร

หลักเกณฑ์ในการวินิจฉัยเรื่องส่วนได้เสียระหว่างนายจ้างและลูกจ้าง ต้อง พิจารณาลักษณะสำคัญ 2 ประการคือ

ลักษณะประการแรก ส่วนได้เสีย หมายถึง สิ่งที่มีประมาณเป็นเงินได้หรือมีลักษณะในทางการเงิน โดยดูได้จากข้อความในมาตรา 867 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บัญญัติว่า “วินาศภัย หมายความว่า ความเสียหายอย่างใด ๆ อันจะพึงประมาณเป็นเงินได้ ” ส่วนได้เสียในเหตุการณ์นั้นจึงต้องเป็นชนิดที่ประมาณเป็นเงินได้อยู่ในตัว ความเสียหายเป็นเงินนั้นเห็นได้ชัดในกรณีที่เกี่ยวข้องกับทรัพย์สิน แต่ในกรณีที่เกี่ยวข้องกับชีวิตและร่างกายนั้นอาจมีความเสียหายที่ไม่อาจประมาณเป็นเงินได้ เช่น ความเสียใจ หรือชีวิตของคนนั้นย่อมไม่สามารถประมาณได้ว่ามีราคาเท่าใด แต่จะมีความเสียหาย ที่อาจประมาณ เป็นเงิน ได้ เช่น ค่าอุปการะเลี้ยงดู เป็นต้น ซึ่งไม่ใช่ราคาของชีวิตอันแท้จริง แต่เป็นความเสียหายอย่างอื่นอันเกิดจากความตายของผู้หนึ่งซึ่งมีผลกระทบในทางเศรษฐกิจของผู้ที่เอาประกันชีวิต ด้วยเหตุที่ชีวิตมนุษย์ย่อมอยู่ในภาวะความเสี่ยงภัยได้เสมอ การประกันชีวิตจึงเป็นสัญญาที่กำหนดเอาการทรงชีพหรือการมรณะของผู้ถูกเอาประกันภัยเป็นภัยที่รับเสี่ยง ชีวิตของมนุษย์เป็นสิ่งที่ไม่อาจประมาณราคาได้ แต่การมรณะนั้นเป็นเหตุที่ต้องเกิดขึ้นอย่างแน่นอน แต่เมื่อไม่ใช่วินาศภัยที่สามารถตีราคาเป็นเงินได้ ราคาแห่งส่วนได้เสียในสัญญาประกันชีวิต จึงย่อมมีความแตกต่างจากสัญญาประกันวินาศภัย

ลักษณะประการที่ 2 ส่วนได้เสีย นั้นจะต้องถึงขนาดเป็นสิทธิหรือความรับผิดชอบตามกฎหมายหรือไม่นั้น ย่อมเป็นส่วนได้เสียอันเอาประกันภัยได้ ไม่ว่าจะเป็นทรัพย์สินสิทธิหรือบุคคล สิทธิอันเกิดจากมูลหนี้ไม่ว่าประเภทใด ๆ ในกฎหมาย

กล่าวโดยสรุป ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 863 ซึ่งบังคับว่า ผู้เอาประกันภัยต้องมีส่วนได้เสียในเหตุที่เอาประกันภัยไว้ เป็นบทบัญญัติกว้าง ๆ ซึ่งเปิดโอกาสให้ผู้บังคับใช้กฎหมาย เช่น ศาลหรือทนายความ ตลอดจนคู่สัญญาประกันภัยได้ตีความว่าอย่างไรจึงจะถือเป็นส่วนได้เสีย และมีขอบเขตเพียงใด ซึ่งย่อมเป็นการยากที่จะหาบรรทัดฐานที่แน่นอนได้

ตราบดที่ยังไม่มีคดีอันเกี่ยวข้องกับข้อเท็จจริงอย่างใดอย่างหนึ่งขึ้นสู่ศาล เพื่อศาลพิจารณาตัดสินเป็นบรรทัดฐานที่แน่นอน โดยจะต้องคำนึงเป็นเรื่อง ๆ ไป

5.1.5 หลักในการวินิจฉัยสถานะของลูกจ้างที่นายจ้างสามารถเอามาทำประกันชีวิตได้

ในเรื่องนี้กฎหมายไทยยังไม่มีบัญญัติไว้โดยชัดเจน แต่ในต่างประเทศนั้นเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่านายจ้างย่อมสามารถเอาประกันชีวิตได้ เพราะถือว่ามีส่วนได้เสียในความสัมพันธ์เชิงธุรกิจ แต่มีหลักเกณฑ์ในการพิจารณาว่าไม่ใช่ เพียงแต่มีความสัมพันธ์ในการเป็นนายจ้างและลูกจ้างกันนั้น ยังไม่เพียงพอที่จะทำให้ให้นายจ้างมีส่วนได้เสียอันอาจเอาประกันชีวิตลูกจ้างได้ แต่จะต้องแสดงให้เห็นว่านายจ้างได้รับประโยชน์ทางการเงินถ้าลูกจ้างยังคงมีชีวิตอยู่ และจะได้รับความเสียหายทางการเงินถ้าลูกจ้างถึงแก่ความตาย เช่น ในประเทศสหรัฐอเมริกาหรือประเทศอังกฤษ

ด้วยเหตุนี้อาจกล่าวได้ว่านายจ้างและลูกจ้างก็ถือว่ามีส่วนได้เสียในชีวิตกันและกันได้ แต่มุ่งเฉพาะลูกจ้างที่ทำหน้าที่สำคัญ ๆ ซึ่งถ้าขาดลูกจ้างนั้น จะทำให้กิจการของนายจ้างต้อง กระทบกระเทือน นายจ้างจึงเอาประกันชีวิตลูกจ้างได้ แต่ในกรณีของลูกจ้างทั่วไป (Ordinary Employee) ซึ่งแม้จะถึงแก่ความตายก็ไม่ทำให้กิจการของนายจ้างกระทบกระเทือนแต่อย่างใด ลูกจ้างเหล่านี้นายจ้างจึงไม่อาจเอาประกันภัยได้

ดังนั้น หลักเกณฑ์ที่สำคัญในการพิจารณาส่วนได้เสียในการเอาประกันชีวิตของลูกจ้าง ตามกฎหมายของต่างประเทศ จึงประกอบด้วย ขนาดของส่วนได้เสียในความสัมพันธ์ระหว่างนายจ้างกับลูกจ้างว่าลูกจ้างรายนั้นมีความสัมพันธ์ต่อธุรกิจของนายจ้างเพียงใด ราคาแห่งส่วนได้เสียในการทำประกันชีวิตของลูกจ้างต้องเป็นไปตามสัดส่วนแห่งความสัมพันธ์ที่มีต่อนายจ้าง และระยะเวลาที่มีส่วนได้เสียในการเอาประกันชีวิตลูกจ้างจะต้องมีในขณะที่นายจ้างเอาชีวิตของลูกจ้างไปทำประกัน เป็นเกณฑ์ในการพิจารณาการเอาประกันชีวิต

5.1.6 ความยินยอมในการทำประกันชีวิตลูกจ้างต้องนำมาเป็นเงื่อนไขในการพิจารณาในการเอาประกันชีวิตลูกจ้าง

ในการเอาประกันชีวิตลูกจ้างนั้น นอกจากหลักการสำคัญในเรื่องส่วนได้เสียในเหตุที่เอาประกัน ชีวิต ซึ่งเป็นหลักสากลที่ประเทศต่าง ๆ รวมทั้งประเทศไทย บัญญัติไว้แล้ว ในหลายประเทศก็มีกฎหมายบัญญัติให้การประกันชีวิตผู้อื่นต้องได้รับความยินยอมจากบุคคลที่ลูกเอาชีวิตอีกด้วยดังที่ผู้เขียนได้ศึกษาไว้ในบทที่ 3 ตัวอย่างของประเทศ สหรัฐอเมริกา ประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมันนี และประเทศญี่ปุ่น ซึ่งความยินยอมเป็นหลักกฎหมายที่

หลายประเทศบัญญัติควบคุมไปกับหลักส่วนได้เสีย แต่กฎหมายไทยยังไม่ได้มีบทบัญญัติดังกล่าวไว้ เพราะมุ่งให้ความสำคัญกับหลักเรื่องส่วนได้เสียในสัญญาประกันชีวิตเป็นสำคัญ

ดังนั้นจึงเกิด ปัญหาว่าการประกันชีวิตผู้อื่นตามกฎหมายไทยแม้จะได้บัญญัติเรื่องส่วนได้เสียไว้ แต่ก็อาจยังไม่เพียงพอที่จะคุ้มครองและสร้างความเป็นธรรมให้แก่คู่สัญญา ตลอดจนผู้รับประโยชน์ได้อย่างเต็มที่เมื่อพิจารณาจากสภาพสิ่งแวดล้อม สังคม และเศรษฐกิจในปัจจุบัน และเพื่อป้องกันมิให้เกิดการฆาตกรรมชีวิตมนุษย์เพื่อหวังรับประโยชน์จากเงินประกัน จึงต้องมีหลักความยินยอมในการทำประกันชีวิตลูกจ้างต้องนำมาเป็นเงื่อนไขข้อหนึ่งในการพิจารณาในการเอาประกันชีวิตลูกจ้างเช่นเดียวกับในต่างประเทศ ที่ได้กำหนดไว้อย่างชัดเจนว่าหากไม่ได้รับความยินยอมจากลูกจ้างหรือบุคคลผู้ถูกเอาชีวิตไปประกัน สัญญาประกันชีวิตนั้นเป็นโมฆะ ไม่มีผลผูกพันคู่สัญญา

5.1.7 หลักเกณฑ์ในการจัดสรรแบ่งค่าสินไหมทดแทนในกรณีที่ลูกจ้างถึงแก่กรรม

จะเห็นได้ว่าการเสียชีวิตของลูกจ้างคนหนึ่ง ๆ นั้นไม่เพียงแต่นายจ้างเท่านั้นที่จะได้รับผลกระทบจากความสูญเสียที่เกิดขึ้น ครอบครัว ทายาทหรือผู้อยู่ในอุปการะของลูกจ้างยังเป็นผู้ที่สูญเสียและได้รับผลกระทบไม่น้อยกว่านายจ้างหรืออาจจะมากกว่า โดยมีอาจได้รับการเยียวยาอย่างเต็มที่จากนายจ้าง ดังนั้นในการกำหนดค่าสินไหมที่จะจ่ายให้กับบุคคลดังกล่าวด้วย ดังนั้นในการให้ลูกจ้างให้ความยินยอมในการเอาชีวิตของลูกจ้างไปทำประกันชีวิตแล้ว จึงควรมีจะกระบวนการในการจัดสรรผลประโยชน์ที่จะได้รับในการทำประกันชีวิตลูกจ้างอีกด้วย กล่าวคือ ควรให้ผู้อยู่ใต้อุปการะหรือทายาทของลูกจ้างรับรู้ว่านายจ้างเอาชีวิตลูกจ้างไปทำประกัน และรู้ด้วยว่าทำประกันชีวิตในวงเงินประกันเท่าใด และกำหนดหลักเกณฑ์ไว้ในข้อบังคับในการพิจารณาเงื่อนไขแห่งสัญญาประกันชีวิตและผลตอบแทนที่ผู้รับประโยชน์จะได้รับจากการทำประกันชีวิตผู้อื่นไว้ในกรมธรรม์อย่างชัดเจน เพื่อให้เกิดความธรรมแก่ตัวลูกจ้างที่ถูกเอาประกันและผู้อยู่ในอุปการะของลูกจ้าง

5.2 ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาปัญหากฎหมายในการทำประกันชีวิตผู้อื่นที่ไม่ใช่ญาติ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 64/2516 วินิจฉัยโดยที่ประชุมใหญ่ และความเห็นของนักวิชาการ เกี่ยวกับกรณีนายจ้างเอาประกันชีวิตลูกจ้างนั้น ผู้เขียนเห็นด้วยกับแนวคิดที่ว่านายจ้างเป็นผู้มีส่วนได้เสียอันสามารถเอาประกันชีวิตลูกจ้างซึ่งเป็นบุคคลอื่นที่ไม่ใช่ญาติได้ อย่างไรก็ตามในคำพิพากษาศาลฎีกาดังกล่าวก็มิได้มีการวินิจฉัยไว้อย่างชัดเจนในประเด็นเรื่องส่วนได้เสียในเหตุที่เอาประกันว่ามีความหมาย

จำกัดไว้เพียงใด รวมทั้งเรื่องความยินยอมของลูกจ้าง นอกจากนั้นในคำวินิจฉัยศาลฎีกาก็ยังไม่มีประเด็นไปถึงเงินค่าสินไหมทดแทนที่นายจ้างได้รับจากบริษัทผู้รับประกันภัยเนื่องจากความตายของลูกจ้างว่าควรที่นายจ้างจะพึงมีสิทธิเพียงใด

และป้องกันไม่ให้นายจ้างเอาชีวิตของลูกจ้างซึ่งไม่ใช่ญาติของตนไปแสวงหาประโยชน์โดยการทำประกันชีวิตลูกจ้างได้ ผู้เขียนขอเสนอแนะ ดังนี้

(1) เสนอแนะในการปรับปรุงเพิ่มเติมบทบัญญัติในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เรื่องความยินยอมในการประกันชีวิตผู้อื่น

ผู้เขียนขอเสนอแนะให้ **เพิ่ม** **เติม** บทบัญญัติของกฎหมายเรื่องความยินยอมในการเอาประกันชีวิตไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ในหมวด 3 ว่าด้วยการประกันชีวิต ผู้เขียนเห็นว่าควรให้ยกร่างบทบัญญัติมาตรา 889/1 โดยอาศัยหลักการเกี่ยวกับการที่ปรากฏในประเทศอังกฤษ ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส ประเทศสหพันธสาธารณรัฐเยอรมันนี โดยถ้อยคำของบทบัญญัติมาตราที่เพิ่มเติมดังกล่าวนี้มีว่า

“ การประกันชีวิตผู้อื่นต้องได้รับความยินยอมจากบุคคลผู้ถูกเอาประกันชีวิต มิฉะนั้น สัญญาประกันชีวิตตกเป็นโมฆะ”

ความยินยอมต้องทำเป็นหนังสือโดยชัดแจ้งและต้องระบุค่าสินไหมทดแทนไว้ มิฉะนั้นเป็นโมฆะ

การให้ความยินยอมนั้น ต้องให้ก่อนหรือขณะทำสัญญาประกันชีวิต”

สัญญาประกันชีวิตบุคคลอื่นที่เกิดขึ้นแล้วนั้น เมื่อผู้เอาประกันจะระบุหรือเปลี่ยนแปลงผู้รับประโยชน์จะต้องได้รับความยินยอมของบุคคลผู้ถูกเอาประกันชีวิตนั้นเองด้วย”

ข้อเสนอแนะในการเพิ่มเติมบทบัญญัติดังกล่าวนี้มีขึ้นเพื่อป้องกันปัญหาต่าง ๆ ในการเอาประกันชีวิตของลูกจ้างไปแสวงหาประโยชน์โดยนายจ้างเอาชีวิตของลูกจ้างไปทำประกันชีวิตโดยลูกจ้างไม่ยินยอมด้วย

(2) เสนอแนะในการเพิ่มเติมหลักเกณฑ์ในประกาศของ คณะกรรมการกำกับและส่งเสริมการประกอบธุรกิจประกันภัย หรือ คปภ. เกี่ยวกับการจัดสรรเงินที่เอาประกันชีวิตเพื่อไม่ให้นายจ้างแสวงหาประโยชน์จากชีวิตของลูกจ้าง

ผู้เขียนขอเสนอแนะให้เพิ่มเติมหลักเกณฑ์ในการจัดสรรเงินที่เอาประกันชีวิตไว้ในประกาศของ คณะกรรมการกำกับและส่งเสริมการประกอบธุรกิจประกันภัย หรือ คปภ. โดยอาศัยอำนาจตามมาตรา 38 แห่งพระราชบัญญัติประกันชีวิต พ.ศ. 2535 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2551 ในการออกประกาศ คปภ. กำหนดหลักเกณฑ์ให้ลูกจ้างหรือทายาทหรือผู้ที่อยู่ในอุปการะของลูกจ้างที่

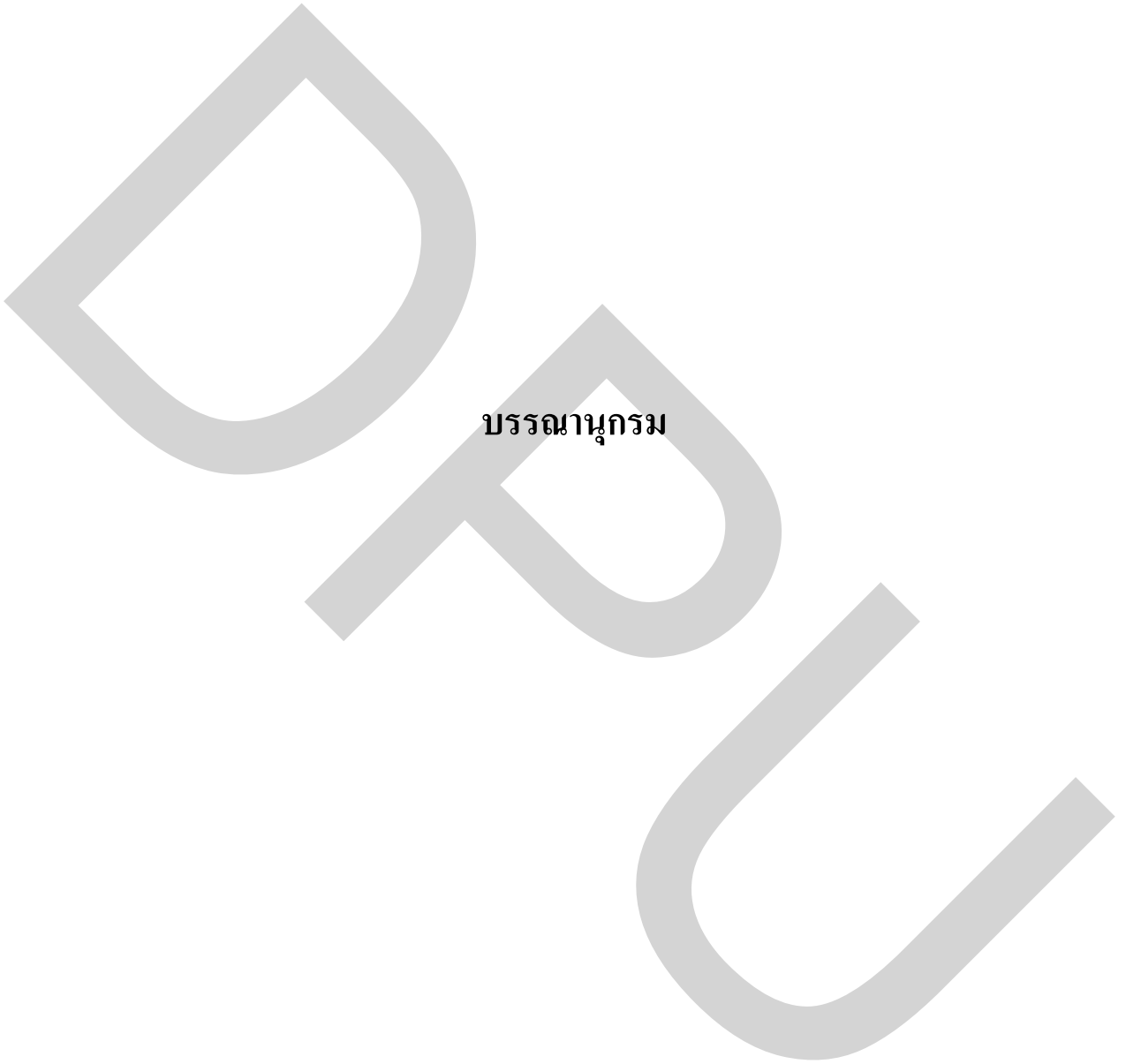
ลูกจ้างประสงค์จะให้เป็นผู้รับประโยชน์เป็นผู้รับประโยชน์ร่วมกับนายจ้างด้วย เพื่อประโยชน์ในการจัดสรรเงินประกันไม่ให้แก่นายจ้างได้รับผลประโยชน์แต่เพียงผู้เดียวมากเกินไปจนเกินกับสัดส่วนแห่งความเสียหายที่แท้จริง เพื่อให้เกิดสภาพบังคับเป็นแนวปฏิบัติที่เหมือนกับกรณีของศาลในประเทศสหรัฐอเมริกาที่ได้ตัดสินไว้ว่าผลประโยชน์จากเงินประกันที่นายจ้างได้รับเมื่อมากเกินไป จึงพิพากษาให้ภริยาหรือทายาทของลูกจ้างได้รับประโยชน์ดังกล่าวด้วย และได้มีการนำแนวคำวินิจฉัยดังกล่าวมาบัญญัติเป็นกฎหมายเพื่อให้มีสภาพบังคับในทางปฏิบัติ

(3) เสนอแนะในการตีความบทบัญญัติมาตรา 863 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เรื่องส่วนได้เสียระหว่างนายจ้างและลูกจ้างเพื่อให้สัญญาประกันชีวิตมีความสมบูรณ์มีผลบังคับตามกฎหมาย

ผู้เขียนเสนอแนะว่าระหว่างนายจ้างลูกจ้างย่อมมีส่วนได้เสียตามนัยของกฎหมาย มาตรา 863 แต่ส่วนได้เสียดังกล่าวนี้มีขึ้นอยู่ภายใต้เงื่อนไขที่ว่าความเป็นนายจ้างลูกจ้างยังมีต่อกัน หากความเป็นนายจ้างลูกจ้างสิ้นสุดลงการมีส่วนได้เสียย่อมหมดไป นับแต่นั้นต่อไปสัญญาประกันชีวิตที่ทำไว้ย่อมไม่มีผลบังคับตามกฎหมาย

ดังนั้น ผู้เขียนจึงขอเสนอแนะให้มีการตีความบทบัญญัติกฎหมายมาตรา 863 ดังกล่าวเกี่ยวกับส่วนได้เสียในเหตุที่เอาประกันว่า หากความเป็นนายจ้างลูกจ้างสิ้นสุดลง ความมีส่วนได้เสียย่อมหมดไป สัญญาประกันชีวิตย่อมไม่มีผลตามกฎหมาย

นอกจากนั้น เพื่อประโยชน์การบังคับใช้ในทางปฏิบัติควรกำหนดให้ คณะกรรมการกำกับและส่งเสริมการประกอบธุรกิจประกันภัย หรือ คปภ. ออกประกาศ คปภ. เกี่ยวกับการสิ้นสุดของความเป็นนายจ้างลูกจ้างว่า มีผลให้ส่วนได้เสียในการทำประกันชีวิตหมดไป และกรมธรรม์ประกันชีวิตนั้นย่อมสิ้นผลลงนับแต่นั้นก็ต่อเมื่อมีการนำหลักเกี่ยวกับเรื่องการเวนคืนกรมธรรม์มาบังคับใช้ต่อไป

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

หนังสือ

- กมล สนธิเกษตริณ. (2539). *ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ฉบับภาษาอังกฤษ*
กรุงเทพมหานคร :นิติบรรณาการ .
- เกษมสันต์ วิลาวรรณ. (2540). *สัญญาจ้างแรงงาน*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร:
สำนักพิมพ์นิติบรรณาการ.
- ขุน ศรียาภัย. (2494). *กฎหมายควบคุมการธนาคารและประกันภัย*. พระนคร :
มหาวิทยาลัย ยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง.
- จิต เศรษฐบุตร. (2479). *เศรษฐศาสตร์พิสดาร (งานบุคคล)* พระนคร.
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง.
- จิตติ ดิงศกัณฑ์. (2542) . *กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยประกันภัย*. กรุงเทพมหานคร :
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ .
- จรัส เหมะจารุ . (2530). *คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ลักษณะประกันภัย*
กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด ยงพลเทรดดิ้ง.
- ชูเกียรติ ประมุลผล. (2544). *หลักการประกันชีวิต*. กรุงเทพมหานคร:
มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ไชยยศ เหมะรัชตะ. (2525). *หลักกฎหมายว่าด้วยประกันภัย*. กรุงเทพมหานคร: คณะนิติศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- _____. (2525). *คำอธิบายกฎหมายว่าด้วยประกันภัย*. กรุงเทพมหานคร:
นิติธรรม.พิมพ์ครั้งที่ 4.
- _____. (2537). *สารานุกรมกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยประกันภัย*.
กรุงเทพมหานคร: จัดพิมพ์เนื่องในโอกาสที่ศาสตราจารย์ ดร.อุกฤษ มงคลนาวิน
มีอายุครบ 5 รอบ.
- บัญญัติ สุชีวะ. (2517). *คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยประกันภัย*. พระนคร:
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ปุ่นละ สุทธิประภา.(2514). *รวมคำพิพากษาเกี่ยวกับการประกันภัย*. พระนคร:
รัตนการพิมพ์.

ชัยเสฏฐ์ พรหมศรี.(2555). *การบริหารความเสี่ยง*. กรุงเทพมหานคร:

บริษัท เอ็กซ์เปอร์เน็ท จำกัด.

ถาวร ต้นตราภรณ์. *ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยประกันภัย*. (2516). กรุงเทพมหานคร:

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

เทียน อชกุล. (2516). *กฎหมายเกี่ยวกับอุตสาหกรรมและแรงงาน*. กรุงเทพมหานคร:

มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ธงชัย สันติวงศ์. (2546). *การบริหารค่าตอบแทน : Compensation management*. พิมพ์ครั้งที่ 6.

กรุงเทพมหานคร: บริษัทประชุมช่างจำกัด .

บัญญัติ สุชีวะ. (2517). *คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยประกันภัย*. พระนคร:

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ประกาศน อวยชัย. (2526). *ข้อโต้แย้งที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาหรือฎีกา 100 ปี ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เล่ม 1*

. กรุงเทพมหานคร: โดยสภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย

ในพระบรมราชูปถัมภ์.

ประเสริฐ ประภาสโนบล . (2514). *หลักการประกันภัย*. พระนคร: รร. จปร..

ประมูด สุวรรณสร (2494). *ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยประกันภัย*. กรุงเทพมหานคร:

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ประสิทธิ์ โฆวิไลกุล. (2529). *รวมคำพิพากษาฎีกาเกี่ยวกับกฎหมายประกันภัย 2468-2520*.

กรุงเทพมหานคร: คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ไพฑูริศ เอกจริยากร. (2540). *คำอธิบายจ้างแรงงาน จ้างทำของ รับขน ยืม ฝากทรัพย์ เจ้าสำนัก*

โรงแรม (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร:วิญญูชน.

_____. (2547). *คำอธิบายประมวลกฎหมายแรงงาน จ้างแรงงาน จ้างทำของ รับขน*

(พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน.

ไพโรจน์ วายุภาพ และสิทธิโชค ศรีเจริญ.(2541). *คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์*

ว่าด้วยประกันภัย. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด จีรัชการพิมพ์.

_____. (2543). *คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยประกันภัย*.

กรุงเทพมหานคร: จัดพิมพ์โดย สำนักพิมพ์นิติธรรม. (พิมพ์ครั้งที่ 5).

สมาคมประกันวินาศภัย. (2519). *คู่มือวิชาการประกันภัย*. กรุงเทพมหานคร: วัชรินทร์การพิมพ์.

สมาคมประกันวินาศภัย. (2534). *คู่มือวิชาการประกันภัย*.กรุงเทพมหานคร:

บริษัททดลองรัตนจำกัด.

สุดาศิริ วสวงศ์. (2543). *คำอธิบายกฎหมายคุ้มครองแรงงาน*. กรุงเทพมหานคร:นิติบรรณการ
 สุธรรม พงศ์สำราญ ฟังใจ ฟังพาณิชย์ และวิรัช ณ สงขลา. (2528). *หลักการประกันชีวิต*.

กรุงเทพมหานคร: โครงการจัดพิมพ์และเผยแพร่ตำราคณะเศรษฐศาสตร์และ
 บริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ . บริษัทโรงพิมพ์ไทยวัฒนาพาณิชย์ จำกัด.
 เสริม สุขะ. (2520). *การประกันภัย*. กรุงเทพมหานคร: กรุงศิลป์.

สัมฤทธิ์ รัตนคารา.(2519). *ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยประกันภัย*. กรุงเทพมหานคร:
 วัชรินทร์การพิมพ์.

หน่วยสวัสดิการศาลแรงงานกลาง. (2531). *กฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองแรงงาน และประมวล
 คำพิพากษาฎีกาเกี่ยวกับแรงงาน*. กรุงเทพมหานคร: ชรรมนิติ.

เอกพร รักความสุข. (2541). *เจตนารมณ์ของกฎหมายคุ้มครองแรงงานฉบับใหม่* .จัดพิมพ์
 คณะกรรมการกิจการสังคม พรรคความหวังใหม่. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร:
 เดือนตุลา

อุสา โกมลปานี (2526). *กฎหมายพาณิชย์ 2*. กรุงเทพมหานคร: ศรีเมืองการพิมพ์

บทความ

กาญจนา แสมขาว. (2548). *การประกันชีวิตกลุ่ม Group Life Insurance*. วารสารกรมการประกันภัย
 ครบรอบ 21 ปี.กรุงเทพมหานคร

จรัส เขมะจารุ. (2518, มีนาคม-เมษายน). *การเอาประกันชีวิตผู้ที่ไม่ใช่ญาติ*. คุณพาห 22 (2).
 กรุงเทพมหานคร.

ไชยงค์ ชูชาติ. (2512, มิถุนายน). *ประวัติการประกันภัย* . วารสารประกันภัย. กรุงเทพมหานคร.
 ชัยชนะ พยัควิเชียร. (2522, เมษายน – มิถุนายน). *ประวัติความเป็นมาของการประกันภัย*. วารสาร
 ประกันภัย. ฉบับที่ 4. กรุงเทพมหานคร.

นฤมล สุภาพร. (2537, มีนาคม). *สิทธิมนุษยชนผู้ใช้แรงงาน*. วารสารยุติธรรม.
 กรุงเทพมหานคร.

นิธิพร วิทยาเต็ม. (2543, เมษายน – มิถุนายน). *การประกันภัยความรับผิดชอบของกรรมการและ
 เจ้าหน้าที่ของบริษัท*. วารสารประกันภัย 98. กรุงเทพมหานคร.

- บันลือ คงจันทร์. (2524, มีนาคม). *การประกันภัยความรับผิดในวิชาชีพ*. วารสารสำนักงานประกันภัย. ฉบับพิเศษที่ระลึกครบรอบ 3 ปี ยกฐานะเป็นสำนักงานประกันภัย. กรุงเทพมหานคร.
- โพธิ์ จักรโกมล. (2514, มกราคม – มีนาคม 2514). *หลักกฎหมายที่สำคัญเกี่ยวกับสัญญาประกันภัย*. สำนักงานวารสารประกันภัย 7. กรุงเทพมหานคร.
- พรเพชร วิชิตชลชัย. (2531, กันยายน - ตุลาคม). *ความสัมพันธ์ระหว่างกฎหมายกับการบริหารแรงงานและอุตสาหกรรม*. วารสารดุลพາห. กระทรวงยุติธรรม. กรุงเทพมหานคร.
- มนตรี วิพันธ์วรพงษ์. (2539, มกราคม - มีนาคม). *รูปแบบของการประกันชีวิตในประเทศไทย*. วารสารประกันภัย 81. กรุงเทพมหานคร.
- วารภรณ์ เวชชสิทธิ์. (2542, ตุลาคม – ธันวาคม). *การประกันชีวิตช่วยสร้างความมั่นคงและหลักประกัน*. วารสารประกันภัย 96. กรุงเทพมหานคร.
- สำนักประกันวินาศภัย. (2548, มกราคม – มีนาคม). *ความจำเป็นของการประกันภัยในโรงงานอุตสาหกรรม*. วารสารประกันภัย 117. กรุงเทพมหานคร.
- สุเมธ จานประดับ. (2554, มกราคม). *ความยินยอมในการประกันชีวิตผู้อื่น*. บทบัณฑิต เล่มที่ 67 ตอน 1. เนติบัณฑิตยสภา. กรุงเทพมหานคร.
- สมประโชก ปิยะตานนท์. (2543, มีนาคม-มิถุนายน). *หลักสุจริตกับจรรยาบรรณในการรับประกันภัย*. วารสารประกันภัย 98. กรุงเทพมหานคร.
- สุจิตรา โพทะยะ. (2535, มีนาคม – เมษายน). *ส่วนได้เสียในเหตุที่เอาประกันภัย (Insurable Interest)*. นิตยสารดุลพาท 2, กระทรวงยุติธรรม. กรุงเทพมหานคร.
- สุดา วัชรวัฒนากุล. (2528, มิถุนายน). *ส่วนได้เสียในสัญญาประกันภัย*. วารสารนิติศาสตร์ 2. คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กรุงเทพมหานคร.
- สมประโชก ปิยะตานนท์. (2543, มีนาคม-มิถุนายน). *หลักสุจริตกับจรรยาบรรณในการรับประกันภัย*. วารสารประกันภัย 98. กรุงเทพมหานคร.
- สำนักประกันวินาศภัย. (2548, มกราคม – มีนาคม). *ความจำเป็นของการประกันภัยในโรงงานอุตสาหกรรม*. วารสารประกันภัย 117. กรุงเทพมหานคร.

วิทยานิพนธ์

- จิตรพร เนตรสุวรรณ.(2552) *สัญญาประกันชีวิต : ศึกษาเปรียบเทียบกฎหมายต่างประเทศ กรณีทุจริตของผู้เอาประกันกับผู้รับประโยชน์*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ) มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง. เชียงราย.
- ซัชชัย สุเมธ ชาติเมธา.(2551). *การบังคับใช้กฎหมายแรงงาน กรณีศึกษาข้อพิพาทการใช้แรงงานในธุรกิจประเภทขนส่งทางบก*. เอกสารวิชาการอบรมหลักสูตรผู้บริหารกระบวนการยุติธรรมระดับสูง (บ.ย.ส.) . รุ่นที่ 11. วิทยาลัยการยุติธรรม. สำนักงานศาลยุติธรรม.
- เดชา แก้วศิลป์ .(2511). *การคุ้มครองชั่วโมงทำงาน บทศึกษาเฉพาะกรณีงานอุตสาหกรรมและพาณิชยกรรมในจังหวัดพระนครและจังหวัดธนบุรี*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ) กรุงเทพมหานคร: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ 2511
สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
- โพธิ์ จรรย์โกมล. (2524). *การพัฒนาธุรกิจประกันชีวิตเพื่อความมั่นคงแห่งชาติ*. (เอกสารวิจัยส่วนบุคคลของนักศึกษาวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร รุ่นที่ 24 ประจำปีการศึกษา 2524- 2525). วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร.
- สุพรรณิ หมั่นทำการ. (2523). *ส่วนได้เสียอันอาจเอาประกันภัยได้*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). กรุงเทพมหานคร. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

เอกสารอื่น ๆ

- พิศิษฐ์ สุชะวนิช. (2520). *ประกันชีวิตในประเทศไทย*. กรุงเทพมหานคร. บริษัทอินเตอร์ไลฟ์. อัดสำเนา
- สัมฤทธิ์ รัตนดารา. (2550). *พระราชบัญญัติประกันชีวิต 2510 พร้อมด้วยกฎกระทรวงและประกาศกระทรวงที่ออกตามความในพระราชบัญญัตินี้ และคำอธิบายเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ของสำนักงานประกันภัย กระทรวงพาณิชย์ ในการควบคุมดำเนินงานธุรกิจประกันชีวิต*. มหาวิทยาลัยรามคำแหง. กรุงเทพมหานคร: (ไม่ปรากฏสำนักพิมพ์).
- กระทรวงพาณิชย์ สำนักงานประกันภัย. (2518). *รายงานธุรกิจประกันภัยในประเทศไทย* กรุงเทพมหานคร.

กฎหมาย

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์
พระราชบัญญัติประกันชีวิต 2535

สารสนเทศสื่ออิเล็กทรอนิกส์

เว็บไซต์ของศาลฎีกา : ระบบสืบค้นคำพิพากษาและคำสั่งคำร้องศาลฎีกา

<http://deka2007-scourt/deka/web/searchlist.jsp>

เว็บไซต์ของสำนักงานคณะกรรมการกำกับและส่งเสริมการประกอบธุรกิจประกันภัย

<http://www.oic.or.th/th/rule/life01.php> สืบค้นเมื่อวันที่ 12 มิถุนายน 2555

เว็บไซต์ของราชบัณฑิตยสถาน

<http://rirs3.royin.go.th/new-search/word-search-all-x.asp> เมื่อวันที่ 11 กันยายน 2555

ภาษาต่างประเทศ

BOOKS

American Jurisprudent vol.43. *Insurance*.

Buist M. Member. Connecticut. Alabama and United State Supreme Court Bar. *Anderson on Life Insurance*. Published simultaneously in Canada Little. Brown & Company (Canada). Limited

Budesanstlt Fur Finanzdienstleistungsaufsicht-BaFin (2008). *Annual Report Federal Financial Supervisory Authority*.

Dalley V. India and Condow life Ass. Co. (p. 43) 15. C.B. 365. Raoul Colinvaux. supra note 6. 1854

David L. Bickelhaupt.(1983). *General Insurance* Richard D. Irwin.

Edwin W. Patterson. Brooklyn. (1955). *Case and Materials on the Law of Insurance*. The Foundation Press. Inc..

_____.(1970) *Case and Materials on the Law of Insurance*. Third Series. January-June 1970. Chicago. Copyright 1970 thoroughly rev.

- E. Greider and Willam T. Beades Janice. (1974). *Law and The Life Insurance Contract*. 3d ed.
Illinois : Richard D. Irwin. Inc.
- Federal Insurance Co.,Ltd. *Cellestine V.* .1981. 1 K”B”
- Farnham. D. & Pimlott. J. (1983). *Understanding Industrial Relations*. London. Copyright 1983
Cassell. 2nd edn.
- Henry Campbell Black.. *Black’s Law Dictionary*
- Halsbury’s law of England.Vol.22. Halsbury. *Insurance. London* : Butterworth Co.. (Publishers)
Ltd.. 1958
- Holmes. J.. in *Grigs v. Russell*. 222. U.S. 149. 155 (1911)
- John F. Dobn. (1981). *Insurance Law*. St. Paul. Minn. West Publishing Co.
- Jonah Harold Ramey, (1818).*CALIFORNIA LIFE INSURANCE COMPANY*, Appellant
1818 (Supreme Court of CALIFORNIA) (LexisNexis)
- John Birds. *Modern Insurance Law*. London: Sweet & Maxwell. 1982.
- James L. Athearn. *Risk and Insurance*.. 2d ed. New York. Meredith Corporation
- J.M. Lightwood. *The Encyclopedia of Form and Precedents*. Vol.7 London. butterwort & Co.
(publishers) Ltd.. 1944
- Legal Aspects of Life Insurance. Dan M. McGill.
- John H. Magee &David Bickelhaupt Thorntou. *Gernerall Insurance*. Seventh Edition.
- Lloyd George Reynolds. (1988). *Labour Economics and Labour Relations* New Jersey:
Englewood Cliffs. Copyright Prentice Hall, Inc.. 9th ed.
- Merkin. Robert. (1988). *Colinvaux’ Law of Insurance*. London: Sweet& Maxwell.
- MacGillivray & Parkington on Insurance Law. and Colinvaux’s Law of Insurance.
- M’ Farlane V. Royal London Friendly Society (1886). 2 T.L.R.
- Modern Insurance Law. (1982). John Birds. London: Sweet & Maxwell. 1982.
- New York Insurance Law 3205 *Insurable interest in the person*, consent required; exception
- Principle of Insurance. Mehr. Robert I. and Cammack. Emerson. Illinois: Richard D.
Irwin.. Inc ..1980
- Robert E. Keeton. *Insurance Law*. (St. Paul. Minn.: West Publishing Co.. 1971).
- Robert E. Minnesota. (1971). *Insurance Law*.Basic Text. Keeton.: West Publishing Co.
- The Regulation of Insurance . Robert D. Eilers.. 1995

Water V. Monarch Fine & Life Assurance Company (1856) 25 L J.Q.B. 102

ELECTRINICS

Insurance Information (n.d.) Life Insurance health insurance industry. Retrieved Sep 15, 2012. <http://www.mapsoword.com/germany/german-economy-and-business/germany-insurance/german-life-insurance.html> (2012).

German Life Insurance. Retrieved Sep 15, 2012. <http://www.mapsoword.com/germany/german-economy-and-business/germany-insurance/german-life-insurance.html> (2012).

German Life Insurance. Retrieved Sep 15, 2012. [mapsoword.com/germany/german-economy-and-business/germany-insurance/german-life-insurance.html](http://www.mapsoword.com/germany/german-economy-and-business/germany-insurance/german-life-insurance.html)(2012).

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-นามสกุล นางสาวนภาพร เจริญชัยเพชร

วัน เดือน ปี เกิด 14 พฤศจิกายน 2528

ที่อยู่

176/107 ม.4 ซ.บางแค 1 แขวงบางแค เขตบางแค

กรุงเทพมหานคร10160

วุฒิการศึกษา ปีการศึกษา 2550 วิทยาศาสตร์บัณฑิต

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ปีการศึกษา 2550 นิติศาสตรบัณฑิต

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

ปีการศึกษา 2552 เนติบัณฑิต

สำนักศึกษาอบรมกฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา

ตำแหน่งและสถานที่ทำงานปัจจุบัน ทนายความ